

Revolver revue - Jednou nohou 1987 / 7 - textová verze

[tímto řádkem jsou oddělovány stránky dle originálu, číslování stran dle souboru pdf,
nejsou-li stránky průběžně paginovány v originále - pozn. zpracovatele textové verze
- Sdružení občanů Exodus]

obrázek

1

obrázek

2

REVOLVER REVUE - off ghetto magazine
řídí SWEET JANE a nevadský plyn /RR makers/

vychází 3-4x ročně
objednávky inzerce v administraci
nevyžádané rukopisy se n e v r a c e j í

Přebírání textů psaných přímo pro RR je možné p o u z e s uvedením pramene. Strany
nejsou číslovány, orientujte se dle údaje v horním rohu každého listu.

Obsah:

zahraniční autoři

Edward Limmonow - LOVE, LOVE, LOVE
Kazimierz Brandys - MĚSÍCE /říjen - prosinec 1983/
Charles Bukowski - KID STARDUST NA JATKÁCH
- KOPULUJÍCÍ MOŘSKÁ PANNA Z VENICE, KALIFORNIE

čeští autoři

Karel Kreibich - SOUKROMÁ PODOBA VEŘEJNOSTI
Jan Novák - DETEKTIV ŠÍDLO
Karel Doležal - DEMIURG, JAN NOVÁK aneb ZAKLÍNÁNÍ SAMOTY
Martin Palouš - TŘI ZPRÁVY O ČETBĚ /zpráva 1. - Bukowski/
Egon Bondy - KÁDROVÝ DOTAZNÍK
Václav Havel - PŘÍBĚH A TOTALITA
j. tma - MOŽNÁ BYCH DOCELA RÁD
Josef Topol - S T Ě H O V Á N Í D U Š Í

rr interview

JAK CHUTNÁ MOC BEZMOCNÝCH
/rozhovor s Martinem Paloušem/

články recenze úvahy rr regorts dopisy čtenářů

A .Siňavskij - Setkání v Neapoli
D.Savickij - Směrem k sovětům
T .Konwicki - Kterou cestou
M .Gilbert - Hrůzostrašný podvod
J.Kuroň - Vzpomínka na Edwarda Lipiňského /1888-1986/
Krása jako symbol pravdy - interview s A.Tarkovským
E.Surkov - Andrej Tarkovskij: Nostalgie
Poskvrněný génius /Thomas Wolfe/
Jack Kroll - Jizvy osudu
Paul Taylor - Poslední interview s Andy Warholem
Isabella Graw - Čekání na Basquiata
- Interwiev s J.M.Basquiatem
Václav Řezina - Jeden příběh
Panelák - Polsko 86 /rr report/
Giorgio - Jaká je alternativa? /rr rock report/
Petr Sedloň - Orgie dechových nástrojů

Zasláno: - anonymní ohlas
- Zdena Těsná - A tak se stalo...
- Corrector

R E V O L V E R R E V U E - o f f g h e t t o m a g a z i n e

3

Limonov

4

Edward Limonow

love, love, love
love, love, love

Myslíš si, milý čtenáři, že je tvůj život nudný? Za okamžik zjistíš, jak blízko už jsi válce, smrti a zničení. A kromě toho, jak jsi slabý.

Jsem blázen do sexu. Hned první noc po příletu do New Yorku jsem skončil na jednom mejdanu a tam, během pár hodin, jsem potkal ne méně než půltucet svých dřívějších přítelkyň. Krátce před svítáním jsem dvě sbalil a odešel s nimi do bytu jedné z nich, Stacey. Ten kvartýr byl ve Washington Heights, poblíž Hudsonu- nedaleko mostu George Washingtona ve velmi pěkné, částečně židovské čtvrti. Přesná adresa: 175.ulice, což zní, jako by to bylo daleko, ačkoli to z centra Manhattanu nestojí víc jak deset dolarů.

Obě dívky byly blond. Chvilí jsme se muchlovali v posteli, pokoušeli jsme se souložit, ale protože jsme byli opilí a nafetovaní, brzo jsme se uklidnili a usnuli. Ráno ta druhá kočka odešla a já ztrávil den se Stacey.

Za ten rok nebo jak je to dlouho, co jsme se rozešli, se změnila k lepšímu. Byla skutečně sexy, Snad by se to dalo vysvětlit tím, že si na živobytí musela vydělávat v posteli. Měla pětiletého syna a řadu bohatých milenců. Občas je asi musela měnit a samozřejmým důsledkem bylo hromadění sexuálních zkušeností. Její tělo, které se zvnějšku zdálo být ještě tím stejným štíhlým tělem dívky, jež právě dospěla, ve skutečnosti změnilo svou strukturu: proměnilo se v tělo kurvy. Poddajné, smyslné a po dítěti příjemně zaoblené - to bylo to, co mě při jízdě s ní vzrušovalo.

Během těch dvou týdnů volna jsem v New Yorku bydlel v domě, kde jsem kdysi dělal jako správce. Umožnil mi to majitel, neřekl však, jak dlouho mohu zůstat. Sekretářka a můj nástupce mě tam nechali až do mého odjezdu do L.A. Takže jediné Staceyina kunda mě přiměla k tomu, abych si vzal klíč od jistého bytu ve Washington Heights, v téže ulici jako žila Stacey. Nabídl mi ho jeden přítel, který odjížděl na dovolenou.

Občas, i když zase ne moc často, se mezi mužem a ženou vyvine vztah, který připomíná spíš vztah mezi klukem a děvčetem. V případě Stacey a mně to odstartovalo tak, že jsme spolu - jako přídavek k radovánkám v posteli - začali hrát zvláštní hru: přímo jsme soutěžili v tom, kdo detailněji seznámí toho druhého s jakýmkoli svým tajemstvím - i tím nejintimějším. Dělalí jsme to kdekoli: v hlubinách temných newyorských barů, na trávníku v Central Parku nebo v jiném parku blízko jejího bytu, na jehož jméno si nevzpomínám. Ona koukala na mně, já koukal na ni, líbali jsme se, vjel jsem jí rukou pod šaty mezi nohy, škubal za hřívu blondatých chlupů, naléhal, at jdeme do křoví a rval ji tam, když se zdráhala. Se smíchem mi pak vyprávěla podrobnosti mrdání se svými obchodníky a já naoplátku popisoval svá vlastní sexuální dobrodružství. Někdy křečovitě ztuhla a sem tam zanaříkala, ale ještě před rokem dostávala záchvaty a řvala, takže to bylo lepší. Docílilo se pozoruhodného pokroku.

Ale teď nejde a příběh Stacey a mně, pročež se musíš, čtenáři, spkojit jen s nastinem našeho vztahu. Můj příběh je příběhem Limonowa a jižního Bronxu. Bude o tom, jak se Limonow v bílém oblaku a bílých botách, s balíčkem 21000 francouzských franků v pětistovkách a všemi svými francouzskými i americkými dokumenty, letenkou do Los Angeles a z Los Angeles do Paříže, tedy jak se tento Limonow octl kolem druhé hodiny ráno v jižním Bronxu, na území, které vypadalo jako by je zpustošila atomová bomba.

Frank tehdy bez milosti klesal a já v naději na jeho opětovný vzestup směňoval své francouzské peníze jen po malých částkách.

5

Limonow

Onoho rána jsem měl navíc v kapse asi sto dolarů. Se Stacey jsme se setkali na rohu 57.ulice a Broadwaye. Přišla v bílém jako já, v kostýmu s těsně přiléhající sukni, což zdůrazňovalo tvar její prdelky - jak příjemné mít vedle sebe mladé tělo na vysokých podpatcích. Ti, kteří si v tomto životě moc na své nepřišli - a že jich je v okolí Broadwaye a 57.ulice spousta - na mne závistivě civěli. Kormidloval jsem svou Marilyn Monroe tlačenicí stylem, který dával tušit, že je to můj denní chleba. Je mi 37 a mám na podobné triky právo. Ta sladce vonící mladá kunda vedle lehce znaveného Edwarda byla znamením vítězství, znamením jeho triumfu nad světem. All right!

Vypili jsme značný počet drinků v "Sign of Dove", jednom piánobaru na East Side. Účet byl, vzpomínám si, velmi vysoký. Businessmani a hoši ze společenské smetánky, z nichž každý měl stokrát nebo tisíckrát víc peněz než já /-těch 21 000 franků byl celý můj kapitál-/, si mě s respektem prohlíželi, když jsem urostlou a na mol ožralou Stacey odváděl ven. Motala se řádně a na obličejích jí visel opilý úsměv. Ženy těch chlapíků byly nepochybně vzdělanější než moje holka, nebyly však taková klasa. Stacey, když už o tom mluvíme, nevěděla nic o umění nebo literatuře, ale na druhé straně měla nepopsatelně zelené oči, vlasy červené jako měď, malá ňadra a měkkou prdelku, jejíž pŭlky se táhly ve tvaru prodlouženého O téměř až k pasu. A byla mladá, - bylo jí 23.

obrázek

V baru sedělo více mladých žen, ale s provokující obscéností mé Marilyn Monroe se naprosto nedaly srovnat.

Pod párou byla tedy pěkně a začínala mi jít na nervy. Chtěla něco sníst. Já taky. Měl jsem v úmyslu jít o devět bloků dál směrem ke Třetí Avenue, do mého oblíbeného podniku "U P.J.Clarka", sedět tam pod starými

6

revolver revue

hodinami mezi advokáty a lékaři, bývalými boxery nebo bývalými policajty a frajírkou, kteří se vydávají za spisovatele a umělce, sodět uprostřed příjemného lidského smetí, cizího i vlastního, a večeřet. Ale ona ne, ona chtěla jíst hned a ne až za deset minut, které by nás stála cesta na 55.ulici. A zatáhla mě do nejbližšího podniku, kolem kterého jsme šli, nějakého ohavně drahého italského restaurantu, nevkusně vyzdobeného zrcadly, a přečpaného absurdním množstvím číšníků ve smokingu. Hostů bylo málo, jen pár ustrašených buranů se krčilo u několika stolků. To byla ta chvíle, kdy jsem na okamžik ztratil nad sebou kontrolu, a právě proto jsem se o několik hodin později ocitl v jižním Bronxu.

Já s ní do toho podniku šel. Šel jsem proti své vůli, ačkoli jindy jsem ve svých vztazích k ženám velmi pevný a nenechávám se sebou mávat. Přečhodná slabost.

Objednávala všechno, co jí padlo do očí a polovinu toho jídla pak zase odnesli, aniž se ho dotkla. Považoval jsem vždy za zahanbující ženy omezovat a i tak by bylo pitomé jí něco vytýkat: ta pěkná kunda byla opilá a pořádali jsme "tah městem". Neměl jsem chuť jí vysvětlovat, že mi už moc dolarů nezbyvá a že v tomto pajzlu mi nikdo francouzské prachy nevymění, - nadto by ve svém stavu sotva co pochopila o směnném kurzu franku. Zatím se koneckonců nedělo nic hrozného: podle mých výpočtů jsem měl amerických peněz dost a v případě, že ne, mohli vzít Italové zbytek ve francích - no a co? Ale pro chorobně hrdou osobu jako já by nebylo moc příjemné volat šéfa a koktat omluvy. S odporem jsem si představoval, jak on nebo někdo jiný, třeba vedoucí

podniku, bude už jenom z mužské závisti mít radost, že má šanci mě - vlastníka této kvetoucí kundy - kapku ponížít. Budu se muset několikrát omlouvat. Měl jsem vztek na tu píču, která právě v tom momentě usrkávala doušek italského vína, což čas od času prokládala dvojitou skotskou. Takhle pracovala od chvíle, kdy se sesypala na židli. Šlápl jsem jí pod stolem na nohu.

Na účet jsem měl. Dokonce ještě něco zbývalo. Tři dolary. Ale byl jsem šíleně nasraný. Tu útratu bych klidně zvládnul - ať si nikdo nemyslí, že, jsem škrob. Ve skutečnosti jsem ten den za ni zaplatil přes sto babek. Co mě štvalo byla skutečnost, že se vůči mně prosadila ožralá vůle té kundy v nejlepších letech. Nemám rád, když za mne druzí lidé rozhodují kam půjdu a co budu dělat. Jo, jsem totální egoista a dominantní osobnost. Někdy jindy, kdybych nebyl tak vynervovaný, bych jí klidně vysvětlil situaci a rozebral bych problém, jak ji šťastně vyřešit. Nestydím se probírat své finanční těžkosti se ženami. Jsem stále hrdý na to, že jsem spisovatel a že

se každý den peru o přežití. Ale byl jsem doopravdy vzteklý a když potom, co jsme vyšli z restaurantu, přivolala taxík, vůbec se mi nechtělo s ní jet. Ne proto, že mě tři dolary zcela evidentně nebyly dost na to, dojet za ně až někam do Washington Heights. Ne. Ona prachy měla - zrovna si ji vydržoval nějaký obchodník: na jejím nočním stolku jsem viděl povalovat se stodolarové a menší bankovky. Prostě mě zavalila vlna vzteku na tuhle blondatou píču, která nejevila žádný zájem o mně či mé problémy. Na rohu Lexingtonské a 64. ulice jsem se stroze rozloučil a šel.

"Děvka!" Hlasitě jsem zaklel. "Zatracená děvka!" Já, spisovatel zápasící s chudobku, mám platit za sračky, jimiž se té krávkě zlíbilo natřískat si panděro! Co je to za svinstvo? Proč by si to nemohla zacálovat sama? Svou dírou vydělává víc než já svým psacím strojem. A pravděpodobně to pro ni není vždycky tak nepříjemné. Proč se mě, ta kurva, nezeptala, jestli mám dost peněz? Zdráhal bych se vzít od ní něco, dávám přednost tomu, platit sám a taky to tak dělám, ale proč se mě aspoň nezeptala, proč neprojevila aspoň trošičku zájmu? Proč jsem se musel pokoušet výpočty, místo abych si tak jako ona pochutnával na plátku lososa?

7

Edward Limonow

Byl jsem na cestě východním směrem k brownstoneské vile mého bývalého šéfa, když mi náhle napadlo zajít k ní, a jestli ji s někým nachytám, tak... Fantazie mi vykreslila scénu brutálního krveprolití, ohavného zápasu, snad vraždy, což vše končilo vizí, jak ji šoustám, tu vzdorovitou kurvu, a ona má nohy nepohodlně roztažené na své pohodlné posteli. Odklonil jsem se od svého msěru a bez odkladu jsem se vydal na cestu k západu - k 59. ulici a Columbus Cincle, na metro k jejímu bytu. Ta fena. Ukojit žádost.

Bylo to poprvé a naposledy, co jsem do těch jejích Washington Heights jel metrem. Stanice byla přirozeně k zalknutí, zasviněná, odpuzující a temná. Samý ksindl, většinou černý, lidský odpad včetně zločinců, duševně chorých, chudáků, jistého počtu těch, co nebyli zlí, nýbrž znetvoření, a mnoha lidí v nuzných nebo slabomyslných šatech. Nakonec se mi - člověku, který se právě vrátil z Evropy a byl celý rok vzdálen od tohoto neblahého, typicky newyorského maškarního bálu - zdálo, že mě obklopuje tlupa příšer. Dav příšer.

Bylo již po jedné hodině ráno a jedině moje zlost smíšená s sexuální žádostí (a taky klíč od bytu mého odcestovavšího přítele) mě udržely, abych tam v té zapáchající díře stál a čekal na příjezd soupravy. Před druhou konečně s randálem hodným Godzilly přijela. Vypil jsem za večer jedenáct nebo dvanáct Bloody Mary, několik lahví vína a mezi tím snad ještě něco, na co si už nevzpomínám, takže se dá pochopit, že jsem byl v poněkud ovznesené náladě. Nebyl jsem opilý, ale už mi to jasně nemyslelo. Řídil jsem se více citem než rozumem.

Vystoupil jsem asi po 25 minutách na - ano, na 175. ulici. Ale když jsem z chodby metra, plné fleků od moče, vyšel na ulici, nepoznal jsem, kde stojím. Dům mé přítelkyně byl poblíž stanice a ačkoli jsem k ní, jak už jsem řekl, ještě nikdy nejel metrem, okolí jsem víceméně znal. Ale toto zde bylo nesprávné. Nesprávná krajina, nesprávné budovy nesprávné obrysy, všechno dokonale nesprávné. Mnohem temnější a horší.

Zvedl jsem hlavu a prozkoumal tabuli. "175.ulice, východ," říkal nápis. "Ach," pomyslel jsem si, "175.ulice východ; já potřebuju 175.ulici západ. Stacey bydlí hned u Hodsonu, u Washingtonova mostu, to znamená 175.západ." Přešel jsem jakousi širokou a tmavou třídu a dal se na cestu směrem, ve kterém podle mých propočtů měla ležet 175.západní.

Svého času jsem v New Yorku žil pět a půl roku. Myslel jsem si, že o městě vím všechno; prošel jsem jej pěšky křížem krážem, přinejmenším jsem měl ten dojem. Ale teď jsem zabloudil.

Druhého dne jsem si nad plánem města uvědomil svou pitomost a bláznivou odvahu. Na výši 175.ulice jsou od sebe východ a západ na míle vzdáleny. A jak teď už vím, jsou to míle zničených činžáků. Míle opuštěných, neobydlených nebo z části obydlených vypálených budov s rozbitými okny. Ležel přede mnou Stalingrad roku 1943. Nebyl jsem v nijak záviděníhodné situaci, já, někdejší zloděj a ve spisovatele vypelichaný lupič, silný chlap s drzou chůzí, v bílém žaketu a s haldou peněz a dokumentů uprostřed válečného pásma. Můžeš být tvrdý jak chceš a mít zločineckou minulost a klidně i zločineckou přítomnost, ale octnout se v bílém obleku a v bílých botách tam, kde jsem po opuštění metra octnul já, a o hodinu později bloudit - jižním Bronxem, to by se ti sotva hodilo. Ani revolver ti v takovém prostředí nedodá jistoty. K čemu je či člověku revolver, když oni nepotřebují než hodit po tobě cihlou? A já neměl u sebe nic, žádnou zbraň. Ráno před schůzkou se Stacey jsem si umínil, že ve městě zajdu na přístěhovalecký úřad, takže jsem teď měl u sebe všechny své papíry: jelikož jsem přirozeně zaspal, zapomněl jsem - v tom fofru abych stihnul immigration office - vyndat z balíčku francouzské peníze.

8

revolver revue

Poryv páchnoucího větru plného sazí mi vjel pod žaket. Nebyla tma, svítil měsíc, ale noc byla tmavá a okolí dokonale pusté. Čas od času silný závan odfoukl za roh nějaké roztrhané noviny, plechovku od Coca-Coly nebo kutálel nějakou lahví. Rázně jsem hopsal ulicí, o níž jsem v té chvíli ještě věřil, že vede směrem na západ. Náhle však skončila, ústila do druhé street, která se táhla někam dopředu a doleva a ztrácela se v temnotách. Nikde neviselo žádné orientační číslo, snad dokonce ani žádné neměla. Rozhodl jsem se, že se jí nechám vést, i když vrátit se k metru, k záchraně, udělal bych rozhodně líp. Často nerozumíme významu svých skutků, dokud nevidíme důsledky. Učinil jsem rozhodnutí. Následky se brzy dostaví.

Povídka, kterou právě čtete, byla přeložena z měsíčníku
W O L K E N K R A T Z E R
"art journal"

-umění-architektura-fotografie- móda-hudba-divadlo-film-
adresa: Meisengasse 28, D-6000 Frankfurt 1, BRD

Po půlhodině mi bylo všechno jasné. Obydlené oblasti úplně skončily a já jsem teď šel neznámo kam kolem trosek budov, z jejichž vchodů splývaly na chodník v jednu páchnoucí masu hromady rozbitých cihel, ohořelý nábytek, odpadky a jakési těžko definovatelné zbytky, které podezřele vyhlížely jako rozkouskovaná těla. Pod podpatky mých bílých bot zn.Oscar Wilde stále skřípaly střepy. Hadry, plechovky od konzerv, lahve, kosti zvířat... "Amožná taky lidí..." pomyslel jsem si s černým humorem, který dokonce i mě překvapil.

Moře sutin nechávalo pro chodce volnou jen část chodníku. Ale přirozeně nebyli žádní chodci. Snad právě jejich kosti se to běhalo v odpadcích.

Občas jsem odněkud z trosek zaslechl zvuk hudby, několikrát se ke mně ze zdánlivě neobydlených škatulí donesl křik hádky či hlasitý smích a párkrát jsem v nich viděl hořet táborák, ale opravdový strach jsem poprvé dostal, až když jsem spatřil temnou siluetu muže.

Bezděčně jsem však vydechl ulehčením: stín byl nachýlený dopředu,

muž se opíral o hůl, byl to stařík. Jakkoli zvláště to snad zní, venčil tady psa - v prohlubni, která byla plná písku a odpadků a tu a tam sporadicky porostlá houževnatou travou, v prohlubni, jež připomínala kráter vytvořený explozí strašné bomby nebo jámu, vyhloubenou kdysi dávno pro novostavbu, na niž se zapomnělo. Starcův stín na mě civěl. Neviděl jsem mu do obličeje, ale jistě si mě prohlížel, přízrak v bílém. Napadlo mě, že zavolá na pomoc nějaké další starce nebo hůř: muže ne tak staré, a ti se o mne postarají.

A pak jsem udělal něco naprosto neočekávaného. Samotného mě to překvapilo. Položil jsem tašku na hromadu cihel, otočil jsem se ke staříkovi čelem, rozepnul kalhoty, vytáhnul ptáka a začal klidně chcát. Důkladně a obřadně jsem zavlažoval samotu té lidmi vytvořené pustiny přímo před jedním domorodcem.

Teď je mi jasné, že jsem jednal s brilantní jednoduchostí, s psím instinktem. Na jedné straně bylo tomu chlápku jasné, že se nebojím ani jeho ani nikoho dalšího nablízku, když klidně močím, a na druhé straně byl jednoduchý akt vyprazdňování měchyře přátelský a mírumilovný, jako bych na staříka vrtěl ocasem.

Konečně jsem si zapnul kalhoty, vzal tašku a pomalu pokračoval v cestě, přičemž jsem uvažoval o své situaci. Vypadalo to bledě.

Edward Limonow

Nacházel jsem se v nejnebezpečnějším koutě celého New Yorku a ve svých bílých hadrech jsem byl úplně bezbranný. Budu si pro své chování nucen vymyslet nějakou strategii. "Jestliže, Edwarde, těmito prázdnými, temnými ulicemi poběžíš, určitě tě někdo uvidí a z tvého spěchu pozná, že se bojíš a že sem nepatříš, a buď tě zavraždí nebo oloupí nebo kdovíco ještě. Nápaditost domorodců této kamenné země zastihuje i fantazii takového markýze de Sade. Uříznou ti ruku, nohu nebo ptáka. Po jednoduché, příjemně vzrušující pětiminutové štvanicí jsou schopni udělat ti cokoli."

Jako zkušený a prakticky založený voják jsem došel k závěru, že v dané situaci je nejrozumnější rázovat beze spěchu, abych vzbudil dojem, že tam mám cestu v obchodní záležitosti. "Kdo k sakru může co vědět," myslel jsem si, "třeba jsem mafián, který tudy kráčí pro své potěšení a za rohem na mne čeká auto. Anebo třeba..." Ale nic jiného mně nenapadlo, takže jsem zůstal u představy mafiána, který jsem přichází udělat kšeft: 20 kilo heroinu za odpovídající množství peněz - - milióny dolarů v malých, ohmataných bankovkách.

Bylo to směšné, ale uklidnilo mě to. Ne-li stoprocentně, tedy na padesát procent určitě. A v případě, že bych v těch troskách narazil na jiné dvounohé lidské nestvůry, snesl bych toto setkání jako king. Vykračoval jsem si uvolněným, téměř koketním způsobem, přičemž moje zavazadlo sebou mrskalo sem a tam. Vzpomněl jsem si, že mě v New Yorku často považovali za Itala, a v té roli jsem se nesl po skleněných střepech, jako bych tu znal každý kámen a hodlal se protáhnout temným otvorem ve zdi nejbližšího vyhořelého domu, kde na mě čekají moji lidé, vyzbrojení až po zuby. Stíny domorodců klouzaly kolem aniž jen letmo pohlédly na můj bílý žaket. Možná si skutečně myslely, že jsem mafián, nebo taky Marčan, nebo snad starosta Koch.

Když jsem se dostatečně uklidnil a podle Stanislavského metody sebe sama přesvědčil o tom, že opravdu jsem mafián Limonow, capo di tutti všech ostatních mafiánů, nastal hlavní problém: zjistit, kterým směrem musím jít. Zastavit se bylo nemožné: mohli mě pozorovat ze stovek vyhořelých oken beze skel. Z toho důvodu jsem šel pomalu a pokoušel se dát svému pohybu zdání zvyku. Prakticky to znamenalo, že jsem se snažil jít zhruba jedním směrem. Najednou se ty domy ztratily kdesi za mnou a já uviděl zřícený kamenný most, který nehybně trčel až k nepoužívané spleti tunelů a já - chrabrý rytíř Limonow - jsem se do té motanice neohroženě vřítel. Měl jsem dojem, že se začínám orientovat, že totiž přede mnou je bronxská magistrála.

Snad to skutečně byla ona, ale když jsem se dostal na druhou stranu, našel jsem zase totéž - pochmurnou podívanou na zničené kamenné škatule, které se ztrácely v dálce, a já pokračoval největší a nejširší betonovou štolou v naději, že povede někam ven. Někam kde žijí lidé. Cítil jsem? že se skutečně blížím k západní straně, ale současně jsem měl pocit vojáka během útoku: na otevřeném poli a bez krytí. Náhodné šance prchajícího: bude zabit nebo ne? Bílý žaket frčel ďáblou ulicí a spolu s ním moje vlastní zranitelná záda.

Když tohle píšu, jsem vůči té nezapomenutelné krajině trochu nespravedlivý. Měl bych zmínit, že jsem porůznu míjel i domy se známkami částečné obydlivosti. Poblíž

jednoho jsem dokonce viděl několik stromků s podezřele pěstěným vzhledem. Ale osamělý cestující radši nezaklepal na těch pár nerozbitých okenních tabulek, v temném tušení, že ti, kteří si v této betonové džungli uhájili nepoškozená okna, nejsou ti nejvhodnější lidé. To mohli dokázat jen ti nejsilnější, a já se bál právě těch.

Najednou jsem za sebou zaslechl vrčení auta. Otočil jsem se a uviděl, jak po protější straně ulice přijíždí policejní vůz. Jel pomalu. V té chvíli jsem ucítil vůni máje /neboť byl máj/, vůni máje

10

revolver revue

a života. Pomyslel jsem na cestu do Řecka, kterou možná podniknu, jestliže frank zase stoupne. A běžel - jsem přes ulici k policejnímu autu, mávaje na pozdrav pažemi...

Ne, nezastavili. Šlápli na to. Blesklo mi hlavou, že tohle je možná jediná loď, která kdy kolem mne - trosečníka - propluje. Věděl jsem, že nemám co ztratit a začal jsem křičet: "Policie! Policie!" Ale jejich světla zmizela za rohem.

Tehdy nebyl čas přemýšlet o důvodech, které přiměly strážce pořádku nezastavit na zavolání muže v bílém obleku ve čtyři hodiny ráno v jedné uličce v jižním Bronxu. Třeba poznali, že nejsem žádný mafián a byli zvědaví, co se bude dít: podají si domorodci toho buzerantsky vymoděného intelektuála nebo přežije až do rána? Ti chlupci prováděli experiment, - chtěli si zas jednou ověřit stupeň zločinnosti ve své čtvrti. Ale zrovna tak je možné, že policie nalítla na můj trik a usoudila, že mafián jsem, a upláchla ze strachu. Třeba se báli, že po nich hodím granát. Ale jak říkám, tehdy jsem na rozumovou analýzu neměl zrovna ideální náladu.

Policijti ještě řezali zatačku, když mě napadlo, jak se zachráním. Najdu telefon a objedná si taxík. Slabě jsem tušil nereálnost svého plánu, ale chtěl jsem žít. Proto jsem se na ten telefon a taxík zoufale upnul. Dokonce jsem začal počítat, kolik franků mě bude odvoz stát. Třikrát tolik než běžná taxa? Každý věděl, že frank klesá a kromě toho by směna franků za dolary stála řidiče určitý čas; to jsem započítával. Ale člověk je ohavná stvůra - - i v čase nebezpečí. Ve své velkorysosti bych v žádném případě nezaplatil víc než "trojnásobek".

Hledal jsem budku. Krajina kolem měla plastický vzhled, vypadala jako načrtnutá rukou Chirica, rukou nezvyklé pochmurného Chirica. Naneštěstí i v normálních částech Manhattanu je někdy těžké najít fungující telefon, a zde byla přirozeně ke štěstí potřeba obzvláště mnoho času. Podivný chodec v bílých botách rázoval již půl hodiny, skleněné střepy mu skřípaly pod nohama, když tu náhle - - bar, otevřený bar! Promnul jsem si oči. Ne, nebyla to fata morgana, ale bar uprostřed trosek.

Za své tři dolary jsem mohl dostat sklenku celkem obstojné skotské, možná i dvě sklenice, ale přesto jsem se dovnitř nehrnul. Naopak - obešel jsem ten podnik, jako by to bylo pařeniště morové nákazy. Proč? Jen z toho zanedbatelného důvodu, že jsem byl nesprávně oblečen: v bílém, jako andílek, a domorodci se právě řídili úplně jinačí módou. Za barem, na kraji chodníku, stála vytoužená budka. Přístroj fungoval. Sluchátko páchlo zvratky, samozřejmě, ale spojení se světem bylo získáno. "Dobré ráno," řekl operátor, "mohu vám pomoci?"

Telefonoval jsem třikrát - tři vítězství - a pokaždé jsem čekal, že další hovor už nepřežiju, že se z trosek náhle někdo vynoří a na místě mě oddělá. Tiše a bez okolků. Věděl jsem, že tito lidé mají nepříjemný zvyk vraždit ty, co nejsou odtud, i pro tři dolary.

Po pozdravu mi dal operátor rovnou dvě čísla taxislužby. Jedno z nich jsem zvolil; chraplavý, energický hlas mi opět popřál dobré ráno a ptal se, kam si budu přát dopravit. Řekl jsem na východní 58. Už jsem nechtěl do Washington Heights - ať jdou všechny kurvy k čertu. Po tom idiotském flámu za všechny prachy jsem se chtěl pouze rozvalit v atraktivním ovzduší domu toho milionáře; domu, který byl čistý a pěkný; utonout v bílé exkluzivní posteli v pokoji pro hosty ve čtvrtém poschodí.

Když se mě hlas zeptal, kde jsem, řekl jsem mu, ať minutku počká, porozhlédnu se, ve kterém koutě vlastně vězím. Nechal jsem sluchátko vyvěšené, omrknul situaci a najednou mi bylo okamžitě jasné, že sem, na frontu, žádný taxík nepřijede. Ani náhodou. Co jsem měl

11

měl dělat? Šel jsem zpět k telefonu a řekl tomu hlasu, že jsem na křižovatce 146. a White Street, nedaleko od Jerome Avenue. A v tom mi konečně došlo, že jsem v nejvladnějším srdci jižního Bronxu a že neexistuje žádné horší místo.

Chraplavý hlas téměř nepozorovaně zaváhal, okamžitě však nabyl s profesionální rutinou sebevládu a řekl, že taxík přijede za deset minut. Čekal jsem půl hodiny. Na tu dobu jsem se prozíravě odplížil do trosek, posadil se na tašku v místě, odkud jsem mohl vidět na ulici aniž jsem sám byl viděn, a koukal.

Po půl hodině jsem telefonoval ještě jednou. Ačkoli to bylo kruté, přiměl jsem se zavolat té zelenooké Stacey. "Ano?" ozval se líně její ospalý hlas. Válela se v posteli. "To jsem já," řekl jsem.

"Kde seš?" zívla.

"Na rohu 146. a White Street. Zabloudil jsem."

"Přijď ke mně, jestli se ti chce," řekla a protáhla se. Ráda spala zabalená v prostěradle, takže bylo zřetelně vidět vejčitý tvar její skvostné prdelky.

Zavěsil se a šel dál kam mě oči vedly těmi hrůzami, mně už známými. Volal jsem jí proto, že jsem jí chtěl požádat, aby si vzala taxík a přijela pro mne. Ale manýry té přesycené kurvy, její ospalý hlas a dokonce i skutečnost, že prodává své tělo, prostě to všechno se mi náhle zhnusilo, ačkoli dříve se mi to líbilo... Ať už je to jak chce, o tu službičku jsem ji nepoprosil. Dříve, když jsem jí při našich milostných hrách připevňoval na bělostné ručky kožená pouta s řetězy, šoustal jí a přitom bičoval její bezbranné tělo, - dříve jsem si myslel, ba byl jsem si jist, že užívám já ji, hrubě a kruté, abych zahnal svůj vlastní sexuální hlad. Ale teď jsem pochopil, že užívala ona mně, přičemž jí to později nestálo za jedinou vzpomínku. To já jí sloužil, té čubce!

Třeba mi pomohl ten výbuch vteku, třeba jsem měl prostě štěstí, - náhle jsem se octnul před vchodem do metra. Sešel jsem po schodech k nástupišti. Stanice vypadala jako ohavná stodola. Ani jsem nebyl zvláště šťastný, že jsem ji našel.

Nějaký chlapík zjevně latinskoamerického původu právě opravoval turniket. Zeptal jsem se ho, jak bych se dostal na východní 58. "Jak jste se sem dostal, člověče?" opáčil, pustil šroubovák a užasle na mne zíral.

Vysvětlil jsem mu, že jsem nastoupil do nesprávné soupravy. Chtěl jsem jet do Washington Heights, ale... Zkrátka jsem mu několika slovy vypověděl svůj příběh.

"A vy jste se sem přihrnul ze 175. ulice východ?" zvolal. "To jste měl kliku! "

JAROSLAV FOGLAR - TAJEMSTVÍ VELKÉHO VONTA (PmD)

"Město je strukturované do dvou částí: vědomí je ve svých etické kritice podrobených a lucidních akcích symbolizováno Druhou stranou (zatímco jeho upadlým a zaslepeným možnostem odpovídají Dvorce) a nevědomí, říše snů, cizost, kde, jak říká Patočka, 'zuří šílenství a smrt', starobylou a zanedbanou čtvrtí Stínadel; tyto sektory jsou navzájem odděleny Rozdělovací třídou. V každém z nich vládne zcela odlišná zákonitost: na Druhé straně je to komunikace (Rychlé šípy vydávají noviny Tam-Tam) a řekněme komunikativní spor (s bulvárně laděným dvoreckým Sběračem), tj. polemika mezi v zásadě rovnocennými skupinami, demokratická struktura, kdežto ve Stínadlech je to stálý mocenský boj nesený temnými vášněmi...
/Martin Hybler. Svědectví č.80/

do domu mého milionáře a odemkl dveře svým klíčem. Šel jsem rovnou do kuchyně, vzal si z baru velkou láhev J&B, sklenici, a šel nahoru do pokoje s televizí ve druhém patře. Založil jsem první videokazetu co mi padla do ruky a začal se dívat na Žlutou ponorku od Beatles.

Ale nemohl jsem to vydržet; ty příliš velké porce lásky, které film servíroval, mi neseseděly. Vypnul jsem to. "Láska, láska, myslel jsem si, "to je O.K. pro lidi, co mají milióny, blbnout láskou a stranit se s láskou a 10 procenty milosrdenství od ostatního světa. Lásku, tu si ani obyvatelé jižního Bronxu ani já se svými 21 000 franky nemůžeme dovolit. Mrdám vaši lásku." A když jsem láhev vypil, usnul jsem na židli.

Z časopisu WOLKENKRATZER č.1 a 2/87 pro Revolver revue přeložil -nP-.

obrázek

13

Brandys

14

Kazimierz Brandys

měsíce /říjen - prosinec 1983/

mesice /říjen - prosinec 1983/

Četl jsem esej jistého cizince, který navštívil Polsko. Ocituji pár odstavců:
"Poláci jsou temperamentní jako jižané, ale neprošli školou Machiavelliho a chybí jim politická moudrost. Nadšené oddily polských mladíků Napoleon velmi lehce přemluvil, aby pro něj vykřvácely na bitevním poli... Tento dětinský entuziasmus samozřejmě není stabilizujícím elementem uprostřed zápasu národů o přežití v průmyslové a militaristické epoše. Velmi těžce se uvádí do souladu s hospodárností, disciplínou, umírněností, důvtipem... Když se mě v širokém plénu ptali, co kriticky soudím o polské společnosti, odpověděl jsem bez rozmyšlení: - Jste národem diletantů. - Zdá se to být

adekvátní definice, ale nesmíme zapomínat, proč tomu tak je. Musíme si neustále připomínat, že přirozená energie tohoto národa se nemá jak vybit; je to národ s živým a tvrdošíjným zájmem o politiku, kterému je přitom odepřena jakákoli politická výchova, neboť si nemůže vybírat své politické představitele a rozhodovat o věcech celospolečenského zájmu. Je to národ, který odjakživa exaltovaně bránil práva jednotlivce a dnes je nucen žít bez jakéhokoli právního zabezpečení před vykořisťováním efemérními hodnostáři... Život ve Varšavě je neuróza, řekl mi jeden z nejznamenitějších lidí tohoto města. Žít zde, to nikdo nevydrží dlouho... Máme před sebou národ, jehož nervy jsou napjaty k prasknutí, protože musí den za dnem bojovat o svou existenci, místo aby z ní jako jiné národy těšil. Národ zcela pohlčený svými problémy, které však nejsou ničím menším než problémy obecně lidskými.

Tyto věty byly napsány V roce 1885. "Dojmy z Polska" uveřejnilo poslední číslo Zeszytów Historycznych, jež vydává Literární institut v Paříži. Přeložil Kryštof Gruszczynski. Autorem je Georg Brandes (1842-1927), myslitel, spisovatel a esejista, jedna z vynikajících postav dánské kultury. V Polsku byl dvakrát. Pojily ho osobní kontakty s polskými spisovateli a dá se předpokládat, že mužem, který v citovaném úryvku srovnává život ve Varšavě s neurózou, byl buďto Sienkiewicz nebo Prus.

Jak by se dánskému kritikovi jevila Varšava, kdyby do ní zavítal o 100 let později, na podzim 1983? Napsal by zřejmě toto: "Všeobecně řečeno, je Polsko jedinou zemí sovětského impéria, kde se v kostelích slouží katolické mše za účasti obrovského

množství lidí; kde se masově šíří neoficiální literatura a tisk; kde vůdce opozice, uznaný většinou společností za vůdce národa, žije na svobodě, vydává prohlášení a udílí rozhovory; kde skutečným králem a prezidentem v jedné osobě je papež, vítaný v ulicích milióny lidí; kde vedle oficiální vlády existuje a pracuje ještě podzemní výbor. V této zemi, zbavené všech autentických veřejných institucí, žijí lidé v očekávání pomoci Boží."

Mohlo by se stát, že se náš cizinec ještě za pobytu v Polsku dozví o udělení Nobelovy ceny míru Lechu Walesovi. Před rokem byla jeho kandidatura zamítnuta. To, že ji nakonec dostal, bylo v souladu s veřejným míněním v mnoha zemích světa. Cizinec se nad tím faktem pozastaví, nahlédne do svých 100 let starých poznámek a s úsměvem ho napadne, že už tenkrát správně psal o Polsku jako o symbolu obecně lidských hodnot.

Je též možné, že zahraniční host před odjezdem ze země zaslechne, že Walesu nebylo možno o udělení ceny informovat, protože si ten den brzo ráno vyjel na hřiby. Připouštím, že se náš dánský cestovatel znovu usměje.

15

revelver revue

Z Varšavy: po rozpuštění Svazu spisovatelů zavřeli byro a klub na Krakovském Předměstí. Skončily obědy v klubové jídelně. Pár desítek osob zakládá nový svaz, noviny otiskly jména členů. Dobrou polovinu vůbec neznám, většina z nich pravděpodobně nikdy nebyla členy SPS. Můžeme se spolehnout, že zakrátko převezmou budovu na Krakovském. A kontinuita bude šťastně zachována. Na rozdíl od rozpuštěného Svazu polských spisovatelů se nová organizace jmenuje Svaz polských spisovatelů a její vedení zůstane na Královské třídě.

Hovořím o tom v sále, kde sedí asi 200 lidí. Polský banket. V malých skupinách se diskutují polské problémy. Mluví se věcech smutných, hloupých i otřesných. Mluví se o nich v polském stylu, polohlasně a s úsměškem. Hlasy se chvílemi slévají v jednu kolísavou melodii a já najednou slyším, jak v podzimním večeru přivoláváme naše zmarnění rytmem monotonního obřadu.

Z televize: Walesa v teplém svetru mluví se skupinkou přátel. Říkají mu o Nobelově ceně. Walesa se směje a něco povídá: nevěří. S chutí pojídá jablko. Stojí u auta, před chvílí se vrátil domů. Kolegové se zapřísahají, že zprávu hlásily zahraniční vysílače. Walesa vrtí hlavou, neuvěří, dokud to sám neuslyší. A dál kouše do jablka. Střih. Sál Assemblée Nationale. Zhodnocení Nobelovy ceny míru, přiznané Lechu Walesovi. "A Lesz Walezà", říká televizní komentátor. Většina delegátů vstává, komunističtí poslanci sedí. Premiér Mauroy ohlašuje projev, je slyšet pokřik z komunistických lavic. Přerušují ho. Střih, detail. Tvář Georges Marchaise, generálního tajemníka KSF. Odmitá vyjádřit svůj názor na letošní udělení ceny míru: - Svě mínění o tom mám. Ano. Ale nechám si ho pro sebe. - Černé obočí, blankytně modré oči, spousta zubů. Když domluvil, olízl si rty. Střih. Článek v moskevských Izvěstijích o Walesových příjmech: "Milion dolarů, které smrdí... Američan z Gdańska..." O Nobelově ceně ani slovo.

obrázek

[Haló, hezouni! Pojd'te za mnou! Ven z ghetta!]

16

Brandys

Le Mond věnoval Walesovi obšírný text. Cituje v něm i některé jeho výroky na sjezdu Solidarity. Na adresu vládních představitelů: "Dost, to stačí. Pane ministře, i vy, prosím, pane druhý, seberte si hovno, které jste přivezli a na shledanou!! A zahraničním korespondentům: "Dávám ze sebe všechny síly, víc nemohu udělat a svůj postup nezměním."

Chodby stanice podzemní dráhy jsou polepeny plakáty deníku La Croix. Je na nich kolosálně zvětšená tvář Walesy a dole velký nápis: LIBERTE. Walesova tvář je dnes

symbolem svobody. Něco podobného se zatím podařilo - ve věci neméně závažné - pouze holubici.

Dny jsou chladné. V rychlém sledu se střídá slunce s těžkými mraky a deštěm. V bytě je zima. Nedělní procházka v Le Marais. Na stěně lycea Victora Huga je černou barvou napsáno: "Laicé revé vau zélaive, vou zen feré dé poete." Dovolte vašim očím snít, udělejte z nich básníky. To je velmi hezké, myslím si, jenomže v jistém věku se už dává přednost paměti před sněním. Orlům odzvonilo, přišel čas domácího ptactva. Je třeba najít svůj kurník.

Bože, dej mi nevšimavost k věcem, které není možno změnit, odvahu k činu v případě věcí, které změnit jdou a moudrost, abych rozeznal jedny od druhých. Tuto větu napsal ne zrovna hloupý člověk. Jméno neprozradím, abych zbytečně neulehčoval život vzdělavcům. Ať si lámou hlavu, kdo je autorem. Myslel jsem na tu větičku ráno, když jsem šel po bulváru Arago. Den byl plný jasu, na chodnicích šustilo žluté a ostře červené listí. Šel jsem o holi po pustém bulváru - Arago opravdu není zrovna nádherná ulice - ale cítil jsem se svěží. Měl jsem na ten den dohodnuto lékařské vyšetření v nemocnici Cochin. Primářem revmatologické kliniky je prof. Amor, ošetřující lékař se jmenoval dr. Illouze. Obě jména se mi líbila. Láska, iluze... Profesor Láska a doktor Iluze. Takoví specialisti mě dosud neléčili. Po měsíci rodinných sporů jsem svolil a telefonicky si v nemocnici sjednal prohlídku; teď jsem kráčel a těšil se, že za hodinu ji budu mít za sebou. Zeptal jsem se na cestu vysoké obrýlené jeptišky v bílé uniformě. Tlačila kolo. Přívětivě se usmála dlouhými zuby: "Na rohu se dejte vlevo a nemocnici uvidíte přímo před sebou." Mluvila anglickým přízvukem. Dal jsem se vlevo.

Od jisté doby jsem v sobě vypěstoval lhostejnost ke své chorobě a naučil jsem se s ní žít. Teprve v New Yorku se situace zhoršila. Chtěl-li jsem vstát z křesla, musel jsem se vzepřít na rukou, když jsem přecházel ulici, musel krok na obrubník vyjít na levou nohu, neboť pravou bych tak vysoko nezvedl. Kromě toho v obou nohách - - - Nedokončil jsem poslední větu, nechám ji tak, jak sama náhle zmlkla. Vlastně by měl ten fragment vyškrtnout, protože se k němu dozajista nevrátím. Ale zachovám ho na památku. Respektive pro výstrahu: že každá nit se může náhle přetrhnout. Neočekávaně a z nejasných důvodů přichází stylistická smrt. Započatá věta jako by nechtěla dále žít a ztuhne s otevřenými ústy. V takovém případě se nesnažím odstraňovat mrtvolu. Ať leží. Ať mi připomíná, že v psaní si nelze být jistý ani na vteřinu.

Večeře s Kunderovými a s historikem Francois Furetem, ředitelem Ecole des Hautes Etudes. Od února každý týden objasňuju jeho studentům co je a co byla polská inteligence. Před jedenáctou nás Furet odvezl domů. V autě řekl: "Polsko se vrací do 19. století." O několik dní později rozhovor pro Libération. Hovoří se mnou Daniel Rondeau, inteligentní člověk, příznivě Polsku nakloněný. Říká, že levicovní intelektuálové prožívají nejistotu, zda jejich svaté zásady pokrokovosti neničí základní společenské hodnoty. Polská "Solidarita", v níž viděli hnutí nepochybně pokrokové, revolučně-demokratické, je zaskočila. Dumají nad propletem hesel, které toto dělnické

17

revolver revue

a masové hnutí provolává; - hesel proletářských, katolických i dočista konzervativních. Velmi je znepokojuje Walesa s Matkou Boží na prsou, věrný manžel a otec sedmi dětí. Mučí je totiž podezření, že se nakonec takový model rodinného svazku ukáže společensky prospěšnější než volné soužití pana Sartra s paní de Beauvoir. Ke konci rozhovoru se na mě Rondeau zvědavě podíval a zeptal se, jestli jsem věřící.

V La Hacquiniere u Krzywických. Zavezl nás tam Adam Zagajewski svým zeleným volkswagenem. To auto znám ještě ze Západního Berlína. U stolu spousta lidí, živý rozhovor, vtipy. Příjemná nálada, na křeslech ostražitě se rozhlížející kočky, za okny ticho, k jídlu výborný sled se sojovou omáčkou. Hlavní téma hovoru: Poláci a Francouzi. Polská hrubost a francouzská zdvořilost. Co se skrývá pod jedním i pod druhým, z čeho pramení ty různé národní styly. Zagajewski sedí proti mně, mlčí,

hlava, krk i tváře pokryty krátkým tmavým strništěm. Nedávno mi dal svou knihu, inspirovanou oním pobytem v Západním Berlíně; je velmi zajímavě napsaná. Návrat v jednu v noci. Pusté bulváry a mosty, dole řeka, černá, postříbřená.

Dorazily exempláře amerického vydání "Měsíců" v překladu Richarda Lourieho. Titul: A Warsaw Diary. V kufří z Varšavy přišly mé dva svetry a pět košil. Dočítám "Paměti" Wacława Lednického. Přelouskal jsem Solženicyna - "Naši pluralisté" -, několik desítek stran ostré polemiky se sovětskými disidenty. Mnoho urputné zuřivosti na obou stranách a jakási zloba, kterou je těžko pochopit. Solženicyn píše o Rusku nešťastném, pojímá ruský národ jako mučedníka sovětského systému. Píše vášnivě, jeho velká a spravedlivá nenávisť ke komunismu budí nejhlubší úctu. Ale v textu je neomalovaný útok na Siňavského (-což je přitom jedna z nejčistších postav v ruské emigraci vůbec-) ohledně údajných ne zrovna košer okolností, které doprovázely jeho propuštění z gulagu. Vzpomněl jsem si v té souvislosti na smích, s nímž nám Iwaszkiewicz líčil svá setkání se sovětskými spisovateli. Přijížděli do Varšavy v bratrských delegacích a za zády čile pomlouvali jeden druhého: támhle ten je udavač, tenhle krysa, lokajská duše...

Andrzej Kijowski ve Varšavě zamítli výjezd do Francie. Je nemocný, má nádor oka. 30. listopadu jsme Kijovským telefonovali, přáli jsme Andrzejovi k narozeninám. Hlas zněl tak blízko: "To je už podruhé v jednom týdnu, co tě slyším..." Asi poslouchal v pátek večer můj proslov v Rádio France. M. se ptá na Katku. "Není doma," říká Andrzej, "šla ke sv. Martinu zapálit slavnostní svíčky." Dlouhá večerní procházka na Montparnassu, suchý vzduch smíšený s dýmem, svítící lucerny a vůně pečených kaštanů. Za okny restaurantů lidé na stoličkách, záblesk světla v nápoji, čísi dlaň zdvihá sklenici, přiléhavá bílá manžeta se sponkou a bílá, nachýlená záda číšníka. Obraz trvající už jeden a půl století, nepočítaje v to několik pauz. Čarovná země žití, bájná pověst o normálnosti...

Polské slovo "niewola" je velmi obtížné přeložit do francouzštiny. Captivité? dépendance? asservissement? soumission nationale?... Ne. Esclavage? Rozhodně ne. Stejně tak anglické slavery. Ani jedno nesedí přesně, každé označuje cosi jiného. Podle Kundery by se mělo zavést slovo non-libetré. Ale já mu vysvětluju, že ve slově "niewola" je ještě jiný obsah, jiný rozměr. Možná by šlo přeložit výrazem nonvolonté. Na Kunderu to dělá značný dojem. Pořád se k tomu vrací. Diví se, kouká na mě... A já na něj. S pýchou. Nevypadli jsme strace zpod ocasu, zpívá ve mně jedno z nejmazanějších polských přísloví.

Čtu znovu "Paměti" W. Lednického. Znamenité memoárové dílo. Epická rodinná sága, popisující život polských zemanů na statcích v Bělorusku a polské inteligence v předrevolučním Rusku. Ledničtí měli ve

Brandys

smolenské gubernii usedlost Borki, nedaleko stanice Katyň. Mimo to ještě pohodlný dům v Moskvě. Otec, Alexandr Lednicki, byl výtečným advokátem a poslancem Dumy. V polsko-ruských kruzích vyvíjel rozsáhlou aktivitu. Veřejný pracovník, organizátor, občanská postava velkého formátu. Byl svázán s liberálním Ruskem, úzce se stýkal s kadety a se stranou konstitučních demokratů. Oba díly "Paměti" jsou prostoupeny jmény rodin Odlanických, Świackých, Nitoslawských; defilují před námi boháči i chudáci, nejednou zábavné typy tetiček, strýčků, bratranců a sousedů; charakteristiky okolních usedlostí. Popisy úžasné podrobné, málem inventární. A postavy spřátelených Rusů, krásných lidí - Moskalů. Nemohl jsem se od knihy odtrhnout, ležel jsem v ní hodiny, okouzlený světem, který už není. Vše dávno zmizelo. Memoáry (-v Polsku nikdy nevyšly-) psal Wacław Lednicki v USA, kde byl profesorem slovanských literatur na Harvardu a v Berkeley. Půjčil mi je Bogdan Paczowski. Když jsem jednou večeřel u nich v bytě na rue Cassini, zmínil jsem se před odchodem, že nemám co číst, - a Marie sundala z police dva ohromné svazky. Usmála se: "Uvidíš, uvidíš... víc ti neřeknu." O autorovi jsem slyšel už dávno. I o jeho otci, jehož obraně zasvětil prof. Lednicki téměř celý druhý díl. Pamatuju se na fotografii v černém rámu, kterou po smrti Alexandra Lednického uveřejnil snad "Ranní kurýr". Bylo to v roce mé maturity, 1934. Zapamatoval jsem si ten snímek, -

masivní, vlasatá hlava a dlaň, spočívající těžce na opěradle křesla. Tvář starého muže, který kdysi byl...ministrem? senátorem? Moc jsem o něm nevěděl. Vlastně nic. Jenom to, že spáchal sebevraždu. Tragická smrt za nevyjasněných okolností, jejíž příčiny sahají do let před mým narozením; do let už navždy tajemných. Když ve druhém dílu syn očišťuje mrtvého otce od žalob a výčitek, osvětluje zároveň nejednu záhadu onoho dávného dramatu. Při čtení těch stránek plných vášnivé lásky jsem měl dojem, jako by je psal Hamlet,

obrázek

19

revolver revue

vyzván k tomu duchem. Synovská obrana je detailní. - Není pravda, že na psacím stole otce stála carova fotografie. Lžou ti, kteří tvrdí, že se otec distancoval od nezávislého Polska, že bojoval proti sborům Pilsudského. Není pravda, že se u Lednických mluvilo rusky. Naopak je pravda, že byl otec ostouzen národními demokraty. A tak dále, bod po bodu, citáty z otcových projevů, akce pomoci pro Poláky žijící v Rusku, kterou otec organizoval, podmínky dohody, kterou odmítl - je lež, že souhlasil s Polskem bez Gdańska...

Lednicki jr. píše: jak v Rusku, tak v nezávislém Polsku otce ničili národní demokraté, ale fyzicky ho zlikvidovali j i n í. Zmiňuje se v této souvislosti i o sobě: po otcově smrti vyzval na souboj ministra sociálních věcí, plukovníka Matuszewského. Vzpomíná také na lety zasutou hádku otce s Pilsudským - - kde? kdy? V pařížské drožce, v roce 1904 nebo 1905. Pilsudský, který se tenkrát chystal na jednání do Japonska, rozhněval Alexandra Lednického svým plánem ozbrojeného povstání, o němž mu vyprávěl ve fiakru. Mecenáš zbledl, dal zastavit a vystoupil si. Volal na Pilsudského, zda se už neprolilo dost polské krve. Strašná scéna. A je dobré si uvědomit, že v drožce neseděl pouze maršál a státník, - Lednicki vedle něj byl natolik silná osobnost, že by v Republice mohl zastávat funkci presidenta.

Čtu ty paměti jako detektivku: zabili ho nebo se zabil sám? Kdo byl vinen jeho smrtí? Ptám se na to Boleslawa Wierzbianašského, jenž právě přijel na pár dní z New Yorku. "Stoupenci Pilsudského," tvrdí, "nedarovali mu jeho kapitulaci před Ruskem. A národní demokraté. Protože se k nim nepřidal."

Bolek Wierzbianaški, redaktor krajanského "Nowego Dziennika" (vychází v New Yorku), byl mým kolegou na univerzitních studiích. Za ženu má sestřenicí Zygmunta Nagorského. Jméno rodiny Nagorských se v Lednického "Pamětech" vyskytuje mnohokrát. Zygmund Nagorski publikoval po smrti Alexandra Lednického článek, v němž tomuto muži vzdal hold. Paní Nagorská, matka Bolkovy ženy, dodnes na Alexandra L. vzpomíná s úctou a bolestí. Zнала ho z Ruska: "Pečoval o Poláky, myslel na nás všechny..." A přesto na konci - deprese, sebevražda. V 71. roku života. Nebo politická vražda? Vynucená sebevražda?

Z této smrti lze těžko obviňovat Pilsudského. V roce 1934 to byl již nemocný stařec. Ostatně...proč by to dělal? Kvůli rozdílným názorům a jakési hádce před třiceti lety? Možná by příčiny šly hledat spíš v zákulisní politické hře 30.let. Rok 1934: rok emigrace Sikorského a Witose, formování fronty Morges, rok Berezy Kartuské. Ani z tohoto úhlu se však podezření na vraždu nezdá pravděpodobné. Polské záhady. V rámci své práce se Alexandr Lednicki před vyhlášením nezávislosti stýkal v Rusku s polskými činiteli, z nichž někteří hráli později v Republice významnou roli: Grabscy, Raczkiwicz, Prystor a spousta jiných. Nepatřili mezi ně jen politikové, ale i lékaři, inženýři, umělci, filosofové. V "Pamětech" je mnohokrát řeč o prof. Leonu Petrażyckém. Kdo to byl, ví dnes zřejmě jen pár odborníků. A já s nimi, protože v 1. a 3. ročníku univerzity jsem propadl

z jeho fenomenologické teorie a filosofie práva. Petrażycki byl profesorem na ruských univerzitách a autorem světové úrovně. Byl to "ruský Polák", jeden z těch, kteří se po válce a po revoluci usadili natrvalo v Polsku. Vynikající myslitel a vzdělanec, chlouba evropské vědy. Po návratu do vlasti přednášel na univerzitě ve Varšavě. Prý mluvil špatně polsky. Vybavuje se mi jeho portrét, visící v jedné z přednáškových síní právnické fakulty. Spáchal sebevraždu několik let před smrtí Alexandra L. Ještě v časech mých studií se šeptalo o pomluvách, jakými byl Petrażycki zavalen a o síti intrik, která ho obklopovala. Pokud se pamatuju, zastřelil se z revolveru. O smrti

Lednického šly dvě verze: podle jedné se zastřelil, podle druhé skočil z okna svého bytu.

20

Brandys

Od Mariana z Varšavy přišla pohlednice se zprávou, že zemřel Jas Stein. Rakovina plic. Minulý rok byl v Paříži, potkali jsme se v Cité des Arts. Pozval nás do Closerie des Lilas na pečené hlemýždě. Veselý a živý, vypadal bezvadně. Nazítří jsme šli k Jo Goldenbergovi v rue Rosiers. Při placení dal asi závratné spropitné, protože číšník zašeptal: "Pán se zřejmě spletl?..." Jaš vzhlédl: "Ne." Usmíval se, ale já postřehl, že mu ztuhly oči. Už musel znát diagnózu. Zemřel v Cavacasu. Před oznámením zvýšením cen byly v Polsku opět poslány do terénu vojenské operativní oddíly. Stejně jako na podzim 1986 před vyhlášením stanného práva. Po dvou letech diktatury se zdá být generál i se svým novinářským družstvem naprosto politicky bezradný. Vojsko má na venkově i ve městech kontrolovat sklady, obchody, transport zboží, výkup surovin a komunikace. 4. prosince se v Katowicích zatýkalo. Prý byla zatčena Anna Walentinowicz a Kazimierz Świtoń. Ekonomická reforma padla.

Po poledni k nám přišla Marie Paczowská, právě se vrátila z Londýna. Vypráví nám o dnu stráveném v londýnské ZOO ("je to skvělý odpočinek koukat na zvířata, jak si žijí bez věčného převlékání, make-upu a autáků, nebarví si vlasy a dokonce si je nemusí ani česat nebo stříhat"). Pak o Lvově roku 1940, o nočních transportech, kdy lidé ve tmě naslouchali tůrování nákladáků, zastavujících před sousedními domy. Noc co noc seděla na lůžku podle příkazu otce: v zimníku, teplých rukavicích, v botech. S lepenkovou

cedulí, na které bylo její jméno, příjmení a datum narození, přivázanou na krku. Každou noc byli připraveni na cestu. Ptám se jí, zda si mohu ještě ponechat vypůjčené "Paměti W.L., o kterých právě píšu. Ona s Bogdanem poznala Lednického v 60. letech v Itálii, v Rapallu. Když odešla, opět vytahuju z poličky oba díly. Dívám se na fotografie a hledám jmenný rejstřík. Udivující, kolik je v té knize Rusů. Lvov, Miljukov, Muromcev, Nabokov.... Z "Paměti" zaznívá teskný tón nostalgické touhy po smíření, ke

kterému nikdy nedošlo. Ledničtí a Petražyčtí poznali Rusko vzdělané a plné jasu, pohybovali se mezi lidmi chápajícími Polsko. Pilsudski se seznamoval s Ruskem v kriminálech a na Sibiři; napsal svůj otřes, když ho na trestaneckém pochoďu praštil malý voják pěstí do zubů. Plán vybudování polské státnosti za podpory ruských liberálů byl střízlivým těch letů jediným reálným programem. Vize ozbrojeného boje za nezávislost proti Rusku vypadala fantasmagoricky. V samotné rodině Pilsudských byl budoucí maršálek považován za blázná, - podle svědectví Ludwika Krzywického, Andrzejova dědečka. O deset, patnáct let později bylo už jasné, že vize bláznů se splnila. V té době, hlavně po květnu 1926 zažívali realisté v Polsku těžké chvíle. Takřka všechno, o čem Lednický v "Pamětech" píše, celý jeho svět, to vše už dávno přestalo existovat. Jakoby člověk snil podivný sen, v němž jezdí koňmo na návštěvu k sousedům přes katyňský lesík, tančí mazurku na moskevských bálech a v němž Poláci hovoří se svému ruskými přáteli o svobodném Polsku.

Nedávno jsem si uvědomil, že jediní z mých blízkých známých, kteří se přátelí s Rusy, jsou dva polští rusisté a jeden básník, jenž v Moskvě studoval literaturu.

NÁZORY /OPINIE/ - nezávislý politický čtvrtletník, který česky vydává Informační agentura Solidarity bojující ve Wroclavi.

21

Revelver Revue

Vittorio Strada se v předmluvě k italskému vydání "Měsíců" dotkl mého poměru k Rusku a varuje mě před polským nacionalismem. Tvrdí - stejně jako Besancon - že si nelze plést diktátorský a komunistický SSSR s dávným ruským impériem. A postupně jmenuje

rozdíly - ideologie, cíle, rozpínavost atd. Jistě má pravdu. Ale já si možná nepletu Rusko s komunismem. Možná jenom soudím, že Rusko mělo rozhodující vliv na vznik současných ideologicko-totalitárních států a že právě v Rusku se už dávno zrodil jejich ohybný pravzor. Je samozřejmě dovoleno mě donekonečna varovat před anti-ruským polským nacionalismem. Ale já být na Stradově místě, zamyslel bych se, nevěděli Poláci o Rusku přece jen trochu víc než záhadní spisovatelé. Ať tak nebo tak, Rusko je už tři sta let drží pod krkem a mají spolu tudíž jisté účty. Skutečně, mnohdy se chce od Poláků příliš. Najednou jsou povinni zapomenout na Rusko a bát se komunismu. Přesvědčivě to dokazuje fakt, že zatímco já vystoupil z komunistické strany před sedmnácti

lety, Vittorio Strada je jejím členem dosud.

Když nás intelektuálové ze Západu poučují o tom, jaké bylo a jaké nebylo Rusko, vybaví se mi vždy odpověď spisovatele Wiecha jistému kritikovi. Tento kritik, řekněme mu L., prohlásil na jednom autorském večeru, že Wiechtovým textům chybí smysl pro humor. Ke konci vzniklé debaty duplikoval Wiech osobně: "V souvislosti s výčitkou kolegy L. vám povím anekdotu o baronu Rotschildovi. Jednou snídál že Champs Elyssées, když tu šel kolem žebrák a úpěnlivě prosil o almužnu. -Tady máte pět franků, dobrý muži,- řekl mu netrpělivě Rotschild, -ale pro příště si pamatujte, že v čase jídla není vhodné žebrat.- -Pane Rotschilde, - odpověděl mu žebrák, - jste veliký bankéř a boháč, ale žebrat pane, žebrat mě učit nebudete.-"

Bylo by jednodušší, kdyby velcí lidé - Moskali vůbec neexistovali. Ale existovali a existují. Byl Herech, Čechov. Byl Bunin a Muromcev (předseda Dumy, jehož portrét zajímavě načrtl W.Lednicki), byl Alexandr Blok, bylo spousta moudrých a šlechtných Rusů. Dnes je to Sacharov věceméně uvězněný příkázaným pobytem v Gorkém - a Solženycin, zavřený ve své poustevně ve Vermontu. Jsou i jiní - pokud žijí v Rusku pak v pracovních tábolech, psychiatrických klinikách nebo rozpuštění v sovětské mase. V emigraci je Brodskij, Někrasov, Gorbaněvskaja, Siňavský, Bukovský. Proč se spolu nespojily ty dvě emigrace, ruská a polská, jejichž zkušenosti jsou když ne úplně stejné, tedy rozhodně ne protichůdné, proč jsem se s nimi nikdy nestýkal, s ruskému přáteli, ani v New Yorku ani později v Paříži, proč se ke mě hlásil Kundera a předtím Škvorecký a oni nikdy, ani já jím? Odpověď neznám. Ale je to zarážející a dává to hodně látky k přemýšlení, to, že se

k sobě nijak nehrneme. Jako bychom necitili žádnou vzájemnou náklonost.

Drobně mží, je vlhké teplo. Dá se chodit bez čepice, s rozepnutým pláštěm. Paní Dragová, která nám jednou týdně uklízí, si nařiká na zimu. Slyšela v Rádiu, že ve Varšavě klesla teplota na -17 stupňů. Prozradil jsem jí, že v Polsku bývají občas mrazy až 30-ti-stupňové. Od té chvíle se na nás hezká paní Dragová dívá jako na párek ledních medvědů a vím, že večer navrhne manželovi: vraťme se do Portugalska.

VOKNO - podzemní časopis s nejdelší tradicí !!!!!!!!!!! !
UPOZORŇUJEME NA NOVINKU, kterou je VIDEO-MAGAZÍN VOKNA !!!!

Bandys

V pátek je v Centre du Dialogue literární večer věnovaný Mironowi Bialoszewskému, který před několika měsíci umřel ve Varšavě. Před necelým rokem četl v Polském institutu v New Yorku své verše i prózu. Tehdy jsme se viděli poprvé po čtyřech letech. Po newyorském vystoupení napsal Bialoszewski komusi do Varšavy, že měl hroznou trému. "A najednou jsem zaregistroval, jak se na mě zpoza sloupu usmívá Marie Brandysová. Hned se mi udělalo líp." Celé čtení se tenkrát nahrávalo a kazeta se záznamem se dostala do Paříže. Spolu s Konstantynem Jeleńským a Jackem Trznadlem máme o Bialoszewském promluvit. Když jsem přijel do sálu na rue Surcouf, bylo už nabito. Vždycky když ten sálek vidím v plném světle a nacpaný lidmi, nemohu se ubránit údivu. Často jsem přes něj chodil ráno, vedla tady cesta do jídelny na časnou snídani. Bylo v něm šero, protože Lebensteinovy vitráže nepropouštěly sluneční světlo. Častokrát jsem musel čekat až se rozední a kněží v kapli skončí ranní motlitbu.

Listopad 1977, M. tenkrát ležela v nemocnici Laenec. V šeru se leskla pouze hlava Krista, kterou vyřezala - krátce před svou smrtí - Alina Šapočniková. Vitráže se táhly po celé délce sálu, oddělujíc jej od hluku ulice. Pozoroval jsem, jak se z temnoty vynořují jezdcí Apokalypsy, jeden měl tělo a hlavu Goebbelse, okřídlené

potvory byly zároveň lidmi, dábly i koňmi. Za vitrážemi se už ozýval skřípot vytahovaných žaluzií, rozjasnilo se, po chvíli umlkl šepot modliteb a já se mohl přidat ke kněžím vycházejícím z kaple. Tento obraz sálu byl pro mě nejoprávdovější. Pokaždé, když ho spatřím narvaný publikem, připadá mi zbytečně osvětlený. V elektrické záři jsou vitráže matné, stěny bílé. Příliš mnoho světla a příliš mnoho hluku. Na tenhle druhý obraz si musím teprve zvykat - Je stejně opravdová jako první. Nepřipravil jsem si žádný proslov, věděl jsem pouze, že začnu od našeho setkání v Oborách před pěti lety. Přišel jsem tehdy nějak brzy, chtěl jsem povečeřet, bylo to v neděli., a zatímco jsem čekal v hale, až se uvolní místo, všiml jsem si pootevřenými dveřmi muže v obnošeném saku a teniskách. Chodil po jídelně a pozorně si prohlížel příbory. Na servírovacích stolcích stály mísy s uzeninami a sýry, v neděli jsou v Oborách k mání pouze studené večeře. Host v saku si naplnil talíř, přiložil pečivo, vše zakryl dalším talířkem a vyšel z jídelny. Nezaregistroval mě, přešel rychle, soustředěný na svůj náklad. Byl jsem přesvědčen, že si právě jakýsi občan zajistil nedělní zákusek k půl litru vodky, a že dřív či později vypukne skandál, protože na někoho zákonitě nezbyde porce. - "A, to si jen pan Bialoszewicz vzal nahoru do pokoje snídani," vysvětlila mi Terezka, pokojská. Bialoszewicz žil v noci a spal ve dne. Nazítří jsem se vrátil pozdě po dlouhém dnu ve městě. Šel jsem temnou halou a spatřil ho, jak míří k domovním dveřím. Hvězdy, žáby, slavíci...Půlnoc. Pro něj to bylo poledně. Vyrážel na procházku po hodinách ranního psaní. Seznámili jsme se o několik dní později, na večeru poezie. Konal se v jeho pokoji. Jeho jménem nás na něj pozvala Julie.

O tom večeru jsem mluvil v Centre du Dialogue. Pokoj Bialoszewského vevnitř připomínal spíš salaš nebo jeskyni - pavučiny na stěnách, okna neprodyšně zatažena jakousi černou látkou. Slepá básnička četla verše. Vyprávěl jsem o Bialoszewském, jak chodil po místnosti a chvílemi skoro zpíval své krátké a křehké texty. Uchvátil mě. Čím? To se mi právě nedařilo definovat. Hovořil jsem o jeho přisnlosti, o jeho vybraném chování, prostém a skromném, v

23

Revplver Revue

němž bylo hodně pýchy. A pak jsem ještě řekl, že jeho veršiky se mi náhle v hlavě spojily s Mickiewiczovými bajkami a s "Dědkem a babkou" od Kraszewského. Vtom jsem ztratil nit. Publikum to asi ani nezpozorovalo. Na chvíli jsem měl v hlavě úplně vymeteno a zdá se mi, že si toho všiml Konstantyn Jeleński, sedící po mé levici.

Byl jsem povinen vyjevit tehdy věc snad nejdůležitější. A sice tuto: po onom básnickém večeru jsem nabyl jistoty, že Bialoszewski je důvěrně obeznámen jak s malou a šedivou každodenností, tak i s věcmi nepojmenovatelnými. Daleko důvěrněji než my. Ostře jsem cítil, že ten chlapík v saku a v roztrhaných teniskách (-" nikdo se mu nepodobal a on se podobal všem" - řekl Jelański, když jsme vstávali od mikrofonu-), že ten poetický človíček dobře ví: ve dveh Apokalypsy není čemu se divit, spíš je třeba sehnat do žaludku kaši s nudlemi. A že ještě, lépe zná to, co je nutno střežit mlčením, to nejhloběji ukryté, s hudbou související, o čem není nutno ztrácet slova. Řekl jsem několik vět o "Deníku z varšavského povstání", ale scházely mi výstižné formulace. Skončil jsem se vzpomínkou na autorský večer v New Yorku, Bialoszewský po prdukci ještě podepisoval knihy a s námi se přivítal teprve u láhve vína. Chvíli jsme mluvili, nadhodil jsem společný pobyt v Oborách. "Víte, že jsem tam nedávno byl znovu?" ožil. "Tam je pořád stejně tichoučko. Nádhera, nádhera..." Později večer jsme se společně s M. nechali vyfotografovat Mám ten snímek s sebou v Paříži. Všichni tři se na něm usmíváme. Ale víckrát jsme se už nesetkali, a tak se naše známost omezila na ty dva literární večery. Nebo na tři, počítáme-li i ten v ulici Surcouf. Zemřel na srdeční záchvat, třetí v pořadí. Poprvním napsal knížku, kterou jsem četl v létě. Pojmenoval ji "Záchvat".

M. poslouchá v kuchyni rádio, já dělám pořádek u sebe v pokoji. Pomalu ke mě začíná pronikat obsah hlasatelových vět, scházím dolů k M., stojí bez pohnutí. Oba se díváme na tranzistor. Vysílají zprávu o Polsku: ve Varšavě ukončil návštěvu šéf KGB v čele nějaké delegace (jméno jsme nezachytili). Dopisovatelé tvrdí, že klíčová místa ve vládě PLR mají obsadit sovětští poradci.

Dopis z USA: "Nelly byla se zájezdem studentů-rusistů dva týdny v Moskvě a pak ještě týden ve Varšavě. Říká, že ještě nikdy neviděla Varšavu tak skleslou a chudou, tak ošklivou. Spousta úplně prázdných obchodů, na každém kroku fronta, lidé strašně nenávidí vládu a žijí zmitání mezi zoufalstvím a neurčitou mesianistickou nadějí. Hope against hope. Věří, že se nakonec něco stane, něco vysvitne. A nejsmutnější je, že si pomalu zvykají a už se necítí tak absolutně nešťastní. Ale podle Nelly tohle všechno bledně a porovnání s Moskvou. Každý třetí, koho potkáš, je opilý, a když ne, je aspoň vzteklý. Sprostě si nadávají. Ulicí se valí ponurý dav.

Ještě v New Yorku mi popisoval jak byl s manželkou ve Varšavě. Jeho žena je Holanďanka, doma spolu mluví buď anglicky nebo holandsky. Bydleli v hotelu "Forum" a jednou večer, když už leželi v poteli, se ho ptala, co znamená to slovo, které jejich polštří známí pořád v rozhovoru opakují. - "Jaké slovo?" divil se G. - Nemohla si vzpomenout. Až později, když zhasli, uslyšel ženu jak si pro sebe tiše šeptá: "Nywola?...Niwola?..."

Čtvrtek. Nahrávám pro rozhlasovou stanici France Internationale poslední vstup před delší pauzou, kterou jsem si vyžádal. Použil

24

Brandys

jsem pasáž z "Měsíců", vzpomínku na zimní večer na Novém Světě v mýchstředoškolských letech. Čtu o saních klouzajících po cestě, o drožkářích a pánech v buřinkách, o výstavě módy a koloniálu se zajícem a bažantem ve výkladní skříní. Při popisu tohoto varšavského předválečného obrazu se mi derou slzy do očí. Nakonec prohlašuju, že je to pohlednice z nejbezpečnějšího času mého života. Pak poslouchám nahraný text. Slyším se z pásku: "...je pohlednicí z nejbezpečnějšího času života" a napadá mě, co to říkám, jak to, že nejbezpečnějšího, vždyť zrovna tehdy se v Německu dostal k moci Hitler a Stalin rozpoutal v Moskvě obrovské čistky. Z obou stran se blížila záhuba, žánrový obrázek zakrátko zhasne jak sfouknutá svíčka. Ale přesto je v těch slovech pravda. Cítili jsme se tenkrát bezpečně. Nejen, že jsme si nevšimli blížící se katastrofy, my bychom si ji dokonce ani neuměli představit. Byli jsme nevinní. Nevěděli jsme, jakého zla je schopen člověk, čeho všeho jsme schopni my, lidé. Ano, to byly ty dobré předválečné časy. Retro přináší uklidnění. Mám několik pohlednic, které z času na čas okukuju jako v nějakém projektoru. A tady se mi objevují častěji než kde jinde; určitě proto, že v Paříži se dlouho uchovávají tvary epoch. V podstatě tady nic nepomíjí. Všechno trvá na svém místě, doby minulé stojí hezky bok po boku v kamenné řadě, dokonale konzervované. Je to určitě pěkná dřina, udržet je, aby se nerozpadly, a to vše pro ty, kdo mají rádi nostalgická spojení, koho dojímají například lavičky v parku, podobné zahradním lavičkám v parcích jeho dětství... ach, to je zasněné místo.

Včera jsem procházel ulicí, na které stojí kostel. Abych si ho mohl prohlédnout, vešel jsem do nedalekého parčíku, obehnaného nízkým plotem s brankou. Lavičky obsadila skupina lyceistů. Hoši se hlasitě škádlili, jeden z nich jedl sendvič, drobtý házel vrabcům. Pozoroval jsem je. Ne kostely ale je. To byl obraz. Rámovaly ho mraky a větve platanů. Uklidňoval. Byl to obraz z doby před půl stoletím a vanul z něj klid z doby před půl stoletím. My tenkrát po škole chodili do parku u Evangelického chrámu. Byl obklopen stromy a vcházelo se do něj bránou. Sedělo se tam jako v altánu. Řekl bych, že jsme tehdy měli ohledně druhých dost čisté svědomí, náš mozek nebyl ještě zatížen hromadami mrtvol a lží. Nemluvili jsme o Hitlerovi nebo o Stalinovi, nýbrž o Oscaru Barltovi, což byl náš oblíbený profesor dějepisu. Taký jsme rozebírali proslavenou nehodu našeho zeměpisáře, prof. Ballawedera: sedm let se připravoval na geografickou výpravu do Afriky (členové expedice se vybírali mezi žáky vyšších ročníků) a když ho konečně - očkovaného proti všem tropickým nemocem - vyprovodila celá škola i pedagogický sbor na Hlavní nádraží a vlak se za halasného pokřiku hnul, spadl z police kufr přímo na hlavu nešťastného zeměpisce, který se sice dva dny nato bez následků probral z mrákot v nemocnici u Ježíška, ale Afriku nikdy neviděl. Mačkali jsme se na lavičkách, svírajíce tašky mezi koleny. Na hlavách jsme nosili čepice z temně červeného sukna, které jsme občas z nudy házeli po vrabcích. Kdybych

měl dnes ten obraz namalovat, umístil bych do větvi nad našimi hlavami výsměšné bestie a zrůdy s tlamami jak chrlič na Notre Dame nebo rohaté jezdce z Lebensteinových vitráží. Už na nás čekali.

"Chlapče, máš nějaké trápení?" zeptal se mě jednou v zimě po první hodině profesor Bartl. Přišel jsem do školy nevyspalý a jakoby

PRAŽSKÉ KOMUNIKACE : literatura - theologie - filosofie

25

Revolver Revue

duchem nepřítomný. V zimě se první hodinu muselo svítit a světlo ostře bodalo do očí. Bartl o mě prohlédl: "Hlavu vzhůru, hochu," a odešel rychle směrem ke sborovně. Za normálních okolností k nám mluvil s jemnou ironií, které jsme ale dobře rozuměli. Vešel-li do třídy bez úsměvu, bylo nám jasné, že se jeho ženě přitížilo. Měl nemocnou ženu. Za války jsem ho potkal jen jedenkrát, na počátku roku 1940, krátce po nuceném vystěhování z našeho domu. Přikázali nám opustit jej ze dne na den. Zabral ho pro sebe Liebert, šéf Arbeitsamtu, zastřelený později členy AK (Armia Krajowa, polská podzemní armáda, pozn. překl.). Matka sbalila věci do třech kufrů, hlídač vzal do úschovy obrazy (ty jsme potom s M. do konce války prodali), - našli jsme podnájem na Filtrové, u ženy plukovníka, který uprchl se Sikorským do Francie. Po noci strávené na kanapi jsem šel s otcem ke správci domu, hubenému človíčku v brýlích. Vstal z křesla a řekl, že nás nebytuje. "Najděte si byt někde jinde." Zpráva o našem vystěhování už dorazila až k němu. Mávnutím ruky zamítl naše osobní důvody. Otcí se chvěl horní ret, zrudl. "Vaší povinností je.!" - "Já vás nebytuju," přerušil ho správce, "mám zákaz..." lhal. Dosud nic takového nebylo zveřejněno. Předbíhal německý rozkaz o zřízení židovské čtvrti. Chtěl jsem mu to říct, ale otec mě chytil za rameno. Začal křičet. Křičel strašným hlasem. V tom pevném a vyrovnaném člověku se provalilo pět tisíc let bolesti a utrpení. Křičel o baronech a darebácích. Pak o Einsteinovi a matce Ježíše! Vyběhl jsem za ním na ulici, zastavilo se několik lidí. Prosil jsem ho, aby seuklidnil a vtom jsem postřehl Oscara Bartla, vycházejícího ze sousedního domu, kde bylo sídlo jakéhosi vědeckého spolku. Otec se k němu vrhl. Volal: "Profesote. věřil byste tomu!? Professore!... Zalknul se a lapal po dechu. Krátce jsem vysvětlil, co se stalo. Bartl měl ve vyčerpané tváři výraz lítosti. Trpěl. Cítil jsem se trapně. Jurek Lichtenstein z VIII.B. mi kdysi o přestávce řekl, že Bartlova žena je Židovka.

Ve Varšavě mráz okolo 20 stupňů, aspoň mi tak piší přítelé. Před Domem spisovatelů uklouzl na ledovatých schodech Jan Maria Gisges a při pádu si zlomil vaz. Umřel v nemocnici aniž nabyl vědomí. Před třiceti lety vykonával funkci administrativního tajemníka Svazu. Před měsícem se stal místopředsedou nově vytvořené organizace, která rozpuštěnému starému Svazu ukradla jméno, sídlo, místo k práci a veškerou materiální základnu. Jan Maria Gisges upadl po velkém skoku, právě když léta tiché služby měla korunovat blyštivá kariéra. Avšak špatně nakročil a upadl. Ne čert, ale varšavská zima mu pod botu nastrčila led místo naleštěných parket a on padl naznak i se svým knírkem a pěšinkou ve vlasech. Co se to děje? Že by v těchto temných dnech, kdy nikomu není do smíchu vyrukoval Nepoznatelný s kanadskými žertíky?

V mraze promluvil primas. Průvody k uctění památky padlých v prosinci 1970 na Pobřeží, ke kterým vyzvalo vedení podzemní Solidarity, se neuskutečnily. O tři dny později napadl primas tohoto vyzvání. Těžce a nespravedlivě. Ta slova nemusel říkat. 16. prosince byl v Polsku klid. Ulice zavalené sněhem, na rozích kordóny ZOMO se štítily a v helmách, fronty rozehnala zima. Walesa ležel zkosený chřipkou, pomník v Gdaňsku obklopily sevřené oddíly milice, kolem nich - přes liduprázdné prostranství - kráčela Walesova žena položit k němu květy. Poklekla, za chvíli vstala a rozhlížejíc se udělala rukou bezradné gesto. Před deseti dny ji v Oslo vítal královský pár, zástup venku skandoval její jméno a čekal až

26

Brandys

se objeví na balkóně. Získala si srdce Norů, půl zeměkoule očarovala svým půvabem a taktem, svobodnou důstojností. Walesa syn stál vedle ní na pódiu a v rukce držel medaili udělenou jeho otci. A otec v Gdaňsku stál se skloněnou hlavou u rádia, vedle něj kněz Jankowski. To všechno nám na fotografiích předvedla s úsměvem hezká hlasatelka TF2.

Pokračuje balada, nádherný příběh Lecha Walesy a jeho ženy Danuty.

Pod náměstím Concorde hraje v pusté chodbě metra nemladá žena na flétnu. Stojí u stěny. Má úzkou kozí tvář, vlasy ostříhané na ježka. Hraje árii z Carmen. Je noc, podchodem právě nikdo nejde. Muzikantka hraje se zavřenýma očima, za zády špinavou nahou zeď, před sebou na zemi starý kapesník. Blýská se v něm jedna mince. Venku květnové počasí. Před obchody na Saint-Paul stojí nové stánky, obklopené zápachem ryb a krabů. Podle meteorologů bude letošní Boží narození nejteplejší od konce 19. století. Mnoho žen má čertvě naondulované vlasy, široké a lehké šály chrání účesy. Na chodnicích

je tolik lidí, že se jen stěží prodírám. Kolotoč na malém náměstíčku se roztočil v záblescích světla a hudby. Jsem před vchodem do Monoprixu. Sleduju dav kupujících, dívám se na tvary a barvy předmětů a cítím... je to fantaskní a abstraktní pocit, ale cítím cosi jako výčitky svědomí. Je to už třetí Boží narození mimo vlast. Před rokem jsme byli v Englewoodu Markowiczů, s Kropkou, Monikou, Klárou, Danielou a h r stkou známých. Po večeři se všichni mohli vidět v televizi - u stolu jsme se natáčeli na video. Pamatuju se, že později večer jsem seděl s Kropkou a prosil ji, aby mi vyprávěla jak za okupace vezla drožkou přes celou Varšavu doktora Damického, stíhaného zatykačem. Ještě jednou mi to pověděla. Teplo. Podzim. Letos strávíme svátky v La Hacquiinière u Krzywických. Nežijí ve Francii nijak zvlá št dlouho, pouhých dvacet let, ale náleží k těm nepočetným Polákům, z nichž nevyzařuje neklid utečenců. To, co jsem popsal jako "cosi podobné výčítkám svědomí" je pocit, zažívaný málem fyzicky. Místo, kde nyní žiju, je místem ne zcela skutečným a ne úplně hmotným. Je to jakýsi stín, který dává ochranu, ale podstata leží někde jinde. Úterý, 27. prosince. V televizi ukazovali papeže, jak zpovídá mohamedána, který se pokusil jej zabít. Byli spolu jakoby spletení dohromady. Skloněný papež objímal klečícího Agcu, skráněmi se dotýkal jeho zad. Nad bílou hlavou papeže se rýsovala tmavá tvář trestance. Zpověď trvala dlouho. Papež, poslouchající Agcův šepot, chvílemi - jakoby v náhlém záchvatu bolesti - zatínal palce do jeho ramen. Kamery ten moment nachytily ; papežova dlaň mnoucí šedý rukáv vězeňského svetry.

Kultura č. /1984

Pro rr : (informativně) přeložil -aP.

Nepatrně zkráceno

ADAM MICHNIK: Tahová doba... úvahy o kompromisu

České vydání připravují RR EDITIONS /podzim 1987/

27

Bukowski

28

Charles Bukowski

kid stardust na jatkách

kid stardust na jatkách

Byl jsem zase na konci a skoro šilenej z divokýho popíjení; studený oči a sláb; příliš zkrušený abych mohl dostat svůj obvyklý flek skladníka nebo baliče na záskok a

uklidnění, a tak jsem šel dolů k rampě jatek, přišel jsem do kanceláře a ten chlápek řekl: "Neviděl sem tě už někdy?"

"Ne," zalhal jsem.

Byl jsem tam před 2 nebo 3 lety, prošel celým tím papírovým krámem, lékařskou prohlídkou a tak dále, a vedli mě po schodech dolů, 4 patra, bylo chladněji a chladněji a podlahy byly pokryty lesknoucím se krvavým filmem, zelené podlahy, zelené stěny. Vysvětlil mi mou práci - měl jsem stisknout knoflík - pak zazněl dírou ve zdi hluk jakoby se srazili fotbalisti, nebo jakoby si to rozdali dva sloni a pak to přišlo - něco mrtvého, masa mrtvého, krvavá, a on mi ukázal, vezmeš tohle to tady a hodíš to na nákladáči a potom zmáčkneš tenhle knoflík a vyleze další. Pak šel pryč. Když zmizel, svlékl jsem zástěru, sundal z hlavy plechovou přilbu, zul boty /dali mi o 3 čísla menší/ a šel zas po schodech nahoru a ven, pryč z tohodle kšeftu. Teď jsem tam byl zas, znovu na dně.

"Na tuhle práci vypadáš trochu staře."

"Chci se dostat znovu do formy. Co potřebuju je těžká práce, dobrá těžká práce," lhal jsem.

"Myslíš, že to zvládneš?"

"Jsem houževnatej pes. Dřív sem stával v ringu. Bojoval s nejlepšíma."

"Fakt, jo?"

"Jo."

"Hm, je ti to vidět na ksichtě. Musels toho pěkně spolykat."

"Muj obličej vynechte. Měl jsem rychlé ruce. Pořád ještě mám. Párkrát jsem šel k zemi, protože to pro lidi líp vypadá."

"Já sleduju box vlastně pravidelně. Ale na tvoje méno si nemůžu vzpomenout. "

"Bojoval jsem pod jiným jménem, Kid Stardust."

"Kid Stardust? Nemůžu si vzpomenout na žádnýho Kida Stardusta."

"Zápasil jsem v Jižní Americe, v Africe, v Evropě, na ostrovech.

Boxoval jsem v malých městech. Proto ty mezery v mý pracovní knížce - nerad tam píšu boxer, protože si lidi myslej , že blbnu, nebo lžu. Necháám tam jednoduše volný místa a je to."

"No dobře, tak sem naklušeš zejtra ráno v půl desátý na lékařskou prohlídku a pak ti dáme ňákou práci. Říkáš, že chceš těžkou práci?"

"No, jestli máte něco jinýho..."

"Ne, momentálně zrovna ne. Hele, vypadáš na 50. Mám pocit, že e možná udělám chybu jestli tě vezmu. Jak tak na tebe koukám , začínám mít pocit, že s lidma jako seš ty tu nechceme mít nic společnýho."

"Nejsem lidi, šéfe - jsem Kid Stardust."

"No dobře," smál se, "dostaneš jí, tu svou PRÁCI!"

Nelíbilo se mi jak to řekl. O dva dny později jsem šel branou k dřevěné boudě, kde jsem dal nějakému starému chlápku cír papíru se svým jménem: Henry Charles Kukowski jun., a on mě poslal dál k nakládací rampě - měl jsem se hlásit u nějakého Thurmana. Šel jsem tam. Na dřevěné lavici seděla řada mužů; dívali se na mě jako na homosexuála, nebo na jednonohého. Prohlédl jsem si je pohledem, který měl vyjadřovat lehký despekt a promluvil jazykem stoky, nejlíp jak jsem uměl, široce a táhle: "Kerej je Thutman? Mám se u toho chlápka hlásit."

revolver revue

Jeden pohnul palcem.

"Thurman?"

"Jo?"

"Pracuju pro tebe."

"JO?"

"Jo."

Podíval se na mě. "Kde máš holinky?"

Holinky? Nemám." "Řekl jsem.

Sáhl pod lavici a dal mi pár. Pár starých, ztvrdlých, neohebných holínek. Obul jsem je. Pořád ta samá písnička : o 3 čísla menší.

"Moje prsty se zmáčkly a uskříply.

Pak ni dal krvavou zástěru a plechovou helmu. Stál jsen tam zatímco

si zapálil, nebo, jak by snad řekl Angličan, zažehl cigaretu. Klidným a mužným pohybem ruky odhodil zápalku.

"Pocem. "

Všichni byli černoši a když jsem k nim přišel, dívali se na mě jako bych byl černý muslim. Měřím metr osm desát tři, ale všichni byli větší než já, a když ne větší, pak dvakrát až třikrát širší.

"Charley!" Zařval Thurman.

Charley, myslel jsem si. Charley, jako já. To je pěkný. Začal jsem se pod tou plechovou přilbou potit.

"Dej mu PRÁCI!"

Pane ne nebi, panebože, kdepak jsou ty sladké bezstarostné noci? Proč se to nemůže stát Walteru Winchellovi, který věří na American Way? Nebyl jsem snad jedním z nejlepších studentů antropologie? Co se to jen stalo?

Charley se mě ujal; postavil mě před prázdné nákladní auto, dlouhé skoro jako půl domovního bloku, které stálo u rampy.

"Počkej tady."

Pak se přihnalo pár černých muslimů, tlačili před sebou káry, které byly natřeny strupatou, hrudkovitou bílou barvou, namíchanou jakoby ze slepičinců. A každá kára byla naložena horami kýt, které plavaly v řídké, vodnaté krvi., trčely v ní; jako olovo, jako dělové koule, jako smrt. Jeden z těch chlápků skočil do nákladáku a další mi začal házet kýtou a já je chytal a házel nahoru tomu chlápku, který se vždy otočil, a hodilkýtou dozadu do vozu. Kýtou lítaly rychle RYCHLE a byly těžké a pořád těžkly. Sotva jsem jednu odhodil, už na mě letěla další. Bylo mi jasné, že mě chtějí dodělat, brzy jsem se potil, potil, jakoby mě někdo pocákal a bolela mě záda a bolela mě zápěstí, bolely mě paže, všechno mě bolelo a byl sem hotovej až na poslední nepatrný zbytek ochromené energie. Sotva jsem ještě viděl, sotva jsem ještě stačil sebrat sílu a chytit a odhodit další kýtou, chytit a hodit. Plaval jsem v krvi a stále znovu dostával do rukou to měkký, mrtvý, těžký PLESK, kýtou, která v sevření ruky trochu povolí jako ženská zadnice, a už jsem byl příliš slabý, abych mohl promluvit a říct, HEJ, co je to k ČERTU s váma, blbouni? Kýtou lítaj jedna za druhou a já jsem ba kolotoči, jsem v kole, přibit, jako mrtvý na kříži, s plechovou přilbou, a je jich tu pořád víc, víc kár plných kýt, kýt, kýt, kýt a konečně jsou všechny prázdné; a tady stojím já, vrávorám a dýchám žluté elektrické světlo. Tohle byla noc v pekle. No, vždyť já měl noční práci vždycky rád.

"Pocem!"

Šel jsem s nimi do jiné místnosti. Visí ve vzduchu, právě prochází velkým otvorem vysoko nahoře v zadní stěně - půlka krmného vola - ne, byl celý, ano, byli to celí volí, teď to vím, měli ještě všechny čtyři nohy, a ten co se houpal na háku, ten co právě vyjel z té díry vysoko nahoře, ten byl právě zabit. Právě ho zabili, myslel jsem si, udělali jste odpornou věc. Jak můžou rozlišit muže a vola? Jak vědí, že nejsem, vůl?

30

Charles Bukowski

"DOBŘÍ - ROZHOUPEJ HO!"

"Rozhoupat?"

"Správně - TANCUJ S NÍM!"

Cože?"

"Panebože! George, pocem !"

George vešel pod mrtvého vola. Popadl ho. RAZ. Popošel dopředu. DVA. Couvl. TŘI. Popošel dopředu. Vůl byl skoro rovnoběžně s podlahou. Někdo zmáčkl knoflík a George ho měl. Měl ho pro světové masné trhy. Měl ho pro žvanivé, nevrlé, dobře odpočaté, omezené hospodyně celého světa, které ve 2 hodiny odpoledne ve svých zástěrách zasviněných krví šlukují z cigaret pocákaných krví a necítí skoro nic. Hnali mě pod dalšího vola.

RAZ.

DVA.

TŘI.

Držel jsem ho. Jeho mrtvé kosti na svých živých, jeho mrtvé maso na svém mase a jeho váha mě srážela, myslel jsem na Wagnerovy opery, myslel jsem na studené pivo, myslel jsem na skvělou kočku sedící naproti mě na kanapi nohu přes nohu a já mám drink v

ruce a zatímco pomalu a jistě hovořím, sahám do prázdné duše jejího těla a vtom Charley zařval: "POVĚS HO DO NÁKLADÁKU!"

Šel jsem k nákladáku. Jako chlapec jsem se na amerických školních dvorech naučil, že prohra je hanba, a tak mi bylo jasné, že vola nesmím nechat padnout, protože by to znamenalo, že nejsem muž, ale padavka a nezasluhuju nic než pohrdání a výsměch a bití. V Americe musíš být vítěz, s tím se nedá nic dělat a musíš se učit bojovat pro nic za nic, neklást otázky - a kromě toho bych musel vola znovu zdvihnout - kdybych ho neudržel; a ušpinil by se. Nechci, aby se ušpinil, vlastně - oni nechtějí, aby se zašpinil. Vešel jsem do nákladáku.

"Pověs HO!"

Hák visící ze stropu byl tupý, jak palec bez nehtu. Zdvihl jsem vola a zkoušel ho narazit na hák, znova a znova, ale hák nechtěl projít. ZKURVENEJ KUS! Samá houžev a sádlo, tuhé nepodajné.

"UŽ TO BUDE! UŽ TO BUDE!"

Z posledních sil jsem se o to ještě jednou pokusil a hák prošel, to byla podívaná, zázrak, jak ten hák pronikl, jak tu ten vůl visel, sám od sebe, visel, sklouzl z mých ramen jak domácí, dobře známé milé hadry.

"DĚLEJ, POHNI!"

Vešel dvaapůlmetrákový černochoch, hrdý, ostrý, chladný, strašný, jediným houpnutím nabodl své maso, podíval se na mě svrchu.

"Budeme spolu držet krok!"

"Oukej, kámo."

Vyšel jsem ven. Čekal, na mě další vůl. Pokaždé, když jsem popadnul dalšího, jsem si byl jist, že je to ten poslední, kterého zvládnou, ale pořád dokola jsem si opakoval: ještě jeden

jeden

už jen jeden

pak na mou

věru

už na to

seru.

Čekali, že to vzdám, viděl jsem oči, úsměvy, pokradmu jsem je pozoroval, když mysleli, že se nedívám. Tohle vítězství jsem jim nedopřál. Šel jsem pro dalšího vola. Velký hráč, který si před neodvratným bankrotem naposledy vsadí. Uběhly 2 hodiny, pak někdo zařval: "PAUZA."

revolver revue

Dokázal jsem to. Desetiminutová přestávka, trochu kávy - a už to nemůžu prohrát. Vyšel jsem za nimi k pojízdnému bufetu; právě dorazil. Viděl jsem, jak ve tmě stoupá pára z kávy; viděl jsem koblihy; a cigarety a pečivo a obložené chleby.

"HEJ, TY!" - Byl to Charley. Jmenoval se Charley - jako já.

"Jo, Charley?"

"Než si dáš pauzu, sedni do nákladáku a hoď ho na osumnáctku." Byl to nákladák, který jsme právě naložili; dlouhý jak půl domovního bloku. Parkoviště 18 bylo na druhé straně dvora. Podařilo se mi otevřít dvířkaavysplhat do kabiny. Bylo tam měkké kožené sedadlo, bylo mi na něm tak dobře, měl jsem chuť se tam zchoulit, ale věděl jsem, že bych brzo usnul, kdybych proti tomu nebojoval. Nebyl jsem řidič nákladáku. Podíval jsem se na to zblízka pár minut jsem jen civěl na půl tuctu pák, brzd, pedálů a tak dále. O otočil jsem klíčkem a podařilo se mi nastartovat. Tak dlouho jsem si hrál s pedály a pákami až se nákladák konečně rozjel. A pak jsem jel přes dvůr na osumnáctku a celou dobu jsem při tom myslel ma jedno - až se vrátím, bude bufet pryč. Byla to pro mě tragedie, skutečná tragedie. Zaparkoval jsem nákladák, vypnul motor a chvíli jsem jen tak seděl a užíval si toho měkkého koženého sedadla. Pak jsem otevřel dvířka a vystoupil. Zapoměl jsem chodit, ztratil jsem krok, nebo co, nebo co se to k sakru stalo, padl jsem na zem jako poddatý; ve své krvavé zástěře s Kristovou plechovou přílbou na hlavě. Nebolelo to, nic jsem necítil. Vstal jsem ještě včas, abych viděl, jak pojízdný bufet odjíždí branou pryč, na ulici. Viděl jsem je, jak jdou znovu na rampu, smějí se a zapalují si cigarety.

Zul jsem boty, svlékl zástěru, odložil přílbu a šel k boudě u brány. Hodil jsem zástěru, přílbu a boty na pult. Stařík se na mě podíval:

"Cože? Zahazuješ takovou DOBROU práci?"

"Řekni jim ať mi pošlou můj dvouhodinový plat poštou", nebo jim řekni ať si ho strčej do prdele, seru nato!" Vyšel jsem ven. Šel jsem přes ulici do mexické putyky a dal si pivo, pak jsem jel autobusem domů. Zase mě zmlátil americký školní dvůr.

L O V E I S A
D O G F R O M
H E L L / by Charles Bukowski

poems 1974 - 1977

SANTA BARBABA
BLACK SOARROW PRESS
1985

Haló, hoši! Chcete být milí, krásní, chytří a oblíbení?
Založte si svou vlastní LITERÁRNÍ REVUE !!!!!!!!!!!!!!!!!!!!!

32

Kopulující mořská panna z Venice, Kalifornie
Kopulující mořská panna z Venice, Kalifornie

V hospodě už zavírali, tak vypadli. K penzionu to měli jen pár kroků a teď ho viděli zas: na druhé straně ulice, před klinikou, stál vůz s mrtvolama.

"Cejtím, že dneska to bude velká noc," řekl Tony, "cejtím to v krvi."

"Co má bejt?" Zeptal se Bill.

"Dávej bacha," řekl Tony, " teď víme dost přesně, jak to dělaj. Jednu si vezem. To bude prdel! Nemáš strach?"

"Di do hajzlu! Snad si nemyslíš, že dyž mi ten posera námořník roztrh hubu, že sem srab?"

"Tak tohle sem neřek, Bille..."

"To ty seš srab! Můžu ti jí natáhnout, vole!"

"Jo, jasně, klid. Už o tom nemluvme. Povídám, pod', ukradnem si jednoho mrtvoláka. Jen tak, z prdele."

"Hovno! Ukradneme si jich D E S E T !"

"Počkej." Seš vožralej. Počkáme. Víme, jak to dělaj. Dívali sme se každou noc..."

"A ty nejseš zkouřenej, co? Jinak bys něměl vůbec ODVAHU!"

"Buď tiše! Koukej! Už dou. A maj mrtvolu. Nějakýho chudáka chlápka. Vidíš, jak mu přehodili prostěradlo přes hlavu? To je smutný."

"Je to smutný."

"O. K. Víme jak to dělaj. Když je mrtvola jen jedna, hoděj jí dovnitř, zapálej cigára a jedou. Když sou tuhouši dva, nijak se se zamykáním autáku nesperou. Jednoduše položej toho prvního kamaráda na máry, dou pro druhou mrtvolu a pak je hoděj do auta. Kolik nocí sme se na to přece koukali! "

"Nevím," řekl Bill, "nejmíň tak šedesát."

"O. K. Teď je tu jen jedna mrtvola. Jestli pudou zase dovnitř, tak patří nám. Deš se mnou?"

"Jasně že du! Sem odváznější než ty!"

"Tak O. K. Dej bacha! Už dou. Dou pro další mrtvolu. Deš teda?"

"Jasně."

"Tak padáme."

Běželi přes ulici a popadli mrtvolu za hlavu a za nohy. Tony držel hlavu, tu smutnou, prostěradlem pevně ovinutou hlavu a Bill chňapnul nohy. Pak utíkali zpátky a čisté bílé prostěradlo se přitom třepetalo, jednu chvíli bylo vidět koleno, kus stehna, loket a pak vyběhli po schodech k penzionu. Stáli u dveří a Bill řekl: "Pro Boha, kdo má klíče? Já se poseru strachy!"

"Moc času nemáme. Ty zkurvený funebráci tu budou hned. Hodíme ho do týhle visutý rohože. Dělej. Musíme ty klíče najít." Mrtvolu hodili do rohože. V měsíčním světle se strašidelně pohupovala sem a tam.

"A nemohli bysme tu mrtvolu donýst zpátky?" Zeptal se Bill.

"Bože, ach mami, ježišmarja, nemůžem tu mrtvolu donýst zpátky?"

"Na to nemáme čas. Viděli by nás. TEĎ už je pozdě! Hele!" vykřikl Tony, mám KLÍČ!"

"Díkybohu!"

Otevřeli dveře, popadli tu věc v rohoži a běželi nahoru po schodech. Nejblíž byl Tonyho pokoj. První pochodí. Na schodech hlasitě bouchali mrtvolou do zdí a do zábradlí. Pak ji konečně dostali před dveře Tonyho pokoje a tam ji položili na zem, protože Tony hledal klíč. Podařilo se jim otevřít, mrtvolu hodili na postel a šli k lednici, vzali si galon levného muškátu, vypili každý naráz půl sklenice, zase si dolili, šli zpátky do ložnice, sedli si a koukali na mrtvolu.

33

Bukowski

"Myslíš, že nás někdo viděl?" Zeptal se Bill.

"To už by tu byli fízlové."

"A co když budou prohledávat okolí?"

"To přece nejde. Nemůžou takhle v noci klepat na dveře a ptát se: "Nemáte tam náhodou nějakou mrtvolu?"

To jo, kurva, nejspíš máš pravdu."

"Jasně, že mám," řekl Tony, "k smrti rád bych věděl, jak se tvářili ty dva týpkové, když zjistili, že mrtvolák je v tahu. Rozhodně to muselo bejt ohromně komický."

"To jo," řekl Bill, "to určitě."

"No jo, komický nebo ne, máme mrtvolu. Tady před náma leží. Na posteli."

Podívali se na tu věc zabalenou do prostěradla a vyprázdňovali sklenice.

"Rád bych věděl, jak dlouho je ten chlápek mrtvej."

"Ne moc dlouho, určitě ne dlouho."

"Kdy asi začínaj tuhnout? A kdy smrdět?"

"Řek bych, že než mrtvej ztuhne, že to trvá dlouho," řekl Tony.

"Ale smrdět začne pravděpodobně brzo. To máš to samý jako zbytky od jídla ve dřezu.

Taky brzo smrděj."

"Krev jim vypouštěj, myslim, už v márnici."

Byla tma, tak rozsvítili lampu, a seděli tu v jejím světle, ti dva opilci a bavili se tím zmateným a nejasným jazykem ožralů o všech zmatených, nejistých i nesmírně důležitých věcech o kterých se vůbec mluvit dá. Pak se dostali zpátky k mrtvole. Byla tam pořád.

"Co s ním uděláme?" Zeptal se Bill.

"Postavíme ho na hajzl. Jestli už ztuhnul. Pravděpodobně umřel teprv před půl hodinou, nebo tak ňák."

"No dobře, postavíme ho na hajzl. A co uděláme, až začne smrdět?"

"Vo tom sem eště nepřemejšlel." Řekl Tony.

"Tak na to myslí," řekl Bill a pořádně si loknul. Tony se pokusil o tom popřemýšlet.

"Víš ty vůbec, že bysme za tohle mohli do lochu? Teda v případě, že by nás chytli."

"No a co?"

"A co! Udělali sme chybu. Ale teď už je pozdě."

"Pozdě." Opakoval Bill.

"Takže," řekl Tony a znovu si naplnil sklenici, "dyž už tu s tím mrtvým tak pěkně sedíme, můžem si ho taky prohlídnout, ne?"

"Jako prohlídnout si ho?"

"Jo, kouknout se na něj."

"A odvážíš se?"

"Nevím."

"Máš strach?"

"Jo, v tomhle nemám žádněj cvik."

"Tak se teda kouknem. Ale prostěradlo stáhneš ty," řekl Bill,

"eště mi nalej. Nalej mi a pak stáhni to prostěradlo."

"O. K." Řekl Tony.

Naplnil Billovu sklenici a šel k posteli.

"Tak jo," řekl Tony, "TADY JE!"

Strhl z mrtvoly prostěradlo. Měl zavřené oči.

"Proboha!" Vykřikl Bill. "Dyt' je to ženská! Mladá holka!"

Tony otevřel oči. "No jo, byla mladá. Člověče, koukni na ty dlouhý bloňdatý vlasy, dou jí až pod prdel. Ale je MRTVÁ! Děsně a úplně mrtvá, navždy. To je svinstvo. Vůbec to nechápu!

Co myslíš, kolik jí mohlo bejt?"

"Podle mě moc mrtvě nevypadá." řekl Bill.

"Ale je."

"Koukni na ty prsa! Ty stehna! Ta kunda vypadá pořád ještě jako živá."

34

revolver revue

"Ale no je," řekl Tony, "kundy sou dycky to první co přijde a to poslední co je pryč." Tony popošel k mrtvole a dotknul se jí. Pak pohladil jeden prs a pak tu mrtvou věc políbil.

"Mě též, spolu se znaškou -K- , popuzuje místní tyranie, svatouškovsky se stavící proti otevřenosti erotismu v literatuře, Henry Miller a Bukowski jsou mými autory..."

Eva Kantůrková /česká spisovatelka/
KRITICKÝ SBORNÍK 4/85, str. 92

"Je to tak smutný, všechno je to tak smutný, celej život žijem, jako idioti a pak dem do hajzlu."

"Neměl bys na ní ale takhle šahat," řekl Bill.

"Je tak krásná," řekl Tony, "tak šíleně a dokonale krásná a úplně mrtvá, ach jo. Kurva, to je hrozný."

"Jo, ale dyby byla živá, tak by vo takovýho pobudu, jako seš ty, ani pohledem nezavadila. To ti je doufám jasný, ne?"

"To je jasný. A tohle je ta pravá chvíle. Teď neřekne NE!"

"Kurva, vo čem to mluvíš?"

"Myslim tím," řekl Tony, "že mi stojí. A JAK MI STOJÍ!"

Tony přešel pokoj a nalil si plnou sklenici. Vypil ji naráz. Pak šel zase k posteli a začal mrtvou líbat. Zatlal prsty mezi její dlouhé vlasy a líbal ji na prsa a na ústa. Živý mrtvolu hladil a líbal dlouhými polibky a pak do ní vstoupil.

Bylo to DOBRÉ. Tony dřel a supěl. Nikdy v životě to nebylo takhle dobré. Přišlo mu to. Svalil se na zem a osušil se prostěradlem. Bill, který se celou tu dobu díval, mu podal sklenici muškátu.

"Bille, to bylo krásný! Bylo to nádherný!"

"Ty seš šílenec! Ty zvíře! Právě si mrdal mrtvou!"

"Ty si celej život taky mrdal jen mrtvý ženský, mrtvý ženský s mrtvejma dušema a mrtvejma kundama - sáms to ale nevěděl.

Je mi líto, Bille, ale s tomhle to bylo bezvadný. Vůbec se za to nestydím."

"Fakt byla tak dobrá?" Zeptal se Bill.

"Neuvěřitelně dobrá."

Tony se šel do koupelny vymočit. Když se vrátil, Bill už na mrtvole pracoval. Byl čilý a zcela se své věci věnoval. Sténal a trochu vzdychal. Pak líbal ta mrtvá ústa a potom mu tu přišlo. Svalil se z ní a očistil se o okraj prostěradla.

"Měls pravdu, lepší to nikdy nebylo."

Pak si oba sedli do křesel a dívali se na ni.

"Chtěl bych vědět, jak se menovala," řekl Tony, "zamiloval sem se."

Bill se smál. "Teď vidim, že seš namol; Jen úplnej idiot se může zamilovat do živý ženský a tebe tu zblblá mrtvá."

"Zamiloval sem se do ní," řekl To ny.

"Tak jo, zabouch ses," řekl Bill. "A co budem dělat teď?"

"Teď jí musíme někam vypakovat,"

"Ale jak?"

"Stejně jako sme jí dostali sem - po schodech."

"A potom?"

"Potom do tvý káry a dolu na pláž Venice a do moře."

"To je ale studený."

"Ta to bude cejtít asi jako cejtíla tvýho ptáka."

"A jak to bylo s tvým ptákem?"

"Toho taky necejtíla."

35

A mrtvá tam ležela na deskách na posteli dvakrát přejetá a k smrti obšťastněná. "Tak dělej, vem jí," křikl Bill. Tony zabalil nohy. Bill hlavu. Když vycházeli z Tonyho pokoje, dveře zůstaly dokořán. Tony je kopnutím zavřel a pak spěchali dál ke schodišti. Prostěradlo už nebylo kolem mrtvoly pevně ovinuté, ale jen tak plandalo. Jako velká vlhká utěrka přehozená přes vodovodní kohoutek. A zase dělali rámus, když pod svým nákladem klopýtali a zakopávali a hlava, prdel i nohy té holky bouchaly do zdí a do zábradlí. Pak ji konečně hodili na zadní sedadlo Billova vozu.

"Počkej, krávo, počkej!" Brzdil akci Tony.

"Na co?"

"To muškátový, čuráku!"

"A jo, jasně."

Bill seděl a čekal s mrtvou píčou na zadním sedadle. "Ale Tony byl muž, který drží slovo. Z baráku vyběhl s lahví muškátu. Najeli na freeway, flašku si podávali sem a tam a pokaždé se zhluboka napili. Byla krásná teplá noc a pochopitelně - měsíc byl zrovna v úplňku. Ale noc už vlastně ani nebyla, byly už 4 hodiny 15 minut ráno. Každopádně dobrá doba. Zaparkovali. Ještě jednou se napili, vytáhli mrtvolu z auta a nesli ji po dlouhé písčité cestě i moři. Sešli až dolů, na tu část pláže, kde se moře přelévá sem a tam, na to místo, kde je písek mokvý, nasáklý vodou, plný drobných škeblí, malých písčinych krabů a vzdušných bublin. Položili mrtvou a pili. Tu a tam se přes Tonyho, Billa a tu mrtvou kundu převalila nějaká větší vlna a zase se vrátila zpátky do moře. Billa náhle zcela ovládly morální zábrany 19.-tého století - musel se vymočít - tak vstal a odešel kus dál po pláži. Zatím co močil, jeho přítel Tony stáhnul z mrtvé prostěradlo. Pozoroval ten obličej na kterém už ulpěly vodní řasy, díval se do obličeje mrtvé, ve vodě, ve viru planktonu, po ránu. Pozorně si ji prohlížel a Bill m kus dál močil. Milý přátelský obličej. Nos trochu do špičky, ale velmi hezká ústa a pak - její stále připravené ztuhlé tělo - převalil se na ni, velmi něžně jí políbil na ústa a šeptal: "Miluju tě, mrtvá mrdno." Pak ji zas přikryl prostěradlem. Bill přišel zpátky. "Musím si ještě loknout."

"Tak dělej. Dám si taky." Pak Tony řekl: "Poplavu s ní kus dál."

"Umíš dobře plavat?"

"Moc dobře ne."

"Já sem dobrej plavec. Já jí tam dopravim!"

"NE! NE! " Řval Tony.

"Doprdele, přestaň řvát!"

"Já s ní chci plavat."

"No dobře, tak jo, tak plav ty."

Tony si ještě jednou loknul, stáhnul prostěradlo, zvedl mrtvou a nesl ji krok za krokem dál do příboje. Byl opilejší než si myslel. Velké vlny je oba několikrát povalily, pak mu ji vyrvaly z rukou a on musel utíkat, plavat a divoce s příbojem bojovat, aby ji zase našel a mohl sevřít v náručí. Teď ji teprve pořádně viděl, ty její dlouhé dlouhatánské vlasy. Vypadala úplně jako mořská panna. Možná to byla mořská panna. Dověkl ji až za vlnolam. Tam už bylo moře klidné. Plavali někde uprostřed mezi měsícem a sluncem, které zrovna vycházelo. Chvíli si ve vodě hráli. Byl tam opravdu klid. Čas v čase a čas mimo čas, Pak mrtvolu lehce odstrčil. Plula pryč, napůl pod vodou, napůl oblévána jen těm dlouhými vlasy. Pořád byla

revolver revue

krásná, ať už byla mrtvá, nebo nebyla mrtvá, nebo co vlastně byla. Pomalu od něj odplouvala pryč, nesl ji odliv. Mělo ji moře.

Tony se odvrátil a začal plavat zpátky ke břehu. Zdálo se mu, že je to velmi daleko. Vypětím posledních sil se mu to podařilo, dostal se na pláž, příboj mu podrážel nohy. Potácel se, upadl, zase vstal, šel po mokřém písku a sedl si vedle Billa.

"Tak už je pryč."

"Jo. Žraná žralokama."

"Myslíš, že nás chytej?"

"Ne. Dej mi loka."

"Ale vopatrně. Sme už skoro na dně."

"Hm."

Šli zpátky k autu. Bill řídil. Cestou domů se pohádali o posledního loka. Pak si Tony vzpomněl na mořskou pannu. Sklopil hlavu a rozplakal se."

"Tys byl vždycky ukňouraná baba," řekl Bill, "už odjakživa."

Dojeli k penzionátu. Bill šel do svého pokoje a Tony do svého. Slunce vystoupilo vzhůru. Svět se probouzel. Někteří se probírali v kocovině, někteří s myšlenkou na kostel. Většinou ale ještě spali. Nedělní ráno. A mořská panna, mořská panna s těma svýma dlouhýma sladkýma vlasama plavala dál do moře, zatím co se někde ponořil a zase vynořil pelikán, v zobáku třpytící se rybu ve tvaru kytary.

Z knihy FUCKING MACHINE pro RR přeložil koJ.

Nestyd' se být intelektuálkou, sluší ti to.
A co jiného je REVOLVER STYLE?

V SAMIZDATU DOSUD NEVYŠLO!!!!!!

Robert Musil
MUŽ BEZ VLASTNOSTÍ
/v překladu Anny Siebenschneidrové/

Na 2.čtvrtletí roku 1990 připravují RR EDITIONS!!
Náklad: 13 kusů, cca 1000 stran, BESTSELLER!!!!!!
Neopomeňte si ZAJISTIT!!

ČTENÍ NA LÉTO:
Alexandr Solženicyn - Souostroví GULAG

My Charles Bukowski:

Flower, Fist and Bestial Wail /1960/
Poems and Drawings /1962/
Longshot Pomes for Broke Players /1962/
Run with Hunted /1962/
It Catches My Heart in Its Hands /1963/
Crucifix in a Deathhand /1965/
Gold Dogs in the Courtyard /1965/
Confessions of a Man Insane Enough to Live with Beets /1965/
The Genius of the Crowd /1966/
All the Assholes in the World and Mine /1966/
2 by Bukowski /1967/
The Curtains Are Waving /1967/
At Terror Street and Agony Way /1968/
Poems Written Before Jumping Out of an 8 Story Window /1968/
Notes of a Dirty Old Man /1969/
A Bukowski SArapler /1969/
The Days Run Aw ay Like Wild Horses Over the Hills / 1969/
Fire Station /1970/
Post Office / 1971/
Mockingbird Wish Me Luck /1972/
Erections, Ejaculations, Exhibitions and General Tales of Ordinary
Madness /1972/
Me and Your Sometimes Love Poems /1972/
While the Music Played /1973/
South of No North /1973 /
Burning in Water, Drowning in Flame /1974/
Africa, Paris, Greece /1975/
Factotum 1975/
Scarlet /1976/

Maybe Tomorrow /1977/
Love Is a Dog from Hell /1977/
You Kissed Lilly /1978/
Well Take Them /1978/
Women /1978/
Play the Piano Drunk: /Like a Percussion Instrument/ Until
the Fingers Begin to Bleed a Bit /1979/
Shakespeare Never Did This /1979/
Dangling in the Tournefortia /1981/
Ham on Rye /1982/
Bring Me Your Love /1983/
Hot Water Music /1983/
There's No Business /1984/
War All The Time /1984/

poznámka: bibliografie je pouze do roku 1984 za její doplnění případně další informace o autorovi bude redakce patřičně vděčná

E D W A R D L I M M O N O W: LOVE, LOVE, LOVE.
Čtěte v tomto čísle REVOLVER REVUE !!!!!!!!!!!!!!!

38

Kreibich

39

KAREL KREIBICH

soukromá podoba veřejnosti
soukromá podoba veřejnosti

ŽIJUNEBONEŽIJU

???????????????

K ránu nespala, nespala ani v noci. Prohnuta do mostu, opírala se o paty, ramena a ruce. Šaty se vyhrnuly nad pas, zapoměla si je večer svléknout. Zapoměla na spaní, zapoměla, jak se spí. Je to život nebo neživot?

Jakmile jen trochu usne, jen tak maličko, že se to ani nemůže počítat, vyběhnou odkudsi psi a začnou štěkat a výt, přiřítí se kohouti a kokrhají a kokrhají a černé slepičky kdákají, kdákají a kdákají. Stále silněji, až hlava puká, nabíhá, trhá se na cáry s každým skřekem a zavytím. Zkus pak spát.

Vypínala kyčle proti sloupu, ruce zatínala do prostěradla, které už není čisté. Ztratili jsme čistotu, běloskvoucí průhlednost. Kdy? Proč jsem? Proč? Proč jsem včera pobíhala podivně zrychlená po ulicích, byl to sen? Kdy naposledy jsem já, právě já pobíhala nebo šla po chodníku města? Kde je práh skutečnosti? Po obchodech se se železným zbožím.

Proč? Nikde neměli, co jsem hledala-OCELOVÝ ŘETĚZ. A dva visací zámky - ty mi prodali. Netušila jsem, k čemu je chci. Neměla jsem ponětí nač. V jednom obzvláště velkém obchodě, který měl několik pater, a kde se pohybovalo velice mnoho lidí po schodech do vyšších poschodí i směrem dolů, na jméno si nevzpomenu, se mě ujal starý muž. Ani jeho tvář si nedokážu vybavit. Na co? "Jste jistě unavená, potřebovala byste vypít kávu, posadit se..." To asi nebyl začátek. A co by potřeboval on? Co? Víím to, jistěže to víím. Proč kávu? Proč se znehybňovat? Co dělal až dodnes?

Opustila muže, který ji skrz svou starost vábil a lákal, aby pokryl touhu. Bylo už pozdě, zavírali, zákazníci odcházeli, u dveří stál člověk bez výrazu v tváři a tēm, kdo chtěli vstoupit, ukazoval dlaň napřažené ruky. Kolik mohlo být hodin? Řetěz koupila od mládenců v autodílně.

Cestou kam, kudy? Odcházela, drželi peníze, které vyndala z Potyho tašky, odcházela a smáli se jí, otočila se a spatřila nejmladšího z nich, titěrného blondáčka (nesnášivala blondáčky), jak si potukává na čelo. Na své čelo. Obrátila se, aby viděla, JAK se smějí. (Jak se to venku dělá?, ale nevěděla, že je venku.) Proč jsem jim ho nehodila zpátky? Nezahodila? Jak jsem se dostala zpátky domů, kudy a kam? Nevím, jak se to tu jmenuje. A já? Proč

40

kovový řetěz leží u postele jako číhající had, had, který čeká na rozkaz, u cesty plaz. Svíjí se a vztyčuje, kývá, fascinuje, hrozí, prolézá mnou, kov zvoní o kov - to já zaznívám kovově, srdce a žestě. "Znám tě, znám! Znám tě, znám!" křičí žena, kyčle dosedají na pelest, prsty se zatínají do vlastního těla. Jak vypadal naposledy? Kdo? Můj muž. Kdo? Můj házbend. Co mu to vyšlo z úst? Kam se poděl, neleží ještě na podlaze koupelny - tříseň dláž, aróma ó ma sóma, rosol v hlavě - to se bojím. Děs. Křičela jsem - křik smirek... u dveří dítě. Nebo to už není jen dítě? Je dospělá? Marie.

Mrtvý. Odešlý Poty. Zmizelý, znicovaný, ale stále ještě nepochopitelně byvší. Byvš. Neznám ani sebe. Odepřelo se mi jméno, to jméno nad každé jméno, poněvadž moje vlastní, odpadlo a na zemi naposled zaplakalo. Z koupelny vypadl pozpátku (v koupelně upadl pozpátku), udeřil se do zátylku, Marie stačila uhnout (nebo tam nebyla?), vyděsila se, ale nestarala se o ni, o matku, jen třeští očka na otce. "Táto!" "Nikam nesmíš!" vyjekla, vyjekla jsem, ale nemůžu se hnout. To já jsem upadla na záda. On už se nikdy nesesune na zem, leží už tam dlouho. Pěkně dlouho, pěkně. A znovu chtěla Marii lhát, říci jí: Nic se nestalo, tatínek si jen oddáchně... Nešlo to. Nešlo ani lhát. Ono nešlo ani lhát! Mrákovavě se v ní probouzí energie (jako starý pes nebo přejetá slepička). Vstala a zamkla dveře do koupelny. Marie zůstala uvnitř - ale to bylo až o pár dní později, až když on už tu nebyl, několik dní potom, co odnesli jeho tělo

plno hraček a moc si neuklízím, i když všude jinde dělám pořádek, ale otevřít dokořán jsem nechtěla. Nějak se to nehodilo. Maminka chodila jak stroj v jednom fantastickém filmu, na který mne vzal táta asi před měsícem. Hráli v něm roboti a táta povídal, že dělají technické pohyby a že nás to čeká všechny. Nevím co. Ti páni, co zazvonili, měli černé šaty, ale neměli v nich košile - jeden neměl pod sakem nic, druhy jen nátělník. Nikdy jsem takové neviděla, v obličejích byli jako já - neopálení a hubení. Řekli, že si jdou pro tatínka. Polekala jsem se a běžela pro mámu (nikdy nechodí otevírat). Pak už se o ně starala ona a já jen nakukovala z pokojíčku. Tatínek se pořád ještě nehýbal. Je mrtvý. Nemůže se hýbat. Dali ho na máminu postel v bibliotéce (tak tomu říká táta), máma zas tak divně odešla pryč a vrátila se, až když na ni zavolali, že je oblečený. Když byla pryč, nedívala jsem se. Bavili se o našem bytě, že by tu chtěli bydlet. Já bych je tu nechtěla, nelíbili se mi. "Můžete se rozloučit," řekli mámě, zas někdo zazvonil, otevřít šel jeden ten chlap, ten, co neměl nic pod sakem, a přivedl nějaké tátovy známé. Najednou tu bylo plno lidí, tátu dali do rakve, do černé truhly s podivnými ozdobami, které by se tatínkovi určitě nelíbily, zavřeli ji víkem a všichni zmlkli. Zdálo se mi, že maminka vůbec neví, co se děje, ani se na tátu nepodívala, koukala se směrem k oknu. I já bych se s ním byla chtěla rozloučit, ale bála jsem se tam jít a nějak se na mě zapomnělo. Zvedli ho a odešli. Zůstala jsem ve svém pokoji. Pořád mám před očima, jak ho zvedli a on se nepohnul. Tomu nerozumím. Někoho se zeptám, ale asi se nezeptám, není koho.

v rakvi. Nevěděla jsem, že tu pro něj byli. Řekl mi to jeden

41

Karel Kreibich

Potyho kamarád, který tu prý byl. Marie nemůže ven - oknem by se neprotáhla, klozetem se ještě nikdo nikdy nespustil (ovšem kromě Potyho). Výlevkou. Ona by mohla? Nevím...ne. Otočila se v posteli na břicho.

Otírá se o látku prostěradla PRIK PRIK PRIK, tichounce vyje, hraběčky sténá (stenografuje). ó ta láska sobecká nebeská nehezka - amour smrti k živým tělům na lásku se děti nesmí dívat - jak byl krásny, ON, jak každá se za ním (asi) otočila, (asi) jakoby jim hlavičky sevřel svěráček sebenezvládnutí a touhy prasátkovské. ó já, kde je?

"Kde jseš, Poty, neslyšíš?"

"Maminko!"

"Marie?... "

Slyší dceru - drápe nehty o lak dveří, nepříjemný zvuk, bolestný, první reakce (stará dvanáct třináct čtrnáct patnáct let): Ať! Ho nepoškrábe! přechází v jinou: Nesmí ven. PRIK. PRIK. Chloupky pálí, kůže se peče, hoří.

Jako předevčírem. Nebo předpředevčírem? Nebo už je to několik let? Co je pravda a co jen vypučelý v mozku květ? "Poty!!" Vykřiky nedoznívají, někam se ztrácejí, padají. Hapaly, řekla by před deseti jedenácti lety Marie.

Kdo to tu volal MÁMO!? Zamčená, nesmí odtud. Pohřeb. Už byl.

Cítí, že její hlava a paže či trup a nohy a oči a srdce je unaveno záhrobně. O dva metry dál se neúnavně - avšak na příkonu elektrického proudu závisle - se neúnavně na empírovém pro kontrast stolku otáčí gramofon. Zapnul jej on, nesmí se nesmí přestat točit. Nesmí se točiti přestat? Jak je to, sakra! Nesmět přestat. Dokola kóól !

Odtrhuje si rozkoš od úst, odlepuje ruku od těla, vrhá se k přístroji, pěst krouží nad tangenciální (Poty: Nikdy nepochopíš, co to znamená!) přenoskou, která se dávno vznešeně a technicky bravurně (technické proveden 55555, kolik jich tam sedí?) pozvedla, jen blbý talíř se točí, se točí, se točí otrocky.

Nedopadne do středu pěst, udeří do rozevřené drobně tištěné německé knihy. Der Prozess. Miloval ji i Marii. Miloval jen Marii, s ní spával. Nenáviděl ji, v Marii miloval sebe sama. Nesměje se tam na dlaždičkách její v knize zabořené pěstičce? Poty, pojď sem, projev zájem, ajem, dej se se dej, sedej, dej se se dej... Nedělala jsem nikdy nic, ale tady byla součástí všeho, všude jsem byla součástí všeho, kde jsem se ocitla. On patřil plátnu, on se prodal tužce (to mám z pohřební řeči? říká se to tak?), rycí desce, barvám, štětcům a všem a hlavně těm prasecky pózujícím děvkám v atelierovém pokoji. Či byla jen jedna? Tím hůř. Uiiiiii.

42

revolver revue

Vlak. Tam dole vlak. Tam dole nádraží. Zahoukal své ranní raněné varování.

"Mámo!" "Ne, ne, ne," odpověděla krutě. "Ne." Odstoupila od knihy a gramofonu, úkrokem se přenesla ke kabele, přiklekla, plaše se rozhlédla po místnosti, jakoby tam mohl být ještě někdo další, vysoukala dobrý metr želela, nassála jeho kovovou vůni, vyndala koupené zámky a položila je vedle tašky a švihla se řetězem přes holé stehno. Krev? Ale ne, jen modřina bude. Zabolelo to, ale zároveň se dostavila očišťující radost. (Skrz bolest, skrz špínu, bolestí a špínou vlastního těla, skrz mrzkost, mrzkostí, která tě pálí i bolí, dosáhneš dokonalosti. Tvrdil Poty. Nijak vášnivě, ale jako že to ví. Neexistuje prý člověk dobrý, který by tohle neměl za sebou. Jeho dobrota by byla povrchní a plytká.) Jenomže ona nedokázala nikdy nic udělat ve zlobě. Po lýtku se jí přece jen plazila žížalka krvičky.. Mám dokonalou srážlivost. Nikdy jsem nejedla koláče. Už neteče. Krevní koláč. Podruhé se neudeřím. Kolik dní je vlastně Marie v

koupelně... a volá ještě?... ano, slyším volání ale co všechno to jen slyším jaké zvuky Jeho první kdysi vzdechy ba i jeho hlas jak zněl poprvé:

"Líbíte se mí. Pojďte se mnou, budu vás malovat. Celou noc, celý život, i v pekle..."

"Opravdu mohu, jste si jistý?..."

"Málokdy vím něco tak jistě, jako toto nyní."

"Slibte mi, že mě budete šetřit. Nejsem na svoji krásu háklivá."

"Vždycky vás budu šetřit."

"O tolik jsem ani nežádala."

"Nebudu vás šetřit - není to nutné, krásná nejste, jste žena. Jste vícekrát ženštější než vestonická Venuše. Rozumíte mi... Kdybych s vámi splodil dítě, jmenovalo by se Marie."

"Ze mně se narodí chlapec."

"Ne. Bude to děvče a bude trpět jako kdysi jeden svatý muž."

"Který?"

"Jako každý svatý."

"Jste blázen." "A chci vás milovat. Malovat. Nebojte se, vaše jméno, vtěleno do obrazu, bude viset v newyorské Metropolitní opeře." Stalo se. Stalo se. Stalo se. Se stalo. Naplnilo se písmo po zdech. Plácání a z něho uplácaná pravda. Kdo to mohl určit? Který ďábel to tehdá slyšel, která divá psině, která plavá hetéra? Jsem tvá, Poty, zvedej se, odhrň hlínu z prsou vidím tě probůh já tě tam vidím ležet ruce máš podél těla jseš voskovýadožluta co je to za barvu ale živý křivíš

43

Karel Kreibich

ústa jak někdy když sis myslel že tě nikdo nemůže vidět viděla tě malá i já VíME hlína tě musí tlačit co je to za nápady já vím říkáš že jsou staré a osvědčené dobře dobře ještě neodcházej ale ano chtěla jsem to Odhrnuješ si z těla hlínu, vstáváš čistý a odcházíš... Ale na prsou žádná hlína není! Musela se řídit jeho přáním. Nechala jej spálit, pak když přišli jeho přátelé z pohřební služby s urnou, zavřela se sama s jeho ostatky v temné místnosti (chci s ním být chvíli o samotě) a jeho popel, který možná ani nebyl jeho popelem, přesypala do sáčku od jablek, která koupila Marie. Kdo jiný. To všechno v tomto bytě, když za ní přišli, neboť věděli, že nebude chtít odejít. Vyjít. Je věrná. Odešli. Odešli s prázdnou. Odešli s prázdnou urnou. Jeho pravý popel (byl-li pravý) spláchla do klosetu. Pak se o ni začli starat. Z tohoto bytu se nesmím hnout. Ráda by se za ním spustila do odpadního potrubí, ale spálit se neumí. Je příliš velká, nedokáže. Teď na kolenou u jeho velmi praktické tašky, jež voní olejovými barvami a kupodivu také gumou, vzpomněla si na udivený pohled muže, který urnu vysypával v Háji rozptylu. Byl to muž na svém místě: poočku se na ni přes rameno ohlédl, a potom prázdnou jamku přihrnul. Amen. Velmi pietně. Vysoce pietně a s citem. O minutku později mluvil do jejího profil u: "Mám jeden jeho obraz z ranného období. Někdy bych se s vámi rád sešel," šeptal jí místo kondolenčního kvíleníčka. Avšak ona nechtěla, bála se. že Poty unikl krysám a chemikáliím rozkládajícím fekálie a že metempsychozoval do tohoto chrtího obličejce, do jeho velkých očí plných vláhy neexistujícího soucitu. "Ne." Kdyby tu tak nyní mohl být. Jak to zvládne? Naposledy tady v tomto bytě zvládala porod. Poty byl u toho. Muž ze hřbitova by jí nyní jistě pomohl. Jako tenkrát asistentka, služka a Poty (ten nejméně). Umí to. Umí pochopit prázdnou urnu pohřební i prázdnou urnu duše i prázdnotu vykotlané hlavy... Marie už asi bude slabá. Nemůže ji pustit ven, nemůže dopustit, aby i ona potkala svého Potyho, aby i ona (který je dnes také ještě školákem) jednou musela naposledy za svým milým naposledy né zaslzet ale spláchnout a pak ve slabosti se posadit (a tropí učitelům psi kousky) a krátce za jeho ostatky si ulevit. ólala, pláče, plakala.

Jakmile jen trochu usne, jen tak maličko, že se to ani nemůže počítat, vyběhnou odkudsi psi a začnou štěkat, a výt, přiřítit se kohouti a kokrhají a kokrhají a černé slepičky kdákají, kdákají a kdákají. Stále silněji, až hlava puká, trhá se na cáry s každým skřekem a zavytím. Zkus pak spát.

Marii jsem už dlouho neviděla. Byla vždycky tak... byla taková ke mně... ke mně... nevím... jaksi jí neznám! "Mami, proč si se mnou nemůžeš hrát?" Poty jí dával svůj čas. Dvanáct roků. Věk, na

44

revolver revue

který nezbude žádná vzpomínka, nevěk, nevzpomínka. Jen zasutiny, utvářející naše labilní nitro, střeva psychiky. Obraz, který se mění, padá ze zdi, kácí se, když je jen opřený o stěnu, vytrhává se z rámu, nečekaně plane nebo zas ztrácí barvy, obrys. Anozapomínka. Vztyčila se z dřepu, začátek řetězu svírá nevědomky v ruce. Nač jsem ho přinesla? (Paní, a na co to vlastně chcete? Starej vám funguje jinde?) Ale starej už

přece není! ! Zůstal jen jen ten jeho nejmilejší (a též nejlepší) obraz. Visí za mými zády, ten ještě vidím, ostatní jsem přestala rozeznávat.

Utíkám, zas už utíkám a porážím vycpané sovy, ebenitovou tyč, počítadlo a liščí ohon...

Z obrazu se do pokoje dívá tvář. Hledí nejen do místnosti - pohledem zalétá až nakonec jejího myšlení. Obsáhne hravě celou její jeho jejich představitost. Jsem ti vydaná na pospas, na nemilost. Co mi uděláš? Jakou mám šanci? Cítilas to, když tě maloval? Pročpak máš prázdné oči - mělo to znamenat, že za nimi nic není, ale ono se tolik do nich vejde. Kdo se do nich podívá, nahradí prázdnotu svými zřítelnicemi... Nic o tobě nevím
a ty mne přece dokonale znáš!

Máš tvář porostlou jemnými chloupky ajko slupka broskve. Nejsou to chloupky, jež bývají na obličejích. Porůstají i dolní ret - i horní. Když se s tebou Poty líbal, jistě na mne docela zapomínal, to od něj máš ty jizvy? Ty brázdy po špachtli, která se prosekla až na dno, do plátna? Jakoby se alespoň jednou snažila prorazit povrchem, šklebem, mimikou (třeba mimikou ducha). Jaké byly ty polibky? Nezapírej! Ani mne nechceš šetřit.
Stával před obrazem nekonečné hodiny. I teď!

Ve tvých polámaných vlasech se ztrácím, nejsem ani trochu svá. Potyho obrazy jsou hladiny zamrzlých jezer. Běžím po nich, kloužu, padám, zvedám se a hledám otvor k nahlédnutí, ale když jej naleznu, spadnu po hlavě do ledové vody. Sundala si kalhotky, přes hlavu přetáhla pomačkané šaty, spoustu látky. Ty šaty jsou volné, vzdušné, a přesto ji dusí. Ráda chodí doma (a kde jinde) nahá. Věří, že právě takhle zaplňuje více prostoru, víc existuje, že věci jí prostupují. Nahá. Nahatá - koho to zajímá? Nahá - ani on by se nepodíval, dávno jsem ho ne... Nahá - ať odpadne ta tíž, aby přiblížil se svět, který je tak vzdálen, který si odepřela, který nechce ani vidět, ale takto mu PANUJE. Knihy v policích, jednotlivé tituly, všechny do jedné četla, probírala se jimi jako jeho vlasy (těch nebylo mnoho, ale knih je nekonečně víc). Pod knihovnou, rozpaženou po celé jedné stěně, je ráj odpočinku: veliká měkká plocha pokrytá saténovým přehozem, na saténu dva obaly od desek, krabička od cigaret, prázdná ponožka (jeho ponožka), převržený hrnek bez lógru (jedl lógr, tu hořkou ssedlinu - v tom byl originální), nepopsaný sešitek a pár zmuchlaných papírů na kreslení. Gramofonové desky jsou černé, to je správné, jsou však rýhované se zoufalou centrickou pravidelností, jež neodpovídá zvukům vystupujícím z

45

Karel Kreibich

beden, těm neabsorbovatelným směsicím, nerozluštitelným mozaikám. "Chápu jen tu nejpodivnější hudbu," přiznávala mu, "tu, kterou neposloucháš, ačkoliv ji stále a stále kupuješ a kumuluješ, jakoby jednou musela přijít chvíle, kdy ji pochopíš." Gramofon se točí naprázdno. TEĎ PŘIŠLA! Skláníš se k přístroji, talíř má motolici, nic nezaznívá, ale ty přesto slyšíš. Podobně i já jednou vniknu do té druhé {pravidelné a centrickým závitům odpovídající} sféry, do světa Schumannova, do vibrací Vivaldiho..."
Letiště je vyvýšené, jeho plocha převyšuje o patnáct centimetrů plochu menší, kde je instalován druhý gramofon bez desky, pantofle bez chodidel a dva hluché do špalíru vyrované sloupy desek. J m ě n í . V e v š e m t u j e u l o ž e n o j m ě n í . K t e r é nahromadil pochopitelně on. Před nímž se jí chtělo utíkat. Nebál se jen o sebe, že jednou skončí, že přijde chvíle, kdy nebude mít jediný nápad, neuvidí jedinkou představičku, strachoval se i o své jmění. O to, co po něm zbude. I o to, z čeho bude žít. Až... Veliký muž, ale přece takový, jakého jej znala pouze ona. Přestrašený, úzkostmi sevřený, plašený nejistotou zítřka. Soukromá podoba veřejnosti. Soukromá podoba platící veřejnosti. Báł se kritiků, přitom mu podlézali (měli strach, aby se nespletli, nevěděli, jak to s ním ve skutečnosti je. Ale jeho obrazy si kupovali i zaměstnanci pohřební služby...) (Lid.) A chtěli být u TOHO. Nikdy malířství docela nepochopila, cizí jí byl zápas o tvar čáry, reflexe nad tubou černé, bílé a rudé.

Nechávala se unášet obrazem, jakoby ztratila vůli, jakoby neexistovala jako ona jedinečná, jen se promítala a vtiskávala do každého plátna a papíru zvláště, jak si to materiál přál. Často ji zabolet třebas jen kopeček nahrnuté barvy někde v rohu, smýkalo to s ní, kam chtělo. Potyho obrazy (byly si velice podobné, většinou obličej ženy, většinou obličej její, které útočily, jako útočí a chtějí často trestat a zabíjet i obličej lidí venku na ulici, když se jim zpytavě podíváte do očí) pro ni znamenaly náplně dlouhých dní, rostly z nich před ní nové životy, střídavě mířící k peklu a k ráji. Podle nálady, podle toho, zda je ráno, odpoledne či noc. A kde je Poty. S láskou si prohlížela Ten První (sebe, jsem to já?) a zdálo se jí, že se stále víc poznává, ale s novými objevy se světu jen oddálila. Stačila si. Poty ji v těch chvílích nazýval Jízťunení. Absentovala. Znepřítomňovala se a on si v takových dnech namlouval, že je NAD ním. Miloval Marii - nikdy ani na jedinou vteřinku nechtěla být NAD nikým. Obrazy, které vytvořil po jejím portrétu, po Tom Prvním, se jí zdály být podobné. Nic mu neřekla, ale brzy do nich vnikla a pochopila, že jsou si podobné jen třebas jako náměty Remarqueových románů. Obsah se lišil. Liší se jeden člověk od druhého, jedna generace od druhé. Lišily by se dva lidé, kteří by prožili stejný život - životopisy by byly kopiemi, a přece by jeden mohl zastupovat Zlo a druhý Vtělenoulaskavost. Měsíc před Potyho koupelnovým skluzem si prohlédla jeho čerstvé plátno a poznala, že kopíruje. Naštěstí jen sebe. šlo o to, kdy na to přijde. Musel si to uvědomit v koupelně, na své obrazy myslel nejvíc před zrcadlem, když byl sám. (Říkal a byla to pravda.) Poznával svá díla ve svém obličejí. Možná v poloze koutků úst?

revolver revue

Ve všem tu leží jmění. Měli co jíst, když ona byla malá, byla ve všem ubohost. Měli co? U gramofonu ma té nižší plošině se dá sedět s nohama mírně příkrčenýma, to znamená jako na malé stoličce s krátkýma nohama, kolena pod bradou. Na prknech, a nohy visí až dolů na zem. Nevisí, je to jako sedět ve škole na stupínku. Byt: původně půda, původně trámy, prach a v zimě rozvěšené cejchy, podprsenky, ponožky, pleny a pozašivané kapesníky. Zařídila ho ona. Jedině ona je schopna vytvořit z trámů, peněz, holých stěn a prkenné podlahy za dvojitými okny tak docela jiný svět. Jeho přátelé k nim rádi přicházeli, záviděli jim a to příjemně dráždilo a ponoukalo a dráždil a ponoukal alkohol a dráždily a ponoukaly další dráždiče a ponoukadla. Schwálně chválili kdejakou blbost, aby nemuseli poukazovat na její ODLIŠNOST, které se báli. Snažili se o ni.

S t v o ř i l a živé tělo, byt, kde se člověk může cítit volně! Kde se ona cítila svobodná (občas), kde vlasy se jí bez sebemenšího průvanu rozevlály jako větrem. Kde se dá bezbolestně přemýšlet o bolesti TAM VENKU, kde se vás TO NETÝKÁ, kde se dá milovat, s cizí bytostí, kde se dá pojit na dlaždicích koupelny a ono to nic nestojí. Kde se milovali dva Potyho homosexuální přátelé (právě tady, tady v té prohlubni, tady, jak je to ztuhlé místo, jak je to tu vydřené, ošoupané) - pod bibliotekou,

jíž jinak neřekl a nebyl v tom ovšem pathos snobismu. Daleko hmatatelnější bylo v tom slovu b l i t í , zvrácení z vlastního strachu o vlastní osobu, před jinými vlastními osobami osobně sobě navzájem neznámými. Záviděl jí, že nevychází. Musím, musím ven, říkal, jakoby zoufale chtěl zůstat, ale dva měsíce po svatbě by s ní byl bez přerušení nevydržel ani den, ani jediný celý den pohromadě. I Marie tu je ráda. MarietujeMarietujeMarietuje Marie tu je Marie tu je ! ! Marie. Marie oddělená zamčenými dveřmi od potravin, od jiných dveří a od maminky. Dýchá ještě tak rychle a lehoučce Marie (jakoby měla každou chvíli přestat navždycky)? (Když byla úplně malá: V komodě je myt, putime tam KOTOHÁD!)

Kde je Marie? (Já, když jsem byla malá: V komoze je myt, pužtime tam KOTORÁD!) Kde to jsem? Komu vlastně patřím? Člověk, to jsem poznala už dřív, člověk přece nemůže být jen tak sám pro sebe, ačkoliv musí umět být sám. Ve shluku, který se pohybuje tam venku, je plno těch, kteří nedovedou být sami. Kdo si mne vezme? Kdo se mě zastane? Bože!! božíčku... ani tebe nemám, ani žádného jiného, o kterém bych věděla. Naši tě měli, visela jim nad postelí (rozpažit!), a tak tě

nemohu mít já, když tě měli oni. Bůh je mrtev - viděla jsem ho poraženého ležet na hřbitku, toho nesmrtelného.

Odjel. Odjel. V komoze je myt', pustíme tam kotorád. Kocoura do trouby.

Pustím Marii. (Ne dál než sem. K sobě jako jedinou možnost. K

47

Karel Kreibich

sobě, ať se nebojím, když zařve zvonek, ale neotevřem.) (Komu? Neotevřem!!!) Pustit Marii. Pustit Marušku, Mařenku, Míňu. Micinku. Oko řetězu se vryvá do dlaně jako hřeb, nedá se zapřít, obejít ani zapomenout. Články - asociace - vybuchlé myšlenky z konkrétního světa. Práh. Rány a zase rány. Nepoletí rovnou ke dveřím, až jí otevřu? Nevyběhne do chodby, na

schody a pryč po ulici? Utíkám, pan učitel je divný, při útěku porážím vycpané sovy, ebenitovou tyč, malý globus a liščí ohon. Nezdrhne po krutých dvanácti letech se mnou a s ním? (Nikdy jsme ji neuhodili, ani to jsme nedokázali, nestála nám za potrestání!) Každý ten rok byl pro ni (pro mne pro něho) jak slizský nepoddajný živočich, který hledá kde a jak ublížit. Rafnout. My jen čekáme, co se kdy hrozného stane. Kdy si Poty přivede model, kdy já Marušce neodpovím na stopadesátý dotaz, kdy Marie potichoučku zapláče, kdy mně HO zas odtáhnou do noci, kdy já zas odmítnu VYJÍT, kdy ON mně bude vyhrožovat blázincem (a přitom se mnou chlubí a je na to pyšný...), kdy?... Které je asi roční období? Stačilo by poslouchat Marii, když mi vypráví o škole, jistě bych to věděla. Smím se podívat z okna? Nikdy jsem se odtud nehnula. NIKDY!! Jak jsem se ocitla z a jeho rakví? Nebyla žádná, byl jen průvod za urnou. Kde jsem se tam vzala? Byla nějaká pohřební slavnost? Byla jsem na ní já? Byl to asfalt a dlaždičky, po čem jsem bloudila svázána řetězem, který jsem usilovala koupit? Jsem? Myslím. Ale jsem?? Co jestli je všemu jinak, než předpokládám? Že jsem, že je Marie, Poty.. Poty. Poty není. Jak je to? Jak předpokládám? Nevím.

Nevím, ně znám, ně ponímám (to si samozřejmě pamatuju), který je měsíc, rok, den, jak se nazývá president a jeho první tajemník. Jak mohu vůbec dovolit vyjít své dceři do ulice? To já bych měla jít...! Abyla bych jen další kbelík splašků vychrstnutý na chodník. Do kanálu. Co se podívat z okna? Co by bylo k nahmatání za dvojitým oknem? Je vyklápěcí a má bíle natřený rám. Moje. Nový lak. Lakýrník se se mnou pomiloval. Nevydržela jsem tehdy a šla se podívat na člověka zvenčí. Byl doopravdy zvenčí, jiný než

přátelé Potyho. Ale i on páchl olejovými barvami. Plus příliš opatrným mytím. O tom lakýrníkovi Poty nevěděl. Věděl jen o svých přátelích, ti patří sem. Teď už to jistě ví. "Slyšíš?" Odhodlala se, jde k oknu, ale podívá se jen na nebe. Nedívá se dolů, jako se nedívala ani cestou k pohřbu - neopovážil a se - vlastně zůstala zde: ve svém skutečném světě. jen nohy a ruce a tělo šly a komíhaly se a posuňovalo se městem. A strach, že řetěz

se z tašky vytočí a začne ji obtáčet a bude se utahovat a utaho-

48

revolver revue

vat... Nedívá se dolů, nevidí vagóny a koleje nádraží, nevidí nárazem rozlomenou diesselovou lokomotivu, ani muže, který s pravidelností hodinového kyvadla čistí kolejnice tyčí zakončenou, olejem a špinou slepenou štětkou, aby se další stovky pasažérů mohly octnout kdesi jinde, aby v rychlosti SPOJE hledaly smrt nebo jinou změnu, t.j. život. TJ život.

Najít svůj spoj. Najít svůj sport. TJŽ Ustoupila o krok od okna, ještě o dva krůčky a zadkem se opřela o desku psacího stolu. Dokonalé tělo. Dokonalý kus nábytku. V celé pravé polovině pokoje už je pouze ten to vídeňský psací stůl, za který dal Poty (v současné měně) sedmdesát tisíc. A trám podepírající strop. Je pevný - Poty si na něm cvičil úder karate, nikdy se je nenaučil. Odrazila se od stolu k oknu, provedla úkrok vlevo, ještě jeden, a již zády k oknu se rozběhla, odpichuje od podlahy, pravá noha trčí proti dřevu, úder, duté zachvění a dopad na pravou patu. Hladce, bez váhání. Trám je pevný. Kov je pevná, oba jsou pevnější než lidské tělo. Kůžička, kostičky, tkáň... Spoutají a nepustí, co jim bylo svěřeno. Zrcadlo které všechno

vidí a bude mlčet,, je umístěno naproti knihovně. Dva plošné metry. Rozsáhlé - milovali se před ním vstoje a popisovali si, jak to vypadá. To se ještě smáli. Pak se milovali mnohem unaveněji dole pod bibliotekou a za poslední léta jen občas v posteli, jen málokdy. Se mnou jen málokdy. SE MNOU. Třetí stěna je ta s oknem, zimní miniaturou z konce devatenáctého století a dvěma obličejí v prostých rámech z jeho raného údobí. Zívaje, otevírá čtvrtá stěna chřtán dveří. Je v ní hrozba neznámého (kdo vejde?). A vedle dveří hledí zeď obličejem porostlým chloupky jemnějšími než jsou broskvové. "Nečum!"

Vyzvání telefon. Prosba? Výzva toho, co zavrhla? Byl tu pro něj - Marie ani ona nikdy netelefonovaly nikam. ona nikdy nechodil a nikam. (Když se vzali, byli její rodiče ještě naživu. Necháпали ji samozřejmě a jí by bylo nedělalo velké potíže vršit na sebe další lži, ale zvolila raději jednu velikou: že na ně zapoměla. Nezapoměla nikdy. Byli ve všem, co dělala, co dělá. Jsou v ní, možná ji milovali, možná ona miluje Marii. Svoji nedůvěru všemu mimo sebe zaseli i do ní. Ujala se. Dotáhla tento dračí pocit do samého konce. Unikla. (Avšak touží se vr.....!!)) Brr... Zpočátku se mu její nevycházení líbilo, později mu překáželo. Připadala mu jak chřipka, která přichází s podzimem, jak bolesti kloubů skloubené s průvanem, pravidelně, neodvratně... Překáželo mu, když doma v bolestech rodila. Rodit bez bolesti, jak možná on

49

Karel Kreibich

maloval obrazy, které byly z toho plné vlastní bolesti, rodit bez výkřiků, byl by jí odpustil, ačkoliv by se té věci neúčastnil. Byl by mohl mít vedle společnost a těžit z okamžiku. Miluje mne zbytkově. Prostě mne musí milovat, nelze jinak. Lze... Jak pochoduje těch svých pár krůčků sem a pár nazad, jakoby umístěna v kolejové dráze, jako jezdec na pouti jak tak kývá, řetěz se roztahuje a zas překládá za ní.... Vypadl z tašky - je delší než nejdelší strana lichoběžníkového pokoje. Bude stačit. (Nesmí se jí stát to, co mně. Vlastně by se to nemělo stát nikomu, ale jak jí uchránit?) T E E L E E F O O O N Slyším, bojím se ho, je žravý - polyká nenasytně slova, jako kdysi polykal Poty nenasytně mne a já jeho (dodnes bych já jeho), bojím se, že jedenkrát polkne i mne. Čeká. Má čas a naději, že se jednou zapomenu a zvednu sluchátko. Vždycky mně připomínal ohromnou sviňku. Když jsem byla malá i větší, mívali jsme v bytě stovky sviněk. V provlhlém podnebí kuchyně a naší rodiny se jim vedlo skvěle. Prosperovaly s podobnou vitalitou jako náš telefon. Polykač bytostí. Oč více si toho do jeho ucha lidé dovolí! (Zkušenost nabytá před svatbou i po ní z rozhovorů s Potym.)

Jeho pištivý hlásek kleštěnce doléhá k mým uším. Ruka se mi samovolně natahuje jeho směrem, hanbím se za ni, stydím se za své předpotopní touhy, za chuť "si vyrazit"... Mám tě poslechnout? Mám proskočit dvojitým sklem a zřítit se do starého světa? "Nikdy od tebe neodejdu," oznámila jsem jednoho dne Potymu, pár dní po svatební noci. Bylo by jej to mohlo ještě těšit. Ale odejdeš, vím to. Každá jednou odejde, začne odcházet, odchází, odejde. A každý." Měl pravdu. Někdy jsem ani nepostřehla, že je doma. Jídlo nám nosila nějaká paní. Nějaká. Nevím, jak vypadala, kdo to byl, čím žila, čeho se bála. Jaká byla její nejlež. Starala se i o prádlo a úklid. Teď to asi dělá Marie. Myslím si to. O tu paní přišel. Požádal mě, ať seženu jinou. Byla to rafinovaná zlomyslnost. Ztrávil se mnou celičkový večer, vyváděl jako kdysi, opakovalo se zrcadlo, nahý přede mnou tancoval, maloval po mě kůži,

a když bylo po všem, řekl: "Měla by sis sehnat někoho na jídlo. Jinak by to bylo na tobě." A zmizel. Cha. Dozvonil - ruka k němu nedosáhla a mnou se rozlil klid. Úleva. (Tohle ve mně vždycky všichni zabíjeli. Byla jsem jedináček a naši chtěli, abych byla odmala dospělá a excelující na jejich

vlastních polích.) Excelovala jsem - Lhát je, děvče, potřeba... Jednou, to jsem byla tak ve třetí třídě, se mi podařilo před třídní učitelkou zatajit, že tatínek nebyl na brigádě. Neřekla jsem to jen tak, ze cviku. Pak jsem to vyprávěla doma. Nic neřekli - nevěděli, jak to dopadne, přijde se na to? - ale když jsem odcházela z kuchyně (se mnou dvě tři sviňky), zaslechla jsem: "Ta mi udělala radost, děvka!..." A jindy otec tvrdil: "Myslet si můžeš, co chceš. Lepší ovšem je si to nemyslet, ale říct to NESMÍŠ! Neříkám, že musíš lhát, vysloveně lhát, ale NEOBEJDEŠ SE BEZ TOHO. Rozumné

lhaní znamená klid, jistotu, dobré lhaní, aby si na mě nepřišli. šikovně, opatrně, všem..." - "Ta mi udělala radost, děvka?..."

50

Revolver revue

Zato nyní je mi čistounko. Co bych byla do sluchátka, řekla? Jaké je vstupní formule takového rozhovoru? Měla bych se zeptat: Jak tam je? Určitě by se ozvalo: A kde, tam? A pak: chtěli by Potyho. Mne ne. Mne nikdo doopravdy nechce, nechtěl. Jen něco ze mně. Mne zčásti. Hlavně kýty, pachy, avšak póry už ne. Co nejširší ústa, ne ta semknutá. M N E D U T O U.

Poty už je jako já. Nikam nechodí a s nikým nerozmlouvá. Konečně spolu ! Plna chvilkové radosti rozbíhá se bytem, za ní vlaje ruka napínaná vlnícím se řetězem. Probíhá všemi pokoji, z nichž skutečně zná jen knihovnu se zrcadlem. Brzdí u postele, v náhlém hnutí si navléká šaty, jakoby se rozhodla... (odejít?), souká se do nich chvatně až švy praskají, nešikovně. Neupravuje se, nehledá hřeben, běží dál. PROBÍHÁ MÁ V TU CHVÍLI HODNĚ SPOLEČNĚHO S ČASEM MAJÍ STEJNOU RYCHLOST ona to ví, mají stejnou rychlost, je to jako dvě vedle sebe jedoucí auta, jejichž pasažéři se vůči sobě nepohybují, chápe tu prapodstatu pohybu, letí, zrychluje, bosýma nohama buší do prken, která znamenají její svět, koupelna, bez rozmyslu, jaksí puzena odemyká dveře. Maruška. Máří. Mara. Ma.

Sto Stoj Stojí u vany, neúpí hlady, (strašně ráda by utekla), nezemřela a strašně ráda by utekla, neztratila se, ale nejraději by utekla. Chce to. Ale: vidí mámu. Nikdy jí neublížila. Nikdy ji netrestala, jen málokdy odpověděla na její otázky. Bála se odpovídat? Mámě mohla Marie povědět všechno (a nic se nestalo, následovalo jen pusté mlčení nebo věta přiletělá odnikud). Jiná děvčátka, která znala, nemohla doma povědět téměř nic.

Nekamarádila se s nimi, ale věděla o tom. Dívky o tom mluvily, bolelo je to a měnilo. Marie byla mámě vděčná, že vyslechne všechno. I tátovi se dalo leccos povědět. Příliš si jí doma nevšimli. Ale proč by si jí měli všimnout? Za co by se jí měli věnovat? Co pro ně udělala? Co jim dala? Milovala je. Dávali jí všechno (nic však nechtěla). I služka jí měla ráda. Když odešla, vykonávala její práci - uklízela, nakupovala, vařila, nosila prádlo do čistírny a na mandl, starala se o byt, pečovala o mámu, o tátu i o sebe a nic z toho jí nepřipadalo těžké, dělala to ráda, poněvadž žena, která to dělala před ní měla ráda ji, měly se rády. Dobře se na ni pamatuje: malá, plná a jaksí divoká i při obyčejných domácích úkonech. Marie věděla, že jinde v rodinách nemají služky. Ve škole to slovo nesměla říct, mluvila o ní jako o té paní, co nám uklízí. Ta paní, co u nich uklízela, neměla ráda její rodiče. Marie nevěděla proč a nikdy se to od ní nedo-

51

Karel Kreibich

věděla. Ani náznakem. Vyznala se v narážkách - táta i máma tak mluvili neustále. I tátovi přátelé (těm obvykle nerozuměla). Hodně se smáli, ale nelíbil se jí jejich smích. Nepřipomínal jí slunce nebo květiny, ale na beton padající oblázky. Sama se nesměla mnoho. Málo. Jakmile ji maminka zavřela do koupelny, rozhodla se, že uteče. Otevrou se dveře a prchne. Někdy se maminky bojí: může k ní jít, dotýkat se jí, mluvit na ni, ale ona nebude cítit ani vnímat. Velice jí překvapilo, když zjistila, že maminky jiných dětí chodí ven. Její zůstává pořád doma. Tatínka pohřbili. Na pohřeb nešla. Maminka to nechtěla a nikdo ji nenutil - nikdo jí nepřišel otevřít. Přinesli tátu ve džbánku s pokličkou (prý v urně). Připadalo mi to směšné, ale nesměla jsem se. Maminka se s ním nechala zamknout v jeho ateliéru. Byla tam sama a mně to bylo divné, nikdy nechtěla být sama, když jsem byla doma. (Ale byla tam s ním...) Pak vyšla a nesla si pytlík od jablek, která jsem dopoledne nakoupila naproti v zelenině. Kilo stálo sedm korun a to mně připadalo výhodné. Víím jedno: v tom pytlíku už nebyla jablka - nevím, co v

něm mohla mít. Neptala jsem se, stejně by mi neodpověděla. Jeden pán mě vyzval, abych se oblékla, že půjdeme, ale maminka mě odvedla do koupelny a zamkla za mnou. Slyšela jsem pak, že se jí ptali, kde jsem, ale řekla jen: "Pryč..." a já se bála křičet nebo tlouct do dveří, protože se bojím všech těch tatínkových kamarádů.

Zdá se mi, že mě nemají rádi. Odešli a já podle hlasu poznala, že maminka není ve své kůži. Než ji dostali ven, slyšela jsem, jak se dva z nich baví před dveřmi koupelny (nevěděli, že jsem uvnitř). Jeden řekl: "Odsud ji nedostanem." (A já věděla, že se baví o mámě a ne o mně.) A druhý: "Dáme jí pokouřit," a to už mi bylo jasné, oč jde. Odešla s nimi a já tu zůstala sama. Proč? Byla v koupelně půl dne, celou noc a ještě několik hodin, ale na maminku se nezlobila. Máma je máma. Trpělivě čekala, až se v zámku

zamele klíč. Bála se maminčiných výkřiků, bála se, když slyšela, jak běhá po bytě, bála se tak intenzivně, že chtěla utéci.

Dveře se otevřely a obnažily před ní maminku.

Už neutíká. Jakmile ji vidí, všechno se v ní přesypá, obrací a posouvá nazpět, na své místo - tajná zloba prchá, aby se vrátila láska a přirozené pochopení, tedy soucit. Něha. Jakoby se dalo za vteřinku proměnit dítě v dospělou ženu, v člověka, který nese zodpovědnost za druhého. Přitom ani Poty ani její máma nikdy nedospěli tak daleko. Nikdy nedospěli. To Marie netušila. V koupelně bylo chladno - oblékla si proto koupací plášť. JEHO KOU PACÍ PLÁŠŤ! "Dáš to dolů!!!"

"Mami, ... co je s tebou? Vypadáš tak divně... zle!" ZLE! ! Zle - zzzle!
Jsem zlá? Tak už je to tady? Už se začínám propracovávat? Přišlo to pozdě, ale třeba to ještě může otevřít novou cestu, cestu

52

revolver revue

někam. Někam kam? MUSÍŠ BÝT Z L Á , PROJÍT TÍM A DOJÍT PŘEKONÁNÍM
Z L Á K DOKONALOSTI. "Mami, proč jsem tu musela být zavřená? A jak dlouho vlastně? Měla jsem hlad a žízeň, dokonce jsem se napila z umývadla. Je tu sice tátův kalíšek na zuby, ale víš, že z toho bych pít nemohla. Nic ti nevyčítám, promiň, vím, máš mě ráda... a všechno je tak divně... Mámo, bylo to jistě kvůli mně!?" "Miláčku..." Miláčku - objímá ji a táhne (aniž to tuší spolu s řetězem, s tím hádkem v patách) do pokoje. "Maruško, nesmíš ven. Slyšíš? Nesmíš se odtud hnout. Je pozdě. Už odtud nevyjdeme." "Venku je světlo..." "Je pozdě." "To není pravda!" "Je pozdě." "Nezlob se, ale já MUSÍM jít ven. Musím nakoupit, přinést jídlo, večeři. A měla bych někoho přivést - lékaře. Pana doktora." "Nikoho, nesmíš tam! Slib mi to!!" "Ne, to bych nemohla. Mami, co je ti? Co se to s tebou děje už tak dlouho? Já vím, tatínek, chudák tatínek..." "Nepůjdeš ani k telefonu. Bojím se ho. To mi nesmíš udělat... táta..." "Táta ti to taky zakazuje. Nikdy jsme ti toho moc nezakazovali, ale na tomhle trvám." "Táta - není. A i kdyby - přece jsem chodila ven jen s ním! Nebo samotná. Tys tam nikdy nebyla, prý kdysi. Mámo, pojď tam se mnou! Třeba je tatínek někde tam, přece nemůže nebýt!!" Marie ukazovala na okno - sledovala jsem její ruku, protáhla si ji až ke sklu a v tom okamžiku se to stalo: Uviděla jsem, jak sklem prostupuje pták, poletuje pokojem, sedá si blízko mne, ale jakmile pomyslím na to, že se jej dotknu, zvedá se, snad mě láká... ? "Marie, vidíš?" "Ano, je tam krásně, ráda bych se podívala ven..." "Je krásný." "Mami, nemysli na tatínka, musíme teď odejít." "Slib mi to!" "Ale co?" "Že nikam neodejdeš, ani pro jídlo. Nikam!" "Jak dlouho, teď? Do večera??" "Nikdy." "Ne, to nejde. Co to chceš? Musím do školy, chci ven, já chci ven, chci, chci, chci!..." třese se a bojí, ráda by prokličkovala ke dveřím a po schodech pryč, ...avšak znovu se to v ní obrací, zas vidí MÁMU, vidí, že prokličkovat kolem ní by nedalo vůbec žádnou práci, i když je tak nešikovná, chápe: maminka by si toho možná ani nevšimla..., ale co potom? "Dej mi ručičky..." Co by si počala bez ní, bez Marie, to si dítě neumí představit, a proto ji neopouští. A jen slabě a téměř bez zájmu, se ptá: "Proč? Nač máš ten řetěz? Neměl ho táta v komoře? Kde se tu vzal? Bojím se tě..." "Ne, raději nohy, nesmíš se se mnou, Maruško, prát. To bys mi moc ublížila. No tak, dej je sem, Marušinko, nemůžu tu zůstat sama,

53

Karel Kreibich

Maříčko moje!" Dítě se posadilo, hladilo mámu po nohách a po činných rukou, když ji připoutávala k dřevěnému sloupu. Stýskalo se jí po tatínkovi a bolelo ji, že nemůže ven, kde chtěla by jej hledat a nalézt, nemohla pochopit ani připustit, že by nebyl. Bolelo ji osamocení, bezradnost a hrůza z vlastní mámy, bolela ji i láska k ní, leccos ji bolelo, ale nakonec ta bolest byla jaksi dobrá, jaksi ji zaplnila a kupodivu i uklidnila. Dobrá pro matku. Dobrá, protože né zbytečná...utěšovala.

Zprvé přes boky. A utáhnout, aby se nevysmekla. Ven nesmí. Ven nesmíš. Je mě vůbec slyšet? Mlčí, hladí mne, asi jsem to nevyslovila nahlas, je milá, nezlobí se na mne, potřebuji ji. Mě máma svázat řetězem, nenáviděla bych ji (byly chvíle, kdy jsem ji nenáviděla i bez toho), ať už by to bylo z jakýchkoli důvodů. A přesto jí vážu. Mám dobré důvody: mám krásný svět, krásnější než je ten zaokenní. Hotový, lidé odjakživa chtěli proniknout někam dál, chtěli probádat samotného Boha, budovali jako já, stavěli si věždo nebe, aby se tam podívali, bez výsledku, který očekávali, dnes se tomu smějí, ale přitom dělají totéž: staví rakety, vztyčují je na odpalovacích rampách, vysílají do vesmíru zkoumat a ty lodě jim padají na hlavy a drtí je a nepřináší ten pravý výsledek - východisko, které já mám sama v sobě. Zříkám se jich, odcházím a beru s sebou Marii. Pochopila, jak ji miluji, nebrání se a jde. Mám svůj svět před sebou - neprobádaný, nic o něm nevím, ani o Marii vlastně nic nevím... Odsakuje k tašce, rabuje v ní, ale zakrátko najde zámky vedle ve stínu postele. Zpátky. Cvak. Fungují. Nevyzkoušela si je, ale přece fungují - bude to dobré. Vidí v kvalitě visacích zámků znamení. Vidím: Marie se začíná bát, ale mámy se děsit nemusí! Chráním ji. (Je malá.) Nebude muset utíkat, porážet vycpané sovy, počítadlo na tenkých nohách, ebenitovou tyč, liščí ohon, nestrhne mapu, nebude muset, pod silákem v autobuse (facka a hromadné nepochopení a nenávisť), nebude muset vůbec nic. Jen čekat, slábnout a propojit se v malátnosti, vyprchávat a zbavovat se tíhy... Fungují, děkuji za toto dobré znamení. Jeden zámek visí Marii u pasu - řetěz je stažený, aby se nevysmekla, zarývá se jí do kůže i přes župan. Druhý zámek zajišťuje opačný konec řetězu obtočený kolem paty sloupu. Je to BEZ PEČ NÉ BEZ PČ N BZ P EZP ČNÉ B

Marie zkoprněla, opřela se o sloup zády, jako by ji kruhová plocha pohybu umožněná řetězem (jeho délkou) nelákala. Tiskla se k dřevěnému tělu a prohlížela si mámu. Sedí a kouří. Nepotrvá to dlouho a dojdou jí cigaretky, které Marie nakupuje u doktorky. Všichni jí tak říkají. Zná z ní jen oči, cestičkami síťované čelo a vlasy se sponkami. Ti vyšší vidí navíc bradu, krk, na bradě natrhané chloupky, na krku laloky stáří a ti nejvyšší ramena ve stále stejné blůze. Víc nic. Vždycky sedí a podává zboží skrz malé zašupovací okénko. Jednou se stalo, že se okýnkem

54

revolver revue

vysunula ruka a Marii pohladila. Bylo jí to divné - málokdy ji hladili. Spíš ruce návštěvníků než dlaň táty nebo mámy. Maminka jen vzácně, bázlivě a nešikovně. Až cigarety dojdou, zbývá jen to zelené pokoušení, co si navečer zapaloval tatínek, když zůstal doma. Když byl doma. Tatínek.

Kdy mě odváže? Kdy mě odváže, kdy mě odváže, kdy mě odváže, kdy mě odváže, kdy mě odváže, kdy mě odváže? Co se s ní stalo? Pová mi to? Ví to? Mám strach, že mě nebude chtít pustit (a přece cítím, jak mne má ráda.)

Určitě moc ráda kouří. Jak vdechuje dým, neví o nikom a o ničem. (Jako já, když si čtu v té knize od Olbrachta.) Nikdy mi neodpoví napoprvé, ale při cigaretě neodpoví ani napostopadesáté. Jako socha. Odběhla - lekla jsem se, ale to mi jen přinesla jídlo ze spíže. Moc toho tam už nemůže být. Položila, ke mně na zem suchý salám (je příliš suchý) a víno s vodou. Moje kamarádka ani ostatní holky, co znám, víno nepijí. Ani s vodou. (Leda tajně a pak se s tím vytahují. Pro jistotu jim nevykládám, že víno piju odmalička. Raději o tom mlčím.) Stříkáním pít rozhodně déle než pivo. Nechutná mi ani jedno ani druhé. Moc ráda mléko, nejraději kyselé, ale to máme doma málokdy. Nekupuji ho, protože kromě mě ho nikdo nechce. Paní, co u nás sloužila, pila mléko pořád. Prý jí nadýmá, ale to nevádí. Pily jsme je spolu. Ona a já. Spolu s mámou nebo spolu s tátou toho mnoho neděláme. Sem tam jsem šla s tátou do

města. Jen tak. Všude. Kam jsem chtěla, ale já nevěděla, kam chtít. Často (ale nebylo to nijak často) mne vzal do kavárny, kde si najednou všichni ti jeho kamarádi začali povídat se mnou, ale nemělo to dlouhého trvání, neměla jsem jim co povědět. Vždycky na mě chvilku koukali, když už nebylo o čem si povídat, pak se rychle obrátili, obvykle se něčeho napili a už si mě nevšimli. Vystřídalí se jeden po druhém a všichni začali s otázkou: Kde máš maminku? Co? A já řekla: Maminka je doma. Ona je pořád doma. Smáli se spokojeně a řekli: No tak vidíš. Ale já nic neviděla. Nic víc, než předtím. Teď mám žízeň a napila bych se třeba i piva, které je hořké zhluboka, vypila bych půllitr dodna. A bylo by mi jako tátovi, když už jednou za čas zůstal večer doma, pokušoval to sladce vonící zelené a pil jedno pivo za druhým a nemluvil. Lahve si stavěl k nohám a kolem nich, zdálo se mi, že nemůže přestat, když jich má kolem sebe tolik, že jej utiskují, svazují. Jako mě teď řetěz... Ale obvykle přišla maminka, skopla sklo na podlahu až to cinkalo a harašilo a odvedla tatínka vedle, kam jsem nesměla. "Mami, chci k tobě !..." Neslyší. Láskyplně kouří. Do vydýchnutého dýmu ponoří hlavu a na chvíli se sama sobě ztratí. Komu jinému než sama sobě? (Anebo se ve skutečnosti najde???) Není ono nevidomo, které přichází po šluku, není tento mírně nadnesený stav náš skutečný domov? Doma jsem tady! Kořením sem pevně, hlouběji, než kterýkoliv člověk kdy kořenil do půdy. Jako strom, ani já neznám své okolí, znám pouze svou půdu (Potyho), vyssávám jí, do něj se boří mé nohy. Byly doby, kdy mi je líbal, jazýčkem hladil - měl tak mrštný jazyk, tolik to lehtalo... Ale Marie na mne z koupelny křikla: JE MRTVÝ! Ani neví,

55

Karel Kreibich

co to je. "Mámo, je po něm" Neměla jsem ji zavírat. Neměla to říkat. Řekla to? Zavřela jsem ji. (Dcera a matka, jedna u druhé, dr u...) Proč i jeho jsem nepřikovala? Byl tu (ale já ho škodolibě nechala v koupelně studovat svůj obličej, něco zlého do mě vjelo, dovolila jsem mu rozpítvávat tvář, v níž stálo slovo KONEC, jak je známe z biografu, ale on nechápal, že je u konce jen jeden z filnů, že já JÁ JÁ tu jsem dál). Neměla jsem připustit, aby se... předávkoval (předávkoval se?), přepil (přepil se?), přežil (přežil se?) NEPŘEŽIL SE. Projít vánicí namísto poletujícími vločkami. Lučšte vodka. Maňa. Podrost. Zem sem a Bílá. Jak tomu vlastně říkali (a kdo?, kteří všichni to byli, koho mám nenávidět a jak se to uskutečňuje?). Proč nic nevím? Byl to podvod tenkrát, velký podvod v Raji, had kecal, nevím nic. Jen DOBŘE BRÁNÍM. Výborně.

Odněkud vyběhli psi, začli štěkat a výt, přiřítíli se kohouti a kokrhají a kokrhají a černé slepičky kdákají a kdákají, kdákají. Stále silněji, až hlava puká, nabíhá, trhá se na cáry s každým skřekem a zavytím. Zkus pak spát. Cigareta dohořela, ale nespustila ji - popálila si kůži na vnitřní straně ukazováku i prostředníku, aniž k ní bolest pronikla. Za ni ji vnímala Marie. Zdalipak se může vyvléci? Je potřeba sehnat další řetěz, řetězy provazy pouta a lana. Musela by zas ven (pravděpodobně podruhé, uvědomila si, že venku být musela, vzpomněla si na pohřeb, na nabídku, na obchod a proudící zákazníky, na šklebivou autodílnu, ale to všechno jí z paměti vystupovalo jako epizoda z knihy nebo filmu, jež vyplula na povrch, bylo to jaksi neskutečné. Znovu vzpomínala, kdo jí vezl na pohřeb: Nikoho neznám! Na nikoho si nepamatuju, ani na obrys obličeje, jsem sama - byli jsme dva a tři, ale to už je pryč /nedávno?/, neplatné, konec.) Chci, aby byl konec. Pro mne i pro Marii - ona neprotrpěti si to, co protrpěti si já. Poty se mne ptal: Co ti schází? Z čeho je ti těžko? Ale nikdy se nedočkal odpovědi. Malíř, který se neuměl podívat kolem sebe, do sebe, do mě. Jedině tak, že z toho vznikl obraz - jeho dílo, jeho sláva, jeho genialita aplikovaná na můj obličej (jejich ksichty). TO JÁ SE DÍVALA TO JÁ NASLOUCHÁM ŠUMŮM Zabít sebe i ji, jediná pravda, jediné konečné neporušitelné štěstí, staň se vůle má. Která se nikdy neděje. Můj svět spočívající v nepostřehnutelném přechodu do věčného uklidnění. NEVEN Sedíc, bála se sebe, dokuřovala předpředpředposlední cigaretu a chtěla zemřít. Když není východisko, není ke konci daleko. Kdo

56

revolver revue

by mohl (nejen nyní) určit, zda patří mezi živé? (Vy, slečno? Vy, pane? Vy, vole? Ano. leda vy.) Vstávám. Ještě umím stát a jsem na to pyšná, nečekala jsem to od sebe. Ještě bych směla vyjít z domu, kde se nalézám, postavit se tváří v tvář ulici jako kdysi a znovu se potýkat se rvát s tím zabijáckým pohledem, jenomže.... Jak jí dostali ven? Skrže sny přicházející plicní kupalou, absorbcí omamného média, kadidla zapomnění. Byla tak lehká (Munch: Tanece života a Smrti) jí kdosi šeptal a smál se (měl zajisté černý smoking a v ústech výhonek ciharetky). a pomrkal a potíkal. Ukážem ti, uvidíš, dokážeš, že..., Neboj se, NEBOJ SA. Tzv.: PROLOMENÁ OBRANA. Jeho taška, kterou měla s sebou na pohřbu, aby měla u sebe aspoň kousek z něj, stojí u postele. Je otevřená, na dně leží pár Potyho dokumentů, kterých se netkla, peněženka a klíče. Taška vyvolala u smutečních hostů pohoršený údiv, ale jí zachránila. Bez ní by se nedostala domů. Bez peněz a bez klíčů. Neměla ponětí, kdo jí vtiskl tašku do ruky, kdo ji přinutil, aby si ji vzala s sebou. Z pohřbu nakonec utekla neznámo kam. V taxiku se představila, ale nemohla říci, kam chce zavést. Adresu nezná. Znával, ale zapoměla. Taxikář ovšem věděl, kde bydlí. Věděl, kdo byl Poty, věděl i to, že už není. Pravděpodobně jí kondoloval. Sám si dlouho odpočítával peníze, pokradmu se na ni díval, vystoupila a musel ji dohnat a nést za ní aktovku poschodech, najít byt, odemknout, odejít. "Marie! "Ano, mamí?" "Nechceš odejít." Tečka, avšak hlas se chvěje, klepá, drnčí. Lká. A léká se. "Ne, neboj se. Chtěla bych být blíž u tebe, vem mě na klín..." Přidřepala si k dítěti a na bobku si je přitiskla k boku. Poloha by to byla pro kohokoli namáhaá a Zeudržitelná, ale ji neunavovala. Necítila bolest. Slyšela Mariin hlučný dech. Třeše se jako já. Je to kus mé osoby. Já zas byla vymodelována z Potyho žebra. Chrámové žebro nese klenbu. Nesla jsem klenbu? Mám slabá ramena a tenkou šíjí. Ale dávala jsem Potymu trvale lásku. Dávat něco trvale ovšem asi nic neznamena, není to za chvíli vi dět. Nebo to tak není? Proč nevím nic jistě? Marie je kus mé osoby. Nese v sobě úlomky mých buněk, geny Potyho ženy, nesmí tedy ven. Nikam se nesmí vydat, nesmí si vzpomenout, že i ona v sobě nosí ozvuky plodovitých ran, byla by to její, jeho, moje smrt. Nejlépe by bylo, kdybych se sama připoutala a někam hluboko mrštila klíč. Co když mne přemůže svět? Co když podlehnu, vyjdu ven s Marií a padnu do rukou té druhé, té jejich smrti? Co jestli se ještě zesílí to kohoutí lákání, kojoti vytí, psí vábení, prosík mnou opuštěného světa podsvěta, který se takto promyšleně pitvoří? Co až ke mně doletí nefiltrované pižmo ulic, zachvěje mi nosem a strhne mne z okna ven do náruče a ta náruč se bude svírat, až mne rozdrťí? Ne NEPŮJDU NIKAM Bylabytосmrtička. Bylabytосmrtička. Klíče.

57

Karel Kreibich

Zachtělo se jí vyhodit je z okna, když si všimla, že je má v dlani, že se jí kolem nich i pod nimi potí kůže, ale jistě by se chtěla vyklonit a pozorovat jejich let, pád. A to se bojí. Mladistvě bez námahy, jako kdyby dlouho neseseděla v poloze skrčence vedle dcery, se svedla, přišoupla psací stůl ke sloupu, stoupla na desku, natáhla se a zavěsila klíče až docela nahoru ke stropu. Bez zloby, bez náznaku krutosti, co nevyš dosáhla, aby na ně Marie nemohla. Podobně se přece před malými dětmi schovávají léky pro jejich bezpečí. Před Marií nikdy nic neschovávali. SEBE. S e B e. Bé Dosáhne na ně, až doroste. Dorůst trvá nepochopitelně dlouho. Jak? Dny ani týdny to nejsou. Roste se roky. Jako se po léta člověk proslapává k dokonalosti, k vrcholku? A až k němu dojde? Kam až dorazil Poty? Kde všichni jsme? Poněvadž jestli jsem na vrcholku, jsem i na konci, avšak zpátky se jít nedá. Žití není turistika. A být v cíli je být u konce. S M R Ť. Vystříkne to rovnou do obličeje. Co jiného je splnění tužeb, naplnění životní filosofie? Mlujete-li já vám říkám: nesnažte se dosáhnout nabízeného, milujte potají, potajmu si představujte lásku, ale nedosahujte překvapivě dobrých výsledků. Tvoříte? Můj muž také tvořil. Pečete bábovku? Spalte ji a začněte podruhé. Upekli jste? Neopovažte se říci: Jsem spokojen/a/. Kdy naposledy jsme se takhle bavili? Jsem

ráda, že k tomu došlo, ale nemluv tak nahlas, je tu dítě. Nestraš děti! Stačí šeptat skrze dušený hluk ulic, to nevíš, Poty? Nemáš tušení, co všechno ve mně dřímá, jaká slova, jaké hnilobné myšlenky, jaká ještě větší láska k nenávisti i k její protivě, jaké popudlivé zvíře, hotové vyskočit a nést mě, ač je ve mně, nést mne do pekla na návštěvu za tátou, za mámou, za lidmi, kteří ke mně vysílají pachy, chtějíce, abych se jim dala, abych vyšla. Neodpovídáš (jako já Marii, ale to má jiný důvod, u mě je jím strach ze lži) a já tě mám v podezření, že jseš barevné NIC, jsi křiklavě barevný, ostřeji než nejmělejší duha, všechno je v tobě obsaženo jako ve škraloupu (kde pluje škraloup?, kterému ty říkáš a kterému naši říkali smetánka), bez podkladu. Mluv, mluv... Souhlasíš se mnou? Nezřetelně vrtíš hlavou - před jinými by ses hádal, ale v koncích bys stejně nic neobhajoval. A taky proč? Ty, mister. Měl bys ses ale odbalit, když spolu hovoříme, jsme svoji, neměl bys mne vynechávat, zařaď mne do svých plytkých tajemství. ženskou. Já vím, vím... ženskou!! Jaké věci obsahuješ? Hrnky? Barvy? štětce a tuby namísto jater? Vize potřísněného plátna místo očíček? Konečně jsi mne pohladil

- máš chladnou ruku, dotčená místa začínají pálit... Mnoho mluvím. "Poty!"
"Maminečko, táta tu přece nemůže být..?" "Kde zas je? Vyžeň ho z koupelny, chci s ním mluvit! Chci pokračovat v hovoru. Odejít uprostřed mé věty je neslušné. Zakazují si to. Já NIKDY NEODCHÁZÍM." "Mami, budeš mne muset pustit, docházejí cigarety, jídlo, ale mám strach, že už na klíče nedosáhneš. žádná z nás už se k nim

58

revolver revue

nedostane. Maminko, neposunuj stůl, pojď sem, mám veliký strach!" Odsunula psací stůl vyčerpaně na své místo, ještě o kousek dál, ale cítila, že už by neuzvedla ani hrneček z papíru, že nepozvedne ani svůj dech! Sesula se podle stolu na podlahu. Promlouváš "Je tu táta. Poty, vylez, nedělej to horší. Diskutujeme. Opovaž se mi naslouchat, to je dobré." (Tenkrát ses tolik nebál. Maloval jsi mne a vytvořil nové dílo. Nový smysl, nový život. Vydržela jsem méně než ty, ačkoli jsi byl jen nástroj, nebylo to v tobě. Byl jsi jen výslednicí, nějakým všeobecným principem nazírání, nevím, jak to vyjádřit, ale představoval jsi únavu většiny, živě. Vrhla jsem se na tebe, jako bych páchala pod kola finisheru či kropícího vozu. Smrt ve svlažení... "Mami, přines mi panenku..." "Panenku..?" "Prosím, chtěla bych si hrát. Tolik bych si chtěla hrát!" (Jako malá si vydržela hrát třeba celé dopoledne s věcí, kterou jí vybrali. Byla báječné dítě, stačila si sama. Nikdy se o ni nemuseli starat.) "Ale s panenkami už si přece dávno nehraješ, hrála sis s nimi vůbec někdy?" "Ty to nevíš..?" "Kde je máš?" "Jsou všechny v mém pokojíku, leží všude, vem, kterou chceš. Já tam nemůžu." "Pročpak? Nikdo tam není." "Řetěz nestačí." Přinesla jí obyčejného plaváčka. Mariin pokojík ji překvapil: tolik hraček! Donedávna jí všichni příchozí nosili hračky. Marie je ještě dítě. MariejeještědítěMariejeještědítěMariejeještědítě Psineštěkejtekohoutinekokrhejte černéslepičkynekdákejtenekdékejte Tyčuněnešahejnaměpusť! Nechtetuslečnunebi jte měpomozte Černéslepičkynekdákejte Marie jeještědítě M a r i e je je š t ě d í t ě M a r i e! Maminka mi jde pro hračku, ale... nejsem už malá. Jak prošla dveřmi, jak se mi ztratila z očí, vím: nejsem d'. Je mi to moc líto, něco se mi ztratilo, chce se mi plakat, ale to bych jí ublížila. Já přece nepláču. Moc si věci nevymyslím, ale teď právě bych se chtěla umět scvrknout, být veliká tak jako hrášek a odkutálet se do rohu, ležet tam v prachu až by mě sezob ptáček a odnesl v zobáčku do hnízda na vysokém stromě, kde by se mnou hrála ptáčátka a pak bych se vrátila do člověčí podoby, ale úplně maličká, měla bych křidýlka, jeden ptáček mláďátko by se do mě zamiloval a létali bychom spolu k nám na okno a maminka by si se mnou povídala a byla by šťastná! Nebo bych se chtěla hubnout a hubnout, až by ze mě se stala myšička, stačil by mně kousek sýra na celý den a našim myši nikdy nevadily (nikdy o nich zle nemluvili,, ale u nás v bytě nebyly), a tak bych měl a klid a

59

Karel Kreibich

hrála bych si se svým ocáskem, a kdyby se mámě něco nelíbilo, hladila bych ji svým kožíškem po tváři, až by třeba usnula. Mouchou bych se nechtěla jdenoho dne stát, po té se každý ožene a má radost, když se trefí a nikdo se proto na něj nezlobí. Ale zmenšit se nedovedu a vím, že to nejde, vím to dávno, moc dlouho to vím, a tak už nejsem malá, to už pro mne skončilo a já mám dojem, že nějak rychle a je mi smutno. Jen ještě jednou, možná naposledy bych si chtěla pohrát s panenkou, ale není to ono, když mi je jedno, jakou maminka přinese. Tu velikou chodičku nechci, spíš nějakou maličkou, co se vejde do dlaně. Zač by mě vlastně měla mít Marie ráda? žiji mnoho let mimo vedle jin de MIMO VELUR JINDE !

KARAKARAKARAKARATE Znam všechny jeho údery, chvaty, tahy. Mám je vrostlé v kostech a ve šlachách (i v tuku), ačkoli beze jmen. Umím se z koncentrovat do nártu, do hřbetu ruky, do úderu čelem, umím vylétnout do výšky hrudníku a krutě dopadnout vím, jak tnout hranou chodidla protivníka do tváře. Dovedla bych zabít ve zlomku vteřiny, neměla bych se bát... Naši se báli vždycky, já to odmalička cítila. Prožívali plno strachů a plni mateřskootcovské lásky mi je předávali, podíleli se o ně. že umřou. Umřeli. Že nedostuduju. Dostudovala jsem, ale naplnil se tím jiný smysl, než si oni představovali. Nezevšeobecnila jsem se, nezploštila, během studia jsem se vybouřila (ne snad díky těm vědomostem), překonala jsem jejich lži svou jedinou pravdou pravdou nenávisti ke světu jako celku, který na mne ú t o č í, abych se zploštila a povrch se stal opět hladkým, že neposlechnu. že budu nešťastná, že... že mě někdo přepadne a oplodní po deváté večerní hodině. že mě někdo přepadne a bude chtít oplodnit a mně se to bude líbit. Byly toho kopy. že lžu (i jim). že kradu, že okrádám i je. že jim neříkám všechno.... Jednou pozdě večer, šla jsem domů z kina (že jsem samozřejmě jinde, možná i na jiné fakultě než tvrdím) a objevila jsem plakátek na sloupu pouličního osvětlení: KARATE KARATE KARATE. PŘIJĎTE K NÁM, NAJDETE POCIT JISTOTY A BEZPEČÍ V SOBĚ SAMÝCH. Plus název jakési státem povolené organizace. Přihlásila jsem se hned den na to a cvičila. Instruktor byl o málo starší než já, přeborník. Učil mě privátně, ale jen skutečné údery, o stínohru jsem nestála. Učil mě privátně (hodně jsme se milovali, což chtěl on), já chtěla vniknout do všech tajů toho zápasu s neviditelnou zbraní. Chtěl jsem poznat i to, co nezná on. Sehnal mi knihy a dva cizí filmy natočené pro výcvik tajných komand v Arábii. Naučila jsem se tolik, že jsem mu po čase řekla, ať táhne. Nechtělo se mu, ale nemohl nic namítat. Báł se mě (byl to příjemný pocit)). Vidala jsem ho ještě později - postával u naší školy a číhal, zda na něj nekývnu. Nekývla. Ale strach (ten velký mučivý k zemi tlačící strach z lidí, nemožnost zvednou na ulici hlavu, nedívat se do chodníku, ale jim do očí, strach z jejich strachu, který plodí nenávistný dojem, že jste proti nim a že oni musí být proti vám) nezmizel. Nevězel jen ve svalech, zabydlel se hlouběji, zakousl se do mě a zůstal. Chodila jsem sama popíjet (úzkost doma se rovnala děsu mimo dům). Bez peněz, ale nikdy jsem nikomu nedala za pití ani za prachy.

60

revolver revue

Chlapíci se mě báli, nějak vycítili, že jsem v něčem silnější. A já se bála jich. Jejich lidskosti, jejíž podstatu znám. Lítosti, s níž se uměl i dovedně dívat. Jejich JÁISMU, který jim dřepěl v očích jako našim. (Vlastně mojím). Možná tam sedí i mně. I vám. Také Potyho jsem potkala v bru. Nebyl jiný, nezdál se být lepší, spíše naopak, ale nebál se mě. Později mi došla, že se ani nemohl bát, vždyť mě ani neviděl. Ani ani. Uměl se nastavit, že v očích neměl nic. Uměl se tvářit modiglianovsky. Sochovsky. Prázdnoočně. "Líbíte se mi. Pojdte se mnou, budu vás malovat. Celou noc, celý život, i v pekle..." "Opravud mohu? Jste si jistý..?" "Málokdy vím něco tak jistě, jako toto nyní." "Slibte, že mě budete šetřit..." Vyslovila jsem to už tenkrát ironicky? Určitě. Vážně? Určitě. Neví. Je to dávno, je to jedno, je to pryč.

Lhát je dobré: Byla jsem dvanáct let v jakémsi bezpečí, on to věděl, zmiznul a teď je konec. Nebo se stát něčím tak maličkým, že by to unesl sluneční paprsek. Už jsem se tři dny nepodívala na učení, mrzí mne to, ale vzpomínám si, že naposledy jsem v jednom sešitu četla právě o takových částech. Prý se jmenují spory, nebo tak nějak, a letí tlučeny Sluncem mezi jednotlivými planetami. Docela bych vyschla, někde daleko od naší země bych spadla do louže, kde bych se zas obživila, narostly by mi nohy a všechno jak má být, ale maličkaté, že bych ani nic nepotřebovala, protože takový rohlík by byl na mne hrozně veliký, a toulala bych se tam a vítr by mě nosil z místa na místo. Nebo něčím ještě menším, o čem ani ve škole nevědí...

Když jsem ještě četla, četla jsem, že liška lapená v železech si dokáže přehryzat sevřenou pracku, aby se dostala na svobodu. Ale Marie odtud nesmí! Za co? Proč mě má ráda? Nikdy jsem neudělala nic doopravdy pro ni - jen pouhé samozřejmosti, za něž rodiče nemají právo na vděk (ačkoli jej vyžadují a zapomínají, že člověk se jim o zplození neprosil, i když ani oni jej často o jeho vzplod nežádali...), lásku, pokud dítě porodili. Přivedli na svět. Nic víc. Liška se zkoutí, jak by to člověk nikdy nedovedl, a ještě hryzá vlastní podspirálené tělo. Uběhnout! Marie - dítě, děcko - zvíře. Jaká je vzdálenost mezi těmito pojmy? Jsou si blízké. Mohla by se odtud dostat. Tam. T A M ! Ven, kam já nikdy nepůjdu, stálo by mě to život, stálo by mě to tu MOJI SMRT. Bude mě to tam stát život. Ven mne dostanou jedině tak, jak posledně: zradou. BOJÍM S E !!!!! Vím, že tam nepatřím. Kdo ví, proč? Jest to výslednice, hrozím se, že jsem se kdy dívala kolem sebe, že jsem si to troufla, že jsem četla noviny, bavila se, zapínala televizi, poslouchala projevy státníků i tramvajových věštců, odpovídala na pozdravy... Sedíc na kraji postele, kouří poslední cigárko to nalomené. Nebyl to jen strach z lidí, nedůvěra k nim, co ji od dospělosti tížilo a směřovalo, byl to i strachu rovnocenný pocit, že také

61

Karel Kreibich

ona je pravá dcera lidského rodu, že se něčím provinila, co se nedá odpustit a co nese sebou. Snažila se rozpomenout, co by tak mohlo být, ale vynořovaly se jí v paměti samé malé viny a zlomyslnůstky, které by nenavodily pocit viny. Později přišla na to, že se jí asi už dědičně čehosi nedostává, jakoby jí chyběla ledvina, nebo hmat. Poznala jen málo lidí, kteří to něco vlastnili - a byli jí směšní a nednešní a cizí. Zahanbovali ji. Vymazala je a zbavila se tak naděje na odhalení. Co mi chybí? A jak tak přemýšlela, najednou si uvědomila, že Marii to nechybí! Narostla v ní jistota, že Marie je až dosud zdravá a znovu se ujistila: Nesmí tam. Bylo pro ni samozřejmé, že s příchodem ven zmizí i onen nedostávající se orgán, že i ona jej takto ztratila. Tušila, že by se dal vsadit zpět do organismu, že je možná jenom zakrslý, stačilo by jej rozvinout... Sama si však naději nedávala, je příliš HOTOVÁ. K É Ž B Y M A R U Š K A NEBYLA NIKDY TAK H O T O V Á ! prosila v duchu. Zachránit Marii od tíhy viny, od (snad) zla, které jí zalehává. Pamatuji si, jak jsem se bála, že jednou budu stejná jako moji rodiče (taky tak stará!!). Nutili mě, abych se jim podobala, ačkoli nebyli šťastní a neměli ani zdání klidu, a já se jim skutečně podobala, vždyť jsem neměla jiný vzor!, (ale ani Marie jej nemá...), jako se člověk člověku podobá ze sta kilometrů. Z dálky, z nadhledu (ale jinak se ani nedíváme), jako jsou si podobné dvě řitě nahé sevřené. Byla jsem jejich živý obraz. Táta a máma - rovná se já. Celý otec a celá matka jsem já: N E R O V N O S T . Takto se zlo v lidech umocňuje po staletí. Negace zla, pro niž nemám jméno, nemůže ten nárůst dohnat. (jinak by se bál vidět, ne?). Ovšem: jsou i jiní, to vím. A znovu si opakuji, že jsem je potkala, ale byli tak nezajímaví, tak podle mne neživí a neskuteční, tak předem zavržení a neduživí, jakoby to věděli, že jsem se nakonec bála i jich, ač nebylo proč. Kromě toho, že je nechápu. Poty to nebyl a já věděla, že on to není. NEROVNOST - tak se přece nedá žít!, žijí tak. (Všude jinde by to vedlo k výbuchu, k roztržení, ke krachu). Ve mně to krachlo, vzepřela jsem se, prorazila bariéru a zábrany (nebojím se přejít za práh, který je pro jiné vrcholem vnímavosti, vrcholem dovolenosti), utekla jsem své podobě, nebo jsem si přidala podobu jinou: zmizela jsem z tohoto světa jako stará jako stará Eva a narodila jsem

se mimo svět jako Ave. Jak se vlastně jmenuji? Eva ne, tomu jménu jsem se nikdy nepřestala divit, nevím z jakého důvodu, snad, že mi připadá nestravitelně původní, prvé. Pra. Prajméno - nemám je ráda, je na něm vidět více než na jiných namnožená nerovnost. A své neznám. Nelituji. Ustoupila jsem až za hranu a vím: mé dceři se to nesmí stát: Jenom jednou jsem se mámě svěřila, že se bojím, že mne přepadají zastrašující přeludy, úskočné vize, že nemohu klidně spát a ve snech stále prchám a skrývám se, jedinkrát jsem se jí přiznala. Okamžitě s tím běžela za tátou. Čekala jsem ve svém koutku, zavolali si mě do kuchyně, otec se na mě nejistě podíval, pak uhnul očima a vyhrkl: "Z čeho, prosímtě můžeš mít tyhle stavy stresy? Z čeho, no z čeho?? Mluv! Válku jsi neprožila, bídu neznáme, rodiče máš oba, co ti schází?" a zoufale nechtěl slyšet pravdu, věděla jsem, že se klepe děsem, aby neomládl v tom smyslu, že by bral váčně věci kolem. Nesmí se jí stát to, co mně -

62

ať jen neprožije všechen můj a ještě namnožený strach. Je možné, že by se mu ani neuměla vyhnout. Je bezbranná a je to tím, že má navíc ren orgán beze jména (ale on se jmenuje, on se nazývá a všichni s tím slovem denně cvičí jako s činkou nebo s pery, co se roztahují nad hlavou a zase splasknou)...Neuměla by dělat, že je všechno v pořádku jako to dělali naši a jak to provádějí téměř VŠECHNY TY TROCHU NAZLOBENÉ SPOŘÁDANĚ ZAVEDENÉ RODINKY (kde každý na je každému obtíž). Marie byla vždycky jednoduchá, nepodobala se ani jemu ani mně. Listuje si často v Olbrachtově biblické dějepravě, kterou jí někdo dal, že jsou tam hezké ilustrace, ale my jí o tom neuměli nic povědět, smáli jsme se, co že to čte. Smála se s námi. Nikdy se na nás nezlobí. Jakoby ani nebyla normální ano není normální v ní neprobíhá děj nerovnosti a proto nepůjde tam tím spíš platila by víc než kdo jiný. Byla venku, ale je malá, ještě by mohla zapomenout, aby jí v nastalém mnou darovaném klidu nic nerušilo. Netrvám na tom, aby se mi podobala, žádám jen, aby tu zůstala se mnou. Jest to tak lépe. (Mrazí mne z bezvýchodnosti - naši přece říkali totéž a neměli pravdu. Ani já ji mít nemusím, nikdo ji nemá. Nic nemá tedy smysl, leda smrt. A ta má smysl, ať přijde jakkoli, je to konečné rozhodnutí a je nejlépe je udělat sám.) Bojím se, ale je to lepší. Není to chtění totožné s touhami mých rodičů (sr.: našich), přece si umím představit, co jí tam čeká. Naším šlo o zařazení. Říkali: Nesmíš vybočit z řady, nejlépe si ani nic nemyslet, jenže ono nešlo o vybočení ze zástupu; šlo o zařazení do hrůzy, o omluvení hrůzy, o zavření očí a zalepení uší. Nedopustím, aby vyšla. A jestli dopustím, zvolila jsem smrt, kterou si nevybereme. Smrtě. Vykopu ve dveřích jámu, propadlo, skrz něž nikdo neprojde. Obě nás tu uvězním a tak nám dopřeji volnost. Nezařazenost dám, dávám. Zvedám těžký nástroj na kopání podlah, na trhání prken a parket, na štěpení čela betonu a nechávám jej volně dopadat, znovu zvedám a znovu dopadá, jako zobanozoban, jako by svět dopadl na ni, jako dopadal na mne NAHORU NAHORU NAHORU TAK DOLU DOLU A DOLU A TAK, údery pustých dnů, pracuji a nikdy bych byla nevěřila, že jsem schopna tak namahavé práce, dřiny. Pot mi stéká po čele, rozlévá se mi v podpaždí, ale nehnuší se mi, i v očích musí být. Pracuji neúnavně a bez přestání. Neohlížím se po Marii, obávám se jejího měkkého pohledu, její neschopnosti odsuzovat, její nevinnosti, která jakoby pramenila ze zkušenosti (kde by jí sebrala?). Může to však být jedině dar. Kde by vzala zkušenosti? Porod si nemůže pamatovat. Prý existují lidé, kteří si pamatují moment, kdy se prodírali na svět, kdy jim kleště sevřely hlavu, zploštily ji a snažili se ji utrhout od krku, cizí ruce jim tlačily na těla kdy je poprvé plácly.. . Já ne. A není to potřeba - pamatují si jiné chvílky, pamatují si údery, pamatují si, jak na mě hned v jedné z prvních tříd šáhl jeden učitel, jak mne podivně hladil a prohledával a já vykřikla, jeho oči se zúžily a dostala jsem pohlavek až mi ofina zakryla oči a ještě a ještě, bil mě, utíkala jsem a porážela vycpané sovy, ebonitovou tyč i liščí ohon a bála jsem se to říci a dodnes bych to nikomu nemohla povědět

63

Karel Kreibich

Taky komu? Nikdy jsem se po Marii neohlížela, ani když toužila po odpovědi na otázku. Všechno jí zodpověděl Poty (jak jsem mohla vědět, že nebudu lhát, kde vzít sílu?), to Poty na sebe vzal riziko relativní pravdy, risk, že bude prozrazen, že bude usvědčen, a zneuctěn vlastní dcerou. Nikdy si to ovšem neuvědomil. Byl povrchní a lehkomyšlný, tak lehkomyšlný, že se mě nebál ani tehdy v baru. Všichni ostatní to cítili - on nic. Hloupý? Já nevím. Je. Jeho vzdušnost mě dráždí, zas už slyším, jak se zlehýnka pochichtává smíchem sněhu popadávajícím za mrazu, poletujícím si a dávajícím si načas. Je to ještě pravda - sních?...? Ne, nestojím o sních, netoužím po jeho bělém chladu, nechce se mi v něm válet sudy sáhnout do něj do něj padat nechce, nechce, nechce!!! Nechce se mi. (Nesmí se mi chtít. To by znamenal o nevyvolený konec). Poty si hrával i s Marií, koulovali se, vyprávěla mi o tom, když se vrátili domů s promočenými kabáty, ona na noc, ona ke mně, ona na večeri a ke svým obrazům. Nehraje si dávno - plaváčka si položila k nohám, neví, co s ním. Nesměj se! A dej si pozor! Mám v ruce lopatu a kdo má víc? že dvě lopaty? Jak's na to přišel, blázne? A nesměj se, neposmívej, není na to čas, (já chápu - nikdy jsi mě neviděl pracovat, hahaha). Bože, jak tě miluju! Jako tenkrát a jako za sto let. Jen tebe a ji. Všechno ostatní mě ničivě deptá. Později i ty, teď i ona. Pletu to. Ale ještě vás milují. A cítím se celá a zdravá, když vás miluji. Nejvíc jsem se bála, když se na mne lidé prostě dívali - i ti tvoji přátelé. Se závistí (krásná) muži i ženy? fuj. Se strachem budícím agrese, nutné agrese, jediná východiska (přiskoč k ní, kopni ji pod kotníky, poval, smýkni s ní, jinak tě předejde!...)

Maminka se potí. Nevidím to, ale cítím. Navykla jsem si u nás poznávat více, než je potřeba, ani nevím proč. Táta mně to jednou vysvětloval - všechno říkám jemu i mámě. Pamatuji si z toho jeho výkladu jen něco o přirozenosti stavů. Nerozumněla jsem mu, ale on mě uklidňoval: Pamatuj si, co jsem ti řekl, jednou se ti tahle chvíle vrátí úplně světlá. Řetěz mě dře, je mi líto maminky. S něčím bojuje, minuty jsou pro ni těžké a já to znám. Když je třeba celoroční opakování z matematiky nebo nějaké jiné celoroční opakování, poháním minuty do zvonění, jen abych nebyla zkoušená a je mi do breku. Chce se mi utéct, přihlásit se říct: Soudružko, musím si odskočit... Ale odskočit si, pokud by mě pustila, někam hodně daleko a nevracet se. Maminka se potí. To já si jen sedím u sloupu a nic nemusím, ani hrát si ani se učit, je o mne tak nějak postaráno, nemám strach, sedím tu a vzpomínám, jak tu dřív sedával tatka se mnou a předčítal mi. Ale nikdy né z té Olbrachtovy knížky (tu jen sama). (A smáli se mi, neva.) Nečetl mi ani pohádky. Vždycky básně - možná proto jim nikdy nebudu rozumnět. Ví, jsou věci, na něž má člověk prý čas. I holčička. I holka. Mamince je zle, mává rukama, cuká sebou, sípe, jakoby těžce pracovala, jako Cikáni, které město zaměstnává v příkopech a výkopech (pokud kopou). Bolest je ve mně s ní, ale bojím se k ní při-

revolver revue

plížit, zazvonilo by to kovově a ona by se polekala. Při práci jsem ustupovala dozadu, couvala jsem, správně bránila. Mám hotovou jámu. Já ani nikdo jiný se přes ni nedostanu (a Marie má kratší nohy). Kde jsem vzala to těžké kladivo a zaostřené železo, které teď třímám v ruce? Až budu hotova, zahodím je do propastí. Z našeho pokoje se už nedá vyjít. Je pozdě na váhání, na otázku: bylo to tak dobře? Můj svět se zmenšil, ale tím, že je můj, je nekonečně větší, nevidaně se rozrostl. Můj - nikoho jiného. O tom se Poty nikdy ani nesnilo. Mnohým jiným také ne. Já, já sama jediná. A Marie z mé vůle. Ale ještě nemám klid, necítím únavu, z toho plyne: cosi důležitého jsem zanedbala, má obrana má mešče mezery. Začala jsem pěkně od kraje mlátit kladivem a majzlíkem do stěny nade dveřmi, kam se dá dosáhnout. Z jedné strany dohmátnu až na prostředek, cítím v sově veliké odhodlání, překonám nepřekonatelné. Prorážím zed' nad rámem dveří, vím, že je tam někde uložena traversa (u nás doma se všechno dělalo svépomocí, já a máma jsme toliko uklízely, ale u všeho jsme musely povinně asistovat a poslouchat otcovy samoucké výklady a dohady, an lecos se pamatují, i na traversu, které se, myslím říká překlad), kterou uvolním, mám to dobře vymyšlené, že bude držet jen na nepatrném proužku cihel, na krajíčku, na ni

zavěším provaz, třeba jen ozdobný, který má Poty v knihovně stočený do klubka (... "kdybych se jednou chtěl věšet, haha..."), a na provaz přivážu tyč. Bude viset vodorovně ve dveřích: kdyby chtěl někdo proskočit vzduchem - útočník nebo tzv. zachránce - narazí na tyč, tyč rozhoupe provaz, uvolní traversu, za traversou se dají do pohybu cihly, za cihlami se pohne celá zeď, po zdi přijde patro (a to všechno způsobím já ! jen ještě vyprázdním prostor pod traversou), po patru další poschodí a nakonec se zřítí celý náš krásný (nevím, zda je krásný) dům. KONEC, který jsem zosnovala já, který je odrazem mé nenávisti davu. Pracuji, jakoby se mi dostávalo nekonečné množství kyklopské síly (přitom se pamatuji, jak jsem se téměř bez sebe vysílením sesula k nohám pasacího stolu, když jsem ho odsunula od sloupu, abychom nedosáhly na klíče. Má síla náleží jen mému světu, i kdybych stokrát chtěla, klíče už nesejmu, jsem na to příliš slabá. Dlouho jsem v ústech převracela sousto, ohryzek mi nevyjel po spolknutí pod bradu, došly cigárka, pití, nic nezbyvá, ale v tom právě se otevírá nový můj svět, svět bez lži, čas bez lidí, jen s Marií a s Po Ty m!!

Aspotym.

Kdyby přišli (oni), kdyby se ke mně chtěli dostat (vážu provaz a na něj tyč), všechno se zřítí do propasti) i tu jsem VYBUDOVALA). Nechápu, jak jsem mohla něco tak hlubokého vytvořit. Buduji a najednou to slovo miluji, najednou se nadulo novými významy, najednou je tu ta pravá tvůrčí práce, ne Potyho pitvořivé (i když nové) dílo, ne jeho snaha o dokonalé vyhovění obecenstvu (a to je pravda o něm, má pravda, které se sama bojím), ale tato moje snaha je TVORBA. Osobnost, tvorba a boj jsem já.

Celý byt jsem prokutala, protkala jámami, pastmi a zvláštními oky, která visí od stropů dolů, s trámů k podlaze a zamezí jakýkoliv pohyb po obvodě naší místnůstky. Nač pohyb? Pro koho?

65

Karel Kreibich

Jen bychom spalovaly zbytky své poslední normované energie, zůstaneme bez pohybu, nic nepotřebovat, nedýchat, nemluvit!, nelhati, dokonalovat, ukončiti až chtít, ukončiti, protože chtít... Jsem bez sil, ale ještě ke mně zalétá myšlenka: jsem schopna posoudit výkon ostatních? Nejsou ve skutečnosti tak silní, že mohou zadržet i pád domu? Pád světa? Víím jen, že tomu tak nebylo. Snad neprohrajeme. Doufajícně. Upadla ze stoje, o něž se pokusila. Jakmile jen trochu usne, jen tak maličko, že se to ani nemůže počítat, vyběhnou odkudsi psi a začnou štěkat, výt, přiřítí se kohouti a kokrhají a kokrhají a černé slepičky kdákají, kdákají a kdákají. Stále silněji, až hlava puká, nabíhá, trhá se na cáry s každým skřekem a zavytím. Zkus pak spát. Upadla jsem. Cosi ve mně si sedlo tak mocně, že nejsme s to vstát. Není třeba. Je to jako tenkrát. Nevím, zda můj strach začal právě tím, co jsem začala studovat nejspíš se jen prohloubil vyhrál PODRUHÉ JSEM JELA DO ŠKOLY a v autobuse jsem byla u toho když nějaký MUŽ DAL FACKU ŽENĚ mladé dívce já víím já víím dnes bych se na to dívala jinak dnes bych se na to prostě nedívala nebát se já umět karate NIKDO NIC NEŘEKL ONA PLAKALA měla jsem tenkrát nový účes a pořád se o něj bála bojím se o něj dodnes byl tak křehký kdy už jej nenosím vlasy mi splývají ALE NAKROČILA JSEM K TOMU MUŽOVI a řekla JE MI VÁS LÍTO dal facku i mně dal facku i mně dalfackuimněimněimně BYL TO SILÁK a zas nidko nic neřekl a NA HLAVĚ SE MI ROZPADL ÚČES obrátila jsem se na tu druhou postiženou ale odehnala mě a sykla CO JE VÁM PO MNĚ???? (A doma otec řekl: "Co ti bylo p tom? Jseš pitomá husa. Pitomá pitomá pitomá!") Je mi lépe, hlavně, že je potom, že už jsem v bezpečí. Snad nic neselže?

KÁJA UMŘEL V SEDMNÁCTI JEHO A V ŠESTNÁCTI MÝCH. Divám se z nepatrné vzdálenosti do Mariiných očí a ještě v nich nenalézám nenávist. Ani v jeho očích jsem ji nikdy neviděla - a přece : Jak často jsem ji cítila pod pokryvem vrásek, barev na kůži rukou, pod úsměvíčkem...Měla jsem pravdu? POVĚZ! Nikdy na to nepřijdu a vidím v tom kus štěstí a zjednodušení. Nikdy se už nedopídím pravdy, jako se nikdy nikdo nedopídí té obyčejné základní pravdy pravdičky. A proč? Není nám dána? (Kým?) Nad námi visící tajemství skrývá ji samo před sebou. Co my - nicoblechy? KAJA UMŘEL V SEDMNASTI JEHO A SESTNASTI MYCH TEČKA KAJA UMŘEL RYCHLE. NEUMĚL MOC LHÁT, ALE NIKDO MU NEVĚŘIL. BYLA JSEM VEČER U NICH (KUPODIVU JSEM TAM SMĚLA, MĚLA JSEM USPOKOJIVÉ VÝSLEDKY VE VÝUCE DO

PRDELE), PLAKAL BOLESTÍ U PŘEDE MNOU, ALE TATÍNEK A MAMINKA MU ŘEKLI: "Nechce se ti do školy, co?" Nač bychom potřebovali cokoli být i jen tušit? Mé jediné vítězství spočívá ve vytvoření vlastního prostoru, ale i ten podléhal Potymu. Ne docela dobrovolně. "Už je pozdě," VYHODILI MĚ. JEŠTĚ MEZI DVEŘMI

66

revolver revue

BYLOKÁJU SLYŠET. NAŠI PAK (OD UČITELŮ) VYČENICHALI ZBYTEK: TEPRV DRUHÝ DEN KÁJU ODVEZLI NA POHOTOVOST, DOSTAL ENDIARON A BROŽURKU Co s dospělostí? ZEMŘEL ODPOLEDNE DOMA. NEPUSTILI MĚ K NĚMU. VÍM (OD JEHO SESTRY, KTERÁ JE JAKO ON DOBRÁ), ŽE TRVALI NA TOM, ABY ŠEL DALŠÍ DEN DO ŠKOLY, ABY NEZMEŠKAL. ANI JÁ JSEM NIC NEUDEĽALA. JÁ JEN KÁJU MILOVALA a poznala, že to se nepočítá. Ale i tobě, Poty, podvanácti či kolika letech (třinácti) vyznávám: miluju tě. Tolik tě potřebuju, slyšíš? Promluv, ozvi se! "Promluv!" "Mami... " - Naklání se ke mně a bylo by krásné nebesky, kdyby za sebou nevláčela vzájemně propojené kroužky železa, osobně sobě navzájem souvislé jako všechny zdánlivě nesouvislé dny mého života, všechna nuda rodného domu & vůbec. (Říká Poty:) Stačí si přečíst nějakou hodně nudnou knížku - je v ní celý náš život. Nemá cenu utíkat. Ať je kniha sebenudnější, nalézá se v ní celý. I můj. Maru hladí mě, která jsem ji uvěznila do svobody tohoto bytu, tohot obšancovaného pokoje, kde se nabízí už jen málo místa krokům...

Líbá svou příšernou matku. Líbá. Libe, Libbe. Lipe... Maminka se potí a škuje na místech, kde jsem nikoho neviděla se šukat. Je mi jí líto, ale hlavně ji mám ráda. Zas už bych tolik chtěla ven! To je mé tajemství. Mám ji ráda, není to podivné? Jak jsem seděla záda na sloupu, přemášlela jsem o tom. Ví, že nemohu všechno pochopit (a asi ani nesmím), táta mi to vysvětlil, ale něco málo... alespoň trošičku bych ráda... Proč jí? A proč tátu? Pokaždé, když se na mě dívala, radovala jsem se. Pokaždé, když se na mě díval, zdálo se mi, nevím jak si to vysvětlit a jeho jsem se bála ptát, že se dívá do zrcadla. (Přitom jsem ošklivá.) A on hezký. Nepodobáme se v n i č e m . To jen jak ležel na zádech v koupelně, nehýbal se a nedýchal, řekla bych, že se podobáme jeden druhému. Ale to už ani nemrkal, když jsem mu foukla na víčka, už...nebyl. (Nebyl?) Jednou jsem se odvážila a zeptala se ho, jestli opravdu místo na mne nekouká do sebe, ačkoliv se jako kouká do mého obličej, a le..a tak. V tu chvíli se podíval opravdu na mne (a já poznala, co to znamená, a přestala o to stát), NA MNE cize, jako se po mně koukali jeho přátelé ke konci audience a ta slečna, kterou často maloval bez oblečení, a...rychle odešel. Bála jsem se a od té doby jsem i jeho milovala jinak. Jen tak. Bez ničeho, za nic. Ano, jak teď na to myslím, je to tak: PRO NIC. Ač táta i máma (!) vždycky říkali právě jak akoho azač milují. Máma jen tátu a mne.

KAJA UMREL V SEDMNACTI TEČKA MILOVALA JSEM HO CARKA JELI TO MOZNE

že jsi tak hezká a tak má (hezká? to lhala), že tak hezky voníš. že jsi tátova. A v tom to je, zdá se mi, pravda. Právě v tom. Zrovinka. Hladím ji a nechci plakat, nikdy nechci plakat a nikdá taky nepláču. Jsem docela sama. Mám k tomu u nás za školou svoje místečko ve křoví: tam si pláču a je mi fajn. Vyhodili tam dětský kočárek bez koleček a děravý hrnec s otlučeným smaltováním a jiné harampádí. Tam bych se teď ráda podívala, ale jinak už jsem zase docela ráda, že jsm neodešla. A byla bych mohla utéct. Máma často pláče. Slzy k ní patří. Táta jen jednou (jak tolik pil a potom kouřil to sladké, blábolil něco o tom, že neví, kdo je, že se nemůže nahmatat.) To znám - když mi je smutno a chci si dát třeba

67

Karel Kreibich

ruku do klína, projde skrz. Když kouřil to sladce vonící, směla jsem se na něj dívat, myslel si, že je krásný, když to polykal. I já jsem se mu v těch chvílích líbila. On se mně ale líbil daleko víc normálně. Třeba když přišel domů se zimy celý červený, nebo ráno po probuzení, nebo když lezl z vany nebo jak čet noviny anebo jak se cuk

když zadrnčel telefon a i když byl třeba byl na odchodu a tak..... Nikdy mne nemaloval. Často (asi nejčastěji) maminku. Skoro jen maminku a pak tu nahatou slečnu. Snad k nám nahatá i chodila, nikdy jsem ji neviděla oblečenou, třeba by se mi byla v šatech líbila? Už nepřišla. Je snad s ním? Maminka nikdy nechodí ven. Ve škole se učíme, že to není zdravé. Ale také nás učí, že ovzduší není zdravé. Tak nevím. Maminka není zdravá. O to je krásnější, ale teď se podobá tatínkovi, než vešel do koupelny. Jakoby se nějak nepochopitelně vyměnili. Moje nejmilejší knížka jsou Biblická příběhy od Olbrachta. Nevím, proč to nejsou Olbrachtovy příběhy?? Proč jen pověsila ty klíče tak vysoko! Jak na ně dosáhnu? NIKDY BYCH TAK VYSOKO NEVYŠPLHALA. Jsem slabá. Ve škole se mi spolužačky vysmívají, že jsem hubená a nehezka. Říkají mi Lodyha, to vymysleli kluci, ale mně to nevadí. Žádná holka mi doopravdy neubližuje. Bojím se tělocviku (nejvíc). Soudruh učitel vzal jednou mou ruku do svých, podíval se na mě hezky, tak nějak něžně, a potom řekl: "S těmihle prsty nikdy nebudeš hrát volejbal. Byla jsem ráda, že mě tak drží, odbíjená neodbíjená.

Ven se nedostanu, ani k telefonu. Maminka nechce. Mohla bych ji neposlechnout. Vždyť mně je nakonec jedno, že jsem tu zavřená, ale ona je nemocná a já jí nepomůžu! Ale opravdu nejvíc by jí asi ublížilo, kdybych odešla. Stejně to nejde. Chudinka - tak mi někdy řekne táta, aniž by mě něco bolelo nebo trápilo. Můj táta je dost obyčejný táta (ačkoli je malíř!) - jiné holky tvrdí, že si jich tátové moc nevšímají. Mne si všiml, jenže neviděl. Jak říkám: hledal všude svůj obličej. Třeba když jsme si prohlíželi fotografie. Naši nefotili, to obstaral vždycky někdo z návštěvníků. Táta bral jednu za druhou do rukou a koukal někam skrz (jako kouká rentgen skrz nás u školní lékařské prohlídky, co je pokaždé na podzim), až najednou: rozzářil se a tačal pečlivě prozkoumávat sebe uprostřed nějaké skupinky. Jednou mu jeden pán řekl, že je v mořské vlně, co byla na obrázku. Nikdo ho tam nemohl najít, ani on se nenašel, ale nenápadně si obrázek nechal u sebe a nedal jej po celý večer z ruky, chtěl se objevit. Mám ho za to ráda. Kdyby to šlo, byla bych ho někam přimalovala, šla jsem k němu a dělala, jako že ho tam rozeznám, nechal si ukázat, kde, přiložil si vlnu až k očím, ale zase se nenašel. Ostatní po něm pošilhávali a smáli se. Být tam maminka, určitě by ji to zlobilo. Chudáček - vlastně mu nerozumím; proč si nesesedne, když to jde, rovnou před zrcadlo, když tam nikdo není a když ho to tak těší, a nedívá se jak vypadá?? Takhle vytrvale se někdy já dívám na maminku vidím jen ji a nemohu se jí nabažit. Hned bych ji pohládila, jsem málem šťastná. A jiné dívky nesmějí tolik maminky hladit, to vím. A často je nemají doma. Kdo má, co já? Maminka tatínkovi pokaždé říkala: Vždycky mě najdeš doma. Jsem tu, jseš rád? Nevím, jestli byl rád. Asi mu to nevadilo, ničím ho neobtěžovala (to já sem tam ano). Oba je mám ráda. (Jen tak). A přece vím, že není dobré koukat se do každého jenom jako do

68

revolver revue

zrcadla, hledat sebe, a že není dobré nedívat se vůbec nikam, nehledat nic. Tuším co. Jakmile na to začnu myslet, dělají se mi mžítka před očima a točí se mi hlava, a tak na to raději nemyslím. Tatínek je daleko. Kde?

PŘECE NEMŮŽE BÝT NIC!! Tak mi to vysvětlila máma. Ale neví, co mluví. Poznám to na ní, jak se podivně zatvářila, polekaně. Hned jsem věděla, že se ptám zbytečně, že jsem se tázat neměla už kvůli ní samé. Strašně často mi lže. Jednou jsem se jí zeptala co je to samohana (ale holky mi to předtím cestou domů pošeptaly), nevěřila jsem jim a nechápala to. Máma mi vysvětlila, že je to taková zvláštní mouka! A o tátovi řekla: Neení. Prostě neexistuje. NEEXISTUJE. Když může být takové slovo, nemůže nebýt táta. Kdoví, kde je? A a kým? Někam zmizel a nikdo k němu nemůže. Třeba sedí před ohromným zrcadlem, má zamčeno a je šťastný.... je v ráji. Prý ho spálili (to mi pošeptal jeden pán, který tu byl pro maminku, jak mě zamkla v koupelně. Bylo jich tu víc, ale tenhle se o mě staral. Maminka je pak všechny odvedla do ateliéru, vrátila se a zamkla mě do koupelny. Neproněsala u toho ani slovo a už byla divná. Když už byli na odchodu, slyšela jsem zřetelně, jak se ten můj pán ptá: Kde je Marie? A máma mu řekl: Pryč. Já jsem se bála těch všech lidí víc než toho, že jsem zamčená v malé koupelně, a tak jsem radši nevykřikla, sedla si na vanu a poslouchala, jak kape voda, a vzpomínala, jak tu táta podivně odpočíval. A ještě si vzpomínám, že měli urnu,

takový černý džbán, nebo hnědý?, skoro hrnec s víkem, a nejhlupejší se mi zdálo, když maminka řekla, že on, tatínek, je v té urně. Jeho popel. Potěžkala jsem ji, když se nikdo nedíval, a zatřepala s ní u ucha: NIC V NÍ NEBYLO. NIKDO V NÍ NESEDEĚL. Ale kde tedy je? Ví to on sám? Musím vylézt proty klíče musím.

STARÝ SLOUP UPROSTŘED POKOJE: Malá si asi myslí, jaký byl Poty dobrák. Její máma jej zbožňuje, ale jaký byl, odhaduji správně možná pouze já. Nikdo nebyl u toho, když do mě kopal. Necvičil si údery nártem, chodidlem, dlaní, které byly tak příjemné od jeho ženy, stejně hebké jako záda Mariina, jež se tu často o mě opírají s důvěrou, vztekle do mě kopal, bil čelem a mlátil pěstmi. Z koutků úst mu vytékaly sliny, až vzbuzoval lítost. Byl jsem u toho, ona spala nebo odešla do koupelny a Marie seděla ve škole. Polykal jeden nebo čtyři i pět prášků najednou, po nichž se uměl tak mile tvářit, že to i mě mátl. Malou ošálil: myslí si, jak byl hodný, máma je zbožňuje. Ale já říkám: byl zlý. Anebo nešťastný. Velice mu záleželo na lidech, kteří jsem přicházeli. Jí byl vděčný, že nikdy nevychází, je to tak jiné a zajímavé! Všech se bál a byly chvíle, kdy nenáviděl i ji. Obrazy maloval vášnivě, ale bez lásky. Líbí se, prodávají - budou dnes asi jiní lidé. Nenáviděl ji tiše za to, že je svá. On byl každého, kdo přišel. Blbě. Ona se jeho seancí zúčastňovala málokdy. Vidět tu ještě jednu rodinu, svědčit tomu podruhé, shnil bych a podlomil. Netřeba mi červotoče, který tak zdárně rozežírání její duši. Nepřežil bych ještě jeden takový neživot, nesnesl bych ani ten doterajší (jsem ze slovenských lesů), nebýt Marie. Ta udržuje soudržnost mých letokruhů. Ta mi dává mladistvou sílu kmínku, ne

69

Karel Kreibich

zlomnou kmennost. Je nevinná. Jestli nikdo, tak ona. Její táta ke mně někdy přiskočil se zapálenou sirkou a hrozil: Podpálím tě, slídile, shoříš! Chudák - sám se stal potravou ohně a rozpustil se ve sráčkách. Malá, opři se o mě, dám ti svou zbývající sílu. I tvé matce přeju. Rád bych vám pomohl.

KDYBYPOTY (NAČ POTY MYSLÍVAL): Když mně bylo čtrnáct (to není omluva), utopila se mi máma. Objevíli jí rakovinu prsu, která se dá operovat. Prs se odejme a žije se dál. Někdy. Táta ji opustil dávno před tím, nepamatuji si ho. Všechno jsem si musel najít sám. A dařilo se mi. Neopustil jsem svou ženu a nedostal jsem rakovinu prostaty a neutopil jsem se v rybníku. Ale nepřestajně jsem se bál (o sebe, o Marii a ještě o sebe a tak dále). Od své mámy vím: život je nicotný a ničemný. Já na něm lpím. Ještě teď!

Poty se bál jako já. Milovala jsem jeho strach - přibližoval nás, a když jsme se dotkli, ihned nás zas rozrazil. Kupovala jsem Potymu narcisy (ani nevím, kde je Marie sháněla). Dávala jsem Potymu narcisy.

Obejmu trám, zadřu si jej do kůže, vysoukám se po něm ke klíčům. Je vysoký jako věž babylónská, nesmím to poplést, musím se dostat až nahoru a popadnout je. Maminka nevěděla, co dělá (popletlo se jí to). Teď už by neměla sílu vylézt na stoličku nebo přišoupnout psací stůl k patě sloupu, natáhnout se - ne, je pozdě a času nezbyvá mnoho. Maličko. Chce se mí brečet. Pšt, pláči, pšt...

Utíkám, on je na holčičky, utíkám a smetám cestou vycpané sovy, ebenitovou tyč i ohon lišky. Kája. Kája.. Kájo! Proč ležím na zádech? Na hřbetě? Vidím vznášející se Marii a ze srdce jí to přeji (tu neuzeměnost). Vždycky jsem toužila po tom, abych si mohla poletovat, (a abych nemusela lhát, ale to už vůbec nelze...a později, abych uměla...abych byla průhledná a nestyděla se za to; mám ráda věci postavené na hlavu), abych zlehkla, odhmotnil a seatakseiodtrhlaodvšehocotíživykřikávám Nikdy jsem neuměla nést váhu věcí, jejich normální běžnou tíhu. To je fakt. Jako je fakt, že se mé dítě vznáší mezi podlahou a stropem jako mezi nebesy a zemí tohoto bytu, odkud není úniku, ačkoli nemá křídla ani nadání. Proudí skrze ni hnědá řeka. Pluje v ní všechno to, od čeho jí chci uvarovat, a špína se jí nedotýká (do té doby, než splyne s okolím). Nehmotnost musí být rozkošná. Co kdybych se ale chtěla dotknout Potyho, kdyby nastala u mne?

Muže? Necítil by mne, nemohl by počítat mé dotyky. Proč dotyky? Proč se stále hovoří o dotycích? Onějakých trapných dotycích! Proklaté dotyky... co to je, bože? !, já nevím, zapomněla jsem!!! Co jsou D O T Y K Y!
Co si počnu?

70

revolver revue

Nevím. Odpradávná jsem lhala. Už tenkrát, když jsme věřili s tím mým, že žijeme v ráji, jsem lhala. Lež jako základní neměnný princip. Lež, abych vyhověla, lež, aby moji rodiče mohli setrvávat v domnění, že jsem se "nezměnila", lež, abych já mohla zůstat klidná, a přitom jako na trní. Nikdy jsem neměla sílu se jim přiznat - povědět jim o RANÁCH.

Pozorují svou jedinou dceru, kterak si poletuje kolem sloupu, kterak se po mě ohlíží, kterak na mne bere ohled, kterak se mnou soucítí. Skrzevá její oči dívá se na mne i Poty, jsou to jeho oči - "Tak pojď, poběž ke mně, neboj se, mne neucítíš, nedokážu tě ani škrábnout."

KAJA UMREL V SEDMNACTI TECKA KAHA UMREL V SEDMNACTI VYKR ICN IK KAH

Nerada lidí - nikdy bych nikomu nemohla povědět o RANÁCH. Byla to temná chvíle, když jsem je poprvé ucítila: když jsem ještě byla dvojí, nejednotná, rozdělená, ještě nepočatá, předchozí. Vzešla jsem z pleskavých RAN, jednou obzvláště silnou jsem se unifikovala. A další RÁNY a často. To bylo ve věčnící noci. Rostla jsem, zabárala stále více vymezeného prostoru a o to mohutnější RÁNY jsem inkasovala. Rány jako kladivem - přetrvaly i můj zrod, z noci věčné přešly do noci přepůlené dnem. Údery poznání (otec mne tloukl rád, ale přece ne bez citu). Jsi má jediná dcera!...Přece tě nenechám!...Musím!...Mělo b y !...Bylo by dobré, kdybys!...Nedopustím!...BAF! RÁNA PO RÁNĚ a hned na to další, když sama jsem se jim roztaženě nastavovala (ráda jen ty od Káji a to si, myslím až dodnes), vydávala. RÁNY přijímané s chutí, poděkovala jsem za ně a vzápětí pocítila nenávist. Nikdy nikomu nevěřila. I ten první sladký ně zradil, odešel se svým zánětem a má pokoj.

Pokoj.Pokoj.PokojpokojpokojpokojpopopopokokokokojjjjPOKOJppkkojj

Jen Marie má srdce, kterým mne uchopuje. Až dodnes byla slepá, ale kdyby zítra (anebo dnes) vyšla na ulici, prohlídla by, neboť jsem ji uvázala, prohlédla by a své srdce by pomalu obehnila neprodyšným obalem skořesepinou jaká se uplácává z betonu kolem atomových reaktorů. Uvázala jsem ji. Miluje mě. Amen. Údery v autobuse - bylo to navlas stejné jako v mámině břichu - stejná bezmoc a tichá hrůza. To jen máma chtěla trpět (jako), chtěla se vzpínat pod tepem otcova těla.NE JÁ, TO NE JÁÁ!!!

Dávala se bez ohledu na mne. A všichni s n í, a proto já proti všem jen né ven. Vidím Marušku, jak se vznáší. Řetěz je dlouhý, ani se nenapíná. "Pojď . Budeme spolu. Poty. Je čas." "Maminko, nechci abychom tu zůstali, polezu třeba desetkrát pro tvé klíče, bojím se o tebe, ale ty se neboj, já se bojím, ale ty se neboj, já se bojím, ne...neboj se..." Tak ty ke mně nechceš jít. A co sis myslel, že jsem čekala? Že se ke mně vrhneš jako před lety? Nic takového, miláčku, kdepak. Nejsem bláhová. Vím - za chvíli VEDLE vykulí na tebe tvá samička očka a kdovíco ještě. Samice ssavá. Sám jsi jednou o ní prohlásil: Je nařvaná a žravá. Vidiš, to s tebou nepohnulo, ano, pamatuji si tvé výroky. Ale nejdeš ke mě. Moc bych o to stála!"

"Nedokážu to...nahore mi docházejí síly, maminko. Maminko...zkus to, prosím! "

"Nezamlouvej to, Poty." "jseš o tolik větší...umíš toho mnohem víc. Možná víš, jak se tam

71

Karel Kreibich

bez námahy dostat...Maminko! Slyšíš mě? Táta tu není a sama jsi odsud, někdo by si s tebou měl ...popovídat, někdo lepší než já, někdo jako ty, někdo...krásný! Jseš tu pořád jen s námi...Třeba pan doktor. Povídal si tenkrát s tátou, vyprávěla jsi mi o něm." "Tak ty polezeš zas k tomu šarlatánovi? Blázne! šilenče šilená!Ne ty dobře víš, že nejsi šílený, jen se mě chceš zbavit: Nemohu s ní být, pane doktore, a tak podobně

- znám, znám to a tuším nejhorší. Až po letech jsem tě maličko poodhalila. Poty, prosím, nevod' mi ho sem! Netahej sem toho psychiatra, čiší z něj hrůza!! Dívá se tak kamenně, tak mimo veškerý cit, dokonale venkovně, epilepticky a přitom neidiotovsky!! Má v hlavě oheň, výbuch, činnou sopku, on je blázen, ten tvůj doktůrek, dívá se a vraždí. Chytí mě a bude trvat na tom, ABYCH ŠLA ODSUĎ - odsoudí mne k smrti, ktrou naplánuje on "analgetika, psychomotorikaelektrošokyskupinové obnažování nejniternejšího pohlaví). Já si ji dovedu vybrat sama. Rád bys ho sem propašoval, znám tě. Rád, hrozně rád, ale sám se bojíš. Poznala jsem tě - až po letech ses opovážil na krátké okamžiky, které prchají, jako by ani nebyly, odkrýt svou spodnější tvář. Je krásná, miluji ji, ale vím /pokud mám ponětí, co je milování), že v ní miluji sobeckého ďábla. Tvář d' á b l í !!!!!!! Ty můj diblíku, ďáblíku. Nedívej se tak, bolí to, nečiň toho, sím."

Maruška objímá sloup, tiskne jej k hrudníčku, pláče a potí se, ve sklepení domu přikládá příležitostný zaměstnanec do kotle ústředního topení, otře si čelo, napije se zvětralé dvanáctky, znovu přiloží, neví nic o tom, co se odehrává v patrech, sám žije v nevytopené místnosti domu určeného k asanaci, z Mariiných nadloktí stéká trocha krve, pramení v povrchových oděrkách, topič si uleví do koksu (drží ho tak, že si spirálovitě zkroutí ruku, levou ruku, palec je blíž levému stehnu a zbylé prsty pravému!) a jde se natáhnout do ajncliku na kanapíčko, které tu zůstalo, které tu zůstalo po jeho předchůdci, do kůže se zadřelo pár třísek, sloupu a rozevírají s jen tak narychlo a nejistě, vůle se sune vzhůru téměř proti křeči trupu a paží a kolen a kotníčků, zas se rozevrou stehna, posun, lepí na hrubě otesaný kmen, lepí se i tvář jako k mámině hrudi kdysi dávno, slyší TEP TEP tep celého pokoje, šplhá se nahoru posedmé. Na další pokus nebude mít sílu (a topič nebude mít sílu si neotevřít další láhev piva), blíží se (to vím, říká si) maminčinu stavu. Docela u stropu jsou v trámu vetknuty dvě kramle (dar umělci). Hmátla po nich sevřela visí ale jak nahmátnout klíče?? Spojeny kroužkem, kroužek navlečen na skobičce u hlavy Mariiny. Pustit se kramle znamená pád. Od pasu dolů se dívce táhnou kroužky masivního řetězu, který pokračuje až k ležící a hlasitě hovořící ženě. Marie vložila svoji metastatisovanou sílu, její tříšť, do posledního stisku stehýnek, napjala se a chňapla po klíčích. Nohy se rozevřely, zhoupala se, zhoupala se visíc, zhoupala se visíc za pravou

72

revolver revue

paži na klíčkách, klíče na skobičce, skobička ve dřevu, skobička pomalu vyjíždí, ze sloupu, pohyb se zrychluje až je nepostřehnutelný a Marie padá. Pódláhá zaduní! "Neodcházej!" Poty, zaslechla jsem, jak jsi práskl dveřmi, nesmíš mne tu nechat a odejít...ani Marušku nevidím, Poty, prosím...! Kolikrát za ta nekonečná léta jsi mne nechal samotnou doma? Ano, slyším, máš pravdu: musíš odcházet, musíš, vím to, avšak nechápu, že tak málo jsi se mnou. "Ty mě nemiluješ, vid?" "Máámóó," ozvalo se naříkavě od paty sloupu, "copak to nevidíš?" Marie se nesnadno narovnává, je otřesena, jakoby se jí uvnitř těla (v hrudi nebo v hlavě) cosi rozpadlo. Nemiluješ mne, když umíš tak zhusta odcházet. Někdy ti tam venku dojde, čím jsi, kdo že jsi, a vracíš se s provinilým úsměvem domů.Svým přátelům říkáš: Má žena je blázen. Je taková od začátku a jsem na to hrdý (ne: na ni). Ale nejsi na mne pyšný - bojíš se mne. Tvoji přátelé tě zrazují - odejdou, jakmile dojde pití a kouřeníčko, pospíchají jinam, kde tě prodají za další dávky. Ty jim to oplácíš. Ale já NE! I za to se mne bojíš. Bojíš se sebe. Raděj bys pošel, než se na SEBE podíval. Hledáš jen svůj odraz, obtisk v Mariině tváři, v mé, v jejich...na plátnu. Kolik váš manžel namaloval portrétů? Nikdy nic jiného nemaloval. Ale... to snad ne..? Nebudou mi věřit. Nikdo mi nedůvěřuje, ale co jiného bys mohl tvořit s láskou? A není čemu na mě věřit či nevěřit. Není čemu, vid? vid? Vid', Poty? Vid' , Marie? Kde jseš? Kam ses poděl? Zmizel mi tvůj hlas... "Poty!" "Není tu."

"Nikdo sem a nikdo odsuď. Nikdo sem a nikdo ven. Nikdo sem a nikdo odsuď . Nikdo sem a nikdo ven. Nikdo sem a nikdo odsuď. Nikdo sem a, nikdo ven. Neplač, táta se za

chvilíčku vrátí." "Když sem nikdo nemůže, jak se k nám dostane?" "On může." "A proč by se sem vlastně nemohl dostat, že je mrtvý?" "On může." (Ona to neví? Co se stalo s Marií, kde to je?) Marie pofňukává, po pádu ji bolí paty, kolena a dlaně, jakoby z nich kosti trčely do prostoru. "Nebřeč, nechci slyšet tvůj pláč, bolest hned přejde i do mne. Mám dost své. Nemusíš se bát, netřeba plakat, jsem s tebou, nic se ti nestalo. Nestane." "Spadla jsem..." "Tvá máma je s tebou. A táta. Není od něj hezké, že tak práská dveřmi, pokaždé se leknu. Určitě se odloupla omítka kolem futra. Ale už to prásklo, úder odezněl a přestal platit. Konec." "Spadla jsem, lezla jsem na sloup..."

73

"Slyším jej. Marie! Slyšíš? Zůstal vedle...ne, je tu s námi, koukej, sedá si vedle tebe. Jsme tu zase všichni! Je nás plný počet. Poty, já a ty. Sledovala Patyho pohledem (avšak nebylo potřeba hnout hlavou), jak prošel mezi dveřmi - jeho se snad pohybovaly po neviditelných polštářích jak se obezřetně vyhýbal nastraženému nebezpečí (zná je, jsme přece jedno tělo, jedna mysl, udělal by to také tak, už je tu, už jsme jedno tělo, když je zde, a jedna mysl) provlékl se okolo provazu, plavně překlenul propast (jak se těším!), vkrácel do pokoje a ještě se nedotekl podlahy, prken, která resonují vzdáleným chrápáním přiopilého topiče, nakrátko se usadil vedle Marušky, ale teď poletuje vzduchem (jak se těším!), snad že nemůže přistát jako nervní lidé neposedí, přecházejí sem a tam. Těká. Marii už opustila bolest pat, kolena a dlaní, rozbolela ji záda. V trápení docela zapomněla, proč vlastně nahoru šplhala. Také jí se zdá, že se vznesla, že přestala vážit, líbí se jí to - není to sice, co by chtěla, není maličká jako cikáda, ale ani toto nikdo nikdy nedovedl. Nebo snad ano? Učili se o nějakých dvou, otec se synem, kteří kdysi dávno chtěli létat. Jména ztratila, nemá dobrou paměť. Koho se zeptá? K O H O S E Z E P T A ? ? Co bude večerjet a čeho se nají máma? Kam půjde odsud? Pro koho? Ke komu? A půjde? Co si počne s...ní? (Maminka je slabší než ona. To je skutečnost.) A musí se učit a jít do školy. Těžce se musí učit, pilně připravovat, aby stačila ostatním. (Táta nikdy nešel na třídní schůzky, nemusela by se tolik dřít, ale je už taková. Jeho ani maminku si nikdo do školy nedovolil pozvat.) Maminka teď Marii připomíná její jedinou kamarádku. Chodí spolu do třídy. Když se na ní člověk podívá, jakoby neměla tělo. Je průhledná a také, jakmile do ní v tlačenici někdo neopatrný drkne, hned se svalí. Je k smíchu. Smějí se jí, Marii se nikdo nesměje, ačkoli i ona je slaboučká. Spolužáci tuší, že je odlišná: žije jinak, než si dovedou představit. Ve svých vývinových představách se jí nemohou zmocnit. Marie nic takového netuší, je nezáludná, stará se jen o svou kamarádku, jen jí bolí, že je to podivné přátelství. Nikdy by si ji nemohla přivést domů, bojí se, že by ji ztratila. Potřebuje sice její ochranu, ale je prchlivá a dokáže se nenávidně dívat skrz. Narovná se. Už nedoufá, že by kdy létala. Náhle jako by mohla pohlédnout kupředu, kde se dá rozpoznat, že z toho jediného pádu se už nikdy nevzpamatuje. Bude snad chodit ohnutá a posmívaná jako mnohé staré ženy, jako ta trpěná žebračka, co u školy prodává gummy do spodního prádla. Ohnuté stařenky se usmívají - Marie se usmívat nebude, bude na to příliš mladá. Opouští představy. Zvedá se. Řetěz jí sklouzl ze stehů a zazvonil o prkna. Už ví, proč. Vybavuje se jí, jak se nemohla dostat nahoru (jakoby to bylo kdovíjakdlouho). Kde jsou klíče? Vlasy se jí posunou až pod lopatky, jak zvrátí hlavu, ohryzek vyjede pod bradu, obrátí oči v sloup, ale klíče na něm nevisí. Visely tam někdy? Prohlíží si paže, prostředníkem hladí odřená místa, skloní hlavu a olizuje si je, pod loktem je krev ještě tekutá, prst nebo jazyk jí rozmázl do táhlé šmouhy, kroužkem spojené klíče nejsou nikde vidět. Máma leží na zádech a nehýbá se, ale její poloha nepřipomíná ztuhlou ztrnulost tatínka v koupelně; má úsměv ve tváři. Nenadále se prohne do mostu. Nevrací se do lehu, zůstává v nepohodlné pozici, Marie strne a pozoruje ji.

74

revolver revue

neboť i ta trocha je víc, než kdo kdy dokázal, a já, já tu najednou letím vzduchem jako babí léto.

Musím ven, nevím proč se otáčím, zdá se, že mi něco chybí, ale jak pohlédnu nazpět, hned chápu... řetěz už není.

jako dech, jako jeho dech, jako můj dech, jako dýchání Mariino... Nic teď neznamenají prolákliny, oka, železa, pasti, padající trámy, trčící hroty a ostří ztratily svou opičáckou magii a já doufám, odvažují se pomyslet, že i tam venku, že i okolo domu, že i nad městem, že i mezi ostatními lidmi bude mi lehce, poněvadž nic nevážím, a ne proto, že by oni se o to snažili, to jistě ne, na to zapomeň, Co když mne přiváže znovu? Jak ráda bych dál byla holčička ané holka....Podávám jí ruku, ale copak jí dokáží vzdorovat, když mě bude chtít zas přikovat? Já se jí BOJÍM, nikdy jsem se jí nebála,

76

Karel Kreibich

nikdy jsem se vlastně nikoho nebála, nějak to nebylo potřeba, ale teď najednou, jak jdem ven a já cítím jak to z chodby táhne čerstvým vzduchem a zdá se mi, že slyším zvuk motorů z ulice, nechci ji neslyšet, chci vidět trafikantku a topiče a spolužáky a ulici a ... a tátu, je tam někde, dříve nebylo potřeba se bát, NENAPADLO MĚ TO, ale teď je to tady. Bojím se jí, nevím, co udělá. Táta to říkal: rozsvítí se ti. lehce, když sněží mi do nosu (to tys mě zasvětil). Sněží a ten sníh sněhovatá už doletěl i k nám. Sněží v hlavě, závitky dýchají, ale ta rána potom, rána plná RAN, úderů do mozku, RAN RAN, úderů do srdce, které mi (prý, informace stará třináct nešťastných roků) bezvadně pracuje. Nesměj se mi! Ani ty, ani Marie ať se neposmívá, prosím....., ale to snad bude omyl.....ona se neumí POSMÍVAT, nikdy se to od nás nenaučila, je dobrá. Nebo že by....?Je dobrá. Jediná? Přece nemůže být sama? Je to fuk, z té lehkosti jsem šťastná.

Poslyš, jaké to je? Poty!!! Ty že bys nevěděl? Vždycky jsi mi říkal: Jsem jediný na světě, komu je štěstí věrné. Byla to lež, fuj. A ty to odpočátku víš. šťastný jsem byl jen ten první den, jak jsme se milovali, rozevřel jsem se v tobě jako masožravý květ, jak kapka duše na čistém ssavém papíru, a byl jsem v tu chvíli milován a stál jsem ještě o to a bylo to znát a v tom je stopa života. Jenomže jsem to nedokázal zopakovat. A maloval jsem tě, to bylo stále ono: byl v tom život, jeho pochopení, znázornění jeho povrchu (ne tak docela povrchně, to přišlo až potom a s tím i úspěch), rozsekal jsem ten obličej špachtlí skrze jednotlivé vrstvy až na plátno, někde míň, aby každký viděl jeho opravdovost, právě život, ale od té chvíle jsem se bál, že o to přijdu. Bezpřestání jsem trpěl strachem: půjde to

ještě? Neskončil jsem? Takové pocity musí mít přece každý, kdo tvoří? Nevím, nejsem každý. O jiné se nezajímám. Sám jsem pro sebe dost důležitý. A sám sebe jsem nestačil poznat a zvládnout. Noc co noc jsem se děsil, že ráno nebudu s to pochopit vlastní plátna. Tebe. - A tebou to začalo. Nechápu tvoji božskou věrnost, je mi protivná. Nechápu - a to je smrt. Nechápu a to je smrt... Nemluv tak, je tu dítě... Nic tu není: je jen stínohra na stěně jeskyňky. A kdovíj estli.... Mlč! Chyť se mě, už nestojím na zemi, stojí to za to. Přidrž se mých šatů, jsou z pevného sukna. Ještě něco: víš, co se mi často zdává? A myslím, že se mi to potvrdilo. že náš světeček je jen maláčást, mikroorganismus ve sféře mnohem větší, v těle kosmického obra, a že naše snahy jsou tudíž zanedbatelné. Je nás v té minibuňce tolik a ona sama je tak maličká. Nic nemá skutečný smysl, nevím, proč tu jsem? Proboha, o tom nemluv...Jsem ráda, že tě tu mám. Tvá smrt mne zabíjí. Zůstaň se mnou, chyť se, poletíme, posunem se třeba k hlavě onoho kolosu? "Mami, pozor, první schod!" Držíš se, Poty? Někdy jsem ti v duchu říkala Poťák... "Maminko, že mě znovu nepřivážeš?" "Snad ses neodvázala? Opovaž se s tím řetězem něco udělat!"

První schod.

77

Opovaž opovaž!! vyběhli psi štěk štěk štěk řítí se kohoutci klov klov klov kokrháá a černý slepičky kdákádákádá hlava puká černá pole černá luka nabíhá a se trhá skřeky a vytí se sem řítí řítí D r u h ý schod utíkám před nenormálním že sem holčička v děsu který on nedožene hapala sova pálená hapala ebonitová tyč hapal liščí ohon hon je to hon na život a zblbnutí strachy třetí schod kajaumrelvsedmnactijehoasestnactimychjehosmrtjelidskyhrich další schod my father: "mysli si, myslet si můžeš, lepší ovšem je si to nemyslet, že ano, ale říct to v žádném případě nesmíš neříkám, že musíš lhát, vysloveně lhát, ale neobejdeš se bez toho lhaní znamená klid a jistotu dobrý lhaní, aby si na mě nepřišli šikovně opatrně ovšem schod všem všem schod schod marie nesmí ven ale já jdu s ní ven nejdu letím letím letím schod líbíte se mi pojdte za mnou budu vás malovat celou noc celý život i v pekle nakonec jen v pekle opravdu mohu jste si jistý co to je jistý? málokdy vím něco tak jisté jako toto nyní opravdu málokdy slibte že mě budete šetřit vždycky o tolik jsem ani nebudu není to nutné schod umřelý kája a já pozůstala co mi kdo dal? co mi kdo dá schod a po něm další schod stačí si přečíst nějakou hodně nudnou knížku je v ní celý náš život nemá cenu utíkat, ale já jsem utíkala a porážela co bylo v cestě tak jsem se vyděsila jeho zvrhlostí a shodila jsem kabinetní propriety sovu tyč a ohon s počítadlem je v ní celý náš život ať je kniha sebenudnější schod To je schodů, copak tu není zdviž?

Topič se probral z dřímoty, hmátl směrem k plechovému stůku, ohmatává jeho zaprášenou mazlavou desku, kde láhev piva nestojí. Spustil nohy do mouru, zvedl se a vratce vystoupal na železné schůdky. Došlo!

Bojím se jí. Jen co se probudí nebo co, přiváže mě zas, jen co se jí uleví. A tentokrát hodí klíče z okna. Nic není jisté. Budu mít pořád větší hlad a žízeň, ale ona mi nic nepodá, nikam nedojde, neuslyší mne, hlad mě rozežere, vyhlodá, nikdy se mi nepoštěstí se zcvrknout, hlad mě zničí a potom.....? Schody skončily, Marie otevřela těžká vrata a vyšly před dům. Topič je obešel. Marie: "Dobrý den, pane Novák." Topič nic. "Nechcete dojít pro pivo?"

78

Karel Kreibich

"Jdu si sám." Nakrátko zapoměla na mámu. Chodila topiči často nakupovat, nikdy za to nic nežádala. Slezla po schůdkách do sklepa a nabídla se, že mu nakoupí. Někdy ji vyhodil, jindy ji nechal vláčet tašku prázdných lahví tam a plných zpátky, ale nebála se ho. Vzpoměla na něj pokaždé, když vycházela z domu. Velbloud, který cítí vodu, pospíchá. Topič se vzdaloval, šel vzhledem ke svému celkovému tělesnému stavu nečekaně lehce a rychle a mumlal si: Je zručně dobrá. Je zručně dobrá. Slova se mu nějak popletla. Možná se snažil říci: hrozně dobrá? Také zaznamenal - a jinak už nevnímal téměř nic - že je bez úsměvu a nějak bolestně zkřivená.

Dítě drželo ji. Byla by ji nejraději pustila a utekla. Kolem se spěchalo se skloněnou hlavou, nikdo by si ničeho nevšiml. Přistihla se, že se přistihla. Nedovedla si to vysvětlit. "Marie, je tu krásně! Tolik slunce!!" "Slunce nesvití." "Voní květy..." "Nic nekvete." Co může být krásnější než tramvaj splývající nad telegrafními sloupy Plavnost kutálejícího se popelářského vozu Kutálí se kolem tramvaji Aby ji pobavil Vojenský transportér se povaluje na boku Vysoko nad zemí Lidé tančí, a nikdo se nedotýká země Snad i ti lidé se zbavili tíhy Degravitovali Je krásně Lehce je "Maminko, kam jdeme?" "Tam." "Půjdeme k jedné mé kamarádce. Vyprávěla jsem ti o ní. Někdy je zlá, já ji mám ráda. Pomůže nám, řekne mi, co s tebou, protože je chytrá, chceš? "Dovolil ti to táta?"

Tramvaj s třískotem dosedla do kolejí, zvoní na nepozorného chodce, odhazuje jej stranou, popelářský vůz dopadá na obě nápravy, sype se z něj popel, škrtá o bok tramvaje, jak se vyhýbá bezohlednému vojenskému transportéru, lidé lezou po chodníku, plazí se, ale rychle a cílevědomě -

"Pane, co mám dělat?" "Máš přece mámu." "Ale copak nevidíte?" "Ne, nevidím."

a všechno podruhé vyletělo do vzduchu a pluje to, pluje si to a je to veselé a hravé, elektrika, popelářský bobr i transportér vojáčeků i lidičky-

"Pozor, vůz! Nechoď do vozovky!" Nenatahuje za ní ruku, nestrhne ji zpět. Zdá se, že ji obtáčí kovový had, že se nemůže hnout, vzpomíná: Chtěla bych tu nebýt. Vůz řídil muž s černými brýlemi. Bílý volant svíral černými rukavicemi, možná to byla umělá hmota.

- a zase dolů. Hup - hup. Poty, ženeš se ke mně, takhle ses na mě nikdy nevrhal, jak

79

revolver revue

padající hvězda. Všechno se otočilo, Poty!

"Pozor, vůz!" Nenatahuje. Obtáčí ji k.h. Chtěla bych nebýt. Chtěla by nebýt?

Lidé a předměty z ulice se zvedají do vzduchu, aby to s nimi vzápětí třísklo o zem. Vzestup a pokles. a vzestupapoklesvzestupapoklesvzestupapoklesvzestupapoklesvzestup a pokles
Krach. RÁNA.

Která z nich to vběhla pod auto, které řídil muž za černými brýlemi nad bílým volantem, jenž svíral černými rukavicemi, možná to byla umělá hmota. Která? Nastala nebo nenastala změna? N a sta la nebo n e nasta la změna ?
jednatřycátýho lystoupadu 3007 já
Pozn. - Karel Kreibich (pseudonym), dosud nepublikoval, žije v Praze, "Soukromé podoba veřejnosti" je text z roku 1983.

80

Novák

81

Jan Novák
komisař Šídlo
komisař Šídlo

Komisař Šídlo zase jednou
trávil chvilku volného klidu
po vyřešeném případě.
Popíjel svoji limonádu.
V tom drnčel telefon:
Vražda v Životské ulici:
- ozvalo se přiškrceným hlasem
- volající zavěsil.

Komisař Šídlo sedl na
svůj velociped a uháněl
udaném směrem.
U domu číslo dvacet seběhl se
hlouček lidí.
Šídlo zamířil svůj velociped
rovnou tam. Všichni mu udělali místo
místo - znali svého Šídla - ten šel

přímo do třetího poschodí - byt číslo
dvacet sedm - kde se stala zmíněná
vražda.

Právě zde byli policejní fotografové
a pořizovali snímky.

Komisař jim hned doporučil
aby všechno nechali na svých místech:
s ničím ani nehli.

Policisté - dbalí jeho rady -
obšlapovali všechno opatrně.

Tu jeden zdvihl jakýsi předmět
- byla to soška orientálního bůžka
zvíci dlaně ruky - soška se
zlověstně usmívala - zmíněný podal
sošku komisaři Šidlovi - ten si ji
zabalil do kapesníku a strčil do
kapsy.

Soška ležela u hlavy zavražděné
- byla to patnáctiletá dívka Marie
- sirotek - která zde sama obývala
tuto malou svobodárnu.

Proslýchalo se však, že měla zdědit
hodně peněz po nějakých příbuzných
v Americe.

To bylo zatím vše, co bylo o
dotyčné známo. Byla jenom v lehkém domácím
lehkém domácím oblečení - bylo vidět
že měla krásnou postavu. Obrisy
jejího ztepilého těla vynikaly ve
sporých lehkých šatech.

82

revolver revue

Každému by se zželelo té
dívky - kdo zde mohl vraždit
jaký důvod ho mohl přivést k
tomu, aby toto krásné stvoření zbavil života.
zbavil života.

To vrtalo všem hlavou.
Ne tak komisař Šidlo - ten věděl
hned oč jde a dal si zjistit
spojení do Singapore.

Přístavní město - Malajsko
- hlavní město - moderní babylon
- směsice všech národů a ras
- centrum mezinárodních gangsterských
organizací

- jak přivítá našeho komisaře.

KAPITOLA I.

Komisař Šidlo sedí ve vlaku
transasijské společnosti "china" - vlak
uhání směrem k jihu. Má za sebou
již několik letadlových spojů - tuto cestu
absolvuje vlakem. - Má proto svoje
důvody - ví proč.

Má velmi zábavného spolujezdce.
Je to Číňan, protřelý celým světem
- znající mnoho světových jazyků,
který mu vypráví anekdoty z té
které země.

Mluví o Češích - Češi prý jsou
chrabrý národ - Šídlo se směje.

V tom si všiml že mu Číňan
cosi podstrkoval k němu na sedadlo
- byla to tarantule - její uštknutí
je velmi nebezpečné - v tom momentě
Číňan zmizel a už ho tu nikde
nebylo - vyskočil z vlaku.

Tarantule se vám sápara na
našeho Šídla, ale Šídlo se nedal:
byl to Čech. Holí srazil tarantuli
ze sedadla na zem - vyskočil ze
dveří - zavřel je za sebou - a
přes skleněné okno dveří pistolí tarantuli
skolil.

- Jak to provedl - šel si na
limonádu. - Bylo jasné že ta banda
po něm pase. On se ale nedál: byl
to Čech.

KAPITOLA II.

Náš chrabrý Šídlo vystoupil
z vlaku přímo do náruče
moderního Babylonu - Singapore.

Rázem byl jak doma: byl
to Čech.

83

Jan Novák

Vyměnil si několik korun
za tamní valuty a s velkým
pytlem peněz vstoupil do
realitní kanceláře - koupil dům
na předměstí, kde byla rovněž
dobře zařízená zlatnická dílna.

Šídlo se hned chopil kladívek
a tepal krásné zlaté ozdobné
předměty. Zlato a diamanty
měl z Irkutska - byl to provozní
materiál pro jeho spolupráci se
sovětskou rozvědkou, s kterou byl
ve styku.

Vyrobil několik krásných
zlatých předmětů, ozdobil diamanty
v platinovém lůžku - platinu měl
měl z líšeňského hradiště u Brna.
Pečlivě vše ukryl v levé náprsní
kapse bílého smokingu - do pravé
vsunul brovning značky "šelepka".

Takto vyzbrojen, zamířil ke
středu města. Zamával na
kolemjdoucí volný taxametr
a za několik okamžiků již
vystupoval před zářivým neónem
přepychového nočního podniku.
"Orient - bar" hlásala reklama.
S hlubokou úklonou jej vítal
vrátný v rudém dvouřadovém
livreji - mrkl na Šídla: byl
jeho spojku v tomto babylóně.

Šídlo šel po schodech do

baru a sedl si na rezervované místo přímo u parketu. Uvítala jej neoblečená dívka, mající jenom krátkou průsvitnou zástěrku - aby se neumazala při výkonu svého zaměstnání.

Sklonila se miloučce nad Šídlem a svými ponoukadly přejela po jeho levém rameně -důvěrně se na ni usmál - ona cudně sklopila zrak a natáhla ručku na zpropitné, Vetkl jí do dlaně jeho výrobek. Přímou zajásala a přitiskla si vzácný šperk na svoji hrud. Dmula se celá rozechvěním z tohoto daru. Zlatý šperk s briliantem byl jejím životním snem. Proto opustila svoji rodnou provincii a přijala zaměstnání v tomto podniku, aby se setkala se společností, která by jí toto mohla poskytnout - byla královnou krásy jejich provincie.

84

Revolver revue

Její ztepilá linie přímo provokovala k polaskání. Měla pevné vysoko dopředu trčící kozy, jejich veliké špičaté bradavky se chvěly rozkoší - vrátila se zpět k Šídlovi a přitiskla se naň. Přivinutá k němu objímala jeho ramena, do úst mu tiskla své kozy, které byly tuhé až k prasknutí a sladké jako med.

Poodstoupila od něho znovu, zvedla krátkou zástěrku a položila mu jeho dlaň na její pampelišku.

Lokál byl zatím prázdný a tak mohli zcela diskrétně provádět svoje intermezzo.

Pohládil jí její poupě - a ona dojatá štěstím si před něj klekla a zlíbala jeho poklopec. Šídlo jí nechal hladit a líbat jeho přístroj - laskala se s ním a hezky mu za něj tahala. Byla to hezká idyla - milostný románek. Šídlo věděl proč to udělal - měl k tomu svůj důvod - získal důvěru této sličné servírky - a o to mu šlo.

Sešli se hudebníci - sál se zaplnil - a jen jemný úsměv v sále pracující servírky, byl připomínkou jejich příhody.

V programu vystoupil vrhač nožů, který opichoval svoji partnerku na milimetr od těla. V tom se otočil a mrštil nožem

přímo proti Šídlovi - Šídlo hbitě
odskočil a ostrý nůž roztrávil
vázu, která stála přímo za
Šídlem na stole. Nůž v něm
zůstal trčet a drnčel prudkostí
úderu.

To byl v krátké době již druhý
atentát na našeho hrdinu.

Šídlo vzal nůž do kapesníku
a vsunul do kapsy.

V baru nastala panika - vrhač
nožů zmizel a nebylo po něm ani
vidu ani slechu.

Šídlo uklidnil přítomné, že to
byla mimořádná součást programu - a
že se jim zato účtuje dvojitě
vstupné a hosté se uklidnili.

85

Jan Novák

Majitel podniku poděkoval
Šídlovi za jeho duchapřítomnost
a za to, že mu obohatil ještě pokladnu
o dvojitě vstupné.

- Tím si jej získal pro sebe.
O to mu šlo. - Měl pro to svůj důvod.

Rozrušená servírka přehodila
pláštíček přes svojí zástěrku
a vyběhla za Šídlem na ulic.
Vzala si čtrnáctidenní dovolenou
- aby se mu mohla věnovat.

KAPITOLA III.

Šídlo se servírkou v milostném
dialogu vyptával se jí na
průběh každého dne v "orient - baru".
Servírka svěřila Šídlovi, že do
baru přichází ve čtvrtek a v
neděli muž zvaný "kulhavý ďábel",
který vždy získá na svoje peníze
nejkrásnější dívku podniku, s
kterou "pak" měsíc obcuje - a
"pak" ji "propustí". Dotyčná
každá "pak" je tři neděle v
"rekonvalescenci". Ovšem, vybírá
dívky "chudého" původu - a
kde bere "provozní kapitál"
- to "vrtalo" všem "hlavou". - Ne
tak náš Šídlo - ten věděl
hned - kolik uhodilo: ve
čtvrtek - v neděli "kulhavý ďábel"
v baru - všechny ostatní dny
sháněl po světě peníze - když
měl na nevěstu, tak s ní užíval
rozkoše.

Servírka svěřila Šídlovi, že
"kulhavý ďábel", který ji rovněž
vlákal jednou do bytu, měl byt
plný orientálních bůžků, kteří

se tam na ni šklebili z každého
místa ve všech pokojích - a z
každého rohu.
Ona, že byla "vychovaná" v
klášteře, kde bylo plno podobných
rekvisit - měla z věci jenom plesír.
Šídlo jí ukázal svého bůžka
zabaleného v kapesníku - když
jej obnažil - servírka zajásala:
to je on - a začala jej
něžně hladit.

86

revolver revue

Jak bůžka hladila a mazlila
se s ním - bůžek se zvětšoval
a "praskl" na něm celuloidový
obal - v tom Šídlo vyskočil
a odtrhl krásnou servírku
od svého předmětu a prudce
otevřel okno pokoje, aby tam
proudil vzduch.

Po chvíli se vrátili k
bůžkovi, který byl na svém místě
a stejně veliký jako předtím.

Třením dívčí dlaní nastal
pohyb molekul a jedovatý plyn
rozšířil obal, který "praskl"
- byl to celuloid.

Šídlo si ověřil, že bůžek
má ještě třetí celuloidový obal.
Jedním - prasknutím jednoho
- byla zprovozená ze světa
sirotek Marie, druhým - prasknutím
druhého se nestalo nic - zásahem
Šídla -- a třetí obal a třetí
jedovatou náloží byl ještě
k dispozici.

Obaly byly rozloženy
rozehřátým plynem, ve kterém
nastal třením dívčích dlaní
pohyb molekul.

Celuloid se zduřil - zvětšil,
napjal - praskl --- a tak byl
rozložen tímto plynem a
vstřebán do vzduchu.

- Rafinovanost.-
Ovšem pro Šídla všechno
běžná věc.

KAPITOLA. IV.

Agentura "kulhavého ďábla"
zjišťovala universální dědičky
kterým posílala orientální bůžky
s oznámením jejich dědictví
- tyto dívky, rozrušené štěstím
hladily bůžky - tak se
"zlikvidovaly".

Dědictví vyzvedly agentky
"kulhavého ďábla" s pravými
doklady, které získaly vždy

od dotyčné "oběti".

Agentura "kulhavého ďábla"
měla svoje buňky u poručenských
soudů - odtud ta identita
v provozu.

Kontrolovali poručenské
transakce v celých "spojených
státech".

87

Jan Novák

Padesáti procenty těchto peněz
financovali "podvratné" akce ve všech
ostatních státech.

Spojené státy severoamerické
se ucházely o to - být
"spojenými státy světovým".

KAPITOLA. V.

Na "lubljanče" drnčel telefon
- hladce vyholený komisař
zvedl sluchátko - ozval se
agent "Á - Á" nasazený ve Vatikáně
jako "páter Gabriél".

Ve Vatikáně posledních let
bylo lze pozorovat určité jevy.
Kremlinská agentka v roli
jeptišky z papežova harému
- kláštera --o tom za své
návštěvy rodné Moskvy referovala.

Papež zaměstnával 12 věhlasných
světových chirurgů, kteří z kněžských
zločinců svými skalpely, jehlami
nitím a nůžkami dělali
"vtělená dobračiska", kteří byli
vysíláni do všech světadílů
jako "chapadla" religiosních
bludařů s cílem šířit pověry
a pranostiky mezi svými spoluobčany,
oblbovat se tito mezi sebou
navzájem a sehrát tak roli
paralisátorů - zdržovatelů na světovou
osvětu, světový pokrok.

A mezi těmito ovečkami
chtěli šířit "svobodu" v uvozovkách
kapitalistického a feudálního
návratu.

Měli v plánu zničit veřejné
časopisy a školy - knihovny.
Tyto instituce měly být výhradně
jen v klášterech - harémech
jak tomu bylo kdysi
a dělníci vrženi zas do doby
kamenné, kterým by kněží
- kapitalisté a statkáři
dělali zas laciné primitivní
"zázraky" a drželi tyto
u "dna". A "hrozili" jim
- kapitalisté a statkáři
dělali zas laciné primitivní
"zázraky" a drželi tyto

u "dna". A "hrozili" jim
"sodomou a gomorou" - jak by
se "páčili".

A kněží jim plácaneč, že
to jejich "dno" je pro ně dobro.

88

revolver revue

Že na "uvažování" jsou tu
jen oni. Aby to "nechali
na nich". Že to oni už za ně
všecko "vymysleli". - Na nich
že už je jenom "být hodní"
a dělat.

Majetek spravovat a z něj
něco mít - že to "už jim
odpadne"

- to vzali si kněží
- kapitalisté - statkáři na sebe
-- na dělníky zůstalo
už jenom dřít. A víc nic.

Tak byl vržen svět zpět
- zas na milion let.
A o to se vatikánské ovečky přičinily.

KAPITOLA VI.

Však Šídlo jim do toho
píchl - udělal šnit.
Papežský harém a ovečky rozehnal
- naučil je žít.
V Pekingu na náměstí
byl hlouček občanů
se šikmými víčkami

- Šídlo přímooký mezině
vlít - snesl se helikoptérou
- byl již očekáván v paláci
u "maa" "šestsettři tatrou" ho
tam odvezli. - Referoval o
incidentech s tarantuli a vrhačem
nožů. - Přítomní pokývli
hlavami.

"Mao" stiskl zvonek
"skrytý" na stolku - a v
okamžení se octl spoután
na rukou i nohou dotyčný
darebák.

"Kyselý" úsměv mu "křivil"
rty.

Prý se domníval, že Šídlo
je namířen proti jich "nadvládě".
Všichni se zasmáli. Šídlo byl
všech jejich hlavní velitel.
Z "ljubljanky" partneri byli
s vším zajedno.

89

Jan Novák

Šídlo jim imponoval.
Byl centrem a byl z centra.
A tak jak Peking - tak
kremlin --- hold mu vzdál.

KAPITOLA VII.

Ve vašingtonském kapitolu se sešlo
stádo darebáků

- byl tam i papež pičus
dvoutisícipadesátý v prošoupané
sukni a tiáře a v zaštepovaných
rukavicích - s "krucifixem"
cukál v luftě - Nixón mu
zas pleskal po prstech
a měšec "zboku" podstrkoval.

Pičus měšec strčil do rukávu
a nixónovi salutoval.

"Kulhavý ďábel" chodil
"rovně" a přes ně, přes všecky
se "vytahoval".

Že prý zabil "chechtajícím
bůžkem" stotisíc "už" prý pannen.

Čímž prý vykrmil sto beránků
- blbečků a vyslal do všech
světadílů "mečet".

Čímž prý vykrmil sto beránků
- blbečků a vyslal do všech
světadílů "mečet".

Jenže Šídlo je všecky
zlikvidoval - byl to Čech.
Příhoda začla v bytě české
panny - tak i skončila
- panna zase oživila třetím
třením bůžka Šídlova - jedem
třetím jed ten první znegovala.
Byla za to vděčná Šídlovi
- a tak ho láskou zdarovala.

Kapitolsko - vatikánské krysy
byly potřeny

- a tak zajásal a osvobodil
se svět celý.

Americký agent "Z - Ž" odvez
všecky bůžky "kulhavého ďábla"
z města Singapore

tomu stádu volů, co se sešli
v kapitolu -- a přítomný
papežský harém - jeptišky,
se s bůžky takto "polaskál"

revolver revue

- že v kapitolu scípli všici
ti voli - jak se bůžci zduřili
a pukli - a smrad ten vyprchál.
Agent "Z - Ž", to byl vlastně
naš agent - byl to sám
Šídlo v třetím "přestrojení"
a tak ty kurvy - jeptišky
z papežova harému na ty tretky
nachytl - a tak se všichni
volové na svou blbost

sami vodvařili.
Druhý "převlek" byl agent
z "ljubljanky"
- a byl to vždycky
ovšem - on - s á m..

91

KAREL DOLEŽAL

D e m i u r g J a n N o v á k (1925 - 1980)
a n e b Z a k l í n á n í s a m o t y

D e m i u r g J a n N o v á k (1925 - 1980)
a n e b Z a k l í n á n í s a m o t y
(l'Homme dépasse infiniment l'Homme)Pascal

Křik z pouště Jana Nováka, který se ozýval v čase jeho života, býval opravdu břeskňý. Činely třískaly o činely, bombardón přehlušoval bombardón, hudba křiku přerušovala křik hudby i volání, které se dralo demiurgu Novákovi v rozpáleném písku jeho Gobi z hrdla. Vystoupení stíhalo vystoupení, tvorba pronásledovala tvorbu, nepokoj stíhl nepokoj . Byl všestranný jako Vítězslav Nesval: psal básně, hry, pantomimy, napsal operu

"Novák - Mesiáš", balet "Hellé" o čtyřech dějstvích a osmi proměnách, hlavní přestávka mezi druhým a třetím dějstvím, a uměl (nebo chtěl umět) hypnotisovat: "... rád bych vám zde opět přednesl svoji báseň..... k novému roku. Je však třeba, abyste se nad ní zamysleli a soused se sousedem se vzali za ruce", čteme v jeho papírech. K tomu si básník poznamenává: "Sugesce na ně, h y p n o s a - a proto - já jsem sám absolutní hypnotisér, byl jsem, jsem a budu navždy."

Byl zakladatelem divadla jednoho herce, plánoval založení časopisu, vedl divadlo Jiskra, chystal se k převzetí Jednoty čs. divadelníků, tvrdil, že je demiurg a bůh - ale především byl sám. Všechn ten pokřik, který se mu objevoval na hladině rtů, byl křikem proti samotě, agresí proti, nicotě, vypouštěním cvičeného jestřába slov proti strachu, proti úzkosti.

Básnictví vzniklo z magických obřadů pravěkých kouzelníků, šamanů: básnictví je zaklínání. Jan Novák zaklínal strach ze samoty, strach z rozpáleného písku své pouště, na níž vršil hromady slov, tak jako se vrší vzađu za divadlem hromady kabátů, kulis, blan a provazů. Stále spěchal, jako kdyby věděl, že mu nezbyvá mnoho let života. Báseň stíhala báseň, petici petici, akce akci. Až z jeho úmrtního oznámení jsme se dověděli, kolik mu vlastně bylo let. Tvrdil nám, ž e j e o deset let mladší, než tomu

tak skutečně bylo. Rušil samotu, rušil čas, jak mohl. "Soudobé filosofické ideologie ruší čas tak často jen proto, že čas se sám lidem ztrácí a musí se tedy zaklínat."

(Th.W.Andorno). Novák jakoby nevěřil, že sám existuje: stále se musí ujišťovat, že je Jan Novák, Brno, Gottwaldova 90, narozený 16. XI. 1925 (nám tvrdil, že se narodil r. 1935) v Rouchovanech, okr. Moravský Krumlov. Rouchovany: s narcismem a všestranností další styčný bod

s Nezvaalem... Neustále to opakuje ve svých básních a peticích, přerušuje tím strofy, nebo pojednání uprostřed a zase pokračuje, aby opět za chvíli úzkostné vykřikl: Jsem Jan Novák, narozený 16. XI. 1925 v Rouchovanech, okr. Moravský Krumlov, bytem Brno, Gottwaldova 90. Stále se musí - i ve spaní ohmatávat - že skutečně je. Nevěří ve svou budoucnost a proto si zajišťuje gustovní vlasy do futura. Musel cítit smrt. Napovídá tomu i jeho vlastní srovnání s Adolfem Hitlerem, které se musí zdát Čtenáři trochu přitažené za vlasy. Něco nekrofilie bylo v Novákovi vždycky: platí i pro

92

Karel Doležal

něho to, co napsal Erich Fromm o Vůdci Třetí říše: "Silně nekrofilní osobnost je možno často poznat podle jejího vzezření a gest. Je chladná, její kůže vypadá mrtvá a ve tváři má často výraz, jakoby cítila nějaký zápach. (Tento výraz bylo lze jasně

pozorovat na tváři Hitlerově.) Je pořádná, něčím posedlá, pedantská." Novák měl opravdu výraz, kterým dával najevo, že cítí mrtvolu. Ale i fyzicky byl podoben Hitlerovi, kromě knírku, bienentendu. Byl mu podoben gesty, snahou hypnotisovat, nepil, nekouřil:

jeden čas se pokoušel být vegetariánem. Nesnažím se tu o nějaký laciný vtip: za jeho života jsme si to říkali všichni.

V záhlaví této studie jsem užil Pascalova výroku, který česky zní: "Člověk je o celé nekonečno víc, než co se dá o něm vědět a vyslovit." Jistě – záhada Jana Nováka nám uniká. Odešel se svým tajemstvím o absolutnu. Třeba opravdu věděl všechno. Jeho básně jsou jako čínské básně – pár prostých slov a je tam všechno. Psal tak, jak píší japonští císařští manželé k Novému roku. Nepopíratelným faktem Novákova díla, všude bijícím do očí, je markantní narcismus. Freud se ptá: "Co se stalo s libidem, které bylo ve schizofrenii vyhnáno z vnějších objektů?". Odpovídá: "Libido, jež bylo vyhnáno z vnějšího světa, se zaměřilo na Ego a tím dalo vzniknout postoji, jež lze nazvat narcismem." A Fromm říká: "Narcismus je vášeň, jejíž intenzitu, lze u mnoha jednotlivců přirovnat jen k sexuální žádostivosti a k touze zůstat naživu... Musíme tedy předpokládat, že i narcistická vášeň má podobně jako sexus a pud sebezáchovy důležitou biologickou funkci... Biologicky ze stanoviska přežití musí člověk přikládat sobě větší význam, než jaký přisoudí komukoliv jinému... Bez narcismu by mohl být světcem... ale ob stojí světci v boji o život v nějakém značnějším počtu?"

Novák světcem být nechtěl: demiurgem, bohem, je opravdu něco jiného, než nějaký poustevník, který v lese neustále točí dřevěným kolem in domněnce, že pohání čas a svět a že když přestane, že se čas a svět zastaví. Byl světcem své samoty, demiurgem osamění... Domnívá se v celém svém díle, že ve s v é m l e s e svým dřevěným kolem opravdu pohání čas a svět básně, ale že je poustevníkem a světcem by nikdy nahlas nepřiznal. Byl vždy jediný, absolutní, byl absolutní dítě, jak píše v básni "Mamince" ně přiznával, že je mu patnáct let, i když umřel téměř pětapadesátiletý. Umřel sám, Byl celý život sám: "...žádný a žádný se dosud nedovedli ke mně přiblížit s upřímným srdcem... jsem Mesiáš, absolutní a jediný, byť blbí lidé pořád to nevěděli a vzdychali po někom jiném...."

Jeho deníky mluví o zápase s andělem samoty i o zápase s andělem zmaru: věřil, že je nesmrtelný a za tím účelem přišel r. 1953 za doc. Kováříkovou na filosofickou fakultu UJEP, aby jí to řekl. Byl napomenut, aby nebyl velikášský. Odpověděl, že je ten nejskromnější. Bylo mu odpovězeno poukazem na ono přestárlé monstrum, které si žilo svým skleníkovým životem a vůbec se nepodílelo na krásách společenského plného života. Myslíla prý tím Goetheho. Nekonečný život by prý lidem ani nechutnal. Odpověděl, že toto zestárnutí a zemřítí neplatí pro mne a to pouze pro mne jediného ze všech lidí, kteří byli, jsou a budou neplatí zestárnutí a zemřítí, protože já jediný... jsem našel tuto všemi hledanou cestu a stal se nesmrtelným, zachovávajícím si navždy svou dvacetiletou mladost, nejdokonalejší zdraví a krásu... a toto všechno mohu já, Jan Novák, přenést na ostatní tvorstvo..."

revolver revue

Opět to zaklínání času, o kterém mluví Adorno. Jeho deníky jsou opravdu vysněním, jakým bylo Vyznání Jean-Jacques Rouseaua. Chvilí mluví o nesmrtelnosti, chvíli o česání vlasů dozadu, chvíli o ipsaci. A ze všeho čiší horký dech samoty.....

Jsem sám a je mi nejlíp
nikoho nehledám
nikoho nepotřebuji
všechno mám v sobě
a vždy budu mít.

Ale hned na další straně se usvědčuje z nepravdy, když píše: "Ivanko! Pro vás udělám (všechno, co se hodí), jste jedinou dívkou na světě (pro kterou jsem všechno udělal) a pro žádnou jinou - pro nikoho jiného - nikdy nic - všechno ostatní je pro mě jenom vzduch."

A opět to zaklínání osamění, a tím i zaklínání času. Vystupoval co nejvíce na veřejnosti, aby unikl andělu samoty. Podobně jako jeho jmenovec Jan Boheim, zvaný Honza Pištec, vystupoval proti kněžím: napsal za tím účelem i detektivku "K o m i s a ř š í d l o", kde se pořádně vypořádal s Vatikánem. ("Papež zaměstnával 12 věhlasných světových chirurgů, kteří z kněžských zločinců svými skalpely, jehlami,

nitima a nůžkami dělali "vtělená dobračiska"... "Ve vašingtonském kapitulu se sešlo stádo darebáků

byl tam i papež pičus dvoutisícipadesátýpátý v prošoupané sukni a tiěře a v zaštepovaných rukavicích, s "krucifixem"... atd., atd. (Zde dosahuje až lyrické agresivity Benjamina Péreta. Píše : " papežské svině by chtěly zdržet vývoj věci vpřed... náboženské hyeny a reakční tmáři celého světa". I když Novák neměl surrealisty rád, naskýtá se zde otázka, zda nečetl Péretovu slavnou sbírku "Tenhle chleba nežeru". Podobně jako Honza Pištec

(který začal svou činnost r. 1475 v známém poutním místě Niklashausenu), vyzývá lidi, aby se polepšili. A Novák si sám hned odpovídá: "Polepšili se ovšem již předem." S jeho nechutí k lidem to nebylo takové, jak si to namlouval, i když na jednom místě píše: !..... žádný člověk mě nikdy nepochopil a nepochopí, žádný přítel, ani dívka mě nepochopí, jsou to zdegenerovaní volí - žádné přátele jsem nikdy neměl, nemám a nikdy nebudu mít - ani z vás l i d s k o u dívku bych nechtěl - je tupá a nevnímavá, nic nepochopí a ničemu nerozumí - jsem raději sám s dívkou budoucnosti ve snách - a je mi nejlíp.

Jan Boheim, zvaný Honza Pištec, byl upálen. Jan Novák zemřel, aniž se dověděl, že není nesmrtelný. I když nebyl nesmrtelný, byl osobností. Zasahoval prakticky do každého žánru slovesného umění i vědy: jako profesor Jakub Hron, který vymyslel spoustu nových slov, vymýšlí Novák místo klerikálních vánoc slovo r o v n i c e, protože to jsou svátky rovnodennosti. Novému roku by a s i říkal n o v á k, Třem králům trojčlenka.

Zemřel jako Narcissus na břehu jezera. U Velké Bitěše v lesích, kde Nováka našli mrtvého, to snad byl rybník, ale analogie je zde patrná. Narcissus, který se shlížel ve vodní hladině... Neví se zda to bylo 2. nebo 3. března 1980. Vyrazil si v neděli na výlet s fotoaparátem a až v pondělí byl nalezen lesními dělníky. Mozková mrtvice si nevybírám. Připomíná to slova dopisu, který zaslal na MNV v jeho rodných Rouchovanech: "Neuvádějte skutečné datum mého narození. Je to věc taktu..." Je to jako kdyby adresoval dopis Smrti: "Neuváděj přesně den mého odchodu..." Odešel a nemá ani hrob. Jak říká Jiří Veselský v básni napsané v den

94

Karel Doležal

rozptylu popele Jana Nováka: "... nezakoupil jsem si byt, náhrobek, ani dům, a chci byt rozptýlet, jak prach, jenž zametán je od dílen, kde lidé dávají dál svou práci svým dnům, v potulky básníků, mistrů, tovaryšů
těch bratří do větru s usazeným žalem Pochtivě vejít se do velikosti málem,
o chvále bláznovství zas za Erasmem píšu!

P o z n á m k a: Jan Novák se narodil 16. listopadu 1925. Většinu života prožil v Brně. Byl nalezen mrtev 3 . března 1980 na břehu jezera u Velké Bitěše, kde si v neděli vyšel fotografovat. Příčinou smrti byla mozková mrtvice. Charakterisoval se sám takto: Jan Novák, nar. 16. XI. 1935 (ubíral si 10 let kvůli přízni žen) v Rouchovanech, okr. Moravský Krumlov, kraj Brno. Absolvent fil. fak. UJEP v Brně, obor psychologie-filosofie odbor. větev. Po absolutoriu trestán - různá zaměstnání jako pomocný dělník. Autor mnoha her (poezie lyrická, sociální), pantomimické hry - vědecké práce. Zakladatel souboru, časopisu, uměleckého klubu - herec, režisér
- dosud nepublikoval. Nepochopením řazen mezi tzv. insitní umělce.

F R A G M E N T (nový slovenský časopis)

Z obsahu 1.čísla:

J.Silan - básně

L.Lóska - Predmety a súbory predmetov

M. Bohúň - Čas sumarizácie

G.Bataille - Madam Edvarda

krátké články, recenze příloha - Plastic People

(Půlnoční myš)

Palouš

MARTIN PALOUŠ

H l e d á n í p ř í b ě h u - 1. část
H l e d á n í p ř í b ě h u - 1. část
(tři zprávy o četbě)

Kdyby mi někdo položil otázku po autorech, kteří mě v poslední době zaujali, uvedl bych tři jména: Charles Bukowski, C.S. Lewis Michael Ende. S prvním jsem se seznámil díky časopisu Revolver Revue, v jehož pátém čísle uveřejnili překlady několika jeho povídek a básní a interview, které Bukowski poskytl časopisu Playboy. Později se mi dostaly do rukou i další jeho texty: jednak v samizdatu vydané překlady (výbor z poezie Připoutejte se a soubor povídek pojmenovaný prostě Charles Bukowski), jednak původní anglická vydání Notes of Dirty Old Man a Tales of Ordinary Madness. Od C.S. Lewise jsem si přečetl převyprávění starověkého mýtu o Kupidovi a Psyché Till We Have Faces a od Michaela Endeho knihu určenou především dětem Die Unendliche Geschichte.

Zda jde o texty po literární stránce dobré či špatné, důležité či pomíjivé, k tomu se vyjadřovat nebudu. Nejsem literární kritik a tudíž se necítím kompetentní jejich umělecké kvality a význam posuzovat. Na mne prostě zapůsobily a zde se pouze pokouším vyložit svůj literární zážitek.

Zpráva první: Bukowski

Herakleitos praví, že bdící mají jeden společný svět, ale spící se obracejí každý do svého vlastního. (Zl. B 89 z Plutarcha)

Už při zběžném čtení Bukovského je zřejmé, co asi proti němu mají mnozí jeho oponenti a co na něm naopak chválí mnozí jeho příznivci. Oponenti jsou znechuceni jeho nikterak neskrývanou, naopak hrdě vyznávanou a vyzývavě pózující nemravností. Příznivci zase tleskají tomu, jak je tato nemravnost nádherně upřímná, živá a nefalšovaná a nalézají v Bukovského tvorbě jakýsi očistný smysl: je to SVĚDECTVÍ a zároveň PROTEST, výkřik do mrtvolného ticha. Bez skrupulí se zde strhávají fasády klamných představ, které o sobě chová moderní společnost. Na životních ztroskotancích, úchylech a kriminálnicích se tu odhaluje pravda o současné lidské situaci, "šílenství života a jeho mechanismus".

Ti, co tato stanoviska zastávají, mi však jsou čímsi podezřelí. Oponenti tím, že pod pláštíkem svého rozhořčení nad nemravou Bukovským pracně skrývají svůj vlastní problém, zápas se sebou samými, zápas a oním ďáblíkem, který se v každém z nich ukrývá a ponouká je alespoň si přečíst něco pořádně pepného. Ti druzí zase, ti, co sdílejí životní pocit a la Bukowski, co nadšeně aplaudují jeho "modernímu barbarství", co sázejí na jeho

Martin Palouš

nevázanost, ti zdá se mi, jsou náchylní vidět v Bukovském nikoli zdroj nějaké nové existenciální inspirace, ale na prvním místě vlastního sebepotvrzení. Těmto čtenářům Bukowski vlastně jen servíruje přesně to, co jim chutná, co strašně rádi přežvykují,

protože to pasuje k jejich životnímu přesvědčení, k jejich "životní filosofii", jakkoli mlhavé a pohříchu málo artikulované.

Přiznám se, že zcela opomenut při četbě Bukowského textů jejich mravnosti či nemravnosti jsem však nedokázal. Souloží se v nich takřka na každé stránce a pokud náhodou ne, tak je to pouze předehra k tomu, aby se tak mohlo dít na stránce další. Milovníci sexuálního realismu či spíše naturalismu si prostě přijdou na své. Autor nám bez jakýchkoli zábran líčí třeba i to, co viděl a slyšel, když se při vykonávání velké potřeby u kohosi v koupelně stal svědkem "milostného" počinání dvou buzerantů.

vstal jsem a šel do koupelny, byli tam dva nahatí chlápci, jeden měl holicí mýdlo a štětku a mydlil tomu druhému ocas i s koulema.

"poslyšte, milánkové, potřebuju se vysrat."

"jen s chutí do toho", řekl ten, co byl mydlen, "my tě rušit nebudem!"

vstoupil jsem tedy dovnitř a posadil se na mísu.

ten se štětkou řekl tomu, kterého mydlil: "slyšel jsem, že vyrazili Simpsona z Klubu 86."

"kápéefka", řekl ten druhý, "ti vyhoděj víc lidí než Douglas Aircraft, Boar Rostbuck a Trifty Drugs dohromady. Stačí jedno špatný slovo, jedna věta, kterou vypadneš z konceptu lidskosti, politiky a umění a tak dále, kterej maj určenej předem, a letíš, jedinej, kdo se u kápéefka nemusí bát o svůj džob, je Eliot Mintz. ten je jak dětská harmonika, ať na ni hraješ, jak chceš, pořád vydává ten samej tón."

"tak a teď dělej", řekl ten se štětkou.

"co mám dělat?"

"hoň si pimpase, ať ti stoupne."

pustil jsem do mísy hovno.

"ježíš!", řekl ten se štětkou, kterou už ale neměl, protože ji mezitím odhodil do umývadla.

"co je?", zeptal se ten druhý,

"ty ho máš na konci jako paličku."

"měl jsem kdysi takovej úraz. to mám z toho."

"tak bych si přál mít takovej úraz."

ještě jednou to plesklo do mísy.

"tak a teď dělej!"

"co?"

"ohni se a strč si ho mezi stehna."

"takhle?"

"jo."

"a dál?"

"dej břicho dolů a teď s ním hejbej. dopředu a dozadu.

zmáčkni nohy. to je vono! vidíš! už nikdy nebudeš potřebovat ženskou."

"hele Harry, to prostě není vono. to není jako pusina. co mi tu ukazuješ, je kravina!"

"chce to jen CVIK! však uvidíš! však uvidíš!"

vytřel jsem si zadek, zatáh za splachovadl o a koukal vypadnout."

(Notes of Dirty Old Man mnou upravený překlad)

revolver revue

Přehání to Bukowski, nebo ne? Má, nebo nemá literatura uznávat nějaké meze? Když jsem si tyto otázky kladl, vzpomněl jsem si na Hanah Arendtovou. Ta se v knize The Human Condition zabývá hranicí, která probíhá lidským světem a odděluje od sebe dvě modality lidské existence, dva typy na sebe navzájem nepřevoditelných lidských věcí – veřejných a soukromých. Na jednu stranu patří ty skutečnosti, které se odehrávají v prostorách, kam se člověk dostává poté, co za ním zaklapnou dveře jeho domova? venku, na veřejnosti; tam, kde se může střetávat s druhými lidmi. Na druhé straně pak je to, co člověk "nevynáší ven na

ulici", co má zůstat před veřejností skryto, co se halí v temnotě jeho soukromí, jeho "doma".

Záležitosti týkající se lidské tělesnosti - funkce související s vyměšováním a sexualita, kterou je Bukowski přímo posedlý jsou v perspektivě Arendtové věci privátní. Lidé se jim také povětšinou nevěnují na veřejnosti, a raději se s nimi uchylují někam do ústraní, kde jsou chráněni před pohledy ostatních.

Má-li moderní literatura - a Bukowski je v tomto ohledu moderní non plus ultra - určitý sklon hovořit o nich bez uzardění, ba dokonce z nich činit to, oč přímo běží, pak koná z hlediska, které nabízí Arendtová, něco problematického. To, co je svou povahou temné, čemu přísluší skrytost a soukromí, se literárním zpracováním přesouvá do osvětlené oblasti věcí veřejných. Zveřejňovat takové věci vždy znamená porušovat jejich intimitu;

činit je něčím jiným, než jsou v "originále". Nemají mravokárci, sveřepě bojující proti dezintimujícím tendencím současné literatury, přece jen v něčem pravdu?

V každém případě ti, co tvrdí, že k "realistickému" vylíčení intimních stránek lidského života je literární dílo oprávněno jednoduše tím, že mluví pravdu, že se jeho umělecká výpověď kryje se skutečností, že skutečnost dokonce bývá mnohdy ještě mnohem "horší" než sebepohoršlivější text, argumentují falešně. A to ze dvou důvodů. Za prvé proto, že intimita chráněná soukromím a intimita vystavená literárním zpracováním světlu veřejnosti se jednoduše krýt nemohou. Spatřovat pravdu uměleckého díla v korespondenci mezi "objektivním" výskytem určitých jevů privátního života a jejich literárním popisem a nebýt si vědom oné proměny, kterou způsobí jejich zveřejnění, je politování hodný omyl.

Za druhé literární dílo není nikdy čistým záznamem dějů, které se v určitém čase, v určitém "od - do" odehrávaly. Podobně jako platí, že zveřejněním se v něm zjinačují věci skryté a privátní, tak zpřítomněním se v něm zjinačují věci z hlediska jejich časové struktury. Lineární, tj. stále vpřed a jakoby bez konce ubíhající tok událostí, je v literárním díle přetvořen v určitý celek, v cosi, co má "počátek, střed a konec" Aristoteles, Poetika 1450b). Z přímky jeho autor vykouzluje kruh. Vypráví příběh.

Právě pro tuto časovou proměnu žádný, ani ten nejrealističtější příběh nemůž být v přísném smyslu slova "objektivně pravdivý". Pravdivost, již se podrobuje vypravěč, se netýká - alespoň ne na prvním místě - takticity, ale transformace přímky v kruh. Není věcné, ale múzické povahy. Ke svému tématu se vypravěč vztahuje po způsobu Múz, tedy oněch bohyň, které před více než dvěma a půl tisíci lety samy o sobě sdělily jednomu pastýři, než mu "vdechly božský zpěvu dar, aby zpíval, co bude, i to co se stalo": "Umíme vyprávět nemálo lží, jež se rovnají pravdě; umíme

Martin Palouš

také, jestliže chceme vypovědět pravdu." (Hesiodos, Zrození Bohů, verše 30-31,27-28)

Kdokoli pátrá po pravdivosti vyprávěného příběhu - múzického výkonu vypravěče, "pěvce", "služebníka Múz " - zda snad byl vymyšlenčí zda snad se to, o čem hovoří, opravdu seběhlo, nechť napřed uváží pravdivost tohoto podivného výroku. Mluví v něm Múzy pravdu, nebo zrovna říkají jednu z těch "lží, jež se rovnají pravdě"? A můžeme věřit, že tento výrok Múzy skutečně řekly, jestliže ho zde tlumočí pastýř, kterého ony samy inspirovaly?

Vyprávět příběh znamená vždy pohybovat se na rovině "pouhé" fikce, lhостejno, zda jednou jde o příběh "opravdový", zachycující věrně to, co nazýváme reálnou skutečností, a podruhé o příběh "vymyšlený", vzniklý ve fantazii svého tvůrce, hovořící o tom, co se nikdy nestalo. Kdykoli totiž vypravěč - inspirován Múzami - něco vypráví, pak si v jistém smyslu vymýšlí. Aby mohl jedny věci odhalit, musí druhé skrýt. Aby mohl o tomto povědět, všechno ostatní musí zamlčet. Chce-li vykouzlit kruh, musí zrušit přímku.

Je-li tomu tak, pak ovšem stojí ti, kdo při posuzování literárních děl rádi klasifikují, co je a co není mravné, před nelehkou otázkou. Neboť o literárním díle nerozhoduje výskyt těch či oněch sprostáren. Ani to, jak pravdivé zrcadlo svému čtenáři nastavuje či jaké morální ponaučení mu dává. Ani zda respektuje rozlišení lidských věcí na veřejné a soukromé. Zbývá příběh samotný. Jeho vnitřní logika. Jeho

tajemná pravda. Podivný dar bohyň. Čeho se však na něm máme chytit, nechceme-li vůbec ztratit možnost literární dílo posuzovat?

Nehodlám skrývat, že Bukowského příběhy mě z počátku silně odpuzovaly. Ani ne tak svou nemravností, jako spíš svou nabubřelou sebestředností. Ať jsem začal číst, kde jsem chtěl, odevšad na mne vystupovala autorova potřeba zabývat se takřka výhradně sebou samým. Koneckonců nebyl jsem sám, koho to zaráželo. Lapidárně tento pocit vyjádřila jistá žena znající nejen pár testů jako já, ale i Bukowského osobně.

...Slyšel jsem, jak otáčí stránkami, a protože se mi zachtělo nějak lidsky komunikovat, zkusil jsem to s otázkou:

"Tak jaký to bylo dneska večer na tom básnickém semináři?"

"Ale, Benny Adimson mi dělá starosti", zněla odpověď.

"Benny Adimson?"

"Jo. To je ten, kterej píše ty satirický povídky o katolický církvi. Každýho to rozesměje. Nikdy mu nic neuveřejnili, akorát, jednou měl něco v nějakým kanadským časopise. Dneska už svoje věci ani nikam neposílá. Já si nemyslím, že časopisy na ně čekaj, ale on je doopravdy zábavnej. Všechny nás vždycky rozesměje."

"A co má za problém?"

"Ale ztratil místo v zásilkový službě. Mluvila jsem s ním před kostelem, než začlo čtení. Říkal, že nemůže psát, když nemá práci. Potřebuje mít práci, aby mohl psát."

"To je dobrý", řekl jsem, "já jsem taky napsal některý ze svých nejlepších věcí, když jsem nepracoval, když jsem málem umíral hladu."

"Ale Benny Adimson", odpověděla, "Benny Adimson, ten nepíše o SOBĚ. Ten píše o JINÝCH lidech." (Too Sensitive, Tales)

100

revolver revue

Jak Notes of Dirty Old Man, tak Tales of Ordinary Madness jsou (či opatrněji řečeno, zdají se být) z velké části autobiografické. Tu a tam se sice najdou příběhy i o "JINÝCH lidech", ale většinou jako hlavní hrdina vystupuje autor sám. Bez ohledu na to, zda se tu Bukowski líčí věrně či falešně, postava, která se tu předvádí, mi byla krajně nesympatická. Poněkud zvrácený exhibicionista, bylo moje původní mínění.

Ilustrativní je epizoda, která se měla stát při letu do New Yorku (The Stupids Christs, Tales). Bukowski alias Skorski (o vztahu mezi "skutečným" Bukowskim a jeho "vymyšlenými" dvojníky bude řeč za chvíli) se hned po vstupu do letadla zřídí pod obraz. Opilecky počne vykřikovat, že je Rocky Graziano, bývalý boxer. Ostatní pasažéři se mu nejdříve smějí, ale pak si ho přestanou všimnout. Skorski na záchodku zvrací a podaří se mu nablít si na boty. Zouvá se tedy, svléká si ponožky, pere je v umyvadle a

zbytek výstupu se již pohybuje bos. Letuška ho žádá, aby se vrátil na své místo. Jedna pasažérka, starší dáma, na něj syčí jako had. Skorski trvá na tom, že je Rocky Graziano, znovu zvrací, chytá letušku za ruku a oznamuje jí své milostné úmysly:

"líbíš se mi. asi tě znásilním přímo tady v chodbičce. Představ si, znásilnění na nebi. to bude NĚCO. Rocky Graziano znásilňuje letušku při přeletu nad Illinois, pojď sem!" Protože letuška na

tento proud výmluvnosti nezabrala, ale naopak přivolala na pomoc druhého pilota, je na místě potrestána - čtenáři se prozradí její vzezření: "... její tvář byla odporně prázdná a blbá; mladá, egoistická a ošklivá. IQ měla jako koza, ale kozy žádný..." Letuškou přivolaný druhý pilot, "muž s brovským zadkem a mohutnými čelistmi a třípatrovým domem se čtyřmi dětmi a bláznivou ženou", přiváže Skorského bezpečnostními pásy k sedadlu. Ten, ač již zcela bezmocný, pokřikuje na letušku, že by jí rád ukázal svých "TWELVE INCHES". Starší dáma znovu syčí jako had.

Kdykoli něco čtu, vytvářím si určitý vztah k postavám, s nimiž se takto seznamuji. Z jedněch si činím spojence a přátele, jiné naopak řadím mezi protivníky či dokonce nepřátele. S prvními vedu rozhovory o věcech, které mě zajímají; těším se z toho, jak dobře konají to či ono či přesně vyjadřují něco, co i já mám na mysli.

Držím jim palce a jsem rád, když to s nimi dobře dopadne. Nechávám si od nich poradit, používám to, co dělají nebo říkají, jako svého vlastního argumentu. Mohu dokonce snít, že jsem jako oni či že jsem s nimi alespoň na jedné lodi, ve společném světě; že s nimi sdílím cosi, co nás váže dohromady a potvrzuje naše přátelství i přes ráznost prostředí, ve kterém se každý z nás - já tu a oni tam - pohybuje.

S protivníky a nepřáteli se pochopitelně nemazlím a nebratříčkuji. Naopak s nimi vedu ostrý spor. Hádám se s nimi, oškliví se mi, používám je jako odstrašujícího příkladu, jejich argumenty obracím na ruby. Vedou-li zápas s mými přáteli, přeji jim to nejhorší prožívám zadostiučinění, když to s nimi špatně dopadne. Ve společném světě je přijímám jako nutné zlo a žádnou zvláštní radost z jejich existence nemám.

Pochopitelně se může stát a často se také stává, že během četby se s nějakým nepřitelem zpřátelím a zase naopak. Nebo že se najde i dost postav, jejichž osud je mi víceméně lhostejný - buď proto, že to jsou v daném příběhu pouzí komparsisté nebo

Martin Palouš

proto, že vystupují v rolích mě vzdálených a přinášejí mi pouze potěšení z čisté podívané . Ať už se to s mým vztahem k postavám má jakkoli a ať už se tento vztah v čase mění, zůstává vždy něco společného a neměnného; úsilí respektovat je všechny, tedy i nepřátele jako osoby. Podvědomě totiž cítím, že i ony mi oplácejí stejně a že i ve mně, ve svém čtenáři, ctí určitou osobu.

V tomto ohledu jsem měl s Bukowským značné obtíže. Prostě se mi hnusil, respektovat ho jako osobu jsem při nejlepší vůli nedokázal a četba jeho povídek, kde se ustanovil hlavním hrdinou, mi tak trochu naháněla hrůzu. Neboťs takovým člověkem bych pohromadě jednoduše nevydržel. Ani jako s nepřitelem. Egoista, kterému snad nikdy na mysl nepřišlo, že by mohl přemýšlet, nejenom o tom, jak to vidí on, ale jak se na to koukají ti druzí. Selfmademan, horší než ti "obyčejní", které napořád a s odpudivou

sebejistotou skandalizuje. Hlupák, který se opije, žvástá nesmysly a pak se ještě hluboce obdivuje a rozplývá se, jak je úžasně při věci, jak trefně demaskuje všechny ty idioty, které on, genius, musí vedle sebe snášet. Atd.,atd. Cítil jsem, že on mě jako čtenáře příliš vážně nebere, že i já jsem tady za blbečka, kterému je ochoten kdykoli se vysmát do očí. A tak moje averze neznala hranic.

Přesto jsem četl dál a dál. Ač nerad, musel jsem přiznat jednu věc: ať Bukowski píše, o čem chce a jak chce, dělá to dobře. Když se nestydatě vysmívá všem těm omezcům, kteří mu přijdou pod ruce - včetně mne - pak je to tak trochu spravedlivý - nespravedlivý výsměch toho, komu to prostě šlape; koho Múzy obdarovaly , kdo umí to, co mu leží na srdci, také vyslovit. S nenucenou taneční lehkostí. A přitom zcela přesně. Vztek mě postupně opouštěl a já se začal ptát: o co vlastně tomu Bukowskému jde? Proč vlastně tak úporně a vyzývavě píše pořád o sobě?

A píše vůbec o sobě? Od začátku tu bylo cosi podivného, cosi, z čeho se mi okamžitě, kdykoli jsem se pokoušel to promyslet, začala točit hlava. Krom toho, že se představuje jako děvkař, notorický alkoholik a naruživý koníčkář, se totiž o něm dozvídáme, že je to člověk přímo a doslova posedlý psaním. Člověk, který nepíše především o něčem a pro někoho, ale aby si vypsal duši. Do extatického vytržení upadá tento vášnivec nejen, obcuje-li se ženami či u lahve kořalky, ale také když sedí a "piluje své příběhy", když jej obklopí "the machinegun sound of his typer".

Pravda, když člověk zalistuje třeba knihou Tales of Ordinary Madness, tu a tam najde i nějaký výsledek tohoto "pilování", několik regulérních, o "JINÝCH lidech" pojednávajících povídek : o chlapíkovi, který hodlá vyrazit do noci za svým loupežnickým povoláním" a tráví před tím rodinný večer se svou ženou a asi tříletou dcerou ("A .45 to Pay the Rent"); nebo příhodu podivného náboženského fanatika pišícího své zjevně bigotní matce synáčkovsky oddané dopisy plné děsu nad městem opanovaným ďáblem, který pak bez zaváhání probodne nožem a poté ještě zohaví neškodného homosexuálního recepčního, jenž se mu snažil dělat milostné návrhy ("An Evil Town"). Většinou se tu však pojednává o okolnostech, které "pilování příběhů" doprovázely; podávají se zde jakési metapříběhy, příběhy o tom jak žije a co prožívá sám autor; příběhy, ve kterých příběhy o "JINÝCH lidech" teprve

revolver revue

vzniknou či zrovna vznikají.

Je ale ona vyličená či spíše nalíčená postava, která se zde vystavuje na odiv, vůbec skutečný Bukowski? Koneckonců tato postava není jedna, ale je jich hned několik. S různými jmény! Charles Bukowski a Hank Chinaski, ti tu vystupují v ich-formě, ale také Dan Skorski, muž nazývaný jen Carl a snad i další. O nich se sice hovoří ve třetí osobě, ale stejně jsem se neubráníl pocitu, že jde stále o téhož člověka. Bukowski, Chinaski, Skorski, Carl, všichni se chovají stejně! Všichni mají finanční problémy, všichni pijí jako zběsilí, všichni žijí víceméně na okraji, mezi "figurkami" a všichni - to mi připadá nejdůležitější - buší do svých psacích strojů se stejnou vervou jako jejich reálná předloha. Tak kdo tady vlastně píše o sobě? Ten první, skutečný, nebo ti druzí, vymyšlení Bukovští? Nelze se domnívat, že pravý Bukowski se pod navršeným nánosem literárního make-upu záměrně skrývá? že místo sebe nastrkuje ne jednu, ale hned několik fiktivních postav? S trochou fantazie si lze zahrávat již se zcela bláznivou myšlenkou; jaké by to bylo, kdyby živý Bukowski byl nejen otcem a předlohou vymyšlených, ale s c h v á l n ě se choval tak, jak ho vidí o n i, jak si ho naopak o n i vymysleli? Vždyť jsou to spisovatelé! Kdyby dělal, co dělá, aby tito mohli psát, co píší? Dokonce jsem pro tuto svoji "teorii" našel i jistou oporu v textu, v rozhovoru, který s Bukowským vedl muž jménem Fauser pro časopis Playboy!

"Ano, někdy jsem si dělal srandu z narkomanů. Já už jsem takový. Když si to dopřeju já, tak je to perfektní rozšíření vědomí. Když to dělá někdo jiný, je to vzkypělá kuřecí sračka. Nejsem fér. Ani nechci být... N e c h á v á m p u t o v a t s v é h o d u c h a d o k a ŝ d ě h o s m ě r u, k a m s e m u z a m a n e. Když c h c e být špinavý, nechám ho ve špíně, když c h c e být zlý, prosím. Nejsem sociální instituce, jsem spisovatel. Když to jde mému psaní k duhu, že jsem unfair, jsem unfair." (Interview Playboy - Bukowski, REVOLVER REVUE č.5)

Točil jsem se s Bukowským v podivném kruhu literárního bodyartu. Autor se sám sobě stal uměleckým předmětem a umělecky předmět splynul se svým autorem. Skutečnost plynule přechází ve fikci a fikce se nenápadně stává skutečností. Nápodoba má tendenci se překrývat se svým napodobitelem, napodobování s tím, co je napodobováno..

Rozhovor s Fauserem vůbec považuji mezi věcmi, které jsem v souvislosti s Bukowským četl, za výjimečný. Konečně jsem měl totiž pocit, že čtu něco o skutečné skutečnosti, že mám čest s Charlesem Bukowským, jak je v originále. A navíc mě pobavilo, že celé to vlastně je určitá polemika s "vymyšlenými Bukowskými", nenápadné dementi oněch pověstí, které oni o svém skutečném jmenovci mezi čtenářstvem šíří.

Tak například jednou prý kdosi spatřil Bukowského kdesi v samoobsluze, jak vleče vozík naložený mlékem, zeleninou a vůbec samými zdravými věcmi. A ouha. V literatuře přece vystupuje někdo jiný, sekáč, který "každou noc vychlastá pár litrů whisky s pivem a promrdá s tlustou kurvou svou špinavou matrací" (interview Play boy). Do pravého Bukowského by přece také nikdo neřekl, co zde na něj prozrazuje jeho partnerka: že je taková citovka, že při filmu "Star Wars" měl slzy v očích. Nebo to, co na sebe vyzrazuje sám:

Martin Palouš

že když je bez své přítelkyně, tak je cely nesvůj a dokonce na ni žárlí?

Bukowski v tomto rozhovoru celkem realisticky stanovuje svoji diagnózu: "šílenství mě má v drápech". A na Fauserovu poznámku o lidských typech, které si vybírá za hrdiny svých povídek, případně opáčí:

"Na temných, ztracených, zoufalých typech lze ukázat šílenství života a jeho mechanismus lépe než na normálních. Zaměstnanec supermarketu, který jen sní o tom, jak znásilnit malé

děvčátko nebo matrónu s podbradkem, je jako protagonista méně zajímavý než muž, který se nemůže přemoci, jde a tyhle sny realizuje. Kdo z nich je normální nebo jestli to náhodou nejsem já, který o tom píše, ten vlastní prasák a šílenec - koho to sere, kamaráde?..." (Playboy intervú)

Kdybych směl na tuto otázku Bukowského, která je v rozhovoru ponechána otevřená, odpovědět, řekl bych jednoduše: nikoho. Ve světě, ve kterém se Bukowski spolu se svými stínovými dvojníky pohybuje, totiž vlastně vůbec nikdo není. Rozhovor s Fauserem je jen takovým podivným zábleskem. Skutečné bytosti jako by vymřely a všichni lidé se stali víceméně neexistujícími přízraky. Naopak mají zde tendenci obživovat fantazijní přeludy a surrealistické příšery. Jako by se obyvatel takového světa propadl do hlubokého snu, ze kterého není úniku. Stále se za někým či za něčím ženeš, prodíráš se davem cizích, mlčících či jen prázdně zvučících bytostí. Máš podivné a děsivé vidiny. Stal ses cárem vznášejícím se kdesi v neurčitu, mimo čas, který by dal tobě i tvým věcem tvar a řád a přiblížil tě k druhým lidem. Strašně se bojíš. Toužíš po jediném: po klidu beze snů, po prázdném bezčasní. Snažíš se uprchnout do tiché a temné opuštěnosti. Chceš, aby bylo NIC.

"Největším ulehčením je to, že už nemusíš na chodníku míjet žádného lidského tvora, už se nemusíš dívat do jejich malých krysích oček, do odporně zřízených ksichtů, čichat jejich animální pach. Jak krásný sen: již nikdy nepohlédnout do obličeje žádného člověka." ("Láska mezi mrtvými")

Věc má však háček, na který se každý, kdo takto laškuje se sebevražednými úmysly, snadno napíchne. Je-li člověk ve snu, pak je vydán jeho moci a jeho stínům, které se nikdy nikoho neptají, zda jsou zvány či nezvány, chtěny či odmítány. Vstoupí, kdy s a m y chtějí. "Krásný sen" se nedostaví. Bezesný spánek nebude bezesný. Jediná cesta, po které lze z této tíže uniknout, vede jinudy, Nikoli zalézat hlouběji do své mráкотné samoty, ale naopak. Vytrhnout se ze sna a donutit se k probuzení. Nalézt druhého živého člověka. " J e z a p o t ř e b í A L E S P O Ň d v o u h l a s ů , a b y s e s k u t e č n o s t u k á z a l a s k u t e č n á." ("Blanket "-Deka, Tales of Ordinary Madness)

Vrátím se nyní zpátky, na sám počátek své "zprávy", k otázce příběhu a jeho podivné pravdivosti. O čem vlastně je příběh, v němž se ocitl Bukowski? Kde se tento příběh odehrává, jak začal a kdy se skončí?

Je to spíše takový metapříběh. Odehrávat se může kdekoliv, jeho dějištěm je prostě a jednoduše svět, svět, který byl odjakživa určen lidem k pobývání. Jeho tvůrce jej učinil z proti-

revolver revue

kladů; tak, aby měl své d o l e a n a h o ř e (zemí a nebe), t m u a s v ě t l o (noc a den), u v n i t ě a v n ě (doma a venku) a tak dále. Místem, kudy sem člověk vniká a na které se pak stále vrací (které případně, je-li tvor stěhovavý, nese stále s sebou), je jeho doma. Tady přebývá u sebe sama, se svými blízkými, obklopen svými věcmi. Tady se nachází ve svém "uvnitř", v "klidovém stavu". Toto místo představuje výchozí bod jeho světské orientace. Zde odpočívá tělesně i duševně. Zde se pokaždé počíná a pokaždé znova končí čas jeho životních aktivit: den za dnem, měsíc za měsícem, rok za rokem, od zrození k smrti. Odtud člověk odpočinut vychází a sem se zase unaven a obtěžkán tím, co na svých cestách světem prožil, navrací.

Domov, to kousek světa, který si člověk vybojoval a vyhradil pro sebe a své blízké, kde - ať obestaven zdmi či chráněn pouhým stanovým plátnem - nachází úkryt a bezpečí. A to nejen před nepřáteli , kteří ohrožují jeho život či usilují o jeho majetek, ale i před přáteli, před všemi členy lidského společenství bez výjimky, před celou "veřejností", před její zvidavostí a jejím rušivým, všeobnažujícím světlem.

Oproti domovu stojí rozsáhlé prostory táhnoucí se od jeho zdi až na samý konec světa. Nachází-li se člověk doma ve svém temném "uvnitř" , pak zde se pohybuje "venku", na světle. Ať chce či nechce se tak setkává s těmi, kdo toto "venku" spoluobývají. N a v e ř e j n o s t i dopadá světlo na všechny přítomné bez rozdílu. Každý zde vnímá své okolí, vidí a slyší, co se kolem něho děje. Zároveň si je ale

vědom, že i on je svým okolím vnímán, že ti kolem něj také vidí a slyší. Každý se zde stává tím, kým je, před tváří druhých.

Jestliže někdo opustil svůj domov, ztrácí ochranu svého soukromí. Není již u sebe, na svém místě. Ocitá se v situaci, která se prolíná se situací v š e c h, kdo sem mají jako on přístup. Počínat si zde tak či onak, j e d n a t, předpokládá brát jejich možnou přítomnost na vědomí. Jednající - ač třeba usiluje o něco čistě svého - se vždy nějak obrací na druhé: počítá s jejich eventuálním přispěním (domnívá-li se, že jeho cíl ladí s jejich cíli) či usiluje pře konat jejich odpor (jde-li za věcí, kterou považuje za konfliktní).

Avšak bez ohledu na to, zda ti druzí vycházejí jednajícímu vstříc či zda se mu protíví, platí zde elementární předpoklad: všichni zúčastnění - jednající, jeho pomocníci i protivníci - musí být s t o s e s r o z u m ě t; přijmout společnou situaci; pochopit jednání jako jednání (spolupráci jako spolupráci, spor jako spor). Protivníci se asi nemohou shodnout ve svých záměrech. Přesto se ale musí - aby se vůbec mohli setkat jako protivníci - vzájemně respektovat jako určité osoby; mít přes protichůdnost svých privátních zájmů něco společného: ř e č .

Jedině síky společné - lhostejno, zda se skládá ze slov či výkřiků nebo jen gest, posuňků a pohledů - spolu mohou vůbec komunikovat; stanout tváří v tvář, zastávat svá stanoviska, "vyměňovat" si názory. Jedině tak totiž mohou i jejich činy mluvit. "Věci", o něž na veřejnosti běží, a slova, která se zde říkají, jsou od sebe neoddělitelné.

Slovo (elementární "řečový akt") se v perspektivě jednajícího samo stává činem. Je srozumitelné v kontextu situace, v níž bylo vysloveno, v souvislosti určitého jednání. Dává smysl v té míře, v níž to, oč jde, "přivádí ke slovu". Čin, jakýsi element

106

Martin Palouš

jednání, má naopak řečovou povahu. Jako čin se jeví potud, pokud mluví. Stává se tím, čím je, jestliže nejen jeho původce, ale i ti, na které se obrací, mu jakožto činu rozumějí.

Jestliže se doma člověk nachází v "klidovém stavu", pak venku, na veřejném prostranství se pohybuje. Jednání je p o h y b, který má v sobě - podobně jako příběh - cosi kruhového. V jistý okamžik počíná, pak po jistou dobu probíhá a posléze končí. Na jeho počátku člověk opouští svůj domov, své "uvnitř". Prochází dveřmi "ven" a vydává se na cestu t a m. Vystupuje na veřejnost a "zaplétá se" zde s ostatními. Vnímá jejich přítomnost a ví, že i on je jimi vnímán. Oslovuje je a sám je jimi oslovován. Naznačuje jim, kam a za čím směřuje, a usiluje zase pochopit logiku jejich pohybů. Tak vyniká z á p l e t k a a rozehrává se "dramatický" děj. Protagonisté jednají. Slovy i činy. Až přijde kritický okamžik, kdy děj vrcholí. Situace se láme, věci se obracejí, dochází k rozuzlení. Jako se uzel zápletky nejdříve a zašmodrchával, nyní se naopak rozplétá. Jednající, kteří se předtím k sobě blížili tváří v tvář, se zase od sebe odvracejí. Dávají se na cestu z p á t k y. Pohyb jednání dospívá ke konci v momentě, kdy člověk prochází "dveřmi" do svého obydlí a navrácí se do "klidové polohy".

S koncem jednání povstává příběh. Přímočarý tok událostí se návratem domů uzavírá v kruh. Večerní vyprávění v "kruhu" blízkých dokončuje tuto transformaci. Vypravěč jednání n a p o d o b u j e. Svými slovy znovu prochází místy, kde dříve "mluvily" činy. Říká, c o s e s t a l o. M i n u l o u p ř í t o m n o s t proměňuje ve svém vyprávění v p ř í t o m n o u m i - n u l o s t.

To, oč ve vyprávění běží především, není posluchače o něčem informovat či ukrátit mu chvíli v době, kdy se nic neděje. Vlastním jeho smyslem je t a t o p r o m ě n a s a m o t n á ! Právě ona totiž působí, že člověk je s t o vůbec jednat a být "pánem svého času"! Ona otevírá časový horizont lidského jednání a zjevuje člověku čas jako čas! Pomíjivá neuchopitelnost stálé přítomnosti, v níž se jednající nachází, se vypravováním stává smysluplnou událostí. Mění se v minulost, v cosi, k čemu se lze vztahovat, co má - navzdory věčnému plynutí času - určitý tvar, co je možné zachytit a podržet, co si lze z a p a m a t o v a t.

V pohybu, ve kterém minulá přítomnost přechází v přítomnou minulost, se v lidské zkušenosti "hýbe dopředu" i čas. Člověk je vypravováním příběhu, jenž

napodobuje jednání, z n o v a osvobozen k jednání. Znovu "má" na ně čas. Znovu se mu otevírá n o v á přítomnost a s ní i n o v é možnosti co, jak a proč činit, tj. b u d o u c n o s t.

Schopnost vyprávět příběhy - vlastně vytvářet pouhé napodobeniny minulého jednání - představuje v lidském světě podmínku, která musí být n e j d ř í v e splněna, aby byli lidé s to přítomně jednat. Ve vyprávění, jehož pomocí si člověk "zapamatovává" minulé jednání, se totiž neustále obnovuje a obcerstvuje lidská řeč, dávající lidem vůbec šanci scházet se na veřejnosti a navzájem se dorozumívat. Vztah, který má k řeči vypravěč je původnější a hlubší, než jak ji používáme "za dne", když s druhými při společném jednání komunikujeme.

Jestliže z hlediska jednání vede lidským světem zřetelný, byť vposledku se žádnou skutečně existující hranicí neztotožnitelný předěl (mezi oblastí věcí soukromých a věcí veřejných, jak upozo-

107

revolver revue

rňuje Arendtová), vyprávěný příběh naopak tento předěl ruší a spojuje dříve oddělené lidské dimenze v jednotu. Bez zábran zde procházíme celým prostorem lidského života. Neulpíváme jen na veřejném, zvnějšku viditelném povrchu skutečnosti, ale sestupujeme i do jejího "soukromí", do nitra, do jejích tajemných hlubin. V příběhu se zachycují nejen zvnějšněné věci, ale i to, jak se niterné a skryté zvnějšňuje a naopak, jak se to, co se odehrálo navenek, ukládá zpět do hlubinné paměti niternosti.

Dnen metapříběh, do něhož se dostali Bukowski a jeho vymyšlení kolegové a který nám překotně a jeden přes druhého vyprávějí, je podivný. Jeho počátek si představují nějak takto: jednoho rána, místo aby se Bukowští probudili do svého normálního světa, procitli do šíleného snu. "Přirozený" svět, na který byli od nepaměti zvyklí, se jim před očima rozpadá jako domeček z karet. Živí lidé se houfně vytrácejí. Na jejich místa přicházejí stínovití, lidem jen svým vnějškem podobné bytosti. Všude je stále více pusto, ale současně přeplněno k prasknutí. Mrtvolný klid a zároveň hemživý pohyb. Prázdné ticho a hřmotný lomoz. Normální lidská řeč zachází na úbytě a všude se stále hlasitěji ozývá její podivný hybrid: novořeč. Ve jménu racionality se z ní vytrácí Rozum. Ve jménu halasně vytrubovaného cíle - sloužit jako komunikační prostředek - se stává stále méně a méně srozumitelnou. Staré příběhy upadají do zapomenutí a žádné nové, které by ji obcerstvil y, se nedějí.

Jde z toho všeho hrůza. Co dělat? Jak se zbavit těch protivných, odevšad vlezle civících přízraků? Jak zápasit se stíny, které se ze všech stran jen hrnou? Hank Chinaski si natahuje boxerské rukavice a vstupuje do ringu. Proti němu extratřída, Ernst Hemmingway. Hank bojuje jako o život. Ernie je sice pašák, ale Hank je lepší. K.O. ve třetím kole, Ernieho přízrak i boxerský ring mizí, ale tím nic nekončí. Hned nastupují další stíny: notorici, životní ztroskotanci, figurky, homosexuální literáti, dostihoví fanoušci, podivíni všeho druhu, pochybné existence a hlavně celý dav všelijakých jurodivých žen. Bukowski se s nimi bije hlava nehlava. Ale konec tohoto fantomatického mumraje v nedohlednu. Jde to stále dál a dál...

Pravda, jakmile snová vize pronikne přes spleť informačních kanálů až ke čtenáři a ten ji poměruje svými, jak se domnívá, "realistickými" měřítky, počne to skřípat. Tak to třeba skřípe tam, kde si Bukowski s rozšafnou svérázností vzpomíná, "jak si v losangeleské City College hrál těsně před vypuknutím 2.světové války na nácka". Věta: " Ztáhá jsem sice rozeznal Hitlera od Herkulesa, ale to mě v nejmenším nevzrušovalo," (Politika, RR č.5) může zajisté působit poněkud monstrózně. Stejně tak odpudivě a děsivě může zejména čtenáři v totalitní společnosti, zoufale hledajícímu v tomto šíleném světě alespoň nějaké zakotvení, znít toto Bukovského mudrování:

"...a teď, jestliže mi, vážení čtenáři, prominete, vrátím se zpět ke svým kurvám, koním a chlastu, dokud je čas. Když už má člověk umřít, pak (aspoň mně se tak zdá) je daleko míň hnusný nést odpovědnost za svou vlastní smrt, než když vám ji naservírujou jinak, obloženou frázema o Svobodě a Demokracii a Humanitě a co já vím jakým vším možným svinstvem.

Martin Palouš

a je půl jedný, první pauza a teď první drink. a kurvy budou vždycky po ruce, Klára, Penny, Alice, Vicky... ententyky, dva špalíky..." (Dělat politiku je jako strkat ho kocourovi do prdele, RR č.5)

Lze se rozčilovat. Lze mít sto padesát tisíc námitek. Lze si od srdce ulevovat. Necht' se však přitom všem nezapomíná, že celý svět, ona reálná skutečnost, ve které se plahočíme, je zde proměněna v sen. že to, co se zde říká, je výkřik děsu, který ze sebe vyráží člověk držený v šachu snovými příšerami, boxer v imaginárním ringu zoufale se snažící se vymanit, setřást stíny, probudit se a vrátit se do světa, ve kterém to všechno chodí jinak. Jestliže člověk nad Bukowského texty skřípe zuby v nelibosti, že byl s ostatními přičten k fantomatickým přízrakům a má být nikoli vzat vážně a respektován jako osoba, ale naopak zahrán a rozmetán - něco takového se asi stalo mně - necht' si místo uraženého rozčilování raději položí otázku: nemá náhodou to, v čem se pohybuje on, také tak trochu monstrózní povahu? Nechová se teď k Bukowskému stejně, jako k nočnímu stínu, který pro změnu straší jeho? Není to náhodou také sen, co on tak odhodlaně bděle prožívá? Jaký vlastně příběh by on sám mohl druhým sdělit, zvedáli se mu žaludek nad Bukowského metapříběhem?

Bukowski občas vykřikuje ze svého snu opravdu běsovsky. Jindy však přeladí tón a piluje své příběhy až s překvapivě tichou odevzdaností. Piluje je a čeká, máje oporu v daru řeči, kterým ho vyznamenaly Múzy. Díky jim především, řekl bych, není v jeho světě pouhé NIC a i přes veškeré snové šílení se tu přece jen něco tajemného děje. Co to je, nevím. Tuším jen, že těm, kdo jeho řeči pozorně naslouchají, se otevírá šance, že v tom všem jeho pilování cosi zaslechnou, cosi, co třeba zaplaší jejich noční můry a oni pojednou zjistí, že noc se již nachýlila, že se již rozednívá a že oni se vlastně nacházejí ve stavu probouzení.

Charles Bukowski - The Blanket (Deka), závěrečná short story v knize "Tales of Ordinary Madness".

V poslední době spím prachmizerně, ale to není ten nejpřesnější výraz. Stává se mi to ve chvíli, když se mi zdá, že spím. Říkám schválně, "když se mi zdá, že spím", protože, tak to totiž přesně je. Když stále víc a víc vypadám, že spím a mám pocit, že spím, tak stejně se mi zdá, že jsem ve svém pokoji. Zdá se mi, že spím a že všechno je přesně tak, jak jsem to nechal, když jsem si šel lehnout. Noviny na podlaze, zlatá rybička líně kroužící u dna akvária, všechny ty blízké věci, které ke mně patří stejně jako třeba vlasy. Častokrát, když NESPÍM, když jen tak ležím v posteli, dívám se po stěnách a polobdělý-polospící čekám, až konečně usnu, tak mě napadá, jestli jsem vlastně ještě vzhůru, anebo už spím a zdá se mi o mém pokoji. Poslední dobou to se mnou jde od deseti k pěti. Smrt několika blízkých lidí, smůla na dostizích, problémy se zuby, hemeroidy, o dalších věcech ani nemluvit. Často si říkám, jestli to může být ještě horší. Ale pak si uvědomím: pořád mám ještě kde bydlet, pořád ještě nejsem na ulici. Byly doby, kdy by mi to nai nevadilo. Ale dneska bych to už nesnesl. Popichovali mě, střefovali se do

revolver revue

mne, zasypávali mě vším možným. Tak často, že už prostě nechci. Už nemám na to, abych to všechno vydržel. A teď taková věc. Jakmile jdu spát a zdá se mi, že jsem ve svém pokoji, anebo jestli to tak skutečně je a já jsem vzhůru, to nevím, tak to začne. Všimám si třeba, že dveře od skříně jsou maličko pootevřené a jsem si jist, že ještě před chvílí to tak nebylo. Pak vidím, že vzniklá škvíra a ventilátor (-byla vedra a tak jsem dal ventilátor na podlahu-) tvoří přímku, která mi míří přímo do hlavy. Prudce sebou šklubnu a s klením

vyletím z postele. Proklínám totiž obyčejně "ty" resp. "to", co mi ukládá o život. Slyším, jak si teď říkáte, "je to cvok". A snad máte pravdu. Já se ale jako cvok prostě necítím. I když stejně vím, že tím váš názor asi těžko vyvrátím. Když jsem venku mezi lidmi, necítím se dobře. Ti druzí mluví a jsou nadšeni věcmi, které jdou zcela mimo mne. Stejně se ale cítím s lidmi jistější než bez nich. Přemýšlím nad tímto: když oni si mohou vystačit s takovými úlomky věcí, tak já taky. Když jsem totiž sám a proti sobě mohu stavět jen zdi, které mě obklopují, vlastní dech, historii, svůj konec, pak se začnou dít podivné věci. Jsem zjevně křehký člověk. Snažil jsem se najít oporu v Bibli, u filosofů, u básníků, ale nějak se u mne minuli cílem. Hovoří úplně o něčem jiném. Tak jsem už dávno přestal číst. Určitou úlevu jsem našel v pití, v sázení na dostizích a taky v sexu. V tomto směru jsem byl jako každý jiný: v okolí, v městě, v národě. Jediný rozdíl mezi mnou a těmi druhými spočíval v tom, že jsem se nikdy nesnažil "uspět", mít rodinu, domov, pořádnou práci a tak dále. A takhle jsem dopadl: ani intelektuál nebo umělec, ani normální bezpečně zakořeněný člověk. Byl jsem vždycky tak něco mezi. A tak, myslím si se začalo moje šílenství. A jak jsem vulgární. Sahám si do konečníku a škrábu se tam. Mám hemeroidy, spousty. Je to lepší než sexuální styk. Škrábu se, až mi teče krev, dokud mě bolest nedonutí, abych nepřestal. Přesně totéž dělají opice. Všimli jste si jich v zoologické zahradě, jak mají červené krvácející zadky? Ale abych pokračoval. Stojíte-li se dozvědět o jedné podivnosti, budu vám povídat o vraždě. Sny o pokoji, smím-li je tak nazvat, se u mne poprvé objevily před několika lety. Jeden z prvních se mi zdál ve Filadelfii. Pracoval jsem tenkrát jenom čas od času jako obyčejně a tak jsem asi měl starost, z čeho zaplatím činži. Nepil jsem víc než trochu vína a pár piv denně a sex a hráčská vášeň se mnou ještě tak necloumaly. Žil jsem zrovna s jednou "dámou z ulice" a zdálo se mi divné, že na sex či na "lásku", jak tomu říkala, když jsem jí to dělal, má ještě chuť, když už si to ten den či noc rozdala se dvěma, třemi či dokonce více chlápky. Sice jsem prolezl kdejakou dárku, kdejaký kriminál, ale strkat ho tam po TOM VŠEM... činilo mi to potíže a tak jsem často vycházel na prázdno. "Zlatíčko", říkala, "nechápeš, že tě MILUJI. S nima to není nic. Ty prostě neznáš ženy. Žena tě může pustit dovnitř, ty si myslíš, že tam jsi a přitom tam vůbec nejsi. Opravdu dovnitř pouštím jen tebe." Všechny ty řeči ale moc nezabáraly. Naopak se to tím zhoršovalo. A jednou v noci - možná, že se mi to zdálo a možná ne - jsem se probudil (nebo se mi zdálo, že jsem se probudil) a ona byla v posteli se mnou. Rozhlédl jsem se kolem sebe a spatřím takové malé, drobné mužičky, bylo jich asi tak 30 či 40, jak nás přivazují k posteli tenkým stříbrným drátem. Obíhali s tím drátem pořád dokola: na postel, pod postel, na postel, pod

110

Martin Palouš

postel. Moje dáma musela ucítit, že jsem nervózní. Viděl jsem, že otevřené oči a že se na mne dívá. "Buď zticha", povídám, "nehýbej se. Chtějí nás zabít elektrinou." "KDO NÁS CHCE ZABÍT ELEKTŘINOU?" "Proboha, řekl jsem ti, abys byla ZTICHA. Mlč!" Nechal jsem je ještě chvíli pracovat a pak jsem se vší silou vymrštil. Podařilo se mi je překvapit a drát přervat. Chmátl jsem po jednom z mužičků, ale nechtyl jsem ho. Nevím, kam utekli, ale hlavně, že jsem se jich zbavil. "Právě jsem nám zachránil život", řekl jsem své krasavici. "Polib mě, miláčku", řekla ona.

Abych se ale vrátil do současnosti. Když ráno vstávám, často si všimnu, že mi po těle naskákaly podlitiny. Modřiny. Mám podezření, že to dělá jedna deka. Když spím, obtáčí se okolo mne. Několikrát jsem se probudil a měl ji staženou okolo krku, že jsem sotva mohl dýchat. Je to vždycky jedna a táž deka. Snažím se to však nebrat na vědomí. Otevřu si pivo, uhladím palcem dostihový tiket, podívám se z okna, jestli prší, a pokouším se na všechno zapomenout. Přeji si jedno jediné: žít v klidu a bez problémů. Jsem unavený. Nechci si nic představovat, ani nic vymýšlet.

Jednou v noci si deka zase začne. Pohybuje se jako had. Bere na sebe nejrůznější tvary. Odmítá zůstat rozložená na posteli. Noc na to ji skopnu z postele na podlahu. Tam jsem uviděl, jak se pohnula. Když se mohlo zdát, že otáčím hlavu jinam, koutkem oka jsem na ni mrkl a uviděl jsem to. Vstanu, rozsvítím všechna světla, popadnu noviny a začnu číst. Všechno. Burzovní zprávy, o poslední módě, recept na koroptve, jak se zbavit plevel při pěstované trávníku, dopisy vydavatelů, politické úvodníky, žádosti o pomoc, smuteční

oznámení atd. Během té doby se deka ani nepohnula. Vypil jsem tři nebo čtyři piva, možná víc a pak už bylo denní světlo a už bylo snadné usnout.

A další noc se to stalo. Začalo to vlastně už odpoledne. Protože jsem byl nevyspalý, vlezl jsem si ve čtyři do postele. Když jsem se probudil, byla už tma a deka mě svírala okolo krku. Rozhodla se, že přišla JEJÍ chvíle. Přestala skrývat své úmysly. Vyrazila po mně a byla pěkně silná. Nebo spíše já jsem byl slabý jako ve snu. Musel jsem napnout všechny síly, aby mně úplně nezadusila. Servat pryč se mi ji ale nepovedlo. Visela mi na krku, dělala prudké výpady a snažila se mě napadnout na nechráněném místě. Cítil jsem, jak mi po čele stéká pot. Kdo by uvěřil, že něco takového je vůbec možné. Kdo by uvěřil, že takováhle pitomost je vůbec možná? Deku, která obživne a snaží se někoho zavraždit. Lidé ničemu nevěří, dokud se to POPRVÉ skutečně nestane. Jako když byla svržena atomová bomba či Rusové poslali člověka do vesmíru. Nebo když Bůh sestoupil na zem a pak byl přibit na kříž tím, koho On stvořil. Kdo by uvěřil těm věcem, které teprve přicházejí? Poslední jiskřička zhaseného ohně? Osm či deset mužů a žen ve vesmírné lodi Nová archa, mířící k jiné planetě, aby na ní nechali znovu vzklíčit unavenou lidskou sadbu? Kdo z lidí, ať muž či žena, by uvěřil, že tahle deka mě chtěla uskrtit? Nikdo. Ani na ten nejmenší okamžik. A to to dělalo ještě horší. Ačkoli nejsem příliš citlivý na to, co si lidé o mně myslí, přece jen jsem teď chtěl, aby si všimli té deky. Divné? Proč? Prostě divné. Předtím jsem často myslel na sebevraždu a teď, když mi deka chtěla pomoci, tak jsem se tomu bránil.

Nakonec jsem tu věc přece přemohl a hodil na podlahu a rozsvítil světlo. Tím to skončí, SVĚTLO, SVĚTLO, SVĚTLO!

Nic ale neskončilo. Na světle jsem uviděl, jak sebou deka

111

ještě jednou cukla a pohnula se o jeden či dva palce. Sedl jsem si a ostražitě ji pozoroval. Znovu se pohnula. A tentokrát o dobrou stopu. Vstal jsem a začal se oblékat, Když jsem při tom hledal boty, ponožky a další věci, vyhýbal jsem se dece velkými oblouky. Ustrojil jsem se a nevěděl, co mám dělat. Deku byla nyní klidná. Možná procházka na nočním vzduchu. Ano. Popovídám si na rohu s nějakým prodávčem novin. Ačkoli to bylo taky k ničemu. Všichni prodavači novin v okolí byli intelektuálové. Četli G. B. Shawa, O. P. Spenglera a Hegela. A nebyli to vůbec žádní newsboys. Bylo jim šedesát nebo osmdesát nebo tisíc let. Do prdele. Zabouchl jsem dveře a vyšel z bytu. Když jsem došel ke schodišti, cosi mě ponouklo, abych se otočil a podíval zpět do chodby. A taky jo. Deku šla za mnou. Pohybovala se jako had, záhyby a stíny vepředu vytvářely hlavu, ústa, oči. Dovolte mi poznamenat, že ve chvíli, kdy začnete věřit, že horor je opravdu horor, jeho hrůznost se tím pádem ZMENŠÍ. Na okamžik mě napadlo, že tahle deka je starý pes, jestliže nechce, abych ho nechal o samotě, musí jít se mnou. Pak jsem si ale uvědomil, že tenhle pes, tahle deka jde po mně a rychle jsem vyrazil po schodech dolů. A skutečně, deka se vydala za mnou. Spouštěla se rychlými vlnivými pohyby. Z jednoho schodu na druhý. Bez hluku. Odhodlaná. Bydlel jsem ve třetím patře. Sledovala mě. Do druhého patra. Do prvního. Mojí první myšlenkou bylo vyběhnout ven, ale venku byla tma, okolí domu pusté a prázdné a k velkým městským třídám daleko. Nejlepší, co mě napadlo, bylo dostat se k nějakým lidem a prověřit reálnost situace. Je zapotřebí ALESPŮŇ dvou hlasů, aby se skutečnost ukázala skutečná. To už ostatně objevili umělci, kteří ve svých dílech předběhli dobu; znají to lidé dementní a ti, co mají tak zvané halucinace. Jsi-li jediný, kdo má vidění, označí tě buď za svatého nebo za blázna. Zaklepal jsem na dveře bytu č. 102. Přišla mi otevřít Mickova žena: "Nazdar Hanku", řekla, "pojď dál." Mick ležel v posteli. Byl celý oteklý, nohy zvětšené na dvojnásobek normální velikosti, břicho odulejší než mají těhotné ženy. Dřív moc pil a jeho ledviny to nevydržely. Byl plný vody. Čekal, až se uvolní lůžko ve Veteránské nemocnici. "Ahoj Hanku", řekl, "nepřinesl jsi pivo?" "Micku", řekla jeho žena, "víš, že ti doktor řekl: konec a už ani lok." "Na co máš tu deku, chlapče", zeptal se mě Mick. Podíval jsem se na sebe. Deku mi vyskočila na ruku, sby se taky dostala nenápadně dovnitř.

"Jo", tekl jsem, "já jich mám zbytečně moc. Třeba by se ti mohla jedna hodit." A hodil jsem tu věc na postel.
"Nepřinesl jsi pivo?"
"Ne, Micku."
"Určitě bych si mohl aspoň jedno dát."
"Micku", řekla jeho žena.
"No jo, vono je to těžký to stopnout po tolika letech. "
"Tak jedno snad jo", řekla jeho žena, "skočím dolů do krámu."
"To není nutný", řekl jsem, "mám jich několik v ledničce." Vstal jsem a šel ke dveřím a díval se při tom, co dělá deka. Ani se nepohnula. Ležela na gauči a dívala se na mne.
"Hned jsem zpátky", řekl jsem a zavřel dveře.
To asi všechno moje hlava, myslel jsem si. Nesl jsem deku s sebou a vyfantazíroval si, že mě pronásleduje. Měl bych se víc stýkat s lidmi. Můj svět je příliš těsný.

112

Došel jsem nahoru, dal 3 nebo 4 piva do papírového sáčku a vyrazil zpátky. Byl jsem zrovna ve druhém patře, když jsem uslyšel nějaký výkřik, nadávky a pak výstřel z pistole. Zbytek schodů jsem seběhl a vrazil do čísla 102. Mick tam stál, celý nateklý a držel v ruce dvaatřícítku magnum, ze které se ještě kouřilo. Deku ležela na gauči, kam jsem ji hodil.
"Micku, ty ses zbláznil", právě říkala jeho žena.
"Ale vůbec ne", řekl Mick, "jakmile jsi vyšel do kuchyně, ta tvoje deka, nekecám, skočil a na dveře. Snažil a se otočit knoflíkem, ale nemohla ho pořádně chytnout. Když jsem se vzpamatoval z prvního šoku, vyskočil jsem z postele a běžel k ní. Když jsem se k ní přiblížil, pustila se knoflíku a skočila mi na krk a začala mě škrtit."
"Když je Mickovi špatně", řekla jeho žena, "dávají mu injekce. Mívá pak vidiny. Ten viděl věci, když dřív pil. To se spraví, hned jak ho vezmou do nemocnice."
"Do prdele", zařval Mick a vztyčil se celý oteklý v noční košili.
"Říkám ti, že tamta věc se mě snažila zabít a ještě štěstí, že tahle stará dobrá dvaatřícítka byla nabitá. Utíkal jsem ke skříní, popad ji a když ta deka na mne chtěla skočit znovu, tak jsem to do ní napálil. Odplazila se zpátky na gauč, kde teď leží. Můžeš se klidně podívat. Je v ní díra po kulce. To není žádný výmysl."
Ozvalo se zaklepání na dveře. Byl to správce.
"Je tu moc hluku", řekl, "pouštět televizi nebo rádio nebo jinak hlučet po desáté večer je zakázáno", řekl. Pak odešel. Přistoupil jsem k dece. Díra v ní skutečně byla. Deku vypadala velice tiše. Kde asi tak má živá deka svá životně důležitá centra?
"Ježiš, podme si dát to pivo", řekl Mick, "mě je to jedno, jestli umřu nebo ne."
Mickova žena otevřela tři lahve a Mick a já jsme si zapálili palmalku.
"Hele, kamaráde", řekl, "nezapomeň si tu deku, až budeš."
"Nepotřebuju ji, Micku", řekl jsem, "klidně si ji tu nech." Loknul si pořádně z lahve: "Jen si vem tu zatracenou věc s sebou."
"Dobře, ale je už MRTVÁ, že jo?", zeptal jsem se ho.
"Jak to mám ksakru vědět?"
"Chceš tím říct, že ty taky věříš tomu nesmyslu s tou dekou, Hanku?"
"Jo, matko.
Zvrátila hlavu a zasmála se: "Hochu, to ste teda ale párek pěkných cvoků, jakej se hned tak nevidí." A dodala: "Ty taky, Hanku, piješ, že jo?"
"Jo, matko."
"Hodně?"
"Občas."
"Říkám jen, aby sis vzal tu prokletou deku ODSAĎ PRYČ." Napil jsem se pořádně piva a přál si, aby to byla vodka.
"Dobrý, kámo", řekl jsem a přehodil si deku přes ruku.
"Lidičky, dobrou noc."
"Dobrou noc, Hanku, a díky za pivo." Stoupal jsem po schodišti a deka se chovala velmi klidně. Možná, že kulka udělala své. Vešel jsem k sobě a hodil ji na židli. Pak jsem si sedl a koukal na ni. Vtom jsem dostal nápad. Vzal jsem škopek na nádobí a dal do něho noviny. Pak jsem vzal kuchyňský nůž. Položil jsem škopek na podlahu. Potom jsem si sedl na

revolver revue

židli. Položil jsem deku na klín. Říznout do ní jsem se však neodvážil. Seděl jsem na židli, do zátylku mě chladil noční větřík přicházející z prohnitého městečka Los Angeles a já jsem se neodvážil říznout. Jak jsem mohl vědět? Třeba ta deka byla nějaká žena, která mě kdysi milovala a nyní ke mně hledala zpátky cestu jako deka. Napadly mě dvě ženy. Pak jsem myslel na jednu ženu. Pak jsem vstal, šel do kuchyně a otevřel láhev vodky.

Doktor mi zakázal pít tvrdý alkohol, jinak že umřu. Já jsem ho ale podváděl. Ne víc než náprstek první noc. Druhou noc dva a tak dále. V tu chvíli jsem si nalil plnou sklenici. Jestli umřu, na tom mi nezáleželo. Byl ve mně smutek a úžas. Pár dobrých lidí v noci pláče. Pár dobrých lidí. Možná, že deka byla kdysi ta žena a teď se buď snažila mě zabít, abychom i ve smrti byli spolu nebo se mě pokoušela milovat, jako deka, a nevěděla jak... nebo se snažila zabít Micka, protože ji vyrušil, když chtěla jít za mnou? šílenství? Určitě. Co ale není šílenství? Všichni jsme jak hračky na klíček... kolečka se párkrát zatočí, péro dojde a je to...a my chodíme dokola, leccos předpokládáme, děláme plány, volíme guvernéry, sekáme trávníky...šílenství, jistě, co ale NENÍ šílenství? Vypil jsem naráz sklenici vodky a zapálil si cigaretu. Pak jsem vzal deku naposledy a ŘÍZL JSEM. Řezal jsem a řezal, rozřezával tu věc na malé kousky, na které se rozpadly všechny věci....a dával je do škopku a pak jsem postavil škoppek k oknu a zapnul ventilátor, aby šel kouř ven, a zatímco se oheň pomalu

rozhořival, šel jsem do kuchyně pro další vodku. Když jsem se vrátil, už to pěkně žhnulo. Jako stará bostonská čarodějnice, jako každá Hirošima, jako každá láska, jako vůbec každá láska a já jsem se necítil dobře, já jsem se vůbec necítil dobře. Vypil jsem druhou sklenici vodky a necítil jsem vůbec nic. šel jsem do kuchyně pro další a vzal nůž s sebou. Hodil jsem ho do odpadu. Na jeho ostří byla zřetelná šmouha od krve. Podíval jsem se na své ruce. Prohlížel jsem si je, jestli jsem se někde neřízl. Kristovy ruce byly krásné. Dival jsem se na své ruce. Nikde ani škrábnutí. Ani oděrka. Vůbec nic. Cítil jsem, jak mi po tvářích tečou slzy. Pohybovaly se pomalu jako těžké, nesmyslné věci, kterým chybí nohy. Byl jsem blázen, opravdu musím být blázen.

 ("The Blanket - Deku" - závěrečná "short story" v Tales of Ordinary Madness)
 (pokračování)

CHARLES BUKOWSKI - PŘIPOUTEJTE SE (výbor z básní)
 V Praze r.1986 vydaly Spojené edice - RR editions.

RR editions připravují: LOU REED - SONG BOOK (Part II.)

Bondy

Egon Bondy: Kádrový dotazník

Na začátku stojí že jsem nebyl krajan neboť to jak praví kapacity snižuje inteligenci Pak jsem se dostal do pár ateliérů a tak k Honze která mě dodělala Ve svých jednadvaceti jsem byl už hotov v tom smyslu jak o tom psal nás současník Václav Černý v Sešitě o existencialismu který se zvláště líbil našemu příteli p. Vodsedálkovi

Od té doby jsem se už jenom potloukal po hospodách z kterých mne často vykopávali poněvadž jsem neměl na zaplacení a pan Karel jakkoli jsem ho zřídka vídal mi byl

morální oporou po několika malicherných nedorozuměních se Státní bezpečností která mi občas vypucovala knihovnu a zajistila mi ubytování a po několika desetitisících veršů které jsem většinou naházel
do kamen a existence jejichž zbytku jen lituji když se ukázalo nemožným dosáhnout invalidního důchodu pro blbost /obstrukcí známého dr. Freunda/
byl jsem donucen udělat si maturitu a dát se zapsat na filosofii aby mi otec nemohl dále předhazovat že mne živí
Z těchže důvodů - abych nebyl doma zbůhdarma - jsem se bezprostředně na to oženil s jednou spolužačkou jelikož se to už kvůli nemožnosti potratu nedalo odkládat
Je dlužno podotknout že jsem byl po celé své mládí impotentní ale přesto jsem zplodil několik dětí které převzal do vlastnictví socialistický stát Nyní mám to jedno které mne naplňuje zármutkem pro své budoucí utrpení
V nemocnici na pokoji umírajících jsem se díky péči naší fakulty stal promo filosofem v rekordním tempu a zakrátko nato jsem se stal opět hlídačem velryby Národního musea v Praze
Nesmrtelnou zásluhu o mou existenci si získal p. Vladimír Zdeněk spoluhlídač který mi poskytl nepoužívaný kozí chlívěk na psaní mé nutkavé práce o ontologickém tajemství kterou chci věnovat Gabrielu Marcelovi Martinu Heideggerovi Karlu Michňákovi a Miloši Černému
abych vynechal všechny ostatní kteří by si tohoto věnování přáli
Tak pozvolna mi bude třiatřicet let a něco víc by o mně mohla vypovídat jen má manželka Vypovídala by asi že moc piji /30 piv měsíčně/ - však i teď právě jsem u piva - a že jsem na ni zvláště hrubý když se nevyseru jak je tomu dnes taky
Je-li nezodpověditelnou otázkou proč žiji pak už vůbec nevím co říci s tom že píši Nemám ani tu dvojnásobnou útěchu blba že to někdy spatří světlo světa a že i když ne tak to má tak jako tak jakousi sebevystavebnou cenu
Záhada mé činnosti by teistovi napovídala cosi o jsoucnosti boží ale mne její tlačí hovno ve střevech nenapovídá ani o biologických funkcích Četl jsem v poslední době básně našich současných básníků a dosud jsem trop a žasnu Přijde-li válka pak zahynu Nepřijde-li jsem ztracen Hospoda se zatím zaplnila a český jazyk na poslech tak tahající za uši opět zní pod výhledem na Strahov - dějiště Celostátních spartakiád a přes nedostatek spotřebního zboží socialismus spěje stále vpřed má ambivalentní láska můj osud mé bytí mé všechno
Kdyby nezvítězil všechno naše utrpení by bylo zbytečné

116

Bondy

Budu muset odejít z této hospody neboť zde nemají obyčejné a desítku pít mi nedovoluje svědomí Jedna káva pak je vše co mi dovolí má vředová nemoc
Leč je tu teplo tedy dál ! Za mými zády za zavřenými dveřmi zasedá výborová schůze KSČ Po kávě jsem pohnut Dopravní strážník s holkou kterou jsem před hodinou na ulici považoval za kurvu teď večeří Genius národa František Palacký sedí na svém pomníku z něhiž ho kdysi sundali Němci Děti si hrají
u jeho nohou neboť je zima V další hospodě topí a Honza mě tenkrát ani nenavštívila zde pak chodí dívky po sále a mají radost když se za nimi ohlížíme Teď přichází výčepní a musím ho poprosit o starý jídelní lístek na psaní neboť po celé Praze není k dostání papír Byl jsem poprvé v nemocnici
a tenkrát jsem si myslel že na Honzu zapomenou nebo na ni zanevřou
Prodala mé knihy a šaty které jsem u ní měl a namluvivši si Černého byla i s ním zavřena pro krádež 100 tisíc ve staré měně u jedné holky která ji obdivovala
Udal jí Černý na ponoukání svých bratrů jeden z nich redaktorem Mladé fronty a druhý ministerským referentem pro obchodní styky s Afghánistánem
Oba je však pustili s podmíněným trestem
Byl tehdy ještě buržoazní zákoník a Čepička snad ani nebyl generálem a jen si bral Gottwaldovu cizí dceru
A to bylo mé neštěstí Honza mi hned telefonovala Začali jsme tím že jí zbylo 40 tisíc a tři dni jsme pili šampaňské v Mánesu
Všichni vrchní si mysleli že jsme zloději
Můj otec byl koneckonců rád neboť věděl že když se zblázním tak se nemusím dostat na vojnu
Letos je neobyčejně studené léto deset piv ktré mám v sobě mne roztrásá zimou

Zatelefonoval jsem obvodní lékařce aby mne zneschopnila při lásce kterou jsme kdysi spolu odbyli leč doma nevědouce o ničem čekají rodinní příslušníci a vítězství Sovětského svazu se jeví být problematickým
To že už skoro nic není k dostání by mi ne vadilo ale Američané zkoušejí výbuchy v kosmickém prostoru
Ženatý člověk činí všechna svá potěšení s nejistotou šálek kávy srovnává s domácím rozpočtem několik piv s manželskou subordinací
Po čtvrté hodině s poledne kdy manželka končí své zaměstnání je hříšníkem byť by dělal co dělal a ani schůze brigády a hodinové desetiminutovky jej neomlouvají
V té situaci jsem nyní a má tužka se chvěje nervozitou
Mám zavolat k sousedům ? Mám se vymluvit na státní záležitosti ?
Koupil jsem chlapci frčku ale jak vysvětlím úbytek financí ? Zde se můj život spolčuje s životem ostatních Sedím opět v jiné hospodě a koukám jak socialističtí muži pijí Pokud nejsou svobodní anebo už zcela otrlí mají na tváři starost byť by vypili sebevíce rozveselujícího moku
Přátelé se navzájem utěšují soci si to navzájem přejí Je těžko věřit že jediné pivo navíc učiní tak mnoho sirotků Proto zodpovědní otcové rodin pijí než lahvové pivo doma

117

Bondy

Ti kteří pro mne nejvíc znamenali byli Lenin a Honza
Marxe jsem v mládí málo četl a Engels mi byl už tehdy podezřelý a mé dřívější holky měly sice cenu primátu ale uhnaly mi jen impotenci
Kdy jsem skutečně začal být vědomým ?
Když jsem byl na stavbě mládeže v Lidicích ani když jsem v Únorových dnech nosil prapor na Václaváku ještě jsem jím nebyl
Když mne milenec mé milenky obvinil z trockismu a na základě toho mne vyhodil ohradil jsem se proti tomu protože jsem Trockého ještě nečetl
Kdyby bylo bývalo povoleno moderní umění byl bych na ošidnost politiky strany snad ani nepřišel
Však i když jsem se setkal s Teigem vykázal mne posléze jako partajníka protože vítězství Sovětského svazu mi bylo nade vše
Dodnes nevím zda vítězství Sovětského svazu nemá být nade vše
ať tam vládne kdokoli a ať by to stálo co stálo
má manželka která na rozdíl ode mne je kádrovým členem strany a požívá tudíž všech výhod má tuto otázku jasně a důsledně vyřešenou proti Sovětskému svazu
Však když jsem se setkal s Honzou všechno ostatní zhaslo Leželi jsme v Horních stromkách a mluvili o sexualitě psali jsme na stroji překlad Das Ich und das Es četli jsme Justinu a koupali se ve vaně a ani jednou jsme se spolu nevyspali jednak proto že nejdříve byla v šestém měsíci těhotenství
jednak proto že si pak udělala potrat ačkoli domnívajíc se jednou že spím věnovala se na vedlejší posteli orálním aktům s jiným a já pak stál jindy v ponožkách na schodech domnívaje se že chce spát se svými návštěvami Takové aspoň bývaly naše řeči
Byl to tenkrát můj jmenovec Havlíček o kterého tolik usilovala a její starý milenec Jůzek kterého bych dneska hrozně rád potkal neboť jen on má tehdejší Honziny básně - Zahrádku otce mého - nazvanou tak jako parafrázi francouzské písničky kterou jsme tenkrát milovali a protože s ní její otec nedávno předtím spal
Teď pijí obyčejné pivo a když jsem k ní tenkrát přišel pili jsme rum který tam zůstal po večerním mejdanu s Gabinou tehdejší Medkovou manželkou Hynka který za pár let na to zemřel jsem tam přivedl i Herdu který pak měl 1 8 let kriminálku A tak se k ní dostal Černý Budování socialismu učinilo z Černého nejprve s talinistu a potom katolíka jímž je dodnes a přivedl i Honzu ke konverzi a k pokřtění synů o jejichž paternitě mne Honza tak ujišťovala
Tenkrát bylo Černému 17 let a byl stejným levým marxistou jako já a i když už byl Honziny milencem - vedle mne neboť jsme se z Honzou přece jen vyspali - počítal jsem s ním v nejvýznamnějších akcích jež jsem po Kalandrově zatčení plánoval
Kde je báseň ! Báseň je tam kde je myšlenka a kde je děj Proto mne provázela ve své prozaičnosti celý život
Utekl jsem od Honzy několikrát Vždycky si pro mne přijela
Ačkoliv jsem se ipsoval nemohl jsem to vydržet

Její byt byl plný posraného prádla a menstruačních hadrů - neboť jí bylo jedno co použije k čemu - týdný a týdný házených po všech koutech - neboť věru nikdy se nepocitovala potřeba uklízet či dokon-

118

Bondy

ce prát nebo mýt nádobí do kalhot jež zahodila jsem zabořoval hlavu abych měl aspoň trochu příchut' jejího klína a protože všichni surrealisté měli vždy zato že duševní porucha je znamením duševní privilegovanosti dal jsem se posléze odvésti do Bohnic což jsem již zmiňoval výše

Manželka mi koupila vietnamský kabát za 300 Kčs a proto piji pivo v předklonu abych jej nepokapal jí děkuji a Vítězslavu Nezvalovi který jako já pozoroval číšnici jež teď v koutě večeří svůj kus salámu / kde ho

jen asi sehnala?/ leč zima mi zas jde všemi údy To je léto! V koutě starý už pán na kytaru hraje trampské písně Když jsem se vrátil z Vídně také jsem párkrát zajel na Jarov z něhož si vůbec nic napamatuju protože jsem byl pořád ožralý a kde jsem se pořád jen dovídal s kým se za mé nepřítomnosti Honza vyspala až měli strach že se nakazila

Ale dávno předtím celý rok už předtím jsem se z Honzou i já miloval a to v naší měštanské ložnici kterou brzy nato otec prodal když jsme se stěhovali na půdu Pocházel jsem z buržoazní rodiny která udržovala svůj středoevropský průměr a otec zaplatil celé mé mládí a to i pak když mu jako přísluhovači

Masarykovy diktatury sebrali penzi Po několikadenní pitce při níž jsme se dohadovali kdo vlastně má Honzu mrdat odejel jsem tehdy - před rokem - s Honzou do Nových Hradů což je pamětihodné pouze tím že jsem se tam poprvé pokusil zasebevraždit Honza byla rozumná a protože tam o nás nikdo nevěděl nevolala si pomoci leč běda sežral jsem prášků poněkud málo vzhledem k své koňské nátuře jak se ozřejmilo pár let později kdy jsem požil dvojnásobnou dávku a stejně to nic nepomohlo Od té doby jsem k medikamentům velmi skeptický Honza stejně nne znovu nechala být

Deset dní uběhlo jako nic Dnes celý den jsem čekal na rozhodnutí stranického výboru zda mi bude povolena aspirantura na nějaké vysoké škole nebo ústavu což je má poslední možnost jak ujít metařství zednictví či hlídačství jimiž jsem se živil doposavad jež se ale nehodí mé manželce pro její kádrový profil

Nic jsem se nedozvěděl zato mne navštívila po mnoha měsících Honza která zatím omrdala jednoho fousatého generála v jakých má zvláště zálibu a tak se opět sejdeme na pár neděl si budu zase simulovat život

Protože to co žiji bez Honzy je sice moc napínavé moc namáhavé a moc významné ale život to pro mne není A tudíž jsem si spočítal že mám na sedm obyčejných piv a šel jsem od velryby do hospody Rozpršelo se a tak se mám doma na co vymluvit Otcův přítel s kterým se - jak jsem se později dozvěděl - navzájem onanovali odvezl mne tenkrát z Nových Hradů a za Honzou tam přijel Černý Jako předcházejícího roku na Vysokou politickou dal jsem se nyní zapsat na jazykovou školu Nevím už jak se za pár neděl objevila Honza

Tentokrát jsme odjeli na Mníšek kde jsme se ubytovali v Sokolovně

119

Bondy

jel jsem svým prvním autostopem na nákladním autu a celou cestu jsme si zpívali Čapajeva Katušu a podobné písně - jiné jsme tehdy neznali

Je dlužno podotknout že tenkrát jsem už Trockého četl zásluhou Závaše Kalandry do roka popraveného

Vzplanul jsem jak vích neboť jsem znovu našel víru a smysl života jichž jsem předtím pozbyl při pohledu na Stalinovu velikost a světové vítězství proletariátu se mi opět jevilo reálnou nadějí Dodnes nevím zda co je nutné je i správné ač pro studenta z prvního ročníku je to jednoduchá otázka

ale tehdy nejen nemoudrost mládí ale i všechny objektivní okolnosti mne železně vedly k tomu abych v praxi oněch hrozných let neviděl než úplné zrazení leninismu nabraný

trend k vzniku nové vládnoucí třídy k výstavbě státního kapitalismu a k likvidaci všech předpokladů socialismu - kromě snad ekonomických
To že XX. a XXII. sjezd daly za pravdu valné většině mých tehdejších úvah
mi ovšem nijak už nepomohlo Zvláště v naší zemi bylo dobře postaráno o to aby společenská kontinuita zůstala plně zachována zvláště v mocenské rovině a bezpáteční intelektuálové kteří dosud stalinizovali a teď jim zas nic nebylo dost svobodné mohli vzbudit ve mně odpor a ne sympatie
Však dodnes jsem neviděl jediného který by nebyl šmokem nejdřív je demoralizoval stalinismus pak je demoralizoval XX. XXI. a XXII. sjezd
a je otázka zda je další vývoj událostí nebude demoralizovat ještě dál
Z tohoto hlediska chybí už jen porážka nebo dočasný ústup socialistického tábora aby i poslední špetka rozumu je opustila
Z marxismu se stala fráze které se t.zv. marxističtí intelektuálové škodolibě pošklebují a již se političtí pracovníci snaží impotentně naplňovat nějakým obsahem ale pořád jim to jaksi nejde protože Stalin je dosud jejich pater-imago a teoretické improvizace Chruščovovy nevedou přes všechno tlučení botou nikam
Je nutno počítat s tím že jsme v období Velké dekadence společenského vědomí i když prý nastupujeme k ekonomické přípravě komunismu
A válka již se hrozíme a které asi neujdeme je předjednanou negací všech našich tužeb a snah
Na podzim roku 1949 kdy jsem se usídlil s Honzou na Mnišku bylo - samozřejmě - ještě válečné lístkové hospodářství a zásobovací situace se nadto vůči hledně zhoršovala v důsledku západní blokády a nezřízených vnitřních potíží Rychle se utužoval policejní dozor a normy nápravného řízení byla všeobecná pracovní povinnost a stále znovu byla prověřována evidence všeho obyvatelstva
My jsme s Honzou nebyli zaměstnáni nepobírali jsme potravinové lístky a neměli jsme žádné peníze Za dva dni jsme měli hlad a dluhy za pokoj
Kdo ze známých by nás věčně podporoval ! Už nevím jak to začalo ale odjeli jsme do Prahy žebrot a pak jsme se tím živili po čtvrt roku než Honzu zavřeli
Odjížděli jsme každé ráno autostopem a museli jsme si vydělat

120

Bondy

na jídlo a na večerní zpáteční cestu
Chodili jsme zprvu na Staré Město ale pak jsme museli do dalších a dalších čtvrtí neboť nás brzo už znali a my jsme trnuli v neustálém strachu před policií prosili jsme prodavačky v obchodech - tehdy poslední rok ještě Soukromých ale zastavovali jsme i chodce a žebrali u opilců na nádraží brali jsme housky polévku cigarety sbírali jsme nedojedky v automatech a nedopalky na stanicích tramvají utíkali jsme z jídelen a kradli chléb z ošatek a hanbou nervozitou a strachem celí vyčerpaní vraceli jsme se večer na Mnišek kde jsme se schovali ve svém pokojíku jako dvě zvířátka
Ach - jak by to bylo mohlo být docela zábavné a rozhodně lehce snesitelné kdybychom se byli milovali Leč nanáviděli jsme se a nezanedbávali jsme příležitost abychom si to řekli
Po celou tu dobu jsme spolu nespali ale každý večer až do půlnoci jsme ležíce vedle sebe na posteli se navzájem obviňovali že a proč spolu nespíme
Byl tu Černý - který se stále za námi táhl - byla tu má impotence byly tu Honziny sadistické fantazie bylo tu mé hrozné vědomí kam až mě přivedla bylo tu její vědomí o tomtéž byla tu moje zášť že ubližovala a její zášť že si dávám ubližovat vzájemná snaha ponížít druhého a tušení že tím ponižuji sám sebe bylo tu její detailní vyprávění o jejím milování s jinými a moje o lásce k mým dřívějším dívkám jeden druhému jsme líčili jak krásně si zařídíme svůj budoucí život bez druhého s jasným poukazem k tomu že druhý skončí na hnoji já jako notorický alkoholik a ona jako prostitutka ona odjede s milencem za svým otcem do Anglie nebo za svým bývalým manželem do Izraele já se vrátím k otci a bleskurychle vstoupím k nejvyšším metám bylo tu ostentativní pohrdání intelektuálními schopnostmi druhého - neboť na těch jsme si oba zvláště zakládali - a to vše se dalo v nekonečných intelektuálních diskuzích s nepředstavitelně šroubovanou kasuistikou prošpikováno citáty z Engelse Freuda Ranka Bretona atd až jsme končili vyčerpaní hnusem a zhovadilostí toho všeho abychom vstali rozdráždění nepřekonatelnou pitomostí tohoto bytí kterou jsme si až

příliš dobře oba uvědomovali z jejíž omamující perverzity jsme však nebyli s to se vymanit

A pod tím vším a za tím vším stálo mrazivé vědomí že jsme ve své fantastické existenci zcela a zcela odkázáni na sebe navzájem že nedokážeme žebrat každý sám že to m ůžeme vydržet jen pospolu a že se proto nemůžeme rozejít nestaneli se zázrak Každou chvíli nám někdo co nejsprostěji vynadal Honza utekla dávala se do pláče zapřísahala se že dál už nepůjde táhl jsem ji násilím do druhého krámu kde začali volat policajta strachem jsem byl bez sebe prchal jsem průchody neodvažoval jsem se už zažebrot ani o korunu na telefon ale bylo už poledne a my neměli ani halíř a Honza mne s hysterickým kraválem hnala dál tam jí nabídli stokorunu za zamrdání přihlížel jsem tomu mně zatím slibovali dát polívku

121

Bondy

nemohli jsme jim vynadat mohli jsme jenom koukat zmizet abychom padli do ruky buzerantům kteří mne začali napájet kořalkou Honze dalo hodně práce aby mě odtáhla po poledni jsme padli na měkkosrdcatou mandlířku - mandly byly brzo náš nejlepší typ-dala nám padesátku a zaplakala honem se jít nažrat Honza si dá nejdražší obložené chlebičky chvíli jsme grandí a ve svých zasviněných šatech se neseme po Václaváku jako elegáni ale není už na večeri ani na autobus a zítra je ke všemu platit hotel rychle do ulic zkusíme to na Vinohradech tam nás ještě neznají u nádraží se na rancích rozložili cikáni co táhnou z jedné stavby socialismu na druhou aby si vybrali zálohu jeden ožrala nám dává dvacku a pět cigaret konečně v hospodě ukradneme vidličku a letíme ji v rátit za zálohu dvaceti korun do automatu stěží jsme chytli autobus a jak za okny padá tma - den ode dne dříve po cestě která je nám až k zblití odporná blíží se smrdutá noc naší manželské postele a v uklidňujícím potřásání autobusového vlečňáku začínají se uvolňovat první bubliny z naší žumpy Jsme na Mnišku Trochu do kopce potom řada točitých schodů otočit kličem a jsme sami Je zřejmě osudem této antibásně aby byla psána v hospodě Teď sedím pod Stalinovým pomníkem který se začal stavět teprve pár let potom a byl dokončován až dlouho po XX. Sjezdu a rok po XXII. sjezdu ještě stojí i když už se zas má bourat ale je to možná škoda už proto že stál takovou spoustu peněz v době kdy se nepostavilo příliš metrů bytové plochy Intelektuálové měli šeptmo radost když Elsa Trioletová napsala román o jeho tvůrci který se v den odhalování zastřelil ale lid obecný o tom nevěděl ani tenkrát ani teď stejně jako nevěděl když v říjnu 1949 začala nová vlna zatýkání při níž zavřeli taky Kalandru Vzápětí zavřeli nás Mne pustili Honzu si nechali odsoudili ji pro potulku na čtrnáct dní /co vazba to trest / - labutí to píseň buržoazní justice - a tím uskutečnili ten zázrak jenž jedině nám mohl pomoci Mezi tím co zbylo po Honze a co jsem odvážel s sebou do Prahy byl dopis jejímu milenci plný zuřivé touhy datovaný den předtím což zase bylo - budiž režii vzdána čest -den po tom co jsme se konečně zase spolu vyspali vyjevivše si poznání vzájemné lásky až za hrob Nevěda jak dlouho bude sedět vozil jsem ovšem Honze peníze a cigarety do legrační šatlavny na Dobříš a věřil jsem že jsem ze vztahu k ní navždy vyléčen Sedal jsem opět denně v knihovně - a tam mi také zavolala když jí najednou propustili Měl jsem jet pro ni Byl už prosinec Co říkat ? Soud jí opatřil zaměstnání i finanční zálohu a já jsem jí s pár ostatními věcmi vrátil i její dopis druhému Honza mne nepustila a tuto noc jsme první strávili v dešti na silnici a pak chozením po předměstích abychom se zrána vyspali v knihovně Naproti ní přes Vltavu jsme viděli ústí kanálu k němuž vedli schůdky Třetí noc jsme už nocovali tam Ale tím co se stalo nám a tím co se dalo v

122

Bondy

Československu vůbec byli jsme tak přestrašeni že jsme se už žebrat skoro neodvažovali Měli jsme stále větší hlad byla nám stále větší zima byli jsme stále víc unaveni

Jednoho dne zůstala Honza s Černým kterého i v té době stále vyhledávala a co dělali nevím Snad někde zas ukradli peníze zkrátka Honza nemýlím-li se byla zavřena znova a pak zase znova a ještě jednou a nějak mezi tím vyhodili Černého ze školy - t.j. gymnasia - a odjeli dělat do Kravína na Státní statek a ještě na Stavbu socialismu do Nové Huti Klementa Gottwalda atd.

Už tenkrát doplácel Černý na Honzu více než já a Honza s ním neměla nejmenšího slitování Snad proto z něj potom tak dlouhá léta měla panický strach Asi za měsíc jsme se s Honzou potkali v Divadle hudby Černý ji hlídal jako Xerberos Ale stačili jsme si říct že se milujeme až na smrt a že jen my dva patříme k sobě Pak jsem ji dlouho neviděl a doufal jsem že ji ještě déle neuvidím jen jsem na ni myslel den za dnem
červen 1962

obrázek

123

II.

V Hlubočepích kvetly květiny
Po celé cestě od konečné tramvaje do kopce a podél smetiště až domů
jsem je každý den sbíral
Když jsem mohl přivést svého malého syna
- byly to tehdy poslední měsíce kdy jsem ho vůbec viděl -
trhali jsme mu akáty
a ty jsi mu je smažila
I já i on jsme tě pak volali abys nám přinesla další
Nad strží se vám ztratil nůž
chlapec tě 'držel' abys nespadla
Pak jste se tam znovu vypravili a našli jste ho

Pořád se mi zdá že tam neustále svítilo slunce
Po každodenně bohatém dni nebo když jsme přišli z práce
šli jsme do hospody
Někdy nahoru na Žvahov kde byla ta životaznalá hospodská
ale většinou dolů 'do vsi'
kde měli sedmičku protože jsem se nechtěl opít
Hospoda byla plná rámusu
nejproletářtější v proletářské čtvrti
kam směli chodit i cikáni
než je vyhodili
čehož jsme byli nucenými svědky
Když přšelo - nebylo teplé léto - i za horkých dní jsme tam
sedávali
většinou navečer ale už i odpoledne
když byly proti slunci stažené rolety
a těsně kolem projíždějící vlak pískal jakoby jen z magnetofonového
pásku
než se dovnitř vedral oblak kouře
To byla hospoda
kde pár měsíců předtím
jsem posedával sám

124

Bondy

/čekaje se zítra snad přijdeš nebo že tě aspoň uvidím v Praze
většinou v té zcela obskurní cukrárně na Národní třídě
která byla od tvého pracoviště nejbliž
a kde taky měli tenkrát v Praze nejlacinější kafe/

- posedával tedy sám
ne příliš často
neboť jsem si bral lahvové pivo domů
protože 'domů'
tehdy pro mne poprvé v životě něco znamenalo
Domů - to bylo do domku který jsem přímo bolestně miloval a miluji
dodnes

/a do nějž se už víckrát nevrátím/-
kde v jedné místnosti ne příliš velké
jsem měl postel stůl židli a kamna
a když jsem získal skříňku na prádlo
- šaty jsem skládal vedle na podlahu -
nevěděl jsem zda si mám na ni postavit rádio nebo vázu místo
nočníku

a rozhodl jsem se pro vázu
protože záchod byl až přes ulici
- - toto je můj zpěv o němž jsem věděl že počne
tím spíš čím hůř mi bylo odtamtud odcházet
- - toto je můj zpěv
druhý z kádrového dotazníku
který jsem uzavřel nevyplněn
před pár lety už na prahu sebevraždy
ze zoufalství a nikoli z nádherné naplněnosti života jak to
přišlo potom v únoru 64

- - ba
toto je můj zpěv
o jehož melodii se nemusím bavit s módními lidmi
o kterých jsem právě dnes byl nucen mluvit
bez úmyslu neboť mi nikdy neleží v hlavě i když jsou sebevíce
seroucí

ale proto
že současná situace marxismu mne k tomu přivádí
a proto že konečně jsem našel odpověď
na otázku kterou na prvních řádkách 'první ho' kádrového dotazníku
s takovým zahanbením sám sobě položil

125

- /vím jak to na jednou přišlo bez nejmenšího předchozího zamýšlení
v té hospodě u Mišky kam chodí pan Karel
a tomu Miškovi po letech
jsem pomáhal u nás na hřbitově zasazovat náhrobek/ -
zde moje bezbřehé přitakání revoluci má ještě vůbec cenu
- a dnes ji mám
a dočasnou jistotou zodpověděnou kladně
I kdyby jen dvacet let pracovala jako dosud
Komunistická strana Číny
hne to přece jen podstatně cestou ke komunismu
a což pracovala-li by ještě líp a ještě déle
- - Ach toto je můj zpěv
hýčkaný léta jako čekané dítě
dítě zplozené tebou
můj vesmíre
neboť ty víš
že žádné z mých přirovnání k tobě není jen metaforou
že v tom co se odehrálo právě v Hlubočepích
postihl jsem všechny tyto metafory jako pro mne platící realitu
že pro mne vesmír jseš opravdu ty ve svém těle
se všemi důsledky toho
až po jeho dočasnou smrtelnost

A když jsem si tam postavil vázu
bylo zima byl jsem sám neměl jsem uhlí a ležel jsem v posteli
a pil jsem jedno lahvové pivo za druhým
a nemohl jsem se od tebe odtrhnout tak že sám si dnes závidím
a psal jsem
psal jsem páté přes deváté
abych se od tebe trochu odpoutal ale bylo to plné tebe
a když jsem to po roce znovu četl
smál jsem se a plakal jsem
A dnes má tvůj syn Jirka který nám nadělal tolik starostí
a který je nám dnes pro strastiplnou potěchu
ty knížky čínských básniček v nichž jsem si tenkrát čítal

Tenkrát patnáctého ledna
jsem od tří hodin chodil nahoře na kopci

126

Bondy

abych vás uviděl až půjdete strání od konečné
/tehdy jsem ještě nevěděl co po ní roste kytek/
aby nás Jirka poprvé navštívil
a vy jste nepřicházeli
a mrzlo až do šesti hodin
Pak jsem šel do té vesnické hospody
- jež tenkrát ještě nebyla 'naší'-
a neměl jsem v hlavě nic
Když jsem si uvědomil že bych mohl jet za vámi protože jdete večer
do divadla
běžel jsem na autobus
Řekla jsi tam tenkrát ve štrůdlu u pokladny
že Jirka nechce o nás ani slyšet
a že se musíme rozejít
že bys nevysržela být bez něho
ale ani beze mne
Zpátky zas nejely pro poruchu tramvaje
Nechtěl jsem se vám ještě jednou objevovat po divadle
Přišel jsem domů když už v hospodě bylo zavřeno
Doma jsem neměl pivo
Patrně jsem si pustil Luxemburg
na který jsem už byl zvyklý jako na opiát
ale měli jsme předtím na začátku podzimu
ještě předtím než jsi se se mnou poprvé rozcházela
jednu písničku odposlouchanou z rádia
a snad jsem si tu pískal
Příští dva dny
jsem ti v nepřetržitém opilství vysvětloval že nemůžeme být bez
sebe

Sedmnáctého jsi poslala domů telegram
a zůstal jsi u mne
U nás
V Hlubočepích
U sebe
V domku který byl tvůj
od prvního našeho pohledu na něj
kdy jsme jej ještě hledali podle adresy
kterou jsme našli na cedulce v průchodu Lucerny
kam jsme zašli tak čirou náhodou

127

že ještě minutu před tím jsme chtěli jít na opačnou stranu

Tenkrát vyvrcholovalo léto a tak jsme ještě byli bezstarostní
Pan Karel nám propůjčoval svůj pokoj
kde nám bělostné prostěradlo pořád sklouzávalo s lože
a kde i když jsem usnul jsi mne pořád líbala na ramena
kde jsme zameškali řadu pracovních dní kupující si jen melouny
až z toho byl perfektní průser
že jsme nevěděli dne ani hodiny kdy nás vyhodí
A už jsi to u vás řekla
stejně jako já u nás
a nemohli jsme počítat s tím že nás nevyhodí
jestli se nenapravíme
Sháněli jsme proto podnájem
když už to nešlo pro oba
tedy aspoň každý zvlášť
co jsme měli známých každého jsme prosili o pomoc
nikdo nemohl nic sehnat
Toho dne koncem srpna
byla to sobota
měli jsme poslední naprosto nejistý typ z páté ruky
a v jednu hodinu po práci sedli jsme si pod Mosteckou věží
už za celé odpoledne utaháni zprávami které nás docházely
a ty jsi říkala asi to
co já jsem už před měsícem
sám sobě napsal v básniče
kterou jsem tehdy nazval 'svou nejsmutnější'
a kterou jsem ti tenkrát zanic chtěl číst:
že vnější podmínky udělají z naší lásky paskvil
A pak jsme tedy šli
neboť jsme ještě měli k sjednané návštěvě čas
procházkou ulicemi až k té Lucerně
Nikdy náhoda nebyla náhodnější
- leč přiznám též že mne nikdy neopouštěla -
a tam jsme se dozvěděli že za 25 000 je Pod Žvahovem 25/52 dům
ke koupí

128

Bondy

Bezbřehá krása -
to byly moje první dny v Hlubočepích
kam jsem přijel se zápallem plic
a za posledních 500 korun koupil ještě od stěhujícího se
provazochodce
gauč na němž bych mohl ležet Nechal tam ještě stůl a židli
která byla ve dřevníku
Myslím že první den
jsi u mne zůstala přes noc
Alespoň v příštích čtrnácti dnech
jsi u mne občas zůstávala
Byl překrásný podzim
a od rána mi do očí svítilo slunce a skály které naproti
našemu oknu čněly jako hladký list papíru v opuštěném lomu
A lahodně zvlněný hřbet Barrandova mi splýval s neslýchané těžkým
dusáním nákladních vlaků
které přes sto let staré
na dnešní zátěž nepropočítané
jako antické vodovody stavěné viadukty
se stoupáním zcela evidentně přesahujícím výkonost těžkotonážních
souprav

se jako ve zpomaleném filmu posunovaly za oknem nad mou postelí
nepřestávající pouštět páru a pískat
v noci ve dne ve dne v noci
neboť trať na Kladno je jedna z nejdůležitějších
Asi jsem první dny neměl na okně květiny
ležel jsem a měl jsem horečku příliš vysokou než abych mohl
chodit
Snad jsi mi za pár dní nějaké přinesla
a tak jsem se dozvěděl že je máš ráda

Dnes přes celé údolí Vltavy znovu ve svém rodném domě
slyším každou noc tedy i teď
pískání těch vlaků
Slychal jsem je ovšem od dětství
jen jsem nevěděl odkud přichází
že z té krajiny snů která se jednou stane skutečností
zcela nutně tomu kdo má dost silné přání

129

A odtud již vůbec nepochybuji
že se nejen mně
ale i tobě
a naprosto každému splní
co skutečně chce
v nekonečnosti světa
Pamatuji se
že po celé dětství
vzbuzovalo ve mně toto daleké
a dálkou transformované supání a houkání
představu zázračné krajiny jejíž obsah mi byl záhadou
A nevěděl jsem co tam komu může být souzeno potkat

A pamatuji se ovšem na úžas
když jsem zde později objevil zámek
obývaný na půdě dívkami
jimž bych byl patrně nikdy nebyl propadl tak šílenou láskou
kdyby nebyly sídlely právě tam
v zázračném srdci světa
A pamatuji se jak den co den po nekonečná léta
kdy už zámek Líba i Eva byly dávnověkem
hledíval jsem se své postele na malá nádra vrcholu Dívčích
hradů
a toužil vždy znovu do údolí za nimi
nevěda proč a netuše co tam
ale s palčivou závistí k vlakům které tudy stále projíždějí
snad bych se byl často chtěl stát kterýmkoli kamenem který
je tam
Že jsem poznal tebe nemá ovšem s tímhle co dělat
ale že jsme tu byli usídlení shodou příčin s námi nijak nesouvisejících
/neboť do posledního dne kdy měla být koupě uzavřena neměli
jsme například ani polovičku sumy/
potvrzuje pravdivost zázračna

Snad je pravda
že ve vzpomínkách mi zůstává jen ta jakoby jihoitalská prosluněná

130

mlice s bílými terasami

Bondy

jíž jsem chodil na nákup
a ten pokoj pokud do něj svítilo
neboť jinak byl temný
ten vaříč postavený na podlaze
stejně tak jako váza s květinami
ale bylo tam
též mnoho hrozného

Ty první dny
mi vůbec vypadly z paměti
Z nich vím jen o těch chvílích
kdy jsme chodili po lednové Praze
a stále ses musela rozcházet
Až pak to přišlo
Ale byly i dny tvé nevole
kdy všechno se v tobě vzpříčilo
a nebylas s to hnout oudem
jít aspoň na procházku
a chtěla jsi
a věděla jsi že máš
ale musel jsem odcházet sám bych ti nechal v klidu
když ses měla nějak vyrovnat s tím že posledně Jirka nepřišel
atd.

A teď když toto píši
jsou pro mne opět Hlubočepy už jen legendou
začíná konec s mými silami
a stávám se pomalu ale jistě starým
Ale přece jsem plakal na filmu s Beatles
z nejčistší radosti
Co zbývá člověku po pětatřicátém roce?
Není vyhlídky že ještě něco udělá
Život je v půli uříznut
a bilance je o to krutější
oč více let ještě zbývá

131

Měl jsem řadu milenek
měl jsem řadu krátkých poměrů
znám ženské přirození dodna
Vím vše
co člověk může cítit na 'vyšších citech'
Nechtěl bych však nic než tebe
To není ani kompliment ani pokrytectví
Až umřeš
a to bude brzo
nebudu ani já otálet
Ale nepřeji si žádnou holku
Nikdy se tedy už nevrátím do oné krajiny
za deset let báby co tam vedly hospodu pomřou
a stejně většina obyvatel
Jsme si ostatně na této planetě jisti že nepřežije nikdo

Měl bych asi napsat
povídku o tomto obsahu:
Sedí jeden
- taky člověk -
v t.zv. vězení
na t.zv. doživotí
Dostal se tam
pochopitelně
až ve svých osmnácti letech
Od té doby však byl zavřen

Ted' psal
Napsal několik věcí
o nichž tušil že jsou přesné
Po čtyřiceti letech je propašoval ven a dozvěděl se
že to co napsal
napsali jiní kteří celou tu dobu nebyli ve vězení

Na Výšince je hospoda
skutečně tak položená
Jde se odtud do Hlubočep poměrně příkrou strání
nejdříve mezi pár vilami pak polem až se dojde k trati

132

kdo můstek překřičuje druhý můstek
divný to jev
druhé trati která probíhá jen o několik metrů níže
ale razí si dál svou cestu přes nebetyčný viadukt
o němž jsem výše psal
Létem po celé té cestě kvetly květiny které jinak jsou vysazovány
pouze po zahradách
proto se o nich zmiňuji na rozdíl od těch které jsem sbíral
po strání od tramvaje
Vždy ve středu jsme tam chodili když dole měli zavřeno
Kdyby se ten
kdo seděl celý život ve vězení
dozvěděl na konec svého života
že to co psal po tolik desítek let
napsali jiní a bylo to to ono
mohl by stát případně neurotikem jako já
Když si však teď vzpomínám
na své daleké štěstí
je ještě možné
že chlap chovaný ve vězení
bude pár desítek let psát co ví za dobré
a pak se na to vysere
pro marnost
když se ve svých osmdesáti dozví
že ne jen to co napsal
ale i to co nenapsal a maje to v hlavě vysral se na to
napsali ti mimo vězení
protože ti mohli
tak se přece nepošetí
Kdo zápasící se ptá co mu řeknou
za deset padesát či sto let?
Kdo zapomíná na to že jen pravda
zůstane estetickou hodnotou
ať se poserou věky?
Kdo bude s to vydávat cokoli jiného než utrpení za hodnotu
poezie?
Chci ho vidět! Chci ho poblít míšeninou ze svého břicha!
Chci se mu podívat do ksichtu!
V našem roce 1965 v naší socialistické republice!

133

Ať si za tisíc let přečte historii
- bude-li ještě jaká -

Kromě toho byl v Hlubočepích pohled z hlubokých oken
o masívních předprsňích
jaké jsou v domě stavěném před třemi sty lety

Viděli jsme jimi do zahrad
které jsme zpočátku neznali
v kterých jsme však potom na začátku podzimu kradli švestky
a hrušky
většinou padavky neboť zdravé ovoce stloukli před námi se
stromů kluci
a ty jsi čekávala na silnici ze strachu jestli mě někdo nechytne
ale zahrada byla zřejmě veřejným majetkem
a jen dělníci z podzemních chodeb generálního štábu letectva
táhnoucích se od Hradu až do Radotína
jí procházeli když šli ze své další marné směny věnované jen
odčerpávání spodní vody která chrstala
z rour fušersky smontovaných jako skutečný vodopád
- voda stržená ze všech hlubočepských studní které zde jsou
místo vodovodu -
a byl to onen vodopád který nám v zimě vytvářel svými krápníky
iluzi dalekých ledových jeskyní
Tam jsme tedy sbírali ovoce
a ochutnávali je cestou kolem smaltovny na níž pouhých pár
před naším odchodem pověsili tabulku že je to
'Michnův letohrádek'
a erb a let počet 1625 tu opravdu byl
Léto 1965

134

Bondy

Málokdy jsem se zajímal o věci podstatné
nýbrž jen o to co mne potkávalo
Sovětský svaz se v průběhu mého mládí stal fašistickou velmocí
Tomu odpovídá i můj intimní život

Je mi třicetsedm let
Už dávno jsem přestal mít pocit že bych tu k něčemu byl
Poslední věc která za to stála jsem napsal na jaře 1963 kdy
mi bylo třicettři

Od té doby intelektuálně vegetuji
ale stalo se mi že jsem biologicky ožil
tím že jsem v létě 63 začal s Julií
Starosti s tím mi vydržely do podzimu 64
a tím byl tedy tento čas pro mne produktivní
Protože od roku 63 se začali abgebovat Čiňani
strávil jsem většinu času od roku 64 jejich náležitostmi
zejména v letech 65-67
Ale od té doby nemám už co dělat
Jsem vyřízený člověk
který pro svůj alkoholismus se už nedostane k žádné práci
a vůbec
Julií jsem teď shledal bičem ježž jsem si upletl na krk
Kvůli ní nemohu udělat sebevraždu
A tak teď sedím v hospodě u pátého piva
po vyučování jakési Šárky Smazalové filosofii
za dvacet minut se musím vrátit na kliniku kde jsem hospitalizován
a uvažuji jako každý den
že jsem upadl do svých vlastních osidel
a nejhroznější představitelný osud mne teprve čeká tak za tři
až pět let
- být živoucím dokumentem své vlastní neschopnosti

Nezůstala nám ani zapomenutá vzpomínka dětství

135

Protože nároky které na nás klade náš den
jsou příšerné
Nejen vyhnout se hlukům a smradům a pachutím
ale myslet též na vzdálenou Čínu
nejen pozorovat jak moje jednání odvrací ode mne Julii
ale vědět o tom že galaxie brzy dosáhnou rychlosti světla
nejen si zoufat nad marností zaměstnání koncipovaného pro mšice
ale i znát to že ve vesmíru není odpovědi na otázku po smyslu
bytí
Pozitíí hladová zuřivost oněch lidí po minulá staletí ničených
zahrne Ameriku a Evropu odplatou
Přidá nám ještě víc
k našemu dni
protože my - alespoň v první generaci - nepřestaneme být hned
tak autoreflexní
Pokud bude trvat třídní společnost
potud budou mít platnost mé básně
od nejmenší po největší a libo-li i naopak
V tomto hnoji se nedá žít tady se zalyká i kráva
filosofie je jen z močůvky čouhající slámou
umění bublinami na záchodě a i toho se tonoucí chytá
Pokud bude trvat třídní společnost
a ta bude trvat ode dneška ještě za pětset let
budete se všichni radovat z hnusu
neboť štěstím nektarem a ambrosií vás denně obšťastňuje vaše
vládnoucí třída až k zblití
Jsou generace které to nemají lehké
I Buddha říkal že jsou časy kdy se nedá jeho učení následovat
I Marx věděl
že ne vždy je doba pro aktivitu vhodná
Co s generacemi které přicházejí když se skoro nic nedá dělat?
V SSSR již 40 let nikdo nemohl dělat nic
něž se trápit či přímo trpět
a na to se mu každý nakonec vyprdne
Nezadatelný lidský život a jeho touha a právo pracovat
jsou tu stamiliónkrát i vícekrát
zmařeny k jenom prosté přežití předání a reprodukce tu zbývají
jak každý víte
Bylo takových generací nepočítaně

136

Ale pohyb dějin který je jednou hrc a potom prc
se proto nezastavuje Zase jednou
dřepíme na hrnci
Je pravda: nejhlubšího bodu sestupu jsme už došli
Ale ještě pár desítek let to bude jistě trvat
a zatím je po nás
po slavných lidech těchto pár generací
které se kurvily a byly kurveny
a měly touhu žít v lepším
ale musely přihlížet jak si je mažou jak hovno na chleba

Srpen 1967

/Text se skládá ze tří částí. První byla napsána od 7. do cca 27.6. 1962, na čtyřikrát, v hospodě U Mišky, U pomníku, U pěti králů a ve vyhlídkové kavárně na nábřeží Kyjevské brigády. Druhá byla napsána převážně v létě 1965, po nocích, doma v Podolí, Nad Spádem 17. Třetí je sestavena z krátkých úryvků psaných r.1967, převážně v srpnu, při vycházkách z kliniky. Pozn.aut./

J. H. KRCHOVSKÝ - KRUH KOLEM LŮŽKA /edice KDM, sv.5./
Sbírka jednoho z nejvýraznějších současných čs.básníků.

JIŘÍ KOLÁŘ - PROMÉTHEOVA JÁTRA /Sixty-eight Publ./

"Teprve teď tedy vychází kniha Prométheova játra, napsaná v roce 1950, tedy před devatenácti lety. K tomu je zbytečné cokoli dodávat, snad jen tolik, že pro srovnání bychom si měli představit jiná významná díla české poezie posunutá na mapě literární historie o devatenáctileté zpoždění...."
/z doslovu E.Frynty k 1.vydání/

V červnu 1985 vydalo jako svou 160. publikaci nakladatelství SIXTY-EIGHT PUBLISHERS, Copp. Ilustrováno autorovými kolážemi.

137

Havel

VÁCLAV HAVEL

P ř í b ě h a t o t a l i t a

P ř í b ě h a t o t a l i t a

Jeden můj přítel, těžký astmatik, byl odsouzen z politických důvodů k několikaletému vězení, kde trpěl velice tím, že jeho spoluvězni na cele kouřili a on nemohl dýchat. Všechny jeho žádosti o přeložení mezi nekuřáky zůstaly nevyslyšeny. Bylo vážně ohroženo jeho zdraví, ba možná i život. Jistá Američanka, která se o tom dozvěděla a chtěla mu nějak pomoci, zatelefonovala svému známému, redaktorovi významného amerického deníku, a zeptala se ho, jestli by o tom něco nenapsal. Redaktor jí odpověděl:

"Zavolej mi, až ten člověk umře."

Je to příhoda sice šokující, ale v jistém smyslu srozumitelná: noviny potřebují "story". Astma není starý. Story by z toho mohla udělat smrt.

V Praze je trvale akreditován jediný západní agenturní novinář. V Libanonu, zemi nepoměrně menší než Československo, jsou novinářů stovky. Pochopitelně: zatímco tady se takzvaně "nic neděje", Libanon je země plná příběhů. Je to ovšem i země vražd, války a smrti. Ale to spolu souvisí: odnepaměti je základním oběžníkem každého skutečného příběhu smrt.

Jsme na tom podobně jako můj přítel: nezasluhujeme pozornost, protože nemáme příběhy a smrt. Máme jen astma. A koho by bavilo poslouchat náš stereotypní kašel? Nelze přece donekonečna psát o tom, že se někomu špatně dýchá.

Netrápí mne, že tu neřádí teroristé, že se tu lidé nevraždí na ulicích, že tu nejsou velké korupční aféry, ani bouřlivé demonstrace a stávky.

Trápí mne něco jiného: že ta zarážející absence efektních story, o nichž by světové noviny mohly psát, tu zdaleka není projevem nějaké společenské harmonie, ale jen vnějším důsledkem velmi nebezpečného hlubinného procesu: ničení "příběhu vůbec". Téměř denně jsem nucen si v nějaké souvislosti uvědomovat dvojsmyslnost společenského klidu, který je v podstatě jen viditelným projevem neviditelné války totalitního systému s životem.

Není tedy pravda, že se tu neválčí a nevraždí. Zdejší válka a vraždění mají jen jinou podobu: ze sféry pozorovatelných životních a společenských dějů jsou přesunuty do šera jejich nepozorovatelné vnitřní destrukce. Jedinečnou, absolutní, tak říkajíc "klasickou" smrt příběhů (při vši své hrůze vždycky ještě nějak záhadně schopnou dávat lidskému životu smysl) jako by zde vytlačovala pomalá, nenápadná, sice nekrvává a nikdy zcela absolutní, zato však děsivě všudypřítomná smrt "ne-dění", nepřiběhů", "ne-života" a "ne-času". Jakési podivné kolektivně smrtící - nebo přesněji: umrtvující - sociální a historické

Václav Havel

znicotnění. Toto znicotnění ruší smrt jako smrt a tím i život jako život: život člověka se mění v jednotvárné fungování součástky velkého stroje a jeho smrt v její vyřazená z provozu.

Vše nasvědčuje tomu, že tento stav je bytostným projevem vyvrážděného a stabilizovaného totalitního systému, ba že vyrůstá přímo z jeho podstaty.

Západní návštěvníci bývají šokováni, že Černobyl a AIDS tu nejsou zdrojem hrůzy, ale námětem vtípů.

Přiznám se, že mne to nepřekvapuje: jsouc dokonale nehmotné, je totalitní znicotnění na jedné straně ještě neviditelnější, všudypřítomnější a nebezpečnější než virus AIDSu nebo Černobylská radioaktivita, na druhé straně se - paradoxně - dotýká každého z nás ještě "fyzičtěji", intimněji a naléhavěji (víme o něm z každodenní a veskrze osobní zkušenosti, nikoli tedy jen z novin nebo televize).

Lze se za těchto okolností divit, že méně zákeřná a méně intimní ohrožení jsou odsouvána do pozadí a žertuje se o nich?

Neviditelnost tu triumfuje ovšem ještě z jiného důvodu: destrukce příběhu je destrukcí základního nástorje lidského poznání a sebepoznání. Totalitní znicotnění odnímá tudíž lidem "zvenčí" možnost, aby je vůbec zpozorovali a pochopili. Člověk má vlastně jen dvě alternativy: na vlastní kůži je zakoušet, anebo o něm nic nevědět. Referovat o sobě toto ohrožení nedovoluje.

Zahraniční turista tu může mít proto zcela legitimní dojem, že se ocitl jen v jakémsi chudším a nudnějším švýcarsku: tiskové agentury mají legitimní důvod rušit své zdejší filiálky: nikdo na nich přece nemůže chtít, aby referovaly o tom, že není o čem referovat.

Pokusím se o několik poznámek na téma původu a povahy našeho astmatu.

Pokusím se naznačit, že mizení příběhu z tohoto kouta světa je také příběhem.

V padesátých letech byly v naší zemi ohromné koncentrační tábory a v nich desetitisíce nevinných lidí. Na stavbách mládeže se přitom hemžily desetitisíce nadšenců nové víry, zpívajících budovatelské písně. Mučilo se a popravovalo, dramaticky prchalo za hranice, konspirovalo - a zároveň se psaly oslavné básně na hlavního diktátora. Prezident republiky podepisoval rozsudky smrti nad svými nejbližšími přáteli, přitom ho ale kupodivu bylo možné potkat občas na ulici.

Zpěv idealistů a fanatiků, řádění politických zločinců a utrpení hrdinů patří odnepaměti k dějinám. Padesátá léta byla sice zlá doba, ale takových dob bylo v historii lidstva mnoho. Stále to ještě šlo k těmto dobám přiřadit či aspoň s nimi srovnávat; pořád to ještě nějak připomínalo dějiny. Neodvažoval bych se říct, že se v té době nic nedělo, nebo že neznala příběh.

Základní programový dokument politické moci, instalované v Československu po sovětské invazi v roce 1968, se jmenoval "Poučení z krizových let". Bylo v tom cosi symbolického: tato moc

revolver revue

se skutečně poučila. Zjistila, kam to může vést, když pootevře dveře pluralitě názorů a zájmů: k ohrožení samotné její totalitní podstaty. Takto poučena, rezignovala na vše kromě své vlastní sebezáchovy: všechny mechanismy přímé i nepřímé manipulace života se začly jakýmsi samospádem rozrůstat do dosud nevídaných podob; nic už nesmělo být ponecháno náhodě.

Posledních devatenáct let v Československu může soužit jako téměř školsky příklad vyvrážděného či pozdního totalitního systému: revoluční etos a teror vystřídala tupá nehybnost, alibistické opatrnickví, byrokratická anonymita a bezduchý stereotyp, jejichž jediným smyslem je být stále lépe tím, čím jsou.

Ztichl zpěv nadšenců i křik mučených; bezprávi si obléklo rukavičky a přestěhovala se z pověstných mučiren do vypolstrovaných kanceláří anonymních byrokratů. Prezidenta republiky lze zahlédnout nanejvýš za neprůstřednými skly jeho auta, když se v něm řítí obklopen policejní konvojem uvítat na letišti plukovníka Kaddáfího.

Pozdně totalitní systém se opírá o tak rafinované, komplexní a mocné manipulační nástroje, že nepotřebuje vrahy a vraždění. Tím méně potřebuje zapálené budovatele utopií, zneklidňující svými sny o lepší budoucnosti. Pojem "reálný socialismus", který si tato éra pro sebe vymyslela, naznačuje, pro koho v ní není místo: pro snílky.

Východiskem každého příběhu je, jak známo, událost. Událost - jako vpád jedné "logiky" do světa "logiky" jiné - zakládá pak to, z čeho každý příběh vyrůstá a čím se žíví: situaci, vztah a konflikt. I příběh má ovšem svou "logiku", je to však logika dialogu, střetání a vzájemného působení různých pravd, postojů, myšlenek, tradic, vášní, lidských bytostí, vyšších mocností, společenských pohybů a podobně, tedy více svéprávných či samostatných a vzájemně se předem nedeterminujících sil. Základním předpokladem příběhu je tedy pluralita pravd, "logik" a subjektů rozhodování a jednání. Logika příběhu se podobá logice hry: je logikou napětí mezi známým a neznámým, pravidlem a náhodou, nutností a nepředvídatelností (například nepředvídatelností toho, co vyvolá konfrontace nutností různého řádu). Nikdy předem s určitostí nevíme, co z výchozí konfrontace vzejde, co do ní ještě vstoupí, jak vyústí či dopadne; nikdy není předem jasné, kterou z potencialit jednoho z "hráčů" probudí a

jakému činu ho přiměje ten či onen čin "protihráče". Už proto je bytostnou dimenzí každého příběhu tajemství. Příběhem k nám nepromlouvá určitý subjekt pravdy, ale zjevuje se jím lidský svět jako vzrušující prostor styku mnoha takových subjektů.

základním pilířem soudobého totalitního systému je existence jediného, centrálního a monopolního subjektu veškeré pravdy i moci (jakéhosi institucionalizovaného "rozumu dějin"), který se stává zcela přirozeně i jediným subjektem všeho společenského dění. Toto dění přestává být prostorem konfrontace různých víceméně svéprávných subjektů a mění se v pouhé vyjevování a naplňování pravdy a vůle subjektu jediného. Ve světě, ovládaném tímto principem, není místa pro tajemství; majetnictví kompletní pravdy znamená, že se všechno ví předem. A kde se všechno ví

140

předem, nemá z čeho vyrůst příběh.

Jak patrně, totalitní systém je ze samé své podstaty (totiž z podstaty svého základního principu) orientován "protipříběhově."

S destrukcí příběhu mizí nutně i pocit dějinnosti: první půli sedmdesátých let v Československu nám osobně v paměti jako dobu jakéhosi "zastavení dějin"; veřejné dění jako by ztratilo strukturu, spád, směr, napětí, rytmus a tajemství: nevím, co bylo dřív a co později, čím se jeden rok lišil od druhého, co se vlastně dělo, a zdá se mi, že to je celkem jedno; spolu s nepředvídatelností se vytrácí pocit smyslu.

Dějiny byly nahrazeny pseudodějiny, rytmizovanými kalendářem výročí, sjezdů, oslav a spartakiád. Tedy přesně tím druhem umělého dění, které není otevřenou hrou konfrontujících se subjektů, ale jednorozměrným, průhledným a veskrze předvídatelným sebevyjevováním (a sebeoslavováním) jediného centrálního subjektu pravdy a moci.

A jelikož lidský čas lze zakoušet jedinečně skrze příběh a dějiny, začla mizet i sama zkušenost času: zdálo se, že čas stojí na místě nebo se točí v kruhu, zdálo se, že se rozpadá do tříště zaměnitelných okamžiků. Běh věcí, nesměřující okdnikud nikam, ztrácel povahu příběhu a tím i hlubší smysl; ztráta horizontu dějinnosti znesmyslnila život.

Totalitní moc vnesla byrokratický "pořádek" do živoucí "nepořádnosti" dějin, čímž je jako dějiny umrtvila.

Vláda tak říkajíc zestátnila čas. Dík tomu ho potkal smutný osud mnoha jiných zestátněných věcí: začal odumírat.

Jak jsem už naznačil, z Československa už dávno vyprchal revoluční etos; nevládnou tu fanatici, revolucionáři nebo ideologičtí nadšenci: naše země je spravována beztvárnými byrokraty, kteří se sice verbálně hlásí k revoluční ideologii,

ve skutečnosti se však starají jen sami o sebe a nevěří na nic. Původní ideologie je pro tuto moc už dávno jen zformalizovaným rituálem, umožňujícím jí legitimovat se v prostoru i čase a poskytujícím její vnitřní komunikaci jazyk.

Přesto nese kupodivu tato ideologie teprve dnes své nejdůležitější plody; její vpravdě hlubinné důsledky jako by se teprve teď začly vyjevovat v celé své šíři.

Jak si to vysvětlit?

Jednoduše: stárím a hluboce konzervativní (ve smyslu konzervující) povahou systému: oč vzdálenější je původnímu revolučnímu vzruchu, o to otročtěji se drží jako své jediné jistoty v nejistém světě všech svých konstitutivních principů, aby je svým tupým samopohybem pomalu, bezduše a nezadržitelně proměňoval v obludnou skutečnost. Nepřetržitě upevňování, rozvíjení a zdokonalování totalitních struktur už dávno slouží jen pusté mocenské sebezáchově, právě proto je však tou nejlepším zárukou, že i to, co bylo v původní ideologii jen skrytě geneticky zakódová-

141

revolver revue

no, může nerušeně a naplno rozkvést. Fanatika, který by mohl ohrožovat tento samopohyb nevyzpytatelností svého zápalu pro "vyšší věc", vystřídal byrokraticky pedant, jehož spolehlivá nenápaditost je ideální strážkyní duchaprázdné kontinuity pozdně totalitního systému.

Myslím, že fenomén totalitního znicotnění je jedním z oněch pozdních plodů odkvetlé ideologie.

Totalitní systém totiž nespádl s nebe jako nějaká čistá "struktura o sobě". A není rovněž dílem zvrhlíka, který ukradl chirurgický skalpel, určený k vyoperování nádoru z těla nemocného, a začal jím zabíjet zdravé lidi.

Stačí, když se prodereme předivem různých dialektických kliček, a zjistíme, že zárodek znicotnění dříme už v samotném východisku ideologie, na níž je tento systém založen, totiž v jejím sebevědomém přesvědčení, že pochopila kompletně svět a odhalila jeho pravdu. A jsou-li hlavním terénem její sebejistoty dějiny, jaký div, že její znicotňující intence nejzřetelněji vyzařují z jejího přístupu k nim?

Začalo to výkladem dějin z jejich jediného aspektu, absolutizací tohoto aspektu a posléze redukcí veškerých dějin na něj: jejich vzrušující mnohotvárnost byla nahrazena přehlednou hrou "historických zákonitostí", "společenských formací" a "výrobních vztahů", tak lahodící pořádkumilovnému oku scientisty. Tato hra ovšem postupně vytlačila z dějin přesně to, co strukturuje lidský život, čas a tudíž i samy dějiny, totiž příběh; příběh

pak s sebou odnesl do říše bezvýznamného i oba své základní póly: jedinečnost a bytostnou mnohoznačnost. A jelikož tajemství příběhu je jen artikulované tajemství člověka, začly dějiny ztrácet lidský obsah. Jedinečnost lidského tvora se stala pouhou ozdobou historických zákonů a napínavost konkrétních dějů byla vypuzena do sféry nahodilého a pozornost vědy tudíž nezasluhujícího. Dějepis se proměnil v nudu.

Znicotnění minulosti znicotnilo budoucnost: když do ní byly promítnuty "historické zákonitosti", bylo rázem zřejmé, co bude a co být musí. Jas této jistoty spálil samu podstatu budoucnosti: její otevřenost. Projektem pozemského ráje jako konečného cíle dějin, odstraňujícího společenské konflikty, špatné lidské vlastnosti a snad i všechno lidské hoře, vyvrcholilo dílo zkázy; společnost zkamenělá do pomyslu věčné harmonie a člověk do sochy trvalého majitele štěstí se stali tichými dovršiteli intelektuální exekuce dějin.

Ostatně vydávajíc se za nástroj komečného návratu dějin k sobě samým, sama ideologie svou ničivost bezděky přiznává. Skrže ni prý dějiny konečně porozuměly, skrže ni pochopily, kam míří a jak tam nadále mířit musí: pod jejím vedením. Ideologie tedy odhalila historickou nutnost toho, co se má stát, a zároveň historickou nutnost sebe samé jako toho, kdo přichází tuto nutnost naplnit. Čili: dějiny našly svůj definitivní smysl. Mají ale ještě nějaký smysl dějiny, které našly svůj smysl? A jsou to vůbec ještě dějiny?

Ideologie, založená údajně na autoritě historie, se stává, největším nepřítelem historie.

Je to nepřátelství oboustranné: jestli ideologie ničí dějiny

Václav Havel

tím, že je kompletně vysvětluje, pak dějiny ničí ideologii tím, že probíhají jinak, než jim předepsala.

Ideologie ovšem může ničit dějiny jen ideologicky. Moc, která je na ní založena, má lepší možnosti: může je potlačovat reálně. Ba musí to dokonce dělat: kdyby svým svévolným během usvědčily ideologii z iluzornosti, vzaly by tím moci její legitimaci.

Znicotňujíc dějiny, nebrání tím moc samozřejmě jen svou ideologickou legitimaci. Především tím brání samu svou totalitní identitu: věděli jsme přece, jak se tato identita nesnáší s dějinností.

I ona však má své pevné ideologické zakotvení: princip jediného centrálního subjektu pravdy a moci, tato páteř totalitního systému, by těžko mohl vůbec vzniknout, rozvíjet se a upevňovat, kdyby se od první chvíle neopíral o sebejistotu ideologie, která tak pyšně pohrdá jiným názorem a tak nadřazeně zdůrazňuje vlastní historické poslání a rozsah práv, které jí toto poslání dává. Intolerantním duchem a mentalitou této ideologie, neschopné vnímat pluralitu jinak než jako nutné zlo nebo formalitu, je celá totalitní moc přece odkojena a prodchnuta, dodnes provázena a živena, přesně to přece v sobě ztělesňuje. A její ústřední princip lze oprávněně chápat jen jako důsledné domyšlení původní ideologie a dokonalou inkarnaci její pýchy; jako její legitimní produkt nasává z ní do sebe tedy i její znicotňující energii, aby její teoretické dílo zdárně prakticky dovršil.

Lze říct, že soudobá astmatizace společnosti je jen přirozeným pokračováním války, kterou kdysi vyhlásilo intelektuální sebevědomí příběhu, dějinám a tím i samotnému životu.

Lze říct, že nuda přeskočila z učebnic dějepisu do reálného osudu národa.

Opřena o jistotu, že má totální pravdu a tudíž i nárok na totální moc, omezuje a posléze zcela ruší konstituující se totalitní moc především svou hlavní konkurenci: jiné mocenské síly. Nejprve tedy zaniká pluralita politická. Souběžně s ní anebo těsně po ní zaniká nutně i pluralita duchovní a hospodářská, moc, která by je respektovala, nebyla by totální.

Příběh je tedy nejdřív vytlačen z života veřejného.

Svou vlastní specifickou vahou, totiž vahou své totalitní podstaty, tíhne tato moc ovšem k tomu, aby svou totálnost dál a dál prohlubovala a její akční rádius dál a dál rozšiřovala, žádnou autoritu, která by jí byla nadřazena či ji omezovala, neuznává. Čil i: byl-li nárok centrální moci jednou postaven nad zákon a morálku, moc zbavena veřejné kontroly svého výkonu a institucionální záruky politické plurality a občanských práv proměněny v komedii nebo prostě zrušeny, zmizel důvod ctít i jakákoli další omezení. A tak se expanze centrální moci nezastavuje ani na hranici mezi životem veřejným a soukromým, svévolně ji posouvá, až nakonec bez ostychu intervenuje i v prostoru dosud ryze soukromém. (Jestli měl například kdysi spolek holubářů jakous takous autonomii, záhy začal být i on kontrolován centrální mocí: hranice kontrolovaného byla posunuta od politické strany k holubářskému spolku. Ale ani u něho se pochopitelně

revolver revue

nezastavila: dnes prochází vlastně už i mou odposlouchávanou ložnicí, oddělujíc mé dýchání jako mé privatisimum od mých výroků jako něčeho, co nemůže být státu lhostejné.)

Zákazem opozičních stran a zavedením cenzury tedy útok na příběh a tím i sám život nekončí, ale naopak začíná.

V jistém ohledu ještě nebezpečnější (protože skrytější) jsou ovšem intervence nepřímé: v moderním světě není život veřejný od soukromého už dávno nijak ostře

oddělen: díky bezpočtu civilizačních úkazů jsou tyto dvě sféry svázány tisícerými vzájemnými vazbami. Proto jsou život veřejný a soukromý dnes v podstatě jen dvěma tvářemi, póly či rozměry života jediného a v posledku nerozdělitelného; vše co se děje na veřejné scéně, nezadržitelně- byť leckdy velmi skrytými a komplikovanými cestami - proniká do soukromí, ovlivňuje je a mnohdy přímo spolutvoří. Znicotnění veřejného života proto dnes nevyhnutelně deformuje, křiví a nakonec znicotňuje i život soukromý; každý krok směrem k důkladnější kontrole prvního se zapisuje neblaze i do podoby druhého.

Útok proti pluralitě a příběhu na veřejné půdě není tedy jen útokem na jednu stránku či oblast života, ale útokem na život jako celek.

Svěrací kazajka vzájemně propojených přímých i nepřímých manipulačních nástrojů, v níž je život internován, omezuje nutně základní možnosti jeho sebezjevování a sebestrukturace; proto chřadne, pustne, upadá, znehodnocuje se a nivelizuje, stává se pseudoživotem.

Když jsem byl ve vězení, znovu a znovu jsem si uvědomoval, oč víc tam je ve srovnání s životem venku - přítomen příběh. Téměř co vězeň, to nějak jedinečný, šokující či naopak dojemný osud; když jsem ta různá vyprávění poslouchal, zdálo se mi, že se ocitám v jakémsi "před-totalitním" světě, anebo prostě ve světě literatury. Ať už jsem si o barvitých příbězích svých spoluvězňů myslel cokoliv, jediné jsem si o nich myslel nemohl: že jsou

dokumentem totalitního znicotnění. Naopak: byly svědectvím vzpurnosti, s níž se lidská jedinečnost svému znicotnění brání, a paličatosti, s níž sama na sobě trvá a je ochotna znicotňující tlaky ignorovat. Bez ohledu na to, zda v tom či onom okamžiku v něm převládaly tváře gaunerů či nešťastníků, byl to rozhodně svět osobitých tváří. Po návratu jsem kdesi napsal, že na jedné cele pro čtyřicet lidí se lze setkat s větším množstvím jedinečných příběhů, než na několikatisícovém sídlišti. Vskutku astmatizovaných lidí - oněch bezbarvých, poddajně poslušných, zestejněných a zestádněných občanů totalitního státu - nelze ve vězení mnoho najít. Spíš to je shormaždiště lidí tak či onak přečnivajících, nezařaditelných, nikam se nehodících, svérázných, všelijak posedlých, málo adaptabilních.

Ve vězení je asi vždycky větší hustota tak či onak se vymykajících lidí, než na svobodě. Přesto jsem přesvědčen, že to, co jsem pozoroval já, bezprostředně souvisí s totalitními poměry; povaha mnohých příběhů to přímo potvrzovala.

Je to celkem logické: oč větší je věnec manipulačních

144

Václav Havel

nástrojů, jimiž systém deindividualisuje život, a oč silnější je jeho sevření, o to důkladněji je vše vskutku jedinečné vytlačováno na periferii "normálního" života a posléze až za jeho hranice - tedy do vězení. Působení represivního aparátu, který do vězení lidí posílá, je jen organickou součástí a vyvrcholením obecného tlaku totality proti životu: bez horizontu této krajní hrozby by mnohé jiné hrozby ztrácely váhu a věrohodnost. Ostatně není jistě náhoda, že v Československu je - přepočteno na počet obyvatel - několikrát víc vězňů než v USA: dá rozum, že kriminalita - ta skutečná - nemůže být u nás o tolik vyšší.

Vyšší je tu pouze nárok na stejnost a jeho nevyhnutelný důsledek s kriminalizace odlišnosti.

Jestli se jedinečnost subjektů, vstupujících do příběhu, vyjevuje a naplno realizuje teprve příběhem samotným, potřebuje-li tedy tak říkajíc jedinečnost příběh k tomu, aby byla sama sebou, pak příběh zároveň potřebuje a předpokládá jedinečnost: bez jedinečných - tedy navzájem odlišitelných - subjektů, které do něho vstupují a které ho tvoří, by nemohl vzniknout. Jedinečnost a příběh jsou tedy jako siamská dvojčata, jedno je nemyslitelné bez druhého, nelze je od sebe odtrhnout.

Mají také společný domov: pluralitu. Pluralita totiž není jen předpokladem příběhu, ale i jedinečnosti, protože jakákoli jedinečnost je možná jen vedle jiné jedinečnosti, s níž jí lze srovnávat a od níž jí lze odlišit? kde není více jedinečností, tam není jedinečnost žádná.

Útok na pluralitu je tedy útokem na příběh i na jedinečnost. A vidí-li totalitní systém v pluralitě svého úhlavního nepřítele, musí nutně potlačovat i

jedinečnost. A opravdu: svět vyzrálé totality se vyznačuje nápadným úbytkem jedinečnosti; na všem jako by ulpíval povlak jakési neurčitosti, bezvýraznosti, neidentifikovatelnosti, vše zestejnující a vše odbarvující šedivosti. Ulpívá - paradoxně - i na samotném svém zdroji: vyloučiv ze svého světa všechny ostatní s ním srovnatelné jedinečné subjekty, zbavil centrální subjekt nakonec jedinečnosti i sám sebe; odtud ta podivná beztvářnost, transparentnost, ba až neuchopitelnost moci, odtud bezvýraznost její řeči, odtud anonymita jejího rozhodování, odtud její neodpovědnost: jak může být vskutku odpovědný subjekt s tak rozmazanou identitou, který navíc nemá - jsa široko daleko sám - ani komu být odpovědný?

Odpor k jedinečnému není uvědomělým programem vládnoucích jedinců, ale bytostným projevem totalitní podstaty systému, jehož centralismus se prostě s jedinečností nesnese: niče pluralitu, ničí tento systém automaticky každou svébytnost, zvláštnost, nepředvídatelnost, svéprávnost, mnohost a pestrobarevnost, Smícháme-li všechny barvy, vznikne špinavá šed'. Intencí totality je totální zestejnění, jejím plodem je uniformita, stádnost, glajchšaltace.

JAROSLAV FOGLAR - TAJEMSTVÍ VELKÉHO VONTA (PmD)

145

revolver revue

A tak postupně mizí do nenávratna mnohost osobitých tradic, návyků, životních stylů a postojů, jedinečnost lokalit a jejich klimát, lidských institucí i společenství, výrob a předmětů.

Standardizovaný život vytváří standardizované občany bez osobité vůle. Plodí zestejněné lidi se zestejněnými příběhy. Je velkovýrobcem banality.

Kdo se příliš vzpírá, kdo si příliš zoufá, kdo si příliš trvá na něčem svém a obecné normě se vymykajícím, nebo kdo se pokouší standardizované nicotě uniknout - ať už do ciziny nebo na "trip" -, kdo zkrátka nruluje předepsaný vzhled zestejněného světa a "vyděluje se" tím takzvaně ze společnosti, ten míří nezadržitelně tam, kde siluetu společenského života už kazit nemůže: do kriminálu.

Z místa trestu za zločiny se stal "nápravný ústav": odpadový koš lidské zvláštnosti a jejích bizarních příběhů.

Kdykoli jsem se ocitl v nové cele, ptali se mne, odkud jsem. Když jsem řekl, že z Prahy, následovala otázka: "Odkud z Prahy?"

V životě by mne nenapadlo deklarovat se jako obyvatel Dejvic. Zprvu mne ta otázka překvapovala, záhy jsem ji však pochopil: v tomto staromódním světě individuálních příběhů hraje ještě roli tak staromódní věc, jako je jedinečnost městské lokality. Zřejmě jsou ještě lidé, pro něž Dejvice, Holešovice nebo Libeň nejsou jen adresami bydliště, ale domovem. Lidé, kteří nekapitulovali před zestejnující a znicotňující tlakem soudobých sídlišť (na nichž nepoznáte, v kterém městě jsou) a kteří ještě lpí na nezaměnitelnosti své ulice, hospody na jejím rohu, bývalého hokynářství, které je naproti - a na tajemné významnosti příběhů, svázaných s těmito lokalitami.

Zdá se mi být smutně symbolické, že otázku z nejpřirozenějších - totiž kde je můj domov - jsem mohl slyšet nejčastěji ve vězení.

Dějiny systému, v němž žijí, prokázaly přesvědčivě, že bez plurality hospodářských iniciativ a subjektů, bez soutěže, konkurence, trhu a jejich institucionálních záruk, hospodářství stagnuje a upadá.

Proč tento systém přesto tak sveřepě vzdoruje každému pokusu o obnovu těchto osvědčených nástrojů hospodářského pohybu? Proč všechny dosavadní pokusy v tomto směru zůstaly buď beznadějně polovičaté, anebo byly potlačeny?

Nejhlubším důvodem není, myslím, ani obava vůdců, že by to bylo v rozporu s původní ideologií, ani jejich pouhý osobní konzervativismus, ba dokonce ani obava, že omezení hospodářské moci centra by muselo vést i k omezení jeho moci politické.

Pravým důvodem je podle mého názoru - opět - sama totalitní podstata systému, respektive její ohromná setrvačná síla. Totalitní systém prostě musí kontrolovat všechno, anebo není totalitní. Nemůže vypustit celou jednu ohromnou sféru života (navíc tak důležitou) ze své kontroly a neztratit přitom svou

Václav Havel

identitu. Uznáním institucionálních záruk hospodářské plurality a přijetím povinností je respektovat uznala by totalitní moc oprávněnost ještě něčeho jiného, než jen svého vlastního totálního nároku, něčeho vyššího a jí nadřazeného, co jí legitimně omezuje. Kdyby ovšem toto provedla, popřela by tím samu svou totalitnost a přestala tak být sama sebou. Takovéto ontologické autodestrukci totalitního systému dosud vždycky zabránila jeho ohromná setrvačná síla. (Nemám pochopitelně žádný důvod předem tvrdit, že nemůže v budoucnosti proti této setrvačnosti povstat nějaká síla ještě mocnější, pod jejímž tlakem se systém vskutku vzdá své totalitní podstaty. Tvrdím pouze, že dosud se to nikde nestalo.)

Proč ale o tom teď mluvím: jestli zestejnující a tudíž znicotňující dosah politické a duchovní centralizace je na první pohled jasný, pak analogický dosah centralizace hospodářské – jako jednoho z nepřímých způsobů obecné manipulace života – zdaleka tak zřejmý není. O to je však nebezpečnější.

Kde není přirozené plurality hospodářských iniciativ, mizí pochopitelně hra soutěžících výrobců a jejich soutěžících podnikatelských nápadů, hra nabídky a poptávky, trhu práce i zboží, volitelných zaměstnaneckých vztahů, mizí stimuly tvořivosti i její rizika, drama ekonomických vzestupů a pádů. Člověk jako výrobce tak nenápadně přestává být účastníkem či tvůrcem hospodářského příběhu a mění se ve lhostejný stroj, jehož stereotypní chod už není schopen vskutku lidsky strukturovat čas. Všichni jsou zaměstnanci státu jako jediného centrálního subjektu hospodářské pravdy i moci a jako takoví se noří do anonymity kolektivního hospodářského "nepříběhu".

Ztrátou své jedinečnosti jako relativně svébytného subjektu hospodářského života ztrácí člověk kus své jedinečnosti sociální a lidské a tím i část perspektivy na vlastní lidský příběh.

V anketě REVOLVER REVUE o nejčtenější knihu současnosti bezkonkurenčně zvítězil "D Ā L K O V Ý V Ý S L E C H" Václava Havla. V roce 1986 vydala edice ROZMLUVY, Londýn.

S hospodářskou pluralitou mizí pochopitelně i motivy k soutěži na spotřebitelském trhu. Centrální moc může sice hovořit o "uspokojování diferencovaných potřeb", ale samy ekonomické tlaky nepluralitní ekonomiky ji nutí dělat pravý opak: integrovat výrobu a unifikovat sortiment. V tomto umělém ekonomickém světě je pestrost jen ekonomickou komplikací.

Člověk jako spotřebitel tak ztrácí možnost volby, čímž je pochopitelně opět sáhle manipulován: nejen, že je odkázán (jako všichni příslušníci moderní industriální civilizace) téměř výhradně na věci, které si sám nevyrobil, ale navíc si mezi

revolver revue

těmito věcmi nemůže ani vybrat a aspoň tím realizovat svou jedinečnost: má to, co mu přidělí monopolní výrobce. Tedy totéž, co je přiděleno i všem ostatním.

Centrální návrhář nábytku není asi zrovna nejtypičtějším představitelem totalitního systému. Bezděčným uskutečňovatelem jeho znicotňujících intencí je ale možná víc, než pět ministrů dohromady: milióny lidí nemají jinou možnost, než být po celý život obklopeny nábytkem, který on vymyslel.

Schválně to zveličím: z hlediska ekonomického zájmu centrálně řízené výroby by bylo nevhodnější, kdyby se v celém státě vyráběl jediný druh panelů, z nich se stavěl jediný druh domů, ty by byly vybaveny jediným druhem dveří, oken, klosetů, klik, umyvadel apod. a dohromady by tvořily jediný druh sídliště, budovaný podle jediného standartního urbanistického plánu, přízrůsobilného – s ohledem na

odsouzeníhodnou pitvornost zemského povrchu - několika základním druhům krajiny. (Ve všech bytech by byl samozřejmě týž typ televize, vysílající týž program.)

Nenápadně, ale nezadržitelně, neúmyslně, ale nevyhnutelně začíná se díky ekonomice, zplození totalitním systémem, všechno navzájem podobat: stavby, oblečení, pracoviště, výzdoba, doprava, způsob zábavy, chování na veřejnosti i doma.

Toto všeobecné zestejnění životního prostoru, věrně zrcadlící hlubinné intence totalitního systému, zestejňuje nutně způsob života a jeho rytmus, rozsah životních alternativ, okruh tužeb i averzí, smyslovou zkušenost i vkus. Zplošťuje svět, v němž člověk žije.

Jedinečnost v takovém prostředí skomírá a příběhy se stávají zaměnitelné.

Jaký div, že ambiciózní novinář jde raději riskovat život, do Libanonu?

Chce-li občan našeho státu cestovat za hranice, změnit zaměstnání, vyměnit si byt nebo sporák, či zorganizovat amatérské představení, musí obvykle absolvovat unavující anabázi po úřadech, sehnat si spoustu povolení, potvrzení a doporučení a mnohokrát se ponížit nebo aspoň zatnout zuby tváří v tvář naduté a lhostejné stvůře byrokracie. Je to vyčerpávající, otravné, enervující. Leckdo se z pouhé nechuti či mentální neschopnosti tohle všechno podstoupit, anebo z obavy, že ho to usmyká, vzdá záhy mnohých svých osobitých nápadů, tužeb a projektů.

I tím se ovšem zřekne čehosi ze svého potenciálního příběhu. Možná něčeho vedlejšího. Ale proces slevování ze sebe sama začíná vždycky malými věcmi.

Jiným nepřímým nástrojem znicotňování je, jak patrně, vše prorůstající byrokratická regulace občanské každodennosti, onoho zvláštního pásma, v němž věci veřejné infiltrují do privátního života každého člověka sice velmi "všedně", zato však velmi vytrvale a vtíravě. Množství drobných tlaků, na které v tomto pásmu denně narážíme, vytváří dohromady jakýsi horizont, který je důležitější, než by se mohlo zprvu zdát: ohraničuje totiž prostor, v němž jsme odsouzeni dýchat.

Vzduchu je v něm málo. Ale zas ne tak málo, abychom se

148

Václav Havel

udusili a byla z toho story.

Paleta způsobů, jimiž totalitní systém přímo i nepřímo znicotňuje život, není přirozeně těmito příklady vyčerpána. Zrušení politické plurality bere společnosti základní možnost sebestrukturace, protože nedovoluje rozmanitým zájmům, názorům a tradicím, aby se vyjevily a uplatnily. Zrušení nebo drastické omezení plurality duchovní ztěžuje člověku volbu způsobu, jak se vztahovat k bytí, světu i sobě samému. Centrální řízení kultury a informací zužuje horizont, na jehož pozadí člověk zraje do své jedinečnosti. Požadavek obecné a bezvýhradné loajality, ženoucí lidi do role statistů v bezpočtu vyprázdněných rituálů, vede k obecné rezignaci na veřejné sebeuskutečnění; člověk přestává být svéprávným a sebevědomým účastníkem života obce a stává se pouhým nástrojem seberealizace centrálního subjektu. Všudypřítomné nebezpečí, že bude za originální projev ztrestán, nutí ho neustále sledovat, zda se po tekuté půdě svých životních možností pohybuje dost opatrně, a odčerpává tím zcela nesmyslně jeho síly. Rozsáhlý komplex byrokratických omezení - od volby zaměstnání či studia, možností pohybu, rámce přípustné tvůrčí iniciativy až po rozsah a druh osobního vlastnictví - neobyčejně zmenšuje akční postor života. Totální nárok centrální moci, respektující jen ty vlastní limity, které si v tom kterém okamžiku z praktických důvodů sama vydává, vytváří stav obecné nejistoty; nikdo nikdy přesně neví, na čem je, co si může troufat a co nikoli, co ho může potkat; nadřazení moci výkonné moci zákonodárné a soudní a faktická všemoc policie odnímají člověku pocit jistoty a bezpečnosti. Vrchnostenská pýcha správního aparátu, jeho anonymita a zánik individuální odpovědnosti v beztvářné pseudoodpovědnosti systému, v němž se de facto kdokoli může vymluvit na cokoli a zároveň kdokoli být z čehokoli obviněn (neboť vůle centralizované moci neuznává ve sporu s jedincem řádného arbitra), vyvolává pocit bezmoci a ochromuje vůli k vlastnímu životu.

To všechno dohromady - a ještě mnohé další a subtilnější věci - je v pozadí našeho astmatu.

Navenek vše běží jako kdekoli jinde: lidé pracují, baví se, milují se, žijí a umírají. Pod tímto povrchem však hlodá zhoubná choroba.

"Zavolej mi, až ten člověk umře."

Nemocný v tomto případě neumře. Nicméně utajovat jeho chorobu znamená podporovat ji a podporovat její šíření.

V posledních letech bylo v Československu natočeno několik velmi dobrých filmových komedií, které mají úspěch doma i v zahraničí a z nichž nejedna už byla dokonce navržena na Oscara.

Jakkoli se těmito filmy bavím, nemohu se u nich zbavit tísnivého dojmu, že je s nimi cosi v nepořádku. Americký divák, nezakoušející dnes a denně zdejší typ astmatu, si přirozeně

149

Revolver revue

ničeho nevěšimne.

Co je těmto filmům společné?

Myslím, že jedna důležitá věc: jejich příběhům chybí dějinné pozadí. A byť by různými vnějšími a v jádře jen dekorativními způsoby tyto filmy sebevíc odkazovaly k určité lokalitě a určité chvíli, svou podstatou jsou jaksi mimo prostor a čas; jejich příběhy se mohly odehrát kdykoli a kdekoli.

Totalitní tlak z nich vyoperovává historičnost hned dvojím způsobem: přímo, totiž prostřednictvím cenzury a autocenzury, které mají neobyčejně vyvinutý cit na rozpoznání všeho, co by mohlo podstatnějším způsobem zachycovat historickou dimenzi života, a nepřímo, totiž destrukcí historičnosti v životě samotném. Zachytit dějinnost chvíle, kdy je podnikán globální útok na dějinnost, je zřejmě neobyčejně těžké, znamená to usilovat o story o ztrátě story, o story astmatu.

Tento dvojí typ tlaku orientuje tvůrce automaticky na oblast soukromého. Jenomže - jak jsem už řekl - soukromý a veřejný život jsou v dnešním světě (a speciálně v totalitních poměrech) od sebe neoddělitelné, jsou to spojitě nádoby, nelze dost dobře uchopit pravdivě jeden z nich a zároveň ignorovat druhý. Soukromý život bez dějinného horizontu je čirá fikce, atrapa a v posledku vlastně lež.

A skutečně: obraz života, který je uměle zredukován na jeho pouze soukromý rozměr (respektive vybaven jen vnějškovými připomínkami rozměru veřejného, opatrně obcházejícími vše, co je na něm podstatné) se nezadržitelně mění v jakousi podivnou anekdotu, žánrový obrázek, sousedskou průpovědku či pohádku, z tisíců veskrze živoucích jednotlivostí vybudovaný pomysl. I ten nejsoukromější život je v tomto podání jaksi zvláštně pokroucen, leckdy až do nevěrohodné bizarnosti, zplozené - paradoxně křečovitě vystupňovanou touhou po živoucí věrohodnosti. Je zřejmé, co tuto touhu tak vystupňovalo: povědomá potřeba vyvážit absenci druhého pólu pravdy. Život jako by tu byl zbaven svého skutečného vnitřního rozpětí, své pravé tragiky i velikosti, svých skutečných otázek. Oč půvabněji jsou zkarikovány všechny jeho vnější rysy, o to vážněji jako by se dílo míjelo s jeho nejvnitřnějšími tématy. Imitujíc ho, vlastně ho falšuje. Kaligrafie nahrazuje kresbu.

Ve filmech, o nichž mluvím, mi samozřejmě nechybí ty či ony konkrétní politické realie; nějaké v nich ostatně vždycky jsou, ba někdy dokonce ve větší míře, než je dílu ku prospěchu. Chybí mi v nich něco jiného: svobodný pohled na život jako celek. Není to tedy věc tématu; umím si představit film, v němž by nebylo o ničem jiném než o lásce a žárlivosti a u něhož bych přitom tuto hlubinnou svobodu nepostrádal.

Za nacistické okupace bylo u nás natočeno několik populárních veseloher. Vyznačovaly se podobnou nehistoričností a z ní plynoucích nepravdivostí. Ani v nich to nebyla věc tématu: výjevy z koncentračních táborů mi v nich nechyběly. Chyběla mi v nich vnitřní svoboda, cítil jsem, že jejich humor je pouze zdařilým východiskem z nouze. Je zajímavé, jak se to nakonec vždycky pozná.

Domácí úspěch dnešních filmových komedií má problematickou povahu. Lidé v nich totiž nalézají zvláštní útěchu: utvrzují se v iluzi, že astma vlastně neexistuje, a pokud existuje, že s ním

150

Václav Havel

lze žít; že se vlastně tolik neděje; že jejich život není pustošen tak, jak se jim to ve slabých (přesněji: silných) chvilkách jeví. Je to pro ně chlácholivé alibi.

V těchto filmech jsou jedinečné příběhy. Chybí v nich však znicotňující tlak, na němž jsou tyto příběhy vyvzdorovány. Lidé jsou nadšeni, že stále ještě žije příběh, opájejí se jím a obelhávají tím nakonec sami sebe: zapomínají, že ten příběh je jen na plátně, že není jejich.

Nevím, jestli se lze skrýt před virem AIDSu.

Zdá se mi však, že před virem znicotnění se nelze skrýt do žádné rezervace.

Existuje sféra, v níž může stopy našeho asmatu zahlédnout naopak lépe cizinec než člověk, který jím trpí. Touto sférou je viditelná či veřejná tvář každodenního života společnosti. Dávno jsme si na tuto tvář zvykli. Nejednoho z vnímavějších návštěvníků však zaráží.

Stačí jet například na eskalátoru metra a pozorovat tváře protijedoucích. Tato jízda je kratičkým přerušением celodenního spěchu, náhlým zastavením života, minutovým strnutím, které říká o člověku možná víc, než si uvědomujeme. Možná to je dokonce onen pověstný "okamžik pravdy". Člověk tu je najednou mimo všechny vztahy, je sice na veřejnosti, ale sám se sebou. Tváře, které tu defilují, jsou vesměs podivně prázdné, strhané, jakoby bez života, bez naděje, bez touhy. Jejich pohled je vyhaslý a výraz tupý.

Stačí pozorovat, jak se lidé k sobě chovají v obchodech, úřadech, v dopravních prostředcích: bývají nerudní, sobečtí, nedvořilí a nechotní; pro prodávající je zákazník často jen obtěžovačem, prodáváčky ho obsluhují a při tom se baví mezi sebou o svých věcech, na dotazy odpovídají s nechutí (pokud na ně vůbec znají odpověď). Řidiči aut si nadávají, lidé ve frontách do sebe strkají, předbíhají se a okřikují, úředníkům je lhostejné, kolik

na ně čeká lidí a jak dlouho; je jim jedno, pozvou-li si někoho a pak nejsou přítomni; netěší je, když někomu vyhoví, a nemrzí, když nevyhoví. Leckdy jsou schopni přibouchnout dveře uprostřed návštěvníkovy řeči. Nebylo by to tak deprimující, kdyby mnohdy nebyli v dané věci instancí jedinou a nejvyšší. Stačí se dívat na lidi na ulicích: většinou spěchají, jsou ustaraní, nevnímají; uvolněnost, veselí a spontánnost z ulic vymizely. Večer nebo v noci působí ulice pustě a beznadějně; pokud je tu a tam ožíví veselé bezprostřední společnost, jsou to povětšinou cizinci.

Z každodenního veřejného styku lidí zvolna vyprchává vřelost, otevřenost, vlídnost, nevtíravá družnost. Každý jako by myslel jen na jedinou věc: kde sežene to, co právě shání, šíří se lhostejnost a hrubost. I v restauracích jsou lidé jaksi sešněrovaní, kontrolují se, špitají si a rozhlížejí se, zda je někdo neslyší. Posledními ostrůvky přirozené družnosti se stávají hospody čtvrté kategorie, spíš v předměstích než v centru, ty hospody, na které se potom vzpomíná ve vězeních. Ale i tam přibývá hostů, kteří se jen úporně zpíjejí.

151

revolver revue

Myslím, že na společném dně všech takovýchto a podobných úkazů je jakýsi neurčitý stres: lidé jsou nervózní, podráždění, trochu úzkostliví, anebo naopak apatičtí. Působí dojmem, jako kdyby neustále odněkud očekávali ránu. Klid a zdravou jistotu nahrazuje agresivita.

Je to stres lidí, žijících v trvalém pocitu ohrožení. Je to stres nesvobodných, ponížených, zklamaných, ničemu už nevěřících. Je to stres lidí, nucených se denně konfrontovat s nesmyslem a nicotou.

Je to stres obyvatel obleženého města.

Stres společnosti, která nesmí žít v dějinách.

Stres lidí vystavených znicotňujícímu záření totality.

život samozřejmě pokračuje: své manipulaci se rozmanitě vzpírá, přizpůsobuje nebo se v ní po svém zabydluje; reálně zničen není a těžko někdy bude; vždycky si

najde skulinky, jimiž poroste dál, roviny, na nichž se bude moci nějak rozvíjet, způsoby, jimiž se bude i v tomto dusivém prostředí projevovat a strukturovat do příběhů. Jakési své příběhy si budeme svým jednáním psát vždycky.

Nelíčím tu žádný zánik lidstva. Pokouším se pouze upozornit na každodenní skrytou, nenápadnou, neefektní a nepatetickou válku, kterou vede život s nicotou.

Pokouším se pouze říct, že zápas příběhu a dějin s jejich znicotňováním je také příběhem a také patří do dějin.

Je to náš zvláštní metapříběh.

Neumíme o něm ještě vypovídat, protože tradiční formy vyprávění tu selhávají. Neznáme ještě zákony, jimiž se náš metapříběh řídí. Dokonce ještě ani přesně nevíme, kdo nebo co je jeho hlavní zápornou postavu (rozhodně to není několik jednotlivců v mocenském centru: ti jsou v jistém smyslu stejnými oběťmi čehosi, co je přesahuje, jako všichni ostatní).

Jedno je však zřejmé: o našem astmatu je třeba vypovídat nikoli přesto, že na ně lidé neumírají, ale právě proto.

Zbývá maličkost: objevit, jak se to dělá.

(Napsáno v dubnu 1987 pro REVOLVER REVUE a věnováno Ladislavu Hejdánkovi k šedesátinám. Copyright (mimo jazyky zemí sovětského bloku) Rowohlt Verlag.)

VÁCLAV HAVEL - D O P I S Y O L Z E
Vydalo SIXTY-EIGHT PUBLISHERS, CORP.; TORONTO.

152

Tma

153

j. tma možná bych docela rád
 možná bych docela rád

možná bych docela rád
časem byl
malbou v jeskyni
asi rudým bejkem
kterýmu šíjí i boky
pobodali oštěpy
ale já tehdy spíš usnul
zatimco šaman chřestil
řehtačkou z paznehtů
servanejch mrtvejm druhům
asi jsem usnul
a probudil se až teď v metru
s tím že tě potkám
cejtil jsem něco
nepochybně zvířecího
v rudým světle volání
po bolesti po krvi protože co? protože
jaký to bylo - Love? kolem je
čisto
doprava z místa na místo
celkem rychlá
a laciná
potkali jsme se
v jednom koridoru
doprovodil jsem tě z trasy B
na trasu C
pět minut chůze
po dvou letech mlčení
mluvili jsme o metru

o tý sebevraždě bylo dokonce v novinách
tys mi to upřesnila
byl to zaměstnanec v uniformě
proto mohl do tunelu
kde si lehnul
vlak ho roztrhal v okamžiku
kamery byly na nic
a řidič kterej ho viděl
neměl čas dopravit
cestující tam kam si to zaplatili
po mrtvým zbyly jen malý
temný skvrny
po obou stranách klece shodli
jsme se
že to cítíme oba

pak jsme, se rozloučili
celkem klidně
poslední slova přehlušil
rachot přijíždějícího vlaku
jehož dveřma jsi prošla
a sedla si dveře se zavřely
ten vlak uháněl tunelem
vstříc svejm vlastním dobrodružstvím
jako já
potom co jsem prošel turniketem
a označil si jízdenku
k další cestě

154

revolver revue

moje příbuzná je nešťastná
vyřízla si kus kůže
na bříše
a přelepila jím vizitku
na dveřích
kůže seschla a kroutí se
jméno není k přečtení
byt kde přespáváš a jíš
kam se vracíš
k ránu; Marije zůstává venku
celou noc a měsíc
jakloby se vyloupl
z nějaké myší vize
prší
vítr líže dlažbu
a Marije jde přes kočičí hlavy
vstoupí na kameny
a dlažba ožije
podpatky rozehrají
kočičí hlavy a je to
bubnová palba drtí oko tlamu
rudé jazýčky jak plameny
v křeči a ulicích
se nese jekot
drcených tváří
pak je Marije sama doma

myslí si že unikla
jde spát
jen se svou dávkou prášků
protože kdyby se jí narodilo dítě

byl by to kus masa

Marije kouří cigarety
popel odklepává na podlahu
Marije poslouchá hudbu
její unavený poraněný tělo
je tetováno žalem
škvírou očí hledí smrt
běsi jdou po stěnách
mizejí stropem
a vracejí se

Četli jste již TICHOU MODLITBU OD PETRA PLACÁKA? -
Pokud ne, vyhledejte ve své knihovně REVOLVER REVUE č.5

155

j.tma možná bych docela rád

pitomé sprosté básně
no jo, pořád to samý
postranní myšlenky
ulice uličky
průchody
telefonní budky
počmáraný roztouženejma
bukvicema
rozkročenejma
ženskejma letní
vzduch
asfalt po dešti
jsem tohle já?
pitomý sprostý básně
pustá hlava celý dny
úplně bez páteře
čtu antologie
to je nejlepší vy národní básníci
nejdřív si vydělat na pěknej
hustej koberec
a pak se po něm válet když
vám nejde psaní když
tejden dojde a vy nemáte
materiál
pro nedělní chvílku poesie
asfalt
já
se všema těma krámama v hlavě

a o kus dál zuřim
možná si rozbiji hlavu
lidí uhejbaj
před tím bílým
ksichtem
nevěděj
že svou agresivitu
vybíjím jiným způsobem
než s žiletka
s nožem
na vlčákovi
na osamělejch ženekejch
atd.

kdyby tahle něžná kráska
černý vlasy pod baretem zářící hady
náramky na pažích
věděla že svou agresivitu
vybízím v pitomých sprostých básních
o samotě v noci
nepřešla by na druhý chodník
usmála by se

156

Revolver revue

Živé květy

jenom jednou jsem pil
Živé květy a Iron
bylo to v bytě
kde jsem byl dva dny
na návštěvě

četli jsme si noviny
a vyprávěli vtipy
dítě který nebylo doma
mělo autodráhu
jezdil jsem s autíčkama
čem a tam
jak pronásledovanej gangster
z americkýho filmu
a pořád vyhrával
vyhrával jsem Živé květy
abych ostře
voněl
já byl tehdy pořád vostrej
za pár hodin bylo mě možný vidět
jak bloudím po domě
táhlo mě to do sklepa
když jsem se vzbudil
byla noc a já nevěděl
kde jsem
motal jsem se z chodby do chodby
jak v pyramidě
a čekal kdy narazim na ty mrtvoly
jedna chodba vedla dál a dál
světlo nesvítilo
bylo mi nekonečně
jak jsem se ztrácel v prostoru tmy a zimy
pak jsem lezl po čtyřech
ruce jsem měl krvavé
od kusů suti
nehty jsem si strhnul
a nechal je tam
nakonec jsem se dostal do ohromné
podzemní prostory kde byla mlha
a kde střed jeskyně
tvořilo jezero
plavaly tam slepé ryby
a na malém ostrůvku seděla žena
"prosim vás, kde sem?"
zeptal jsem se slušně
otočila se a já uviděl
její mrtvé oči
porostlé šupinami
ponořila se do vody

a plavala ke mě
studenýma šupinatýma rukama
mi rozervalo košili
celého by mě roztrhala
kdyby nebylo po jejím
cítil jsem její mrazivý dech
slyšel kapání vody slepé ryby
které rozvířovaly hladinu

157

j. tma možná bych docela rád

kolem nás nahmatat jsem
její lasturovité uši
a poněkud trhnul
sykla bolestí
a uvolnila sevření

běžel jsem zpátky
lezl a padal
košile na mě vlála
jak uniforma na spěšném poslu
z bitevní linie
pak jsem se dostal
do sklepa toho domu

vejít do výtahu
a zazvonit u správných dveří
bylo dílem okamžiku
přátelé mě vtáhli dovnitř
láhve zvonili jako dřív
každý se propíjel
do svojí polohy
dál jezdil jsem s autíčkama
vyhrával
a taky prohrával
a držel sem hubu
protože by mi nikdo nevěřil

pro tebe nemám jinej cit
než lítost
nemohla než přijmout
tu slinu
stálo to za hovno
byl to mizerný básník
a ještě horší
mileneč
do svejch psích očí
a ještě se olízala
dávala mu dary
o jejichž ceně neměl ponětí
sral na ni
věděla že když se zabije
ublíží především jemu
jeho pověsti
milence
podporovala
ty ostatní ženský
a léčila jeho
dvoudenní kocoviny
"táhni"
vybral jí peněženku
a jel jinam

čekala před jeho bytem
celou noc
málem zmrzla
"už si tu zase, krávo"
snažila se číst
to co psal
nerozumněla tomu
žádná z nich
to nechápala

najednou jí to bylo jasný
byla to jen jeho pověst
jeho přesvědčivý řeči
trochu upravila jejich vztah
když ho sekla nožem
podrápala ho v ty kuchyni
kde se tak často
smál
bodla ho do ramene
a záda
si taky označila

od té doby
nepřestal být

mizerným básníkem
průměrným milencem
ale má ho

158

Revolver revue

indiánský rysy

když mi bylo asi 7 nebo 8
přišla jedna z těch vln
ateismu sotva jsme přestali
mučit mouchy trhat jim křídla
topit je atd.
školní výchova zesílila všichni
jsme zjistili že tělocvikářka
začla zas skrejvat kříž
mezi prsama

skobičáky jsme vyměnili za praky
s leteckou gumou byli jsme
prostě silnější a bili se
pravítkama botama taškama a byli
za to trestaný
ve škole se hodně mluvilo
o zvěrstvech jezuitů
o tom že kosmonauti tam sou
On ne většinou
nám to bylo jedno

v neděli dopoledne dávali kovbojky
a filmy o Indiánech
Lex Barker Gojko Mitič Bílá
Holubice atd.
s bráchou
jsme museli do kostela

modlit jsem se začal později i
když Bůh má pořád
indiánský rysy

my byli ve třídě čtyři
křesťani
Kremerová...Holý emigroval Dub
je u fízlů /každej to říká/
a já se tu pořád motám
mezi kostelem a westernem

a zase jsem začal
s rozkoší zabíjet mouchy
dlaní novinama
pěstí po nich tluču
je jich tu pořád nekonečno
těch malejch slunečních tygrů
vyřezaných obloze kusem
skla přes díru
ve stěně bytu
kudy táhne

rodiče vedli vypjatou poziční válku
s náma s komunistama s celým národem
sraženým do žumpy
prohrávali
vyjel proti nim i Pierre Brice

stál jsem na dlaždicích nad kryptama
v chrámu sv. Víta
a vzteky skřípal
malejma zubama
protože v tu chvíli Gojko
dostal svýho 60týho zlosyna
a držel ho pod kostěnou kudlou
nebyl sem při tom
počítal jsem čas pohled upřený
někam
ta trpící zmučená tvář
najednou se na mě usmál
dřevo ožilo z hořících ran
sálal plamen stál jsem tam
Ježíš se na mě díval
a usmál se otevřel jsem ústa
a chtěl vykřiknout ale
mlčel jsem do pusy
mi vletěla moucha spolkl jsem jí
a všechno bylo jako dřív slyšel jsem
bzučet
v sobě a omdlel jsem

j. tma možná bych docela rád

Obora

u Hvězdy a hvězdy nejsou vidět
žádný už dva dny
si je jen pamatuju v tý hospodě
byly trhy a často jsme opilí
kupovali holuby
a hned je pouštěli
nechávali ve vzduchu teď
tu zas sedíme nemáme se rádi
lžeš pořád
jen lžeš ty historky
si vymejšlíš lháři
s pravdou nemá nic společného
to co děláš tuhle šed' tohle
zasraný město
nedokážeš popsat to bahno
kde mě se nechce žít kde
se nic neděje říká a skoro
brečí teď je pozdě chtěla
sem jinej život chci aby život
nebyl takovejhle nechci už
kouřit trávu flákat se
s takovejma jako seš ty žiješ
vymyšleným životem tady
není nožný nic než rodit
bejt nemocná souložit shánět já chci zved
sem ruce já si to vymejšlim a
co děláš ty? vstala už
se trochu potácela já? dej mi
peníze
chci koupit holuba
holuba pro tebe
šla ke klecím prodavači
se nám smáli vtipkovali mysleli
že to rozteklý líčidlo a mý
mlčení jsou neklamný důkazy
milenecký hádky
a my nevěděli
jestli náhodou nemaj pravdu vzala
holuba přitiskla ho k prsům šíleným
pohledem se zatočila a jediným škubnutím
mu utrhla hlavu
krev na rukou tělem mrštila o zeď a
vydala se ke mě
i ti nejopilejší ztrnuli
a já vystřízlivěl padla na židli ten chlap
přišel od svý klece všichni šli k nám
řval na ní
pak stál u mě
a udeřil mě
dlaní zespoda do brady zavolejte policajty
patřej do blázince viděli ste to někdy svině vožralá
někteří nás znali
když jsme holuby kupovali a pouštěli

na svobodu svoboda holuba
je svobodou vrátit se zpátky do holubníku
mezi svoje hovna a

160

revolver revue

být znovu prodán život holuba
je šedej je to život ve kterým se nic
neděje pro prodavače je to kšeft
pro opilce iluze ale
je krásný
vidět je ve vzduchu
objal jsem jí pomo-
čila se rty pevně stisknutý mezi nima
jazyk oči měla
zavřený právě
zažila něco skutečného ale
já z těch lidí okolo neměl strach podruhý
bych se udeřit nenechal a bylo to
vidět většina lidí
jsou zbabělci a blázna
se bojí každej platil jsem
v chůzi
vedl jsem jí domů byl
to konec věděl jsem že budu mít chuť
podřezat si žíly
ale že to neudělám já mu
utrhla hlavu blábolila proč
tolik piju? bylo to trochu jiný
než když mi říkala máš
mě rád? ale v podstatě
žádná změna nic
zvláštního se nedělo jen jsme
Šli po ulici trochu od krve a lehce
opilí
svlík jsem jí
hodil do vany a sprchoval
jako už tolikrát ale teď
jsem z toho zvláštní potěšení
neměl zkusil jsem ledovou vodu chvíli
jsem myslel i na vařící aby
se něco dělo ale
to jsem stopnul odnesl jsem jí
do postele a začal si balit svý krámy
moc toho nebylo pustil jsem gramofon
ty starý hity z poněkud ohraných desek
západních kapel neprobrala se ani při I'M WAITING FOR MY MAN
a při SWEET JANE chrápala koukal
jsem do zdi vůbec nic
se nedělo ale k tomu
abys žil dobrodružnej život
stačí bejt muž udělal
jsem si kafe vypil ho
a rozbil hrnek aby věděla
že to já
jsem jí tak něžně uložil
hvězdy vidět nebylo asi smog
nebo někde něco bouchlo ale my
neměli čas číst noviny my
se nikdy neměli rádi
jen jsme zkoušeli
co všechno vydržíme

moc toho nebylo myslel jsem si
a koukal z okna
na to zasraný město a
nenáviděl jsem ho a
ráno jsem vypad
do dalšího dne
kdy se nic neděje

161

Topol

162

JOSEF TOPOL

Stěhování duší meditace pro herečku
Stěhování duší

(V prostoru stojí bytelné křeslo, křehký stolec a několik kufrů a krabic, všelijak poskládaných)

Někdo přichází odzadu dopředu. Zavravorá. Je vidět, že se v prostoru orientuje spíš hmatem než zrakem. Ozvou se rány na buben. Zprvu chabé a pomalé, potom zesílí a naléhavě se zrychlí. Postava tomu chvíli naslouchá se vztyčenou hlavou. Znovu jde dopředu. Je to stárnoucí žena, rozcuchaná, neupravená. Má na sobě vetchý župan, do kterého se teprve doobléká, pod ním dlouhou noční košili, poněkud staromódní, z hebkého materiálu, snad hedvábí s krajkami. Je naboso, na jedné noze má rozšmačchanou bačkoru. Došla dopředu, rukou nahmatá křeslo a ponoří se do něho. Buben se odmlčel. Po krátké pauze nevzrušeně.

Hlavou mi jdou myšlenky, máš to marné. Můžeš bušit jak chceš, zvláště po ránu. Zrovna jsem si na moment sedla a něco mě jen tak nezvedne. Muselo by hořet. Ale s dohasínající ženskou jako jsi ty nic nehoří. Doufám, že tvé nájezdy na mou zeď tě natolik zmohly, že si dáchneš.

(Osamělá rána na buben)

Pak že umíráš. To je pátků, co máš smrt na jazyku. Dneska děláš, že do zítřka vystydneš, a zítřka jsi žhavá nedočkavostí. Včera děláš, že do rána nebudeš, a ráno mlátíš do zdi jako divá, na to je tě až dost.

(Zvolna se vztyčí v křesle)

Hergot! Kdybych neříkala, že čekám poštu.

(Chvíli vyčkává, je ticho)

Došlo ti to?

(Znovu si zvolna sedá)

Teď než dojdou od postele k fotelu. Nežli uvážím, kam šlápnu. Co si počít s načatým dnem. To nejde v běhu ani na povel.

(Další rána. Ještě nedosedla a znovu se zvedá, vzdorovitě poodešla)

Chvíli si sednu. Uvelebím se. Zvláště když se vrtím celou noc, z boku a bok, z myšlenky do myšlenky. Teď než si povím co a jak, než to v té hlavě přemelu. To ty nevíš co je. Zvláště po ránu. Protože nepřemýšlíš.

Nad vším se zamyslíš až k večeru, když už je pozdě.

(Sedá si, ale sedla si vedle, na podlahu)

V klidu si posedím a posnídám. Nejsem hrdinka, abych se hrnula do života. Nebo jako tvůj syn, oklepat se a hurá na guláš nebo na panáka. Snídám jako vrabec, ale chvíli trvá, než do sebe vpravím svůj kofein a pozřu sušenku. Mám snad nárok na ten svůj skrovný ranní obřad. Divila bych se, kdybys mi to právo měla upírat, ty, taková lidová, a demokratka. Od jisté doby jsem se zapškla, že jsou věci, na kterých budu trvat. Z kterých slevovat nebudu. Kvůli tobě už vůbec.

(Namáhavě se zvedla, někam se rozešla, uvázla v prostoru)

Kam bych přišla? Odvykni si, že přiběhnu na zavolání. Nejsem tvůj pes. Jednak by nám to zevšednělo. Přistoupit na to, nemám v tomhle

zvlčilém domě pomalu ždíbec soukromí. Dohadují se i národy, o nevměšování, jen to sleduj. Co teprve dvě

163

Revolver revue

ženské, když řízením osudu obývají jeden suterén a dělí je jenom vlhká zeď. Myslí si, že jsem fatalistka, ale osud je osud, nevybereš si. Ostatně jaké řízení osudu. Čirou náhodou jsem tvoje sousedka a žádná milosrdná sestra. To jsme si dávno ujasnily. Kromě záchodu na chodbě společného nemáme nic.

(Znovu nahmátla křeslo, posadí se)

Kdy my si řeknem dobrý den, abysme si ho přály? Tedy nevím, proč říkáš, musíš se stavit, musíme se vidět. To bejvávalo, že jsme musely. Kde je psáno, že něco musím?

(Dala si nohu přes nohu)

Přemýšlej se mnou. Musíš něco ty? Leda jít k volbám. Protože musíš? Protože máš strach. Jsi dávno odepsaná, všem na obtíž, nikdo už po tebe nic nechce a tobě to nedá, kvůli synovi se budeš plazit o berlách.

(Zvedla ukazovák)

Teď mlčíš. Protože máš iluze. I o mně. Že všeho nechám, sotva zaboucháš, a přetrhnu se, nalačno, neprobuzená -

(Osamělá rána na buben. Zachmuří se)

Ty noci prospíš, ale já. V hlavě mi haraší i v noci. Jestli jsem všecko zopakovala, co do polívky, čím to omastit, co bude se mnou a co dál. Tím nemyslím posmrtný život. Ani nechci, aby nějaký byl.,mám toho jednoho ažaž. Jenom si o životě přemýšlím, jak tak šel, kudyma se ubíral. A baví mě to, nejsem sebevrah.

(Další rána. Předkloní se)

Kterou částí těla ty uvažuješ, když ti unikají elementární věci? Krmíš se, trávíš, vyměšuješ, ale zamyslet se - co tady žijem vedle sebe, jsem jako velbloud a dvěma hrby. Co můžeš, to mi naložíš. Proč vláčím za tebe to břemeno? Pak se z toho po ránu prober. Přijdi na jiné myšlenky, když nechceš chodit k psychiatrovi a polykat ty kulaté výmysly, po kterých vidíš všechno šejdrem a svět hraje dorůžova.

(Skoro bezděky se ozvaly housle. Zamávne je rukou)

To radši polykám ten hnus. Ač mi je nanic a nic na tom světě se mi nelíbí. Ale vím, na čem jsem a něco mě hned tak neporazí. I když jsem prve málem upadla. To je den!

(Mne si koleno)

Všecko posraným navrch. Koleno jsem si narazila, kafe rozlila, mýdlo mi uklouzlo, hřeben nikde, knoflík od županu mi ulít - Teď to hledat, když bych musela hledat brýle. Brýle bez brýlí nenajdu, to dá rozum. Zuby našťestí na noc nevyndávám a zatím jsem je nespolkla, jaks mi prorokovala, mám čím kousat. Jenomže spíž je prázdná, zase vzít tašku a jít na lov, a pochlebovat pekaři a cedit krev u řezníka.

(Osamělá rána na buben)

Nejsem hluchá.

(Náhle se dá do křiku)

Nejsem hluchá, ale když chci uslyšet zvonek, musím tu sedět jako pěna, vyhlížet listonošku nemůžu!

(Ovládla se, ztiší se)

Jednak pro špínu oknem není vidět. Potom je únor, je tam mlha. To vidím, protože mi spadla záclona. Listonoška je láskou slepá, budu ráda, když náš barák v té mlze najde. A to nevím, jestli zas nejsou posunuté dny, když visí vlajky. Místo středy může být pátek nebo pondělí. Nebo klidně je dneska neděle, pošta nechodí a ta žába, co nosí poštu, teď po sobotě vyspává, nebo se dala do velkého prádla a dopis, na který

164

Topol

čekám, zas někde trčí. Taky bych měla něco přeprat.

(Sklonila hlavu, ze záznamu se ozve její hlas)

M a g d a l e n o ,
je mi líto, že jsi tam sama, atakdál,
ale moje záležitost tady
se slibně rozvíjí!
Jsou až nějaké slibné kontakty,
rýsuje se nadějná perpektiva,
přesto mívám špatné svědomí.
Nebylo by bývalo lepší
žít skrovně s tebou, nenamáhat se?
Přestěhujem se a začneme
žít nový život, jenom ani ty
ty nebud' líná, rozhlížej
se okolo sebe, atakdál.

(Pomalů zvedla hlavu))

Nepoučuj mě. Stačí se porozhlédnout a vidím, co všecko bych měla.
Napadne mě to. Kam kouknu, vidím chuchvalce. To za prvé. Odporné
smotky, kvítí všech možných nečistot. Jsou, kam se kouknu a to
nedohlédnu do šerých koutů , natož pod postel. Jednou si tam posvítím
baterkou, až ji najdu. Narozdíl od tebe mám představivost, vidět to
nemusím. Chuchvalce jsou slabé slovo, bys řekl, R o b e r t e. Měla
bych vytrít podlahu. Nebo se pustit do okna. Vidím, co to je za
unikát, když mi záclona kecla na zem. Ani nevím, jestli ta mlha venku
je opravdová, nebo jestli je to tím oknem. Jak tam polezu? Štafle
nikde. Moř si hlavu, kde malovali, komus ty štyfle půjčila? Poctivost
jako když vymře, paměť žádná, kdo by to nevyužil? Ať si ty štafle
sežerou. Stejně bych na ně nevyšlela. Komu vadí mé špinavé okno? Mě
ne. Venku vidím, co chci. A zvenku jsem neprůhledná. Není to ideálnější?
Nemusí to být dneska ani zítra, ale dlouho to trvat nebude. Čekám už
jenom jednu zprávu a stěhuju se. Dám sbohem téhle barabizně, kterou
co nevidět mají bourat. Spíš do vyletí do povětří, párat se s námi
nebudou.

(Osamělá rána na buben))

Chci tě vidět, A l ž b ě t o !

Chci vidět, jak tvůj syn si tě stěhuje na sídliště do dvě plus jedna
s lodžií a se snachou. O mně vědí, že mám kam jít, že jsem se
pojistila. Znovu si někde rozestelu postel a pověsím lustr. Zatímco
tebe někam šoupnou, budeš ráda, když vyfasuješ erární deku a uvidíš
žárovku.

(Celá se schoulí)

Roberte! Nelenošim tu, odpočívám. Chci se pro tebe uchovat svěží.
Nepoznáš mě, až se začnu starat o náš společný domov. Ušmejdím se,
abys měl doma, co máš rád. Starat se o sebe mě nebaví, sama tu péči
neocením, ale když ve tvých očích najdu odlesk vděčnosti, přetrhnu se
horlivou snahou. Na čistém ubruse z čistých talířů si budeme
pochutnávat. Vystojím frontu na mandarinky. S radostí se budu ometat
kolem plotny. Ne jako doposavad'. Přesolím něco nebo přepepřím a sežer
si to! si spílám. Jez, co sis uklohnla! To že jsem pořád myšlenkama
jinde. Ještě že léty moudříme. Pro tebe se naučím vařit. Víím, co jsem
zanedbala. Že láska prochází i žaludkanu žádná uženiny, nic
ohřívánoho. Kuře, ryby a zelenina, k tomu chlazené mošty, občas i
ležák na přilepšenou. Večer kus sýra, plátek ho

Revolver revue

vězího. Žádný tuk, abychom si neošklivili jeden druhého, až budem

supět do schodů. Nové hnízdečko si usteleme ve třetím patře bez výtahu. Je zdravé chodit do schodů. Za odměnu pak ta vyhlídka z našich oken. Z kuchyně na mohutný akát, z pokoje na spořitelnu. Není to symbolické? Akát nám připomene, že ani život není bez trnů, i když se obaluje květem. Ve spořitelně bude naše jistota. Nikdy se nevydáme z posledního. Nebudeme potenku skákat. Když se přes zimu uskrovníme, v létě si vyrazíme z kopýtko. Víš co to bude, Robertey? Nemuset škudlit. Neobracet každou desetikorunu, když na to máme. Kde je pak lidská důstojnost? Od jara myslet na vánoce jestli a jak to seženu. Kde je pak radost? Je to příliš krásné, Roberte, až moc. Rozbásnila bych se. Musíš mě brzdit. Spoléhám na tvou praktičnost, tvůj zdravý rozum a střízlivý úsudek.

(Sáhla po zrcátku na stolku, oddálí ho na délku ruky a zadívá se do něho)
Po všech smúlách máš nakonec štěstí. Važ so toho. Zlomila sis nohu, přestala tančit, myslela sis, že všem dnům je konec. Co to chtělo? Být trpělivá, dívat se. Rozhlížet se okolo sebe, nechodit s hlavou u země.

(Zakvílely housle, až u kobyly. Na chvíli ztuhla)
Teď pro změnu vyje tvůj pes. Proč já hloupá ti toho čokla chodím venčit, když psy nesnáším? Proč ho držíš mi řekni, žiješ se zvířetem když to zvíře u tebe zkouší víc než ty? Kdykoli ti přestýlám postel, v matracích kosti, slupky ze salámu a scvrklé buřty. Sdílíte spolu jeden pelech, ani nevíš, co pod vás zahrabal. Co udělá, až mu zásoby dojdou? Bála bych se, že se to zvíře pustí do mne.

(Rána na buben)
Jen si bouchni. Jak říkala Malypetrová, když mi dávala hodiny klavíru, holka, máš úhoz! Já nedovedla vytukat pianissimo. Ale co svedeš ty, to není úhoz, to je úder! Buď vyje tvůj pes, nebo ty mlátíš do zdi. Teď mi řekni, jak mám uslyšet listonošku?

(Udělal se ticho, zklidní se)
Nosí mi expresy a rekomanda. Občas nějaký ten balíček od Roberta. V něm káva, čokoláda, žvýkačky. Zapomíná na moje zuby. Vždycky té holce šoupnu od cesty, ne jak ty, abych říkala, za co platíme daně, jsou tu od toho, státní zaměstnanci. V tom máš nakonec pravdu. Ale dáš jí něco a je jako vyměněná. I tužku ti půjčí a někdy si poklábosí. Mně bývá, jako když mi donesla kuře v alobalu. I když má pro mne jenom složenku, něco na zaplacení, ale vlídnost je vlídnost. To se ví -

(Klevetivě se předklonila)
- ne že bych jí zobala z dlaně. Věřit jí nemůžeš. To by nesměla mít na rohu toho chlapa. Pro něho nepromrhá chvíli, aby to stihli do

oběda. Někdo o něm říká, že je noční hlídač nebo vyhazovák v baru, někdo zas, že je u policajtů. Hlavně je dopoledne doma a čeká na ni. Ví, že tou dobou ona už je na trase s tou svou poštáčkou brašnou a míří k němu. S brašnou! Dovol, abych se zasmála. Roznáší poštu v igelitových taškách. A když prší, má šusták anebo obyčejný deštník. Kde jsou doby, kdy mívali pláštěnku s kapucí a jezdili na kole!

(Utře slzu)
Myslela jsem na jiné věci, než jsi zabouchala, ale s tebou

se nepovzneseš. Řekne se, není nad to se zamilovat, ale je to to nejošidnější, co znám. Bude to ten jediný případ, kdy samy strkáme hlavu do oprátky a lítáme v tom. Trocha soudnosti by to chtělo. Už nám dávno nehoří koudel, bohužel. Můžem se stavět na hlavu a nikdo nám nezatleská.

(Vysmrká se)
Že jsi mě nepoznala mladší. Byl se mnou jiný pohovor. Jak jsem se s každým chtěla domluvit! A teď to byl kdo byl, třeba instalatér, jako tvůj syn. Vysvětlit mu, co mě kde zlobí, kde to kape. Nikdy nevím, kolikátého je. Jako by na tom záleželo. Ví, že mám dneska

narozeniny. Měla bych se svátečně přiodít, když mám narozeniny, a naopak, jsem celá divná, nepohledná, a nic se mi nechce. Stěhuju se. Všecko mám dávno zapakované. Jediné punčochy jsem přeprala a čekám, až uschnou. Špínou se na mě kroutily.

(Zachvěla se zimou, zvedne si límec županu)

Na prsou se mi to rozevívá. Najdi ten knoflík, kam se zakutálel. Víš, co je knoflík. Malé, kulaté, a nabere to směr, že se nestačíš divit. Teď to hledej, když si nemáš čím posvítit. Lustr jsem zapakovala už dávno. Žiju tady z božího světla, co den dá. Nepovídat si s tebou nebo s Robertem, ani nevím, že jsem. Jdu někam, jdu a šátrám po zdi. Kolikrát i kafe si nasypu vedle. Loknu si, slepá, chlórované vody. Den ti uteče, ani nevíš. Něco si promyslíš a stmívá se. Zas abys lezla pod peřinu. Jak je noc dlouhá, o tom bych mohla vyprávět. Od kuřího oka až po modřinu na čele si promýšlíš, jak šel život, co kdy bylo a není kde to je. To ty neznáš. Čučíš do televize až po tu hymnu, usneš při tom a nic se ti nezdá. Anebo jako onehdá. Zdá se ti, že jsi na synově svatbě a padá ti punčocha.

(Ozvaly se housle)

Alžběto, to se ti s t a l o na synově svatbě! Ty ani neumíš mít sny. Zdá se ti o tom, co se stalo. Kdežto já –

(Zimomřivě zasune ruce do rukávů, je skoro pyšná)

Mívám s k u t e č n é sny. Jako na dnešek. Sedím, ani nechci říct kde, když někdo zvoní. Mám co dělat a tumáš, stěhováci, jsou tu! Jeden v černém jak od pohřební služby, druhému chybějí čtyři prsty, třetí, pidižvík, je o berli, a hnedka do mne, paní, to nepobereme, nám bylo řečeno pár švestek. Rozčilená vyběhnu ven, tam místo stěhovacího auta vidím džíp. A že jen to nejnutnější. Teď to hledat, to nejnutnější! Tvářili se, jako by se kvůli minutě měl posrat vesmír. Těch věcí, co jsem oželela! Do všeho kopali a smáli se mi. Až jsem se neudržela, vy banditi! Víím já, bez čeho se obejdu? Co je nejnutnější? To, do čeho kopáte, je můj život! Počůrala jsem se, když to chceš vědět. Stejně pak, co to v nás je, každému jsem šoupla zelenou, i ve snu mě to napadlo. Až tam to došlo, jeden druhého si neváží a nic ani ve snu není zadarmo. Když naložili ten džíp, oni se vezli, já šla pěšky. Trmácela se zbytečnější než papiňák a všecky ty krápy. Docela nepotřebný krám.

(Rozřinčí se budík. Vystřízlivěla)

Slyšíš, jak jsem se pojistila? Jako bys mě ze dne na den nebudila ty svým boucháním! Strkám to na noc pod postel, protože čas je neúprosný a ner-

Revolver revue

vy máme jen jedny. Pod postel nepolezu.

Teprve jsem se probudila. V tu ránu je život samá povinnost. Pracující jdou manifestačně do práce, když nejdou zrovna manifestovat. Zatímco my, dvě důchodkyně – Nejvíc nás baví chytat lelky. Neříkej, že si nezachytáme. Prolelkujeme někdy celé dny.

(Zvedla ruku, krátkozrace se na ní podívá)

Co držím v ruce? Je to jehla. Proč držím v ruce jehlu? Nic jsem nejedla. Abych si něco zašila? Nitě mám dávno zapakované. Nejspíš jsem tu jehlu chtěla dát někam stranou na bezpečné místo. Jenomže u mne dát něco stranou. Dát ji na stůl, může mi přijít do jídla. Anebo na parapet u okna. Zapomenu, když s ee zadívám na ulici, a mám ji v lokti. Teď co s jehlou. V ruce ji věčně držet nemůžu. To abych na ni pořád myslela. Leda bys přece jenom zašla k Alžbětě, mezi řeči si řekla o nějakou nit a zašila si župan. Táhne mi na lopatku. Koupím si nový, jen co se přestěhuju. Tmavší, aby se tolik nešpinil. Tenhle už dotrhám. Co kdybys tu jehlu Alžbětě dala? Nic ti to neudělá

(Zadívá se na jehlu proti světlu)

Ikdyž má zrovna pěkné ouško. Tím by prošla i silnější nit. Co se s

tím jinak namuckáš.

(Zkouší jehlu palcem)

Taky je ostrá, neotupená. Možná, že ještě ani nešila. Kdovikde byla! Holčičko! Třeba jsme ji vymetly z podlahy. I když jsme naposledy zametaly o svatém dyndy. Tam se toho už schovalo. Acylpyrin jsme vydlobly jednou z jedné škvíry. Brož z blůzy, sponky do vlasů, hrách, čočku, jedlé kaštiny, prsten od Roberta tam jednou zapad! Nadávaly jsme kurvy lidi, málem jsme z toho udělaly dráma. A co to chtělo? Vzír smeták. Všimnout si. A vůbec -

(Utře slzu)

Tu jehlu píchnu do klopky. Nemám takovou bradu, abych se o ní bodla. Zvláště když bude špičkou dolů. Aspoň něco jsem vyřešila. Zmohlo mě to. Celá se třesu. Jako by mě přejel vor. Blbost. Von nikoho nepřejede, leda rybu, a ta si dá pozor.

(Uvolnila se, dá si s potížemi nohu přes nohu, mne si koleno)

Viděla jsem jednou voraře. Neuhádnou, jestli to bylo v dětství nebo ve filmu. Stál u kormidla, starý a tlustý, Ani ve filmu. Kde bych jinak k vorařům přišla. Nevyrůstala jsem u řeky. Být tam řeka, stejně by mě k ní naši nepustili. Báli se o mne. To už pak nikdo se o mne tak nebá. Zvláště tatínek. Maminka nevěděla co dřív. Ne že by tatínek měl čas, ale mužský se dovede víc bát, je takový už od přírody. Mužský se bojí, ženská zkusí.

(Zesílený tikot budíku)

Roberte, žes mě nepoznal mladší. Byl se mnou jiný dohovor. Pomalu zapomínám, že ta omletá slova, která používám, dřív něco znamenala. Když jsi odcházel, dala jsem ti úspory, to to nejdražší, co mám. Teď tady teskním. Divíš se mi?

(Toužebně zvedla ruce)

Jak jsem se s každým chtěla domluvit! Ať to byl kdo byl, třeba policajt. Vysvětlit mu, proč jsem šla na červenou. Anebo u doktora. Popsat mu, kde mě zas píchlo, kde to vážne. Už to byla náplast, hojilo to. Teď všechno dělám halabala. Blbnu a ptám se, zamkla jsi? Zhasla v předsíni? Vypnula vařič? Umyla ses?

168

Topol

Jako bych byla duchem jinde. Popel si sypu do kompotu, miska jak miska. Brýle nevidím, do bačkory se nevejdu, župan mi ulít.

(Spustila ruce)

Knoflík od županu mi ulít. Nevím co říkám a co dělám. Nikdy nevím, kolikátého je. Jako by na tom záleželo. V přírodě to není. Ve skutečnosti to neexistuje. Bývají nějaké ty svátky. Je větší ticho nebo větší randál, a jinak je to obyčejný den. Slunce zapadne, kde má tramvaj nejede, blbec nezmodří, plevel roste. Hodinu hledám klíče, mám je v ruce. Punčochu si navléknu místo rukavice, jako bych chtěla štupovat a ne jít nakupovat. Říkám si -

(Zvolna se zvedá)

Bestie, myslí na to, co děláš! Buď u věci. Kdybys rodila, věděla bys, co je být při tom.

(Ozvou se housle. Jde dopředu, jako by šla po jejich zvuku)

Vyčítáš mi ve svých dopisech, že tady hniju. Tobě se to mluví, Roberte. Jsi pořád někde, věčně na cestách. Kdybych cestovala jako ty a nehnla tady, tak bych nehnla. Jinak to neumím říct. Jen ráno lapneš zpod víček denní světlo, zavrtíš se a máš před sebou cíl, k tomu cíli se ubíráš, den ti uteče, nakonec usneš zdravým spánkem, ani ti nepřijde, že žiješ. Co já se naplahočím, napřemýšlím. Kde jsou ty mužský, říkám si, když by je člověk potřeboval? Dny se mi táhnou jako kolomaz a cíl nikde žádný. Připadám si jak moucha spadlá do vody. Plavu, abych se neutopila.

(Zakopla o kufr nebo o krabici, přepadla, chvíli tak zůstane)

To se ti podobá. Nad vším medituješ a nic neuděláš.

(Namáhavě se zvedá)

Aspoň ten kufr, co máš šaty, sis mohla označit. Ne psát tam š a t y , to by křičelo. Může to chvíli ležet na chodníku, než přijdou stěhováci, ale mohla jsi to pomáznout červenou barvou. (Něco drží v ruce, zjistí, že to je hřeben, začne si pročesávat vlasy) Červenou barvu ani nemáš. Vůbec tu nemáš barvy. Leda rtěnkou bys mohla udělat kroužek nebo křížek, nebo co se tak dělá. Vypadalo by to frivolně. Zvláště na ulici. Žiješ tu jako v zákopě. Mohlas to nějak uspořádat, ty kufry a krabice. Říkáš si, je to provizorium, nemá to cenu s tím hýbat, když stejně budete jinde, ty a ty věci. Teď uvažuj. Kdyby se ta Robertova záležitost měla protáhnout; jakože to na to vypadá, takhle se pořád nedá žít. Dá se takhle žít. Jenomže si pomalu na ten svůj herberk zvykáš. Zvykáš a nic s tím neděláš a lelkuješ. Vlastně jsi líná jako veš. Pomalu toho rýmuješ. Co ti brání trochu uspořádat, abys tu žila jako člověk?

(Naslepo omakává zavazadla)

Kupříkladu na téhle škatuli se dá sedět. Třeba je v ní televizor. Ta by mohla jít pod okno. Sedíš na ní a díváš se na ulici. I když dneska na ulici uvidíš hovno, když je mlha.

(Pokusí se hnout krabicí)

Jenomže je to kráva těžká.

(Nadýchne se)

Co tahle?

(Omaká ji)

Do téhle by ses probořila. Bude v ní prádlo nebo peřina. Ale

169

Revolver revue

kousek to poodtáhneš -

(Poodtáhla krabici)

Pane! To se tu uvolnilo! A co to chtělo? Trochu přemýšlet. Život je změna.

(Zkouší se projít prostorem)

Klidně jdu a nemusím to obcházet jako prve. Stačí málo a hned je to jiné, přehlednější. Proč si z těch krámů dělat slalom? Taky už nejsi nejmladší.

(Zvedla něco)

Tady jsem zapoměla džbán. Džbán se hodí. Až půjdu z pošty, cestou si koupím květiny. Kdyby - nedej bůh - se objevil Robert, měl chuť na pivo, květiny přendám do umyvadla. Až to pivo ze džbánu vypije, květiny vrátím, kde byly.

(Posadila se na krabici, proboří se do ní)

I když teď zase, bez té škatule - Už jsem si na ni tamhle zvykla. Jak se známe, podvědomě se té škatuli budeme vyhýbat, jako kdyby tam byla. Co na tom trhmem. Vypadá to tam divně, neobydleně. Skoro bych tu škatuli vrátila tam, kde byla. Teď sama nevím. Dát ji, kde byla, nebo s tím už nehýbat?

(Namáhavě se zvedla)

Nesmíš za všeho dělat vědu. Ať tak či onak, štvát se nebudem. Pro dneške toho bylo už dost. Jaks mi sám napsal, Roberte. Ty, Magdaleno, si koukej život usnadnit. Neztěžuj si ho a neztrpčuj. Povznes se nad malichernost. Jsme povoláni k něčemu vyššímu. To se ti řekne, Roberte. Dívej se, rozhlížej se okolo sebe! Víím, co uvidím. Mám představivost. Ani to vidět nemusím. Nesrovnávej mě s Alžbětou. Jak Alžběta bývala pečlivá! Nikdo ji nikdy neviděl než s hadrem. Pak že my lidi jsme si rovni. Alžbětě dát hrad, chodí tam s lopatkou a se smetáčkem, má v ruce hadr, hrad si neužije, protože o hradě nic neví. Teď je Alžběta nemohoucí. I jí se práší pod postel a život jde dál. Mluvím o tak náročných věcech jako je úklid. Přitom jsem skromná. Nežiju si nad poměry jak dneska kdekdo. Chudobě sluší čistota, se říká, ale má to své meze. Trocha špíny chudobu neposkvrní. Mít krásný, běloskvoucí byt, dávno mě z něho vystěhovali. Nad mou norou každý ohrne pysk, přejdou ho laskomiby. To je naděje chudých,

Alžběto. Nikdo jim nezávidí. Chudému stačí, když má fantazii.
(Zvedla se, jde k pomyslnému oknu)

Máš to asi jako ty naše okna, co vedou na chodník. Uvidíš tam celého psa, když není bernardýn. Pána zřídka, tak do pasu, když není lilipután. Alžbětu to stačí rozčílit. Chce vidět pána. Magdalena si pána umí domyslet. Někdy se splete, málokdy. Vidí celého jezevčíka, pána tak po pás. Když se pán k jezevčíkovi sehne, co vidí Magdalena? Jaký pes, takový pán. Alžběta nehraje karty, nic jí neříká spodek asvršek, tím to je. To, co je dole, je i nahoře. To za prvé.

(Zakvílely housle)

Proč mluvím o psech, když psy nesnáším?

(Vrátí se ke svému křeslu)

Co jsem to prve? - Chuchvalce.

To nemluvím o pavučinách. Jsou, kam se podíváš, opředly mě

170

Revolver revue

jako Šípkovou Růženku. Pavouka bych narozdíl od tebe nezabila. Ne že bych neměla tu odvalu, nebo věřila, že pavouk je štěstí. Ty máš psa, utrhuješ si od huby, abys měla na tu horentní daň, když doly a lesy už nás neuživí. U mne to bylo jiné. Nikdy jsem nechovala zvířata. Kde taky, při tom životě, který jsem vedla? Tančí ve varieté, jezdi po estrádách, roztahuj nohy. Jednou Robert, když viděl, jak jsem tu věceméně sama, mi pořídil rybičky s akváriem. Pak jsem tu byla tři dny bez proudu. Úplná žalost. Nebo mi v kleci donesl andulku. Taky chcípla. Myslím, že hrůzou nebo překvapením. Kdo by tu nechcíp, v téhle díře?

(V kapse županu našla cigarety. Na druhý pokus si jednu zapálí)

Až na pavouky. Pavoukům se u mne daří. Na to, co jich mám, bych se tu dneska štěstím tetelila. I tak přišla krize. To jak jsem, na tvoji radu, si dala vymalovat. Nejspíš je to zabilo.

(Utře slzu)

Začla jsem znovu, nevzdala jsem se. Z chodby jsem si donesla prvního. Teď najít, kde by se mu líbilo. Upřed si kousek pavučinky a moucha jak z děláni žádná. Bude to téma družicema, jsi řekla, Alžběto. Ale moucha je moucha. Jako by pořád něco nehnulo. Schválně jsem tak nechala kazit hovězí přední. Přišly, to se ví, soudružky mouchy. To jsem se nalítala! Po nejprve chytala sama a cpala mu je, až se mu pavučina protrhla. Hned měl co dělat. Brzo se zdálo, že se přežral. Šťastně to přežil, ale pořád sám. Zalezlý v koutě jako mrtvý. Vůbec se nerozmnožil. Až mě napadlo, chce samičku. Co jsem se našmejdila. Po půdách, barák co baráku, nosila to v semknutých dlaních, abych to nerozmáčkla. A jakože svět je zlý a lidé nepřející blbci. Dala ses slyšet, Alžběto, že chodím dlaně sepjaté, jak náměsíčná, a věřím v boha. Roznesla jsi to po ulici. Mohla jsem ti někdy říct pravdu? Jak to v těch dlaních šimralo?

(Usměje se jak ve vzpomínce)

Nakonec má snaha marná nebyla. To zvíře se u mne rozmnožilo. Říkám zvíře, a nejspíš je to hmyz. Jenomže Alžbětě říct hmyz Hned vidí štěnice, rusy, šváby a vši. Kdežto pavouk je něco jiného, ten neuškodí. S pavoukem se dá žít. Hlavně tu bylo něco živého, hodiny jsem to pozorovala, čas mi hned jinak utíkal. To za druhé.

(Rána na buben)

Mám tu špínu, tak mám. Je to naše špína, moje a mých pavouků. My si v ní lebedíme, my ve své špíně žijeme, ty ne. Je vidět hlavně po ránu. Ráno oči víc vidí. Než se unaví, než si zvyknou. Ráno čerstvější večera, se říká. Blbost. Ráno moudřejší večera, se říká. Já budu jiná, než se říká. Z čeho do večera nezmoudřím, to ráno nedohoním. S čím v noci lezu do postele, s tím ráno vstanu.

(Další rána)

Jsi na tom špatně, čím dál hůř. Vidiš me ráda, z nouze Magda dobrá,

ale když se to uváží, meleme pořád dokola to samé. S tebou se nepovneseš. Co můžu, to ti udělám, ale než končit jako ty - Stáří je hnusné, Alžběto. Co tebe drží při životě? Syn už tě dávno odepsal. Až vystydneš, přijde si pro prstýnky, se-

171

bere nějaký ten cajk, i peřina mu bude dobrá. A stejně jsi ráda, když se ráno vzbudíš. Z čeho se ještě raduješ?

(Probírá se ve vlasech)

Chodívám od tebe tak zmožená, že říkám, sladká moje samoto! Jsem, tu svou paní, dělám si co chci. Nemusím dělat, že mě trápí, že ty se trápíš. Nebo se řehonit, když pookřeješ a předvádíš mi jak na umakartu svojí sklerózu nebo to hraješ na soucit, sténáš a hekáš, Magdo, otoč mě! Schválně jsem včera prstem nehnula. Sama se otočíš jak srnka a řekneš, Magdaleno, kdybych tě tady neměla! Nejspíš se nám všecko už dávno jenom zdá. Alžbětě Magdalena a Magdaleně Alžběta.

(Ozvaly se housle. Usmála se)

To se ví, kdykoli mi od Roberta donesou psaní, jdu, kdybych lezla po kolenou, a přečtu si ho. Kousej se vzteky, žárlí, bestie!

(Ze záznamu slyšíme její hlas)

Magdaleno,

je mi líto, že napínám
tvoje nervy, ale moje záležitost
se opět protáhla a protahuje se.
Měj trpělivost. Ty jsi přece
realisticky uvažující člověk.
Svět je nemilosrdný, nemůžeme
odnikud čekat pochopení anebo soucit.
Spolehni se, že tomu udělám brzo konec,
jen co vydělám trochu peněz.
To odlučné a bolesti ti potom
bohatě vynahradím, přestěhuju se
a začne nový život. Ty teď dbej
o náš budoucí domov, neutápěj se
v pseudoproblémech a rozhlížej se
okolo sebe.

(Rána na buben. Vystřízliví)

Roberte, jak je vysilující, než jí přečtu tvůj dopis. Všecko jí říkat nadvakrát. Artikulovat. Něco jí zařvat rovnou do ucha, když něco se řve špatně. Fajnovosti, kterými nešetříš. Poezie, kterou své psaní prošpikuješ. To, z čeho na mne dýchne krása, Alžbětě musím předvést do prózy. Ta ženská neví, co je oblak. U ní všecko jsou mraky. Oblak uslyší jako povlak, myslí na cejchy. Že jí křivdím? Neviděla jsem, že by někdy šla zamyšlená. Nebo si domů nesla kytku. Věčně se prohýbala pod žrádlem. Stačila nějaká ta fáma, už stála ve frontách a kupovala, jako by měla přijít potopa. Jednou se podestlala cukrem, když se jí jinam nevešel, nade mnou ohrnula pysk, když já v té panice si kráčela s frézií v ruce nebo s hyacintem, anebo s malou bledulí, s poslíčkem jara.

(Rozehřálo jí to. Stáhne ze sebe vetchý župan, je v dlouhé noční košili)

A co dřív, když jsem květiny dostávala. Od svých ctitelů. Taky jsem pro ně tančila. Domů jsem to vozila taxíkem. Bylo k ránu, div jsem bradou nadržela o zem, ale moje květiny byl můj obřad. Nestrpěla jsem při tom nikoho, ať to byl kdo byl. Pookřála jsem, popadla už nevímkolikátý dech. Vybálila všecko to kvítí, ke

172

Revolver revue

Ke každému našla vhodnou vázu, slušivé osvětlení a příhodné místo.

Bylo to krásné, vonělo to. Všecka únava ze mne spadla. Teprve jsem vychutnala svůj úspěch a blaženě unínala..

(Bezděky se hluboce předklonila, jako při potlesku, chvíli v předklonu setrvá)

Děkuju. Díky. Díky vám.

(Rukou posílá vzdušný polibek. Ozval se buben, lekla se, řízlo jí v zádech, zůstane nahrbená)

Alžběto, dobré jitro ti přeju. Už mě netrap. Nebo budeme na sebe zlé a neuhádnem, odkud to přišlo. Jestli to zlo je někde mimo anebo jestli není v nás.

(S námahou došla k pomyslné zdi, opře se o ni celou vahou)

Jak se ti vždycky podaří mě zblbnout.

(Pomalou, s viditelným úsilím se narovná)

Čekání je to nejhorší, co znáš. Čekáš a nic přitom neuděláš, protože to znáš. Sotva se do něčeho dáš, jako naschvál přijde, na co jsi čekala.

(Pomalou se rozešla)

Potom taková rozdělaná, nedodělaná práce je mrzutá a vracet se ti k ní nechce. Proto se do ničeho nepustíš. Řekneš si, když já musím čekat, všecko počká. Nezblázníme se.

(Zakopla o nějaký kufr, ohmatá ho a posadí se na něj)

Byly doby, kdy se u mne dalo jít z podlahy. Všecko se lesklo Cídila jsem i blbou mosaz. Kdo ji vymyslel? Taky ne mě všecko jen hrálo. Chodila bych tu ve dne v noční košili? Nestrpěla jsem na sobě žádnou vadu, s každým kazem jsem běžela k zubaři. Už to ke mně tak patřilo.

(Rána na buben)

Teď jsem skromná. Nežiju nad poměry, jak dneska kdekdo, nezvlčila jsem. Proto říkám, trocha špíny mě neposkvrní, žiju jako koroptev v brázdě, mám to jako ochranné zbarvení, mít krásný, běloskvoucí byt, dávno jsem o něj přišla, nad mou norou se každý ošklibne, přejdou ho laskominy ! To je naděje chudých, Alžběto, nikdo jim nezávidí. Někdy nevím, Roberte, jestli se odsud máme stěhovat. Jako by nestačilo mít se kde obejmout. Jen si šeptat anebo držet zobák, při tom se mluvit nemusí. To není jako milovat svou vlast. Zvláště když jsou dva spolu. Co tu nejšeš, dny se mi táhnou jako kolomaz. Jako když moucha spadne do vody a plave, aby se neutopila. Popolétnu, když od tebe přijde dopis. Vznáším se chvíli jako zvichřená. Stačí málo a znovu v tom lítám, spadnu do toho a cachtám se v tom. Blila bych nad takovým životem. Tvých slov se vždycky nenajím. Taky to už po tobě sotva přečtu. Je vidět, jak to píšeš narychlo. Děláš hrubky, zapomínáš mateřský jazyk a škrábeš jako Angličan.

(Zvedla se)

Cos mi to naposledy psal? Že je zítra moudřejší dneška. To si může říct holka po tanečnicích, když si to spočítá. Ale my, staré kurvy, Jestli pro nás stojí poručík na stráži a salutuje, pak tc je rozum, rozum a nic víc. Rozum snad ještě máme. Anicvíc. (Jde dopředu s povykasanou noční košilí jako po jevišti) Jsem normální a střízlivá. Tak střízlivá, až říkám, žít zas jednou s vykolejenou myslí, nic nebrat vážně, neohlížet se, blbnout a blbnout, tralalá -!

(Poskočila si)

Jako to dělám, když jsem sama. Co teprv na veřejnosti! Blbec

není odpovědný za svoje činy, bláznům vše dovoleno! Tykala bych cikánům, objímala předsedu vlády!

(Někde ji píchlo, pokulhává)

Brzdi se. Neunášej se představami. Chvilu povyražení, měsíce v lochu, tak bys dopadla. Dělat si, co chceš. Anebo říkat, co si myslíš. Kde žiješ, to si uvědom. Měj si nápadů sto a jeden. Který ti projde? Jenom jeden. To nejbanálnější, nejpitomější, co by udělal každý. I když nevíš, kdo to je každý, ať je to co je, je to jako mor. Sama se

podle toho chováš. Neříkáš si, když se máš pro cokoli rozhodnout, jak by se každý zachoval, být na tvém místě?

(Dala se do ní zima. Hledá, až najde svůj župan. V kapse županu vyhledá zuby s pilulkami, jednu z ní vyklepne do dlaně a lačně ji spolkne)

Byla jsi někdy originální? Udělala jsi v životě něco, aby to zavonělo novotou? Tančila jsi jako se tančilo, šlapat chodník, šlapalas ho, jako ho někdo šlapal před tebou. Máš hlavu jako stěhovací vůz. Kdykoli jsi chtěla myslet, bolelo to. Byl to pud, pouhý, pouhopouhý pud, když jsi tančila nad propadlem, z kterého se šklebila smrt. Ta díra nikam. Někdo nad ní spí. Někdo se nad ní zahloubá, anebo modlí, nebo lamentuje, někdo se do ní slepě vrhá. Ty nad tou dírou jsi tančila. Bylo to málo?

(Jde dopředu)

Kdysi to bylo pro tebe dobrodružství, jít po ulici. Dívat se, bloumat, nemít žádný cíl. Vždycky tě něco zaujalo, nebo byl někdo tebou zaujat. Teď pokulháváš, míjejí tě jako zavřený obchod. Nedávno ti bylo divné, co na tobě ten mužský vidí. Než ti došlo, že se opíráš o zaparkovaného sába s taškou brambor. Není pravda, že pořád se něco děje. Teď kupříkladu se neděje nic. Leda bych spadla ze židle, ale stojím na vlastních nohou. Spala jsem dneska kupodivu dobře. Všecko mi přepadá - jak bych to řekla? Hezčí, svěžejší, útulnější.

(Suverénně došla ke svému stolku, sáhla po zrcátku, podívá se do něj, dostane záchvat činorodosti)

Chce to elán, chuť do života. Nalíčit se a připudrovat. Tu kolínskou od Roberta. Nevidíme si někdy na špičku nosu. Naše chyba. Co to chce? Probudit se. Žít zase chvíli jako člověk.

(Usadila se ke stolku, shledává svoje líčidla, pokukuje na sebe do zrcátka) Nejsi ve vládě, abys špehovala, co dělají druzí. Hleď si svého. Taky jsi sobě nejbliž.

(Ruce jí na chvíli ochably)

Proč se nemáme rádi? Milujme se. To je to, co za nás nikdo neudělá.

(Začla se líčit)

Robert, jak víme, odjel naneurčito. S tím, že občas se ozve. Tak tu nešil, nevyhlížej každý den listonošku. Až se vrátí, co řekne tomu, jak jsi zpustla? Po neděli zajdu do železářství a koupím věšáček na ručníky pro dva. Jsi můj svědek, Alžběto, byly doby, kdy se u mne dalo jíst z podlahy. Všecko se lesklo, cídila jsem i mosazné kliky.

(Rána na buben. Nevzrušilo ji to. Dál se líčí)

Všude je něco. Třeba ten výtečník, tvůj syn. Sama jsem jednou byla dítě, proto jsem dítě nechtěla. Cicmat se s pískletem je krása.

Myslíš si, co jsi nevyvedla za ptáka. Kojíš to,

Revolver revue

chováš, doroste to, pak tomu chodíš pro pivo. Jestli za život jsi měla jednoho chlapa, jestli si nelžeš, pak tě lituju. Pak tvůj život mi nutně připadá šedý, neurčitý, jako když se svou nádobou jsi došla k prvnímu vodojemu a napila se. Nemůžeš vědět, co je žízeň. Hřeje mě u srdce, když vzpomenu, jak každý byl jiný. Některý už na první pohled. Nemá cenu se o tom šířit. U mne jsi něco jako popelka, za kterou přišel magor se střevícem, který jí pasoval. Nikdy jsem tu pohádku neměla ráda.

(Rána na buben. Přestala se líčit, nedolíčená zůstala až do konce)

Kam se podívám, vidím veteš. Jsou ty věci tak smutné? Teď nevím a jsem na vahách, kde je ten smutek? Je v těch věcích, anebo -

(Sáhla so ke krku)

Kurník, ta jehla! Bodejť bych se nebodla. Ta jehla.

(Saje si prst)

Připomíná mi, že jsem si chtěla něco spravit. Pak něco přišlo zapomněla jsem, jenomže úmysl tu byl -

(Zvedne prst)

- když jsem se o něj zranila. Zbytečně jsme někdy sami pooti sobě.

Vzpomínám si. Šlo o mou noční košili. Našla jsem odpovídající nit. Hnědá by se byla v béžové ztratila.

(Ozvou se housle)

Vzpomínám si. Byly velikonoce, a začla jsem gruntovat. V troubě se pekl mazanec. Všecko jsem drhla, cídila, chuchvalců byla popelnice.

Co byl mazanec v troubě, zrovna ta trouba selhala. Dopékala jsem ho tenkrát u tebe, Alžběto. Taky se srazil nebo co. Ochutnal jsi ten mazanec, Roberte jen zdvořile. Ani jsi neukusoval. Jen ždíbal prstama a co nejvíc drobil. Ten se mi tehdy nepoved. Měla jsem si dát nohu za krk? Co se dá v jednom životě stihnout? Byl konec března, tys byl ve tvídu, já se drkotala už v jarních šatech. Myslel sis, jak jsem rozechvělá. Byla by to bývala nejhezčí bílá sobota, nezastavit za oknem to žluté auto. Trochu jsi věděl, že je vzkříšení. Hned sis to dával do souvislostí, jestli není velikonoční razie, nebo jsem v něčem namočená, ale došel jim benzin, je to s podivem, řekli bysme když nikdo, oni jsou pořád natankovaní, asi je zaskočily ty jarní svátky protože pak se rozhostilo ticho, jen to auto tu stálo přes noc, žlutě se lesklo, za oknem, docela opuštěné. Uklidnil ses a říkal, jak to u mne útulné, - " i kdybych byl radši s tebou v barovém háji, někde pod Brdy."

(Rána na buben)

Vím, Alžběto, že tím autem přijel tvůj syn. Dávno nedělal instalatéra. Věděl, že Robert -

(Utře slzu)

Ocenila jsem, žes mu to rozmluvila. Dopřála nám poslední noc. Nikdy ti za to nebudu dost vděčná. O Robertovi ti řeknu tohle. Řeči měl sto. Milovala jsem na něm, jak je mlsný. Věděl, co jí a vychutnával. Já ať buď piju nebo jím, jsem duchem jinde, ani nevím, že něco konzumuju, jako ten barbar nebo hucul.

(Plácla se do stehna)

Jak se mi vysmál: Říkal mi, že hucul není barbar, je to kůň! Byla to naše poslední noc. Lhal mi, když mluvil. Vylákal mě.

175

Topol

na širé moře. Naštěstí zrovna zase našel proud. Já jsem ta sladkovodní, nejradši svoji temnou, tichou tůň. Viš co - jsem řekla - chyt' mě, ale bez třpytky! Ulovíš mě, jenom nesmíš na mne tak líčit. Teď ráno ta záhada, byl bez ponožky, napůl šel odtud bosý. Smál se tomu, odcházel pyšný jako klaun.

(Ozvaly se housle, až u kobyly)

Tady se pořád něco ztrácí.

(Zvedla se, jde prostorem, naslepo osahává věci)

Z vily jsem se nastějovala do jedna plus kuchyňský kout, bez příslušenství. Co se sem vešlo? Kousky nábytku, pár obrázků, po tatínkovi housle a buben.. Jak jsem tehdy měla ze všeho radost! Každá z těch věcí měla obličej, svou tvář. Skoro se na mne usmívala. I na tebe, Alžběto, jsem byla zvědavá, když jsem se přistěhovala.

(Chodí bezradně od krabice ke krabici, od kufru ke kufru)

Teď všecko je na obtíž. Tahám ty věci sem a tam. Proč to nevyhodit, si říkám? Kolikrát něco šoupnu do popelnice, poslepu abych neviděla, jak mi to pod rukama umírá. Potom v noci to tajně nosím zpátky, zavile se hrabu v popelnici, když mi to někdo něčím zasypal, šťastná, když to nakonec najdu.

(Rána na buben. Ukáže rukou na pomyslounou zeď)

Párkrát jsi mě při tom přistihla, Vím, co sis pomyslela. Jak hluboko jsem klesla, když slídím v popelnicích.

(Unavená se znovu ponoří do svého křesla)

Tak promrháme zbytek života. Pro útěchu si říkáme ptákoviny, jinak se nudíme a s nudou, s nudou je nuda, Alžběto. Ani háčkovat jsem se nenaučila, ani modlit, jsi mi naposled řekla. Za co my se můžeme modlit? Být znovu zdravá, žila bys jinak nežli dřív? Jsi živá,

protože živá ses narodila. Ale umět života užít, to někdo buď má, anebo nemá. Když to nemá závidí druhým, užírá se. Kolikrát si říkám, je hloupost, že jsme si rovní. Kdybych nevěděla, že nejsme. Jsou jiní, vzácnější než ty. Nestačí ti žít v jednom městě, v jedné ulici? V té ulici máš všechno, od hokynáře až po lékárnu. Co je ti po Austrálii? Teď já, která jsem vždycky byla do světa! Vidím krajiny, moře, pohoří, zálivy, dravce, eskymáky, neřesti, lásky, dobrodružství, to, co už nezažiju!

(Rána na buben)

Pak se div, že nepřijdu na zavolání. Povídám si raději sama se sebou. Řeknu si všechno, nešetřím se. Vidíš, krávo, si říkám. Osolila jsi polévku? Přinejmíň dvakrát, krůto. Můžeš ji spláchnout do hajzlu. Nebo se tou polévkou krm do příštích vánoc, huso. Ne že bych byla ne sebe jen zlá. Někdy si řeknu Magdaleno. Ty trdlo. Podařilo se ti urvat zátku i s hrdlem.

(Utře slzu)

Někdo má štěstí. Někdy ne. Vybojovat se štěstí nedá. Je to vzácnost. Gratuluj si, když tě štěstí v životě potká. Takže to bude už hezky dávno.

(Obtížně vyslovuje)

Fotografovala jsem. Takže to bude hezky dávno. Z negativu se mi zjevoval pozitiv. Zázračné čmouhy, světla,

176

Revolver revue

stíny, obrysy světa, barvy toho, co jsem kdy milovala. Z jedné kukly se líhne jediný motýl. Tím se to spotřebuje.

(Vzala jakousi igelitovou tašku a začne do ní skládat se stolku různé poživatiny)

Co, Magdaleno, na Alžbětě máš? Jako by jsi vyvázla z tonoucí lodi, na moři objevila člověka, ať je to kdo je, jen když plave, má ruce a hlavu! Hosana! Plave, aby se neutopil. To se ví, že k Alžbětě půjdeš. Kam bys šla?

(Co se tím zabývá, ze záznamu se ozve její hlas)

Uvědom si, ty pošetilý,
pošetilý, pošetilý Roberte,
oba víme, že láska
už není možná, ať se ti to zdá
ode mne pošetilé, pošetilé a bláznivé,
už jsem to vzdala. Věřila bych
v něco tak nesmyslného?
Ať je to co je? Třeba v tvůj návrat?

(Zvedla hlavu, sama naváže na svou řeč)

Magdaleno, ať je to jak je,
ten tvůj Robert
má už dávno kráček u Mississippi
anebo v Torontu. Ty počítej,
že vyfasuješ erární deku
v domově pro důchodce. Naučíš se
tam luštit křížovky a možná
i něco uháčekovat. Ještě ráda
si vzpomeneš, jak Alžběta
ti bušila do zdi.

(Zimomřivě si oblékla župan, který našla. Usedne do svého křesla.)

Alžběto, nemysli si,
že jsem tak pošetilá, pošetilá a bláznivá,
abych namísto kompresoru
slyšela buben, místo tvého psa
slyšela housle V suterénu
je slyšet všechno. I když jinak
máš ve všem pravdu, dožijme tu
svůj život. Já, jak víš,
jsem nepolepšitelná.

(Ze záznamu se ozve její hlas. Pokusí se mluvit souběžně s ním, ale daří se jí to čím dál hůř)

Čekám už jenom jeden dopis a stěhuju se. V kalendáři si zatrhuju jediný den a bude to svátek. Znovu si jinde rozestelu postel a pověsím lustr. Po létech se vyspím dorůžova. Ráno se vykloním z okna, řeknu dobrý den. Bydlet budeme ve vile se zahradou, na kraji města. Kam se podíváš, vysoké keře, živý plot, přípojka na plyn, elektřina, teplá, studená voda v sousedství sami slušní lidé, před domem branka? obrostlá břechtanem, podle plotu kvetoucí růže, potom trávník, v něm sakura -

(Vzdala to, její hlas zní už jenom ze záznamu)

Nejspíš ji porazíme. Nejsme v Japonsku, furt namrzá, ale za ní pak to patrové stavení, stranou broskve, pod ní bazénky s lekníny. U bazénku chceme s Robertem snídat. Ne proto, že to je v módě. Nejsou tam komáři. A kdyby! Činži nebudem platit! Všecko je tvoje. Taky auta jsme se na stará kolena vzdali, Robert sám to uznal, nikdy jsme autům nerozuměli, kdykoli si někam vyjel, měl seznam dárků pro pitomce, který se mu v tom vrtal. Takže garáž je prázdná, dej to do novin, utrhají ti ruce.

177

Topol

V garáži uskladníme zahradní nábytek. Stolek pro dva, proutěná křesla, lehátka na opalování. Garáž je suchá, nic tam nehnije. Zjara to vyneseme ven a do září snídáme venku. Někdy se povede i říjen. To byl náš sen, snídaně u bazénku...

(Její hlas ze záznamu se pozvolna vytratil. Ozve se sama)

Hala je tmavá, nehostinná. Navrhoval to architekt. A přesto - Život je krásný, Alžběto.

(Vzala tašku, kterou pro Alžbětu naplnila, odchází s ní, o něco klopýtla, ala vyrovnala to)

K O N E C

TOPOL JOSEF /1.4.1935 Poříčí nad Sázavou/, - dramatik, básník, esejista a překladatel. Roku 1953 maturoval na reálném gymnasiu v Benešově. V letech 53-56 pomocný lektor v divadle E .F. Buriana; 54-59 studium divadelní vědy a dramaturgie na AMU. Poté několik let svobodné povolání. Roku 1965 byl na čtyřměsíčním stipendiu v USA /Fordova nadace/. Od roku 1967 dramaturg a režisér Divadla Za branou /až do zrušení divadla v červnu 1972/. V 70. letech problémy s nalezením zaměstnání, po podpisu Charty 77 propuštěn i z místa provozního pracovníka v Lyře Pragensis. Od září 1977 pracoval jako kompresorista u stavebního podniku, nyní v důchodu. "Stěhování duší" je jeho zatím poslední hra. Uveřejňujeme jí bez vědomí autora či konzultace s ním, /RR, bibliografická poznámka ze Slovníku českých spisovatelů, 68 Publ., corp., Toronto. Zkráceno./

Literární cenu "PR MAKERS" za rok 1987 obdržel TONY DUCHÁČEK za autorství a interpretaci textů, jejichž poetika pomohla REVOLVERU ujasnit si svůj STYL.

V minulosti tuto cenu dostali: Jan Novák /Chicago/, Josef Škvorecký /Toronto/, Jan Beneš /California/.

JAN NOVÁK MILIÓNOVÝ JEEP

K vydání připravuje nakladatelství 68 PUBL., corp.

178

interview rr interview rr interview rr interview rr interview

Jak chutná moc bezmocných / rozhovor s Martinem Paloušem/
 Jak chutná moc bezmocných / rozhovor s Martinem Paloušem/

RR Martine, letos v lednu jsi skončil svoje roční působení v roli mluvčího Charty 77. Byl jsi nejmladší, kdo tuto funkci za celou dobu trvání CH 77 vykonával.

Zajímalo by mě, jak ses do tohohle kola vůbec dostal? Jak a kde to celé začalo?

MP Tak za prvé: nejmladší z dosavadních mluvčích - koukal jsem na to zrovna do jedné knížky - je Hanka Šabatová. A abychom byli úplně přesní: nejmladší mluvčí byl vlastně Vašek Malý, vezmeme-li v úvahu věk, kdy jako mluvčí nastoupil. A jak jsem se k tomu dostal? No, před deseti lety, kdy to všechno začalo, mě ani ve snu nenapadlo, že to jednou spadne taky na mne. Lidi, kteří to dělali tenkrát, mi připadali, že jsou udělání z jiného materiálu než my, obyčejní smrtelníci, Patočka, Havel, Hájek...ale já?

RR Ty Jsi Chartu podepsal hned na začátku?

MP Jo. V roce 1976, někdy před vánoci. Žádný přesvědčený disident jsem ale tenkrát nebyl, vlít jsem do toho spíš mimochodem, z lehkomyšlnosti. Teď si uvědomuju, že to vlastně bylo doslova "mimochodem". Šel jsem tehdy Ječnou ulicí a náhodou mě napadlo, že bych se mohl stavět u Němců. Někdo, už opravdu nevím kdo, mi totiž řekl, že zaskočím-li tam, dá mi Jirka N. přečíst něco zajímavého. Několik měsíců předtím jsem se vrátil z vojny, denně chodil na půl sedmou do jakéhosi úřadu za práci /-což mě ubíjelo-/ a věnoval se svým věcem. V obraze jsem zrovna nebyl. Tajuplně se tvářící Jiří mi tady, v místnosti, kde zrovna sedíme, ukázal na stroji vyřukaný text, já ho rychle přelouskl a kývnul jsem. Jirka vyčaroval takové kartičky, na jednu jsem se podepsal, on ji strčil mezi ostatní a bylo to.

RR Kde jsi v té době pracoval? Nebál ses, že přijdeš o flek?

MP Ani ne, ale vezmu to trochu obšírněji, když dovolíš. Po skončení školy /-bylo to v roce 1973 a studoval jsem na Přírodovědecké fakultě Karlovy university chemii-/ mě ovládaly trochu smíšené pocity. Na jednu stranu jsem byl rád, že mám za sebou všechny ty zkoušky a navíc chemie mě tehdy docela zajímala. Na druhou stranu ale - jako asi skoro každého v podobné situaci - mě ničila představa, že odtědka až do důchodu bych se měl jako chemik-výzkumník stát kolečkem v soustrojí, resignovat na jakoukoli svobodu a pěkně "hákovat a hákovat". Od pondělka do pátku, od jedné dovolené do další, od tříadvaceti do šedesáti. Takže nějaké místo jsem si sice hledal, ale nikam jsem se zrovna necpal. Na fakultě se mi podařilo zůstat ještě rok, dělal jsem doktorát, a pak jsem se ocitl na vodě. Kdo se chtěl někam dostat, ten musel být alespoň stopově angažovaný - SSM apod. - a na to, přiznám se, jsem neměl už vůbec. S vědomím, že v tomto kole jde jen o několik měsíců, nastoupil jsem na podzim 1974 jako topič. Topil jsem vesele jednu zimní sezónu a pak, začátkem léta 1975, jsem odešel do armády. Po návratu domů zasvitla ještě jednou chabá naděje na místo v oboru: na lékařské fakultě. Ale sešlo z toho, moji budoucí nadřízení toužili po mladém perspektivním členu KSČ, takže jsem nebyl přesně jejich typ. Já bych jim sbor příliš kádrově neposílil. Nakonec mi jeden kamarád doporučil místo v Kancelářských strojích, kam jsem v září 1976 nastoupil jako školitel programátorů - - já, který do té doby ani neviděl počítač, natož abych měl ponětí o programování. Byla to drzost, ale vzal jsem to a chodil se do své nové kanceláře v Žitné ulici učit z knížek, co že vlastně mám ty své programátory učit. V půl sedmé jsem píchal příchod, ve čtvrt na čtyři odchod, co ti budu povídat, moc mě to neba-

revolver revue

vilu. Takže v prosinci 76 na té osudové procházce Ječnou jsem rozhodně neměl ke svému zaměstnání tak vřelý vztah, abych kvůli němu nějak moc váhal.

RR A jak jsi prožíval, když to počátkem ledna 1977 vypuklo?

MP Kapku mě ten ostrý start vyděsil. První dny jsem dost obcházel různé známé a sháněl informace, po večerech vysedával u rádia. V práci jsem se tvářil jakoby nic, ale měl jsem značný vítr z toho, až se to tam na mně provalí. Jedinou útěchou bylo, že jsem v prvním seznamu signatářů objevil i jméno svého tehdejšího kolegy Michala Dymáčka, takže jsem si říkal, že zas tak úplná rarita v podniku přece jen nebudu.

RR Mimochodem, k první "várci" signatářů patřil i tvůj otec. Radil ses s ním před podpisem? Jak se na to díval?

MP Až do zveřejnění jsme s tátou o svém signatářství navzájem nevěděli. Rodinná konspirace byla v tomto směru stoprocentní. Jak by reagoval, kdybych se s ním šel o podpisu nejprve poradit, to nemohu přesně odhadnout. Zcela jistě by se ale o "problému" rozpoutala zevrubná a vleklá diskuse a kdoví, zda by jejím závěrem nebylo, že jako mladý člověk bych měl s "disidentstvím" ještě nějaký čas počkat, raději studovat, "pracovat na sobě" atd. I Patočka prý říkával studentům, ať se raději drží knih a vstup do světa "ztroskotanců a samozvanců" co nejvíce oddalují. S nikým jsem se holt neporadil, co se stalo, stalo se a už se s tím nedalo nic dělat.

Neuplynul ani týden a policejní aparát se začal rozjíždět. Několik lidí zavřeli a tu a tam proběhla domovní prohlídka. U nás doma byl sice zatím relativní klid, ale přece jen člověk cítil, že to přichází blíž a blíž. Přímý dotek se dostavil někdy v půli ledna, kdy se můj bratr stal - asi omylem místo mně - obětí takové menší legrácky. Odcházeli jsme tenkrát spolu něco před půlnocí z domova. Rozešli jsme se na Újezdě. On mířil přes most k Národnímú divadlu, já někam do Košíř. Někde v polovině liduprázdného mostu l.máje ho dohonili dva chlapíci, zastavili ho, šťouchali do něj a vedli řeči o rozhněvané dělnické třídě. A aby prý si nemyslel, že může beztrestně urážet a poškozovat naši společnost, tak ho šoupnou přes zábradlí do řeky. Muselo to být dost nepříjemné, ale vše naštěstí dobře dopadlo. Házení do Vltavy se nekonalo, dělničtí mstitelé se spokojili s účinkem, který jejich hrozba vyvolala. Mezitím počaly i výslechy všech signatářů. Hezky pořadě: v pět ráno zvonek a jedeme. Nebudu zapírat, byl jsem vyplašenější jako králík. Bylo to podobné jako když čekáš u zubaře na vytržení první osmičky a nevíš, jestli se do ordinace dostaneš hned nebo až za chvíli a navíc si nejsi jist, zda ti doktor nezapomene v tom shonu dát před zákrokem injekci. Pobyt v čekárně se nakonec ukázal - jako to bývá většinou - horší než to, co se dělo na samotném křesle. Za dvě hodiny jsem byl venku, živ a zdravý. Do duše mi tam promluvil starší, nevábně vypadající muž, který - jak prohlásil - být mým tátou, naplácá mi prdel. Litoval mě, neboť se mi prý dostalo špatného vychování a já si zbůhdama kazím svůj mladý život. Také mi položil obligátní otázky, - kdo to všechno spískal, koho z rozvratníků znám a s kým se stýkám a jak se mnou spolupodepsaný pamflet dostal na Západ. Odpověděl jsem podle rad zkušenějších: t.j. odmítl jsem odpovídat. Sepsali jsme o tom protokol a byl konec.

RR Byl jsi po tomhle "vstupním" výslechu nějak vážně znepokojován?

MP Ve srovnání s jinými ani moc ne. V práci to prasklo asi tak za 14 dní, byl tam z toho menší skandál, v březnu mě a Dymáčka vyhodili a v květnu už jsem házel koks, kulil popelnice nebo si četl knížky v jedné kotelně. Fiasko své slibně se rozvíjející kariéry školitele programátorů jsem nebral nijak tragicky, spíše naopak.

rr interview - palouš

Skončilo pro mne období úřednické otročiny a otevřel se mi svět topičské svobody. Sem tam jsem se sice ocitl na výslechu, strávil pár nocí po úředních budovách, byl vypovídan z okresu Pelhřimov, na čas mi sebrali řidičský průkaz a pak zase pas, ale to bylo všechno. Ve srovnání s vyhlášenými hromosvody při policejních bouřkách, jako byla třeba moje dnešní švagrová Markéta /tehdy Němcová dnes Fialková/ nebo dnes bohužel

v zahraničí žijící Vráta Brabenec a Svatopluk Karásek, skoro nic. A to už vůbec nemluví o těch, na které "třídní spravedlnost" dopadla plnou silou a kteří skončili na nějaký ten rok ve vězení. Postupem času se má pozice novopečeneho "disidenta" celkem stabilizovala. Ne, že by se nic nedělo, ale zvykl jsem si. Stal jsem se jedním z obyvatel vzniknuvšího "chartistického ghetta"; na nudu či nedostatek událostí jsme si rozhodně nemohli stěžovat. Trochu to připomínalo džungli, kde "holt nikdo neví, co zejtra se s ním může stát", ale přesto měl ten život v ghettu jednu kladnou a příjemnou

stránku. Člověk si podstatně rozšířil okruh přátel a známých. Všude kam jsi přišel bylo najednou spousta zajímavých lidí, se kterými jsi byl vázán "společnou věcí", najednou jsi s nimi měl o čem mluvit, hádat se apod. Často jsem chodil např. k Bendům, jejichž byt - stejně jako byty některých dalších "popředných" signatářů - se stal křižovatkou těchto nezávislých komunikací. Navštěvoval jsem vinárnu "U Šupů", která se na čas proměnila v jakýsi chartistický klub. Postupem času jsem se seznámil s kdekým, s protagonisty undergroundu, vyhozenými komunisty, s lidmi více méně od politiky i s ochotníky a diletanty jako jsem já sám. Zapletl jsem se prostě do pestrého mumraje. Občas jsem v tom víření podepsal nějakou tu petici, přepsal a rozdal chartistický text či samizdat, zúčastnil se "podzemního" koncertu, divadla nebo přednášky, ale tím to končilo. Po té pravé chartistické aktivitě, po členství v "aktivním jádru" jsem nikterak netoužil. Řadové postavení mi zcela vyhovovalo. Měl jsem pocit, že se na to nehodím, že od něčeho takového jsou tady jiní, - - ti "profesionální disidenti". Chtěl-li jsem se vůbec v rámci ghettoových možností v něčem zprofesionalizovat, pak to bylo na prvním místě ve filosofii a té, jak známo, přílišná vita activa nesvědčí. Tato mimikra mi ale nevydržela napořád. Ať už jsem svou filosofickou odtažitost od veřejného dění zdůrazňoval jak chtěl /-jako že musím na prvním místě číst učené knihy, v klidu si promýšlet věci, stýkat se především s filozofy a ne sněmovat s disidenty a sepisovat s nimi memoranda-/, pořád více jsem se do něj zaplétal, až se okolo mne začal poznenáhlu stahovat kruh. Do seznamu kandidátů na funkci mluvčího mě, tuším, začal protlačovat Vašek Benda. Nejdřív nenápadně, čistě akademicky, pak a tom začali jako o docela zajímavém návrhu uvažovat i jiní a já si najednou s hrůzou uvědomil, že se mi nad hlavou vznáší Damoklův meč. Třikrát se mi to podařilo zažehnat. Poprvé tím, že to v roce 1982 vzal můj otec. Přesně po dvou letech to tu bylo zas. Opakoval jsem stejné argumenty: zrovna dělám něco důležitého, chybí mi zkušenosti a tak vůbec, jestli myslíte, že se na to hodím, tak snad někdy v budoucnu, až na tom budu po všech stránkách líp. Vzal to Benda - nedlouho předtím se vrátil z kriminálu - a já mu dal neurčitý slib, že jsem ochoten ho za rok vystřídat. Čas ubíhal děsivě rychle, ani jsem se neotočil a bylo tu září. Začal jsem se Bendovic bytu radě ji vyhýbat. V noci se mi zdávalo, že jsem Lomikar, kterému se místo Kozinova přízraku zjevuje Benda a huhlá: do roka a do dne, do roka a do dne. Nevěděl jsem, jak to navléknout.

Čtete I N F O R M A C E O C H A R T Ě 7 7 Čtete
Vydává nezávislá redakční skupina signatářů Charty 77.

182

revolver revue

Že by na tom byl líp než před rokem, o tom nemohlo být řeči. Kudy jsem chodil, odříkával jsem si důvody, proč to už zase nemohu vzít a nacvičoval si situaci, jak to Bendovi přesvědčivě řeknu. Nakonec jsem to odmítl dost trapným způsobem a měl jsem pocit, že ho podrážím a sobě lžu do kapsy. Mé skálopevné přesvědčení, že od určitých věcí jsou tady jiní a já že se netuším, ba dokonce nesmím do nich namáčet, začínalo pukát. Bližší pravdě spíš bylo, že jsem srab a ani si to nechci přiznat. Vašek neřekl ani popel, nic mi nevyčítal a jako svou nástupkyni si sehnal Petrušku. Ta si mě jednou před koncem svého mandátu vzala na jakémsi večírku stranou a předestřela mi celý problém tak, že jsem byl připíchnut jak motýlek do krabičky. Naposled jsem zatřepal křídly, přikývnul jsem a stal "popředným" disidentem.

RR Měl jsi při nástupu nějakou koncepci nebo představu o své práci?

MP Moc ne. Spíš strach než co jiného. Od začátku prosince, kdy to na mne padlo, jsem chodil v hlubokých depresích a nejistotách, na nějaké koncepci, "politické programy" či co jsem neměl ani pomyslení. Do té doby jsem si žil poměrně klidně. Na své dosavadní řadové signatářské disidentství jsem si už zvykl a od roku 1980 znovu pracoval "v oboru" jako domácí programátor, což mi umožňvalodost rozumně kombinovat jakous-takous profesionalitu co se zaměstnání týče s filosofickými a vůbec nezávislými zájmy a ambicemi. Najednou měla přijít změna. Zase jsem si musel říkat: vždyť já budu za měsíc úplně jinej člověk. Jak to vezmou lidi v práci, lidi z okolního světa? Teď se mnou mluví a jednájí jako s normálním člověkem, ale jak se na mě budou koukat v lednu? Znovu jsem prožíval situaci analogickou té, v jaké jsem byl v prosinci 76, přičemž to, že jsem mezi tím o 9 let zestárl ji nečinilo lehčí,

naopak. Všechny drobné plány musely jít stranou, všechno se ocitlo ve vzduchu a já se zabýval - vánoce nevánoce - "posledními věcmi" člověka: "uklízel" jsem si v knihovně, do úkrytů odvážel knihy do té doby takřka denně používané, "loučil se" na čas /na jak dlouho?/ s některými lidmi atd. Nechci z toho dělat nějaké drama, teď když na to koukám zpětně, tak mi to připadá směšné, ale tehdy jsem to tak nějak prožíval. V jasnějších, realističtějších chvílích jsem snad přece jen snoval plány a strategie do budoucna, ale byly to jen mlhavé představy a neurčité fantazie. Měl jsem prostě hlavu v pejru. Že svým životním pohybům budu muset dát v příštím roce nějaký nový tvar, že budu muset NĚCO dělat, to jsem věděl na beton. Co to ale bude, - to byla otevřená otázka.

RR Možná by bylo dobrý, kdybys pro ty, kteří o tom moc nevědí, řekl něco konkrétního a bližšího o činnosti a úkolech mluvčích.

MP Dobře, můžu to zkusit. Ale ber to s rezervou, nejsem v těchto otázkách ani zdaleka odborník, i když mám teď čerstvě za sebou roční praxi. Tedy: každý rok jsou určeni tři mluvčí a ti Chartu, jak se praví v základním prohlášení "plnomocně zastupují jak před státními a jinými organizacemi, tak před naší a světovou veřejností a svými podpisy zaručují autenticitu jejich dokumentů". Všechno ostatní je zahaleno nejistotou: kde se vůbec mluvčí vezmou, jakou technikou jsou voleni, jak vznikají a jaké schvalovací proceduře podléhají dokumenty Charty, jaké mají signatáři i mluvčí práva a povinnosti...

N Á Z O R Y / O P I N I E / - polský politický čtvrtletník v češtině.

Vydává: Agencja Informacyjna Solidarności Walczacej
/Informační agentura Solidarity bojující/

183

rr interview - palouš

Charta totiž není organizace, jak se do omrzení opakuje, ale "volné, neformální, otevřené společenství lidí různého přesvědčení, různé víry a různých profesí, které spojuje vůle jednotlivě i společně se zasazovat o respektování občanských a lidských práv v naší zemi i ve světě". Žádná závazná pravidla, jimiž by se měli signatáři či mluvčí řídit, nejsou stanovena a tak měřítkem oprávněnosti čehokoli je jediné to, zda při tom zůstává zachována původní intence Charty, zda její společenství je skutečně "volné, neformální a otevřené". Zda tu převažuje dobrá vůle společně přispívat ke společné věci, kterou je obrana lidských a občanských práv. Postupem času se v Chartě ustálily určité zvyklosti, respektované zvyklosti. Nicméně nikde není řečeno, že se to neb ono nemůže měnit. Charta má smysl pokud je živá a vše živé žije, pokud vím, tak, že si na jedné

straně uchovává svoji identitu a zůstává v určitém smyslu stále týmž, ale na straně druhé je schopno pohybu a změny. Například to, že se mluvčí každý rok střídají a koneckonců i to, že jsou zrovna tři, je také tradice a ne nějaký psaný zákon. Mě osobně připadá současná praxe obměny mluvčích adekvátní situací, i když si uvědomuju, že okolo toho mohou vyvstávat různé otázky a pochybnosti. Situace se ale někdy mění rychleji než může "zvykové právo" Charty reagovat. Ještě před pár lety a i v době, kdy se schylovalo k mé nominaci, byla funkce mluvčího tak nepopulární, že si ji lidé předávali skoro jako ono převoznické veslo v pohádce a zdálo se, že bude čím dál tím větší zázrak novou trojici mluvčích sehnat. Tehdy nebyl nikdo, kdo by způsob "volby" kritizoval, kdo by se příliš hlasitě bral o svá volební práva, protože každý věděl, že by se hned octl v nebezpečí: že by to mohl vyfasovat sám - a do toho se nikomu moc nechtělo. Dnes je klima, zdá se, poněkud odlišné a otázka nějakých "demokratičtějších voleb" se stává tím pádem aktuální. Domnívám se, že k určitému posunu ve zvyklostech zde asi dojde. Ale co když se situace zase obrátí?

RR Na to se mě neptej, já jsem absolutně nekompetentní figura. Ale moh bys mi, prosím tě, prozradit, co je dnes, za stávající situace důležité a co rozhoduje, že se člověk dostane na "kandidátní listinu"?

MP Za současné praxe rozhodují o jmenování mluvčích dvě věci. Jednak si každý mluvčí shání sám za sebe náhradu, předává veslo tomu, koho si vybral za svého nástupce. Na druhé straně ale nemůže to veslo předat takové osobě, která by nezískala jakýs-takýs konsensus, proti níž by se postavilo veřejné mínění chartistů.

Čili je, abych tak řekl, morálně zavázán stvrdit svého nástupce až po poradě jak se svými kolegy, tak s co nejširším kruhem chartistů jemu dostupných. Pochopitelně se můžeš ptát, jak se takový konsensus zjišťuje, na čí hlas se má dát a na čí ne, s kolika lidmi by se měl mluví o té věci radit atp. Na to ti ale neodpovím, to se definuje dost těžko. Mám dojem, že spíš než čehokoli jiného je to věc taktu a citu. Celý ten proces je trochu záhadný, ale když se člověk ohlédne zpět a projde si jména lidí, kteří to zatím dělali, tak se po mém soudu ukazuje, že tato vědomě přijatá anarchie je dosti demokratická a snad nikoho nediskriminuje. Jednou to padne na toho, podruhé na onoho, ale přes libovolnost výběru odráží složení skupiny bývalých mluvčích celkem pravdivě složení Charty jako celku a vypovídá o skupinách a myšlenkových proudech, které jsou v ní aktivní.

K R Y T Y K A - Politický čtvrtletník, Varšava.

Vydává: nakladatelství KRAG, mimo Polsko rozšiřuje ANEX. Cena jednoho čísla: 420zł.
Cca 220 stran, formát A5, tisk ofsetem.

184

revolver revue

RR Takže co jsou vlastně mluvčí Charty? Její na dobu jednoho roku určení výkonní úředníci?

MP No, člověče, úředníci... Já bych spíš řekl, i když to taky kulhá a možná zní nadneseně: konzulové. Konzulové v římském slova smyslu. Na jedné straně to mají svým způsobem všechno na triku, myslím tím poslední redakci textů /-většinou ale, bohužel, už i samotné návrhy-/, které jménem Charty vydávají a podepisují jako dokumenty. Na druhé straně jsou ale samou povahou svého "úřadu" zavázáni konsultovat, tj. česky radit se navzájem i s ostatními chartisty, bdít nad tím, aby původní konsensus, původní dobrá vůle a otevřenost, to, že jde o společnou věc, zůstalo zachováno. Není-li možné zařídit, aby se o dokumentech dohadovalo ve všech stádiích jejich vzniku celé společenství /-přičemž já osobně si myslím, že i kdyby to zařídit šlo, věcně by to byl stejně nesmysl-/, necht' se aspoň tito tři radí v jeho jménu. Pravdou ale je, že zvláště v poslední době se to, co mluvčí musí dělat, zvrhává stále víc a víc v činnost sekretářskou. Přibývá různých oficalit a podobně. "Běžná agenda" se rozrůstá, počet dokumentů stoupá, je třeba odpovídat na dopisy, děkovat za pozvání, posílat příspěvky na semináře, stýkat se s kdekým a bůh ví co ještě.

RR Ve vašem funkčním období vyvstal jeden problém. Někteří lidé /-např. Petr Uhl-/ vám vytýkali, že některé názorové formulace ve vašich dokumentech jsou příliš vyhraněné, příliš "vaše", tzn. z vašeho názorového stanoviska vycházející. A že tím pádem překračujete svou pravomoc udělenou vám základním prohlášením Charty 77. Kolik prostoru tedy mají mluvčí, aby v rámci své práce mohli projevit svou individualitu?

MP To je, začneš-li nad tím hloubat, problém takřka filosofický. Pro mne "překračovat" základní prohlášení znamená položit papír, na kterém je napsáno, na zem a překročit ho. Je to přece text! A navíc text nikoli právní, vymezující jasně práva a povinnosti, kodifikující kdo, kdy a za jakých okolností a co překračuje. Všechno vposledku závisí na ochotě zúčastněných se vzájemně slyšet, dorozumět a dospět k dohodě. Jakmile nad otevřeností převáží podezírání, že ten a ten chce ostatní podfouknout a vnutit jim něco, co jim jde proti srsti, jde všechno hezky rychle do háje. Zcela chápu, že o obsahu a rozsahu pojmu "lidská a občanské práva" a o tom, kudy vede hranice mezi tím, co spadá do kompetence Charty a co je již překročením původně vymezeného rámce její činnosti, lze vést nekonečné spory. Ekumenismus Charty může ale podle mne spočívat jedině v tom, že právě tuto spornost věci vezmou všichni zúčastnění na vědomí, že na sebe dobrovolně vezmou závazek omezovat se, nevnucovat těm druhým své představy, a ne že se budou navzájem cenzurovat, bojovat o slovíčka, držet ty druhé na uzdě, aby je někdo z nich náhodou neošidil. Při této bdělosti se samozřejmě čas od času podaří přistihnout někoho, jak do textíku vpašovává sobě drahé, ale jiným nevyhovující formulace a názory. Necht' se však uváží, zda zisk z toho plynoucí odpovídá ceně, která se za to musí zaplatit: původní dobrá vůle a důvěra v tom, že mne druzí nechtějí podfouknout, že je nám společně

v základě jasno, - to se vytratí a činnost Charty se promění v nekonečné,

hádavě kramářské handrkování. Zhruba toto byla moje základní představa, základní interpretační klíč, jehož pomocí jsem dosud četl - byť možná příliš z povzdálí - veškeré chartistické dění. A předpokládal jsem, že s tím vystačím i v období svého zvýšeného aktivismu. Když jsem se do toho ale namočil, zjistil jsem, že celá věc je složitější. Na příklad už zmíněný Petr Uhl chápe úvodní prohlášení Charty, které vymezuje hřiště na němž ten svůj disidentský sport provozujeme, úplně jinak... Člověče, já vlastně ani nevím, jak on ho chápe... Řekl bych, že kolem sebe nevidí ani tak živé lidi, jako chodící ideologie...

185

rr interview - palouš

RR Mohl bys mi popsat charakter sporů, který v tomto punktu vznikaly? Kde jsi narazil na meze "osobního přístupu" k práci?

MP Vypuklo to hned na začátku našeho působení. Přemýšlel jsem, jaký dokument mám rozpracovat, a kdosi mi dal tip: v březnu to bude deset let, co československá vláda schválila Pakt o lidských právech, a tudíž se nabízí příležitost, aby to Charta připoměla. Dostal jsem k tomu dokonce dosti slušné podklady a zkoušel to nějak dát dohromady. Připadl jsem přitom na nevinnou myšlenku, jejíž pomocí jsem chtěl text slepit. Aspoň mně připadala nevinná. Šlo o to: je-li náš stát podle své ústavy republikou, tj. "věcí veřejnou", nelze nikoho z jeho občanů veřejně se jeho zákonností zabývajících osočovat z nezákonné či dokonce protistátní činnosti. Vždyť právě tihle lidé jednájí v "zájmu" státu, neohrožují jej, naopak "upevňují". Pochopitelně nikoli jako byrokraticko-správní mechanismus a strukturu represivní moci, ale jako republiku, polis, veřejnou věc společenství svobodných občanů. Snad jsem to opravdu zformuloval nešťastně a pro leckoho nejasně, byl jsem připraven korigovat i vyškrtávat, na přesném znění textu jsem nijak nelpěl, ale to, co vypuklo v "přípomínkovém řízení", mi takřka vyrazilo dech. Svým výkladem činnosti Charty jakožto "prostátního" uskupení jsem utrlh lavinu. Schytl jsem, že do dokumentu CH zatahuji svou filosofickou koncepci státu, přičemž - upozornili mě - existují ještě koncepcce další, v jejichž světle jsou mé vývody naprosto nepřijatelné. Petr Uhl, který je proti jakémukoli státu vůbec, rozjel "ideologický boj" o formulace i o jednotlivé výrazy. Měl jsem chuť všechno pěkně vzít a i s úřadem mluvčího to hodit někomu na hlavu. Tři neděle jsem chodil od čerta k ďáblu, přepisoval, vyškrtával, doplňoval a zase zkracoval. Nakonec se to nějak vyřešilo, všichni vlci se našli a koza textu to jakž takž přežila, takže jsem si mohl jednou večer poslechnout z rádia Ivana Medka, když odklepnutý dokument předčítal. Co ti budu povídat. Pochopil jsem, že dělat mluvčího není žádná sranda, staneš se podezřelý nejen policii, ale i některým kolegům, kteří za vším hledají postranní ideologické úmysly.

RR Tohle je ale pouze jedna strana mince, ten tvůj názor na právo "osobitosti" mluvčích. Nedá se nic dělat, ale tihle "konsulové" chtě nechtě mluví jménem velmi různorodého společenství. Co kdyby se mluvčím stal člověk velmi vyhraněných názorů a chtěl je jménem celé Charty protlačit do světa? To by mohl být dost velké průser. Myslíš, že by ho v rámci tvé liberální koncepce šlo nějak korigovat?

MP Taková situace je sice představitelná, ale já se obávám, že s tím nejde nic dělat, a to nejen v "rámci mé liberální koncepce", ale v rámci Charty jako takové. Všechno to stojí na důvěře a solidaritě mezi lidmi. Krom pravidel slušného chování nejsou žádná jiná pravidla. Nikoho nemůžeš (a nechceš) kádrovat, proti "uzurpaci moci" v Chartě její je jen ta ochrana, že CH je takové společenství, kde se uzurpátorům nedaří. Je nutno důvěřovat jejím mechanismům, její spontaneitě. A navíc, každý mluvčí má mít konsensus a ten, kdo mu úřad předává se také svým způsobem zaručuje. Jestli Charta udrží otevřenost a pluralitu, nemá se ten tvůj strašák s "vyhraněnými" názory čeho chytit. Nakonec, myslím, že to platí i obecně: demokracie může fungovat pouze neproviňuje-li se proti otevřenosti a permanentní pluralitnosti.

"MĚSÍC OCELOVÝ FAUNY" a další texty TONY DUCHÁČKA (RR č.6.).

186

RR No ale co s tím, že otevřenost Charty je z mnoha technických důvodů omezená?

MP To jistě je, já se ale nedomnívám, že by ty důvody byly jen technického rázu a tudíž taky technicky odstranitelné. Tahle "omezená otevřenost" Charty odpovídá, podle mě, přirozené, předpolitické lidské situaci. Prostor, v němž se běžně pohybuješ, přece taky není žádná pláň, kde by byli lidi hezky pohromadě a zcela libovolně se promíchávali. Spíš mi to připadá, že prostor přirozeného světa má pouze cestičky, kudy se dá kráčet a výdutě, kde se můžou figury, těmi cestičkami chodící, setkat. Zprvu náhodně, pozdějc, když už ví, kterýma cestičkama a do kterých vydutí se chodí, tak záměrně.

RR V pořádku, formulujme to tedy tak, že jsou tací, kterým se zdá, že Charta je málo "průchodná", že cestiček a vydutí má příliš málo. Někteří se to rozhodli vyřešit odvoláním podpisu. Např. v tvém období Ladislav Cerman, který mezi spoustou jiných důvodů uvedl právě i "neotevřenost" a "elitnost" Charty.

MP Zklamání Ladislava C. snad pramenilo z neporozumění tomu, co pluralita a otevřenost Charty vůbec mohou obnášet. Kladl na ně jiná měřítka než jsou ta, které jsou v platnosti. Když měl pocit, že v jeho okolí žádné cestičky k druhým nejsou nebo jsou málo průchodné, měl s tím začít něco dělat on sám. Aspoň to dát vědět, obrátit se na ostatní, něco navrhnout atd. Osobně ho neznám, je taky možné, že jsem s těmito úvahami zcela mimo. Ale když to někdo zabalí způsobem, jakým to zabalil on, připadá mi to vždycky jako nešťastné řešení, - nešťastné kvůli aktéru samotnému. Možná měl ke svému kroku nějaký důvod osobní, třeba tím sám sobě něco vysvětloval, to nevím a v tom případě je to stejně jeho problém. Do toho člověk nevidí, do toho se nemá co míchat. Já ho v žádném případě neodsuzuju a bude-li někdy možnost s ním o celé věci promluvit, udělám to velmi rád bez jakýchkoli resentimentů.

RR O.K. Cerman byl koneckonců jen ilustrativní příklad. Problém neustále doutnající kdesi v pozadí, problém vztahu "popředních" a "zadních" signatářů se právě minulý rok dostal ostře do popředí zájmu. Paradoxní je, že ty seš tak trochu typickej příklad "disidentskýho selfmademana". V době podpisu jsi byl naprosto neznámej. Během let ses díky souhře určitejch okolností dostal do "centra dění", na špici hitparády. Mám za to, že vaše "volební období" bylo dost dobrý a...

MP To, co říkáš, je sice hezký, ale musím tě přerušit a trochu shodit tvou verzi "z chudého chlapce milionářem". Za prvé si leckdo může říct: kecá, vždyť je z prominentní rodiny a "nahoru" ho procpal tatínek. Těžko mu budu vymlouvat, že je vedle. A navíc, jak už jsem říkal, žádnou radost z této své "popularity" a "veřejného angažmá" nemám, považuju své vytažení na světlo za cosi velice problematického. Ztrácím totiž zároveň koncentraci tam, kde bych měl být schopen se soustřeďovat především, řekněme v té filosofické oblasti. Vytáhnout se na veřejnost současně znamená ztrácet své kořeny. Každý člověk by si měl takový krok velice dobře rozvážit. Tady hitparádový žebříček tak docela neplatí. Určitě to není tak, že čím výš vylezeš, tím jsi na tom líp.

 J. TMA : NÁHODNEJCH 23

Už třetí vydání knihy oblíbeného autora!!!!!!

Čtete knihy RR EDITIONS!!!!

rr interview - palouš

RR Opět spolu s Derekem Windbreakerem říkám: O.K., ale pojmem "selfmademan" jsem nemyslel, že by ses "na špici" prokousával veden jasnou ambicí se tam dostat, že bys tomu cíli podřídil své jednání. Spíš se to vztahovalo ke skutečnosti, že v Chartě nerozhoduje známost a neznámost, že i "zadní" se velmi rychle mohou stát "předními", dokonce rychleji, než by to spouště z nich bylo milé.

MP V mém případě - a vezmeš-li to globálně tak asi u každého - to byla shoda nejrůznějších okolností, které se zřetězily: abych se jednou mohl stát mluvčím, musela vzniknout Charta a já ji musel podepsat. Bydlel jsem tam, kde jsem bydlel, dělal to, co dělal a chodil tam, kam jsem chodil. Nic jsem si neplánoval, ani si

nepřál, natož abych si organizoval nějakou "volební kampaň", reklamu atd. Prostě za to nemůžu, jak to dopadlo.

RR No vždyť o tom jsem mluvil v předposlední otázce. Co ale ve světle těchto faktů řekneš na to, že pro aktivistu z nějaký vesnice jsi pořád, ať děláš co děláš, "popředný signatář"? Neobráží se v těchto sentencích latentní touha těch, kdo je vypouštějí do větru? Nebo stručněji: Nesní právě oni - často neuváženě - o kariéře typu "z chudého chlapce milionářem"?

MP Hele, to nevím, ale jestli takhle někdo sní, tak ho zcela upřímně varuju, aby pak, až zbohatne, nostalgicky nevzpomínal jak to bylo fajn, dokud byl ještě chudý hoch z vesničky pod horami. Vašek Havel říká, že otázky ze série "přední - zadní" straší spíše v hlavách zakomplexovaných "popředných" než těch skutečně mimo centrum. I já jsem toho názoru, že podobné dělení je strašně ošidné a zavádějící. A ještě ke tvému aktivistovi z venkova... Usuzuje-li tak, jak předestíráš, je to holt jen další důkaz toho, že náš svět zatím není úplně a dokonale průchodný, že tu není přístupná šance přesvědčit se o všem na vlastní oči a udělat si na každého vlastní názor. Kdybychom spolu mohli mluvit, třeba by svůj náhled změnil.

I když já bych ho asi těžko ukecal. Asi by si jen řekl: no jo, další zblázněnej intelektuál... Co já vím, jak vypadám?

RR Já si na závěr týhle "venkovský problematiky" nemůžu odpustit malinký shrnutí, protože tu trisťná a těžko definovatelnou pozici mimopražských kolegů tak trochu znám. Mimo Prahu jsou karty zatím rozdaný tak, že jen opravdu vyrovnané osobnosti se vyhnou utrápené hysterii odstrkovaných. Žiješ-li na menším městě, moc srandy z toho disidentství neužiješ. Na jedné straně tě indiferentní okolí žene k pocitům hrdinství a výlučnosti, na druhé straně ses permanentně deprimovanej. Všechen "lesk a sláva" leží kdesi daleko, "smetanu" lížou jiní... Aby těchto pocitů ubývalo, je třeba neustále "prorážet" nové cesty, zprůchodňovat prostor, v němž se pohybujem. Jak bys z tohoto hlediska zhodnotil právě uplynulých 10 let Charty?

MP Intenzivně kladně. Jsem přesvědčen, že se náš svět stal za těch deset let mnohem průchodnější, že se podstatně změnil. Především se vytvořilo určité lidské společenství, které už má své dějiny, svoji paměť apod. Pro jeho členy se nabízí spousta nových, totalitní uspořádání společnosti přesahujících možností - např. vydávání REVOLVER REVUE. Kdybych ti měl vylíčit své pocity, s jakými jsem se roku 1978 poprvé zúčastnil ny vydání takového miniaturního filosofického sborníčku, asi bys nad nimi z hlediska dnešního "rozletu" kroutil hlavou. Navzdory nepříznivým vnějším okolnostem je zde skupina lidí, kteří si zvykli svobodně se vyjadřovat a jsou ochotni

kvůli tomu nést i určitá rizika. Prostor, v němž se dnes pohybujeme, je (přesto, že vnější systém zůstal týž) širší a bohatší. Paradoxní je, že tím naléhavě vyvstal problém "opuštěnosti" určitých lidí. Oni tam v Praze si žijou, mají všechno a já jsem tady od toho odstrčenej, opuštěnej, ztracenej v prázdnu. Souhlasím s tím, že je to v mnoha případech pocit legitimní. Otázka je, jak z toho ven.

188

revolver revue

Jedna možnost je vydat se do Prahy a navazovat kontakty. To je naprosto v pořádku, ale má to jeden háček. Např. za Vaškem Havlem chodí z tohodle důvodu taková spousta lidí, že je z toho chudák celej omlácenej a ukontaktovanej. A přitom dobře ví, že na nikoho z nich se nemůže dívat svrchu a vyhodit ho ode dveří. Řeší to tak, že čas od času pobývá "v ilegalitě". Schovává se nikoli především před policií, jak se to tradičně dělávalo, ale před lidmi vůbec. Jinak by neměl čas k napsání jediné řádky. Teď mě napadá, že je v tom zakletý kruh: kdyby nic nepsal a kdyby tím pádem slavný spisovatel-disident, lidi by nepřítahoval a nemusel by tudíž před nimi prchat. Vlastně si za to nakonec může sám. On s tím začal. Já jsem všema deseti pro, aby se lidi seznamovali, ale všeho s mírou. Všichni by si měli uvědomit, že tohle navazování kontaktů není všechno. Vtip je v tom, včas ten "seznamovací kolotoč" zarazit a začít vytvářet vlastní "kontaktové centrum", vytvořit ve ztotalizovaném světě nově jádro, kde by se mohl uchytit a rozvíjet "přirozený", normální život. Nebýt jen liánou, která se plazí ze stromu na strom, pořád dál a dá l, ale stát se taky stromem, jde-li to takhle říct. Nechci, aby to působilo nadneseně či kazatelsky, ale snad je alespoň trochu pochopitelné, co tím mám na mysli.

RR Fixní ideou, že Charta zklamala, že odstrkuje mlčenlivou většinu ve prospěch "prominentů", netrpí pouze jednotlivci. Tenhle názor dostal skutečně ideologický punc

např. v posledních člancích Egona Bondyho, který se vědomě snaží postavit underground do opozice vůči Chartě. (Mohl sis o tom přečíst pár polemik v 6.č. RR) Jak se díváš na tohle?

MP No, to je otázka... Řekl bych, že dělení je vždy problém toho, kdo dělí. A mám dojem, že Bondy má k této činnosti dost blízko, rád ji trénuje i sám na sobě. Je to koneckonců rozdělený člověk. Já ho ani jako Bondyho osobně neznám, svého času jsem se s ním krátce stýkal jako s doktorem Fišerem. Váže se s ním ilustrativní historika: Když jsme jednou ukončili jakýsi rozhovor o patristice, dr.Fišer vstal a řekl"Teď mě omluvte, prosím, Bondy má na Čurandě sraz se svými přáteli." A opustil nás. Elegantní samozřejmost, s jakou to řekl, mě tak uchvátila, že - přes veškeré výhrady, které mám k jeho učení - se mu hluboce obdivuji. Teď ale k problému Charta-underground. Mám tendenci nedůvěřovat těm, kdo šmahem a sebejistě dělí: ať už signatáře CH (na "prominenty" a "odstrčené"), společnost (na establishment a underground, pravé a levé) atd. Skrývá se za tím láska k neživým schémátům, ztrácí se živá realita, aspoň to je můj názor. V Bondyho výpadech na adresu "prominentů" z Charty jsem našel i sám sebe, - jak jinak: mezi ty "přední" (tj. víc slyšitelné) přece jen patřím. Cítil jsem se v ten moment jako trafikant, který se po 48. roce dozvěděl z novin a projevů, že je vlastně vykořisťovatel a že se s ním od nynějška - jako s příslušníkem prohnilé třídy - povede ostrý třídní boj. - - Co vlastně z toho Bondyho dělení plyne? Mají se se mnou přestat kamarádit lidi z undergroundu nebo mám já přeběhnout do jejich "tábora" a slavnostně se Charty odříct? Nebo se mám s Bendou opevnit v jeho bytě a hájit naše nezasloužené, bezostyšným vykořisťováním "odstrčených" signatářů získané majetky a pozice? Jestli se někomu uleví, nazve-li Chartu "stínovým establishmentem" či bude-li žoviálně a s milým pocitem vlastního nadhledu žvanit o "strýčcích z Charty", ať si klidně poslouží. Možná by mu ale prospělo, kdyby tohle své rozumování občas stopnul a zkusil to jinak. V opačném případě mu totiž hrozí totální zblbnutí. V obecných poučkách a kategoriích to do sebe vždycky dobře pasuje, člověka jímá spravedlivý hněv a když si to navíc se svými pobratimy někde navzájem odsouhlasí, pak stačí už jen popadnout fangli a tradá do ulic. Dosadme ale do schématu jednotlivé, konkrétní lidi. Co o nich tihle horlitélé vlastně vědí? Já nejsem strýček žádného bohorovného rozumbrady a na tom nic nemění ani fakt,

189

rr interview - palouš

že jsem "z Charty". Mimochodem - a co underground? Nešlo by i ten při troše speciální snahy dělit na "establishment" a "pravý"androš?

RR Touhle pikantní otázkou uděláme tečku za celým problémem a pojedem dál. Hele, Martine, ty seš známej jako filosof. Kde publikuješ a kdy jsi s tím vůbec začal?

MP Nevím, jestli jsem jako filosof známý. Publikuju, dá-li se to tak nazvat, zhruba osm let a to až na dvě-tři vyjímky v samizdatu. Nejdříve to byly tisky vydávané "nákladem vlastním", nyní se to většinou objevuje v edicích EXPEDICE, NOVÉ CESTY MYŠLENÍ, taky jsem měl něco v KRITICKÉM SBORNÍKU, V PARAFU atd.

RR Co ty dvě vyjímky? To ti vyšlo něco oficiálně?

MP Jo, ale v překladu, v Itálii. A teď, jak jsem zaregistroval s nelibostí, vyšel v dosti pokurvené podobě jeden můj text v Listech.

RR Když jsme u těch pokurvených textů, tak rekord co se tebe týče držíme asi my v REVOLVERU...

MP Jo, v RR vyšel, tuším, text o Verneovi a redaktorům natolik unikla souvislost článku, že něj klidně jednu nebo dvě stránky vypustili a vůbec to nezaregistrovali. Což mě přivedlo na myšlenku, že se asi nevyjadřuju dost přehledně a srozumitelně...

RR Tenkrát to byla technická chybička, která by se mohla přihodit i v THE PARTISAK REVIEW. Sám vidíš, že jsi na REVOLVER nezanevřel. Pokud vím, tak tvoje poslední práce, esej o Charlesi Bukowském, vyjde v č.7, spolu s tímto rozhovorem. Co přivedlo tebe, filosofa a dokonce katolíka, k zájmu o autora, kterej vzbudil mezi čtenáři RR snad největší třenice?

MP Filosof, navíc katolík a přijde si s Bokowským, divný, co? Čili od filosofa se očekává, že si bude číst jiný věci než short stories Ch.B. Natož od katolíka, protože Bukowski je autor, o němž se rozhodně nedá říct, že by byl svým způsobem života a myšlení blízký katolické církvi. Lze z toho odvodit, že asi nejsem dobrý filosof ani dobrý katolík. Proč jsem se do toho podniku vůbec pustil... - Překlady Bukowského kolovaly po Praze v opisech daleko dřív, než ho uveřejnila RR. To, co se mi dostalo

pod ruku, mi zrovna moc neříkalo, spíš naopak. Takže když se okolo toho začala šířit taková ta mírně nadšenecká atmosféra a o Bukowském mluvil kdekdo, všelijak jsem diskutoval, nesouhlasil atd. Koneckonců i spolu jsme se, mám dojem, na to téma pohádali.

RR To se určitě pleteš, strýčku. Já nedovolil nikdy nikomu, aby se se mnou o Bukowského hádal.

MP Je to možný. Každopádně jsem na toho chlapa začal být tak alergický, až mi to samotnému začalo být podezřelé. Rozhodl jsem se napsat proti Bukowskému a jeho vykladačům nějaký text. Vypůjčil jsem si dvě jeho knihy povídek v originále - ty kolující české překlady mi přišly podezřelé - a pustil se do toho. Docela to zapadalo do mých plánů "bádat" nad problémem příběhu a Bukowski se mi hodil jako

Zajímá-li vás CHARLES BUKOWSKI, nalistujte si jeho dvě povídky, které otiskujeme v TOMTO čísle!!

190

revolver revue

odstrašující příklad autora, který se pohybuje ve světě, jenž je s příběhem podivně naštíru. Všechno se to ale ukázalo o něco složitější. Výsledek toho, co jsem dosud o tomhle tématu vydumal, už asi znáš.

RR No jo, stejně jako ty teď už znáš můj soud o tom výsledku. Ale berme to s humorem. Ve svém článku říkáš, že nemáš nic proti Bukowskému jako spisovateli, přiznáváš, že psát umí. Ale nesouhlasíš, řekněme, s jeho pojetím světa. Připadá mi, že sis schválně vybral extrémně syrovou látku.

MP Snad. Mně jenom není jasné, co míníš tím "pojetím světa".

RR Človče, mně to není jasné zrovna tak. To se jen tak říká, když chceš vypadat hodně chytře.

MP Aha. Příležitostně to, s dovolením, použiju.

RR Samosebou, na tyhle finty nemám patent jenom já. Ale pokračuj s Charlesem...

MP Tedy: jestli jsem se chtěl vůči něčemu vymezit rovnou, tak jedině vůči nekritickému přijímání či odmítání Bukowského textů některými čtenáři. Chtěl jsem se pokusit nějak rozumně vyslovit a vyložit, o co tu vlastně běží. Podobné pocity jsem měl při nedávných diskusích o Pelcově románu "...a bude hůř" (-což je podle mě navíc škvár, který s Bukowským nesnese srovnání-) nebo v minulosti při přetřásání problému underground a jeho "spirituality". Protiví se mi, když někdo právě tento typ literatury přijímá jako určitý vzor k následování, návod k chování, jako způsob laciného dotvrzování sebe sama. Možná se fatálně mýlím, ale mám pocit, že mnozí obdivovatelé Bukowského jej používají tak trochu jako kouzelné zrcadlo, ve kterém se s oblibou hlížejí a nechávají se unášet obrazem, kterým se jim nabízí. Domnívám se, že takovým narcisům občas uniká jedna podstatná věc: že sviňárny jsou sviňárnama a zůstanou jima, ať se o nich píše jakkoli svižně a že na růžovo je nepřelakuješ, ať děláš, co chceš. Což neříkám z pozice moralisty, který si nad tím myje ruce, ale jako notorický hříšník. A nadto si vůbec nemyslím, že by Bukowski vydával všechny svoje nemravnosti, flákačství a ožralství za nějaká svá pozitiva. Zádrhel je ale v tom, že takto může být pochopen a interpretován: jediný živý mezi samými nateklými panáky a skoromrtvolami.

RP K těm "narcisům": podle mě se nenechávají unášet obrazem, který se jim nabízí, ale obrazem, který si - berou-li to tak, jak se obáváš - vysnili. A obecně: za něco takového, jako je špatná interpretace, autor přece absolutně nemůže. "Kámen a bolest" Karla Schulze hodnotili svého času v 50. letech na stránkách Lidové demokracie jako návod k sadismu. To říkám jen jako příklad, že takhle se k věci přistupovat nedá.

MP Málem jsem řekl, že s tebou souhlasím, ale něco se mi na tom nezdá. Nechme stranou tvůj příklad z 50. let a vraťme se k tomu, co mě u Bukowského nejvíce zarazilo. Je to v podstatě dobrodruh, ale na nějaký pořádný příběh okolo něho nenarazíš. Ani tam, kde píše o sobě ani tam, kde si to, čemu říká příběhy, vymýšlí. Jeho svět je podivně zplanýrovaný, příběhuprostý. Bukowski dělá co umí, je "on the road", žije na plné pecky a zuřivě všechno zaznamenává, ale ono pořád nic. Jako by to všechno, kde se pohybuje a o čem píše, bylo zakryto podivnou mlhou. Mlhou nepříběhovosti...

RR Nechám stranou kde jsi vybádal tvrzení, že B. žije "na plné pecky", respektive kde tohle "plné žití" sugeroval ve svých textech. To je tvůj dojem z četby, takže v pořádku. Ale řekni mi,

191

rr interview - palouš

prosím tě, co je "nepříběhovýho" např. na povídce "Zabijáci", jestli se na ni pamatuješ. Je o dvou chlápčích, který při amatérský vloupačce jaksi mimochodem a "nechtěně" znásilněj a pak zabijou mladou ženu a taky jejího muže (toho znásilněj). Nakonec při útěku zapomenou na místě činu prachy, pro který původně přišli. Co tohle je, když ne příběh?

MP Hele, a co se tam vlastně stalo? S kým to nějak pohlo? Chlápci se nakonec plácnou do čela, jak to s těma prachama zvrzali a je to. Všechno jedno. Maximálně přibude v místní černé kronice zprávička o mordu a později třeba taky o tom, že ti dva dostali Špagát, pokud udělali nějakou chybu a náhodou je lapli. Podle mně je příběh tam, kde jeho hrdinové - lhostejno jestli kladní nebo záporní - skutečně jednájí, tj. kde se nějak rozhodují, zažívají nejistoty, ocitají se ve vnitřním napětí. Něco takového mi nejen v "Zabijácích", ale u Bukowského vůbec, chybí. Prostě dva chlapi někoho zabijou a je to. Frajer s nožem znásilní holku za skalami, její dva bojácní

přátelé to komentují dost hloupými řečmi a je to. Bukowski se ožeře, vyspí se s bůhvíjakou ženskou, ráno má kocovinu, tak se ožeře znova a je to. Všechno prostě uplývá, aniž by se cokoli změnilo, když se dostaneš na konec, tak nevidíš sebemenšího důvodu, proč bys ten kruh nemohl projet znovu.

RR Já ti vopravdu moc nerozumím. Jakej kruh? Co projíždět znovu? Ptáš se, co se teda vlastně pohlo. Moh bych ti říct, že se pohli čtenáři, moh bych říct jinou hlubokomyslnost, ale asi je to zbytečný. Nejsme placený za literární disputace, no ne? Ty čteš Charlese úplně jinak než já. Pro mně je to prostě chlápek, kterej to umí napsat. To je celý.

MP V tom, že to umí napsat, s tebou naprosto souhlasím. V tom ho různě nečteme. To, co oceňuješ ty, беру taky. Nejvíc se mi líbí, jak píše o tom, že píše. V dobrých 80% svých short stories nám totiž nevypráví příběh, ale metapříběh...

RR Bohužel jsem nucen tě fakticky stopnout, takhle bychom se nikam nedostali. Tvý názory na Ch.B. si zájemci můžou přečíst v samostatným textu. Vraťme se zpátky k tobě a tvejm filosofickejmu počátkům. Kde jsi filosofii studoval?

MP Nejdřív doma. Otec byl "humanistický" založen a bylo u nás odjakživa jakousi tradicí vést "učené" rozhovory. Navíc k nám chodil Patočka, občas se tam konala nějaká jeho přednáška a já jsem okolo toho očumoval. Když jsem se ale později dostal do "emancipační vývojové fáze", měl jsem tendenci se od filosofie jako od všeho, co jen zavánělo rodinnou atmosférou, trhnout. Relativně dost brzo jsem se ale k filosofii vrátil, resp. začal jsem se jí sám aktivně zabývat. Asi tak ve dvaceti letech jsem se seznámil s Danielem Kroupou a spolu jsme založili - vlastně v Praze "znovu-obnovili" - platónskou Akademii. Četli jsme si Platonovy dialogy jeden za druhým, otravovali různé filosofy (třeba Láďu Hejďánka nebo i našeho filosofického boha Patočku) a myslili si, kdoví jak nejsme chytří. A navíc se to spojilo s tím, že jsem v téže době taky obnovil své katolictví.

Chcete se dozvědět, ve které stínadelské uličce hoši z RYCHLÝCH ŠÍPŮ bestiálně umučili BRATRSTVO KOČIČÍ PRACKY?

Přečtete si básnickou sbírku P.Řezníčka KRÁTER RESNIK.

192

rr interview - palouš

RR Co to znamená "obnovil"?

MP Pokřtěný jsem byl jako dítě, ve škole jsem chodil do náboženství, absolvoval první svaté přijímání atd. Pak jsem na dlouhou dobu nábožensky "ochladl". Když mě v té době rodiče nutili jít občas do kostela, byl jsem otrávený a bylo mi to celkově

proti mysli, snad kromě vánoc. Někdy, tuším v 19-ti letech, jsem se pod vlivem jedné slečny, o kterou jsem se tehdy pokoušel, do církve vrátil a to mi zůstalo až dodnes. Ale zpět k filosofii. V 70.letech jsem začal chodit na filosofickou fakultu na tenkrát ještě dostupné Patočkovy přednášky a semináře. A když byl prof.P. v roce 1972 donucen odejít do důchodu (naštěstí ve své činnosti ještě intenzivněji pokračoval v soukromí), já na fakultě zůstal. Pořád se mi zdálo - a snad to prý platí až dodnes - , že se tam občas dějí věci, které stojí za to, aby jim člověk věnoval pozornost (mám na mysli především seminární četbu některých klasických filosofických textů). Od roku 1972 jsem byl na FF zapsán jako řádný externí student. Jednak mi tohle řešení doporučoval již vzpomínaný prof.Patočka (byl toho názoru, že studium je především disciplína, tj.určitá kázeň ve vztahu ke zvolenému oboru a že systém zkoušek - i přes tehdy již značně pokleslou úroveň jejich předmětů - může dát studentovi jakýstakýs řád a rámec, v němž se může svobodně pohybovat) a jednak se mi prostě ještě nechtělo definitivně opustit univerzitní prostory.

RR V dnešní době tohle přání zní dost neskutečně...

MP To máš pravdu. Je ale nutný pochopit, že tenkrát se věci jevily trochu jinak než z dnešní perspektivy. Tenkrát, aspoň pro mně, ještě ani zdaleka nebylo patrný, do jakýho srabu se to všechno řítí. Hele, já na vysokou nastoupil od podzimu 1968 a vlastně první věc, kterou jsem tam zažil, byla listopadová stávka. Vydávali jsme v té době - pravda jen asi 4 měsíce než to zakázali - zcela nezávislý studentský časopis a rozmnožovali jej cyklostytem na děkanátu fakulty, konala se protestní shromáždění, během stávky řečnil v největší posluchárně kdekdo, od studentů přes akademické funkcionáře až po nejruznější hosty. Vybavuje se mi ještě jakási demonstrace, která měla cosi společného s Jugoslávií, už nevím co. A pohřeb

Jana Palacha, samozřejmě. To, co přišlo později, se šířilo poznenáhlu a velice nenápadně. Moře svinstva sice uchvacovalo další a další pevniny, ale člověk stále mohl mít pocit, že pár nedotknutých ostrovů ještě zbývá. Později aspoň ostrůvků, aspoň tábořišť. Dívám-li se zpět, uvědomuju si tu spoustu iluzí, kterou člověk měl a která mu znemožnila dohlédnout konců, kam to všechno spěje. Jestli v roce 1969 bylo absolutně nepředstavitelné, že by někdo ze studentů byl ochoten obnovovat organizaci typu ČSM, už v roce 1971 jsem s úžasem sledoval jak mí kolegové a kamarádi s rozpačitým pomrkáváním jeden za druhým vstupovali do SSM a vyzdobovali fakultní nástěnku své nové organizace módními newspeakovými hesly. Nevyčítám jim to, asi byli zapálenější pro vědu než já a byli ochotni přinést pro svůj exaktní obor větší oběti. Když splnili svého nástěnkového bobříka, vrátili se většinou ke svým zkumavkám a mysleli si, jak na to vyžráli. Jenže obluda živená jejich nástěnkami rostla a rostla. Na filosofii, v roce 1973, byl ten atak ještě markantnější a to jsem si, prosím, myslel, že už mě nic nepřekvapí. Domněnka, že si na téhle fakultě zopakuju způsob života, který jsem vedl s přírodovědci, mě rychle přešla. V podstatě půlka mých nových spolužáků byli už odkrytí zjevně budoucí byrokraté, kteří už skoro ani nestudovali obor napsaný ve svém indexu, ale pouze se rozcvičovali pro funkce v již předem vyhlédnutých úřadech. Měl jsem v té době naštěstí už spoustu jiných kamarádů, svět, ve kterém jsem se pozvolna zabydloval a orientoval, měl jiné starosti a dneska, přiznám se, ani nevím, jak to na filosofické fakultě nejstarší univerzity ve střední Evropě vypadá.

193

revolver revue

RR Vy jste zahájili školní rok stávkou. Dnes představují vysokoškoláci snad nejpasivnější část mládeže....

MP V celku to asi tak bude, ale já si stejně optimisticky myslím, že hrstka normálních a dobrých lidí se tu a tam ještě určitě najde. Tím myslím ty, kteří studují nikoli kvůli dosažení kýžených postů, ale protože je vybraný obor skutečně zajímavá a chtějí pro něj něco udělat. Nakolik jim to ale bude dneska umožněno, je ovšem otázka.

RR Od jistý doby volí v týhle zemi část samostatněji myslících lidí raději "útěk do kotelny" než štrapáce na oficiální scéně. Pozor, teď nemluvím o těch, kteří - a není jich málo - si tenhle "sestup" nevybrali, nýbrž jim byl vnucen. Já osobně si myslím, že to není pro každého. A tvůj názor je jaký?

MP Já se vlastně taky "utekl" do kotelny, jenomže mně moc jiných možností v roce 1977 nezbývalo, takže jestli jsem zrovna ten vhodnej typ pro takový řešení, - to jsem

neměl čas zjišťovat. Vzpomínám-li na to nyní, rozpadá se moje kotelnické období na několik fází. První z nich byl již zmíněný přechod "z úřednické otročiny do topičské svobody". Bylo to strašně fajn, poklesnout na dno, nemuset mít ty běžné zaměstnanecké ohledy, dělat si svou zcela konkrétní, bezprostředně smysluplnou fyzickou práci (:vyrábět teplo), být na to sám, na nikom nezávislý, se spoustou času jen pro sebe.

Tři dny

se dřeš jako mezek a pak se na šest dní staneš svobodným pánem, dáváš si srazy v deset dopoledne v kavárně, chodiš si do knihovny, studuješ podle libosti nebo se flákáš, jak chceš. Ostatně co ti budu povídat, takhle to v té či oné podobě praktikuje každý kotelnický uprchlík. Druhá fáze se dostavila s poznáním, že tenhle model svobody má i své háčky. Uvědomil jsem si najednou, že se v době volna flákám skoro pořád. Nad systematickou prací, kterou jsem vyhlašoval za svoje "původní" povolání, začalo převažovat tisíce pitomostí. Musel jsem si položit nepříjemnou otázku: co vlastně jsem; filosof, uchýlivší se kvůli svobodě svého filosofování do kotelny nebo občas si amatérsky zafilosofující kotelník? Tím nastala třetí fáze, v níž jsem vlastně dodnes, i když topit už jsem přestal a žívím se domácím programováním. Jakmile ona otázka člověka napadne, začne přemýšlet, co s tím. Už jsem mluvil o disciplíně, o potřebě určitého vnějšího řádu, struktury, která by tvému "původnímu" povolání vymezovala místo a čas, poskytovala mu určitý tvar, umožňovala by ti krok za krokem stát se ve svém oboru profesionálem, nenechávala by tě ve tvé samotě kotelnického "přespolního" běžce na holičkách. Struktury kterým se říká paralelní, jsou hrozně důležité a záplat pánbůh za ně. Ale v tomto bodě se člověk přece jen často ocitne na vodě a topí se ve vlastních nejistotách. Je strašně těžké říci, kdo na kotelnu má a kdo ne. Je to těžký dilema, který si každý musí rozřešit sám. Návod neexistuje. Každý, kdo v této otázce stojí, musí být

strašně ve střehu a dávat si pozor, jestli se náhodou neobelhává.

RR Jo, mě šlo hlavně o to, nakolik jsme "my všichni v kotelnách" schopni podívat se na situaci střížlivě a odhadnout své schopnosti a šance pro dobu, v níž byvší nespravedlnost a byvší "hrdinství" nebude už nikoho zajímat a tím míň sloužit jako alibi pro lenost, stagaci a zahrívání.

MP Já si přese všechno, co jsem říkal, myslím, že právě v kotelnách a nikde jinde můžeš získat něco, co je odbornostmi, ať už jakkoli sofistikoványi, nenahraditelné. Že všechny průšvihy mohou (pochopitelně nemusí, mít hluboký smysl. A nemyslím to jako nějaký útěšný slovo kotelníků...hele, vždyť ty seš vlastně jeden z nich!

REVOLVER REVUE - magazín vydávaný profesionály !!

194

rr interview - palouš

RR Moment, já utěšovat nepotřebuju, to ne. Já se ve svém oboru na volnou soutěž poslova těším, bude-li kdy jaká. Ale dost o tom, tohle zajímavý téma by chtělo spíš samostatnou studii. Poslední otázka. Přemýšlel jsi někdy o tom, co je to za zvláštní fascinasi, která člověka vede k tomu, že vyvádí všelijaký ty tzv. "opoziční" aktivítky? Že se třeba nakonec stane mluvčím CHarty 77, byť ho to stojí nervy, klid a soustředění na své vlastní soukromé zájmy a projekty? Nejde mi teď o nějaký globální rozbor a velký

slova o "morální povinnosti", ale spíš o ty subtilnější, osobní důvody.

MP Mám-li to říci zcela upřímně, ta tajuplnost, okteré hovoříš, se v mém případě asi jmenuje touha po dobrodružství. Jak už jsem říkal na počátku, představa přesně naplánovaného života, naplánovaného světa, kde se nic neděje, kde všechno funguje a běží jako na drátkách, mě vždycky deprimovala. A myslím, že zase taková výjimka v tom ohledu nebudu, že určitý počet "stupňů volnosti", abych užil fyzikální terminologie, má v sobě každý. Že člověk, ať už to v sobě potlačuje nebo ne, je svou přirozenou povahou dobrodruh. A protože v tomhle koutu zeměkoule se tato součást lidské přirozenosti hned tak neuplatní, vyrazil jsem holt tímto směrem.

Praha, duben 1987

I N F O R M A C E O C H A R T Ě 7 7

(vychází 1x měsíčně)

- dokumenty Charty
- sdělení VONS
- dopisy, stížnosti, informace
- "v samizdatu nově vyšlo"
- fejetony

"Informace o Chartě 77" vydává nezávislá redakční skupina signatářů. Adresa: Petr UHL, Anglická 8, Praha 2.

MAX MANNHEIWER - VZPOMÍNKY (Obrys/Kontur - PmD, Mnichov)

"Vzpomínky novojičínského rodáka Maxe Mannheimera patří k dílům, o nichž prohlásil s uvedením HOLOCAUSTU Stefan Heym, že jich nikdy není a nebude dost. Jejich vydání (PmD, 1986) je činem nejen záslužným, ale také šťastným. Navazuje na Borovu "Opuštěnou panenku", precizní Lagusovu faktografii a na Lustigovy romány způsobem, který získává novou dimenzi výpovědi. Díky tomu, že rukopis nikdo neupravoval, dosahují Mannheimerovy vzpomínky - spíše suché než emocionální - maximálního účinku nejen bezprostředností, ale také svým skrytým humorem. Příznačné pro autorův styl jsou dlouhá souvětí na počátku - když líčí předvečer a úvodní fázi II.světové války. Ty se pak při popisu Terezína, Osvětimi, Varšavy a Dachau mění v krátké a hutné věty. Je to strhující pohled do mikrosvěta vyhlazovacího procesu, svědectví o hrůze, statečnosti i bratrské lásce..."

(Karl von Wetzky, Svědectví č.80)

195

Články, recenze, úvahy 7-1987

Tarkovskij, Kuroň, Konwickij, Savickij, Řezina, Sedloň, Wolfe, Siňavskij, Polsko-86, Warhol, ect.

rr off ghetto magazine

196

Setkání v Neapoli

(A. Siňavskij)

A večer v Neapoli jsme se prodírali jakýmsi křivými, úzkými uličkami, lezli jsme přes bedny s ovocem a s rybami. Přes haldy odpadků. Děti vřískaly a ženy na sebe křičely z okna do okna, z rohu na roh. Smažilo se maso. Auta troubila a maličké fiatky s rozbitými světly se divoce proplétaly labyrintem. Kam se člověk podíval, viselo prádlo - přes celou oblohu, ve všech poschodích, od shora až dolů. A v tom zmatku, uprostřed spěchajících chodců klidně postávala slepice, přivázaná dlouhým řetízkem za nohu k dřevěnému sloupku.

Našemu ospalému severskému vnímání se to všechno zdálo být příliš hektické, příliš nervózní. Ale když jsme se ptali přítele, italského spisovatele, jak často tady lidé vytahují kudly a jak to v Neapoli vypadá s rvačkami, které v Rusku při podobném vztekání vášní okamžitě propukají, překvapil nás ujištěním, že nic takového se tady nestává. Ačkoli se Italové snadno rozčílí, jsou velmi laskaví a nemají v sobě pražádnou zášť...

A najednou - dovedete si to představit? - tady visí, - staré, důvěrně známé tváře. Tak domácí a dětství evokující figury - Lenin a Stalin, pěkně vedle sebe na lavičce, s úsměvem na lících. Zdraví nás z gigantického plakátu. Stejně jako v Moskvě - třicet let tomu nazad.

"A-YA" unofficial russian art review "A-YA"

"a-ya" současné ruské umění

"a-ya" od moskvy po new york

"a-ya" vychází ve francii

"A-YA" dvojjazyčná revue (rusky a anglicky)

"A-YA" časopis vynikající kvality
editors: A.Alexejev, A.Kosolapov, I.Šelkovskij
adresa: "A-YA"
Chapelle de la Villedieu, 783 10 Elancourt, France, tel. (3) 050-93 76

Svého času tvrdily zlé jazyky o této velmi populární fotografii, že je to obyčejná fotomontáž, vyrobená se záměrem překovat Stalina v Leninova nejlepšího přítele a nejmilovanějšího učedníka. Dnes už nedokážeme přesně určit, nakolik měl jeden druhého v oblibě, ale zmíněnou fotografii si pamatují všichni. Po dvacátém sjezdu zmizela ze scény. Stalina kamsi odklidili a my zůstali sami s Leninem. A teď jsou opět zde, bok po boku na té samé lavičce, láskyplně na nás koukají ze stěny italského domu. Jako v těch starých zlatých stalinských časech.

Týž den mi byl na tiskové konferenci v Neapoli položen dotaz: jak vysvětlíte, že přes všechny zprávy ruských disidentů o tom co se dělo a děje v Rusku, tak celkově ve všech zemích socialistického tábora, komunismus na Západě dál sílí a zvyšuje svůj vliv. Odpověděl jsem, že lidská zkušenost je zřejmě, bohužel, velmi těžko přenosná, a že každý si nejprve musí něco zakusit, aby něco pochopil. A ještě se mě zeptali: co byste

197

obrázek

198

články recenze úvahy polemiky rr reports články rcenze úvah dělал, kdyby se komunismus dostal k moci ve Francii.

Měl jsem za sebou těžký den: projev na kongresu, tiskové konference dva rozhovory pro rozhlas a jeden pro televizi. Ale bylo to legrační, že tutéž otázku jsem ten den dostal několikrát: co bych dělal v komunistické Francii či Itálii.

Ale já už jednou v komunistickém režimu žít musel a dosud se necítím plně od něj osvobozen. Co bych tedy vlastně měl dělat? Nejdřív jsem na ten dotaz odpovídal velmi široce a donekonečna opakoval, že nejsem politik, že jsem připraven žít v jakémkoli systému, stačí mi jen to, aby v tom systému mých zabíjeli lidi a dávali víc volnosti. Ale oni všichni chtěli vědět, co bych konkrétně dělal, kdyby na Západě zvítězil i komunisté.

O.K., tak za prvé bych si dal panáka na kuráž a za druhé bych se začal ohlížet po novém pseudonymu. To jsem jim řekl.

A Italové se smáli. Ještě jim bylo veselo, ale na plakátě s Leninem a Stalinem hlásal nápis: "Ať žije Stalin! Ať žije diktatura proletariátu!" A pokračovalo to: "Nad bahnem, do něhož SSSR zapadl, když nahradil diktaturu proletariátu sociálimperialismem, vysoce ční obrovská osobnost a díl o J.V. Stalina. To je také důvod, proč je Stalin nyní očeřňován bandou revizionistů a renegátů, kteří se vetřeli na vedoucí místa komunistických stran různých zemí a zákeřně b ojují proti diktatuře proletariátu. Ať žije diktatura! Socialismus - to je demokracie nestrachující se použiť nejtvrďší represe !"

Bůhvíproč, ale já za tím entusiasmem levicových italských kloučků slyšel fanatický pokřik davů, zdravících Benita Mussoliniho. A z plakátu se na nás přitom dobrotivě usmíval Lenin se Stalinem, oba slibující komunismus s lidskou tváří.
(a-ya č.5, 1983 pro RR přeložil -nt)

150 000 SLOV (texty odjinud)

Časopis přinášející informativní a zajímavé statě ze světového tisku v českých a slovenských překladech.

Z obsahu (zatím posledního) 15. čísla:

- William Echikson, V sovětském stínu
- Mikklós Fogarassy, Existuje útěcha?
- Ištván Deák, Nesourodá země
- Ištván Eörsi, Sovětský člověk: ztracený vzor
- Timothy Garton Ash, Existuje střední Evropa?

- Roy Medvěděv, Dlouhá cesta ze Stalinova stínu
- Alain Finkielkraut, Jménem všech našich mrtvých
- Erich Kulka, Povstání židů v Osvětimi
- Conor Cruise O'Brien, Izrael a "stav obležení"
- Leon Wieseltier, Démoni židů
- Luciano Pellicani, Totalitní systém
- atd.

150 000 SLOV - magazín informovaných lidí!!

199

Dmitrij SAVICKIJ - Směrem k Sovětům

V tom moskevském domě se ve dne spalo. Za těžkými, zaprášenými záclonami barvy rozmačkaných třešní. V labyrintu rozsáhlého apartmá, které zázrakem přežilo bez úhony režim, vládlo navzdory hluku z ulice letargické ticho. Budiček nastál až kolem deváté večer; jedna ze sester - bydlely zde pouze ženy - narychlo běžela koupit nějaké jídlo, než zavřou krámy. Okolo půlnoci dům oživil, v pět hodin ráno se v něm ozývaly výbuchy smíchu, vzlykotalo Albinoniho adagio, vodka a čaj tekly proudem, poslední historky se střídaly s posledními verši génia okamžiku. V této zemi se každý svým způsobem chránil před sálající násilnickou budoucností; už léta neviděli obyvatelé tohoto bytu slunce a pleť se jim zbarvila jako mlokům. Jednoho dne roku 1967 jsem se k nim za svítání vydal, abych jim ukázal svůj první román. Nejstarší z nich, kníratá čarodějnice, která znala nazpamět celého Omara Chajama, Whitmana a Mandělštama, otvírala můj rukopis, který sklíčeně šelestil a hlasem, v němž jste vnímali jen souhlásky, mne požádala, abych jí uvedl svého oblíbeného spisovatele: Bulgakov? Joyce? Sterne? Nabokov? To poslední jméno jsem slyšel poprvě v životě; hned jsem se jí na něj zeptal. Ta opravdová Valkýra odstrčila můj nešťastný román, a vyskočila do stropu: Cože? Nečetl jsem Nabokova a troufám si psát prózu v ruštině? Bouře nad městem, vykolejení vlaku, opilá pohřební kapela, její smích se protáhl na dobrou půlhodinu... Její sestry se v doprovodu svých kavalírů zbíhaly ze všech koutů domu - okazovala na mne prstem, poulila na mě oči, vypověděla mne na intelektuální galeje - opakujíc: Nikdy! On nikdy nečetl ani "Don", ani "Lolitu", dokonce ani "Lužinovu obranu"! Když jsem okolo šesté hodiny ráno odcházel, v temných tunelech už jezdilo první metro. Pod kabátem jsem si tiskl na prsa berlínské předválečné vydání "Krále, dámy, kluka" od Sirine Nabokova. Těměř na tři roky jsem přestal psát prózu, živořil jsem s krátkých básní a krmil se hned jamby, hned trocheji. Do mého odjezdu do Paříže jsem přečetl všechna díla tohoto skvělého ruského spisovatele, spisovatele něžného i jízlivého. Jak to? Vždyť ho nikdy v jeho vlasti nevydali?

Všichni jsme byli samouci: ti, co se dnes potulují po ulicích New Yorku, Bostonu, Berlína, Paříže nebo dokonce Jeruzaléma, i ti, kteří postávají v Koptěb elu za okny Svazu spisovatelů a sledu jí mraky prchající bez pasu do Turecka. To co nám dala universita bylo málo ztravitelné. Museli jsme si sami krok za krokem rekonstruovat svět: řádku po řádce, událost za událostí, století za stoletím. Rusko zůstalo poslední zemí, kde lidé knihy opravdově ctíli. Když se objevily na listině zakázané literatury, která byla pro normálního smrtelníka nedosažitelná, mohly stát jejich majitele ztrátu zaměstnání, jeden rok vypovězení, pět let lágru. Ale utrpení vzniklé ničením těchto knih nebylo tak silné, aby zabránilo jejich dalšímu čtení. Opisované na cigaretovém papíru, rozmnožované na filmových cívkách, magnetofonových páscích, na vybledlých chudokrevných fotokopiích, podávaly se z ruky do ruky, šířily se po celé zemi, i tam, kam ani ďábel nepáchne: do Tomska, Alma-Aty, Vladivostoku...

Bylo by třeba složit slova a hudbu pro nějaký chvalozpěv na naše vládce, na naše soudce, kteří rozhodují o tom, jací autoři budou povoleni a jejich hlas vyslyšen a které autory odsoudí k mlčení; rentgenové paprsky Strany zavrtávající se do morku kostí, do hlubin vnitřností, tito šéfové

200

Savickij

literatury mají právo se courat po ulicích Paříže a Londýna. Byli to oni, kdo ze svých cest po cizině přiváželi díla Nabokova, vydávaná u Ardise. Žádný policajt je

při návratu neprohledával- patřili k sobě. Vzpomínám si na krásný prosluněný byt v uličce Lavručenského, kde žila elita těchto "papalášů". Bez jakékoli přetvářky trůnila v zasklených knihovnách díla Mandělštamova, Achmatovové, Zamjatina a Pilňaka spolu s knihami od Nabokova. Mívali jsme tisíc chutí je požádat, poprosit, aby nám je svěřili na jednu noc, na kousek noci, na jedinou hodinu! Používali jsme lsti, snažili jsme se podplatit jedny a oklamat druhé. Za jediným účelem: uzavřít se v bytě s tím podivuhodným průvodcem po amerických ulicích a cestách, který se jmenuje "Lolita"; nebo někomu drze šlohnout výtisk "Lužina" a zmizet s ním na venkov. Jedno z hlavních pravidel podzemního světa moskevských bibliofilů znělo: ukrást knihu není zločin. Knihy se ukrývaly jakoby to byly perlové náhrdelníky; Nabokov se schovával ne jako svazek storublovek, ale jako prsten od Fabergého.

Svámi rafinovanými, aristokratickými větami otřásl Nabokov chudokrevným polámaným jazykem své země. Jeho chladná i vášnivá próza ukázala cestu, po které se mohla obírat ruská literatura dvacátých let, cestu bez bratrovražedné pokrokové krvavé lázně, kterou poznala ruská historie. A co důležitějšího, jeho múza - Mnemosyné /1/ - zlomila kouzla, za kterými se skrývalo šílené padělání minulosti. Provedla to ne jako historik, ale jako umělec. Díky síle odstínů, detailů a tak jasné optice jeho paměti, byly Rusku znovu vráceny - pašováním - petrohradské ulice, stromořadí na panství ve Vyře, vyschlá země Krymu, zalitého sluncem. Na prahu převratu roku 1917 byl Nabokov z ruských spisovatelů nejmladší. Pohled, kterým hleděl na ruskou Atlantidu mizející před očima, byl pohledem posledním; jeho neobyčejná paměť sílila spolu s jeho spisovatelskými schopnostmi, byla ozářena plamenem všepostihující katastrofy. Bunin byl příliš zastaralý, aby vyličil léta kolem roku 1910. Po Stalinově smrti se stal znovu obecně známým, ale jeho šlechtické Rusko evokovalo spíše dobu z konce minulého století, Pilňak a Zamjatin se zahltili modernismem. Mezi "Bílou gardou" a "Mistrem a Markétkou" se Bulgakov obrátil ke groteskní fantastické literatuře, v které popisoval hlučný triumf obuté lži.

Ale číst Nabokova v soudobém Rusku také znamenalo ilegálně přecházet hranice: očima ruského spisovatele jsme mohli zírat na Berlín a Paříž, Riviéru a americký venkov. Jako nějaká družice vysílal jeho talent do Ruska obrazy z neviditelného světa. Mluvil o nás s opovržením: "Ostatně, nevím co se dnes čte v Rusku; zdá se, že to bude Hemingway nebo ještě Faulkner a Sartre, tito průměrní spisovatelé, rozmazlené děti západního měšťáctví." /2/ Projevoval se zatrpkle, nemohl vědět, do jaké míry je oblíbený ve své vlasti... Pouze až před jeho smrtí ho mohla konečně ve Švýcarsku navštívit jedna moskevská básnička a hlasem upřímné, vášnivé lásky mu naplno vypovědět, jak byl v Rusku milován.

Několik týdnů před mým odjezdem do Paříže se procházím s jedním přítelem po Leningradě. V Moskevské ulici mě zastaví

/1/ Mnemosyné - Paměť, matka múz. /p.př./
/2/ V doslovu k ruskému vydání "Lolity".

201

Savickij

před dvoupatrovým soukromým domem ze světlé žuly, který pochází ze začátku století. Pod okny druhého patra se vine mozaikový vlys.

- To je Nabokovův dům, říká mi přítel.

- Jak to víš?

- V Pitěru /3/ to ví každý...

/3/ V Rusku se tak s oblibou nazývá Leningrad.

Dmitrij Savickij: Du coté des Soviets

Text byl publikován v Magazine Littéraire č. 233, září 1986. Z francouzštiny pro RR JN přeložil -fp-, květen 1987.

Dmitrij SAVICKIJ - LITERATURA PŘEDPEKLÍ /Papá Hemingway a literatura moskevského undergroundu/

Za jarní, ale mrazivé noci, na začátku šedesátých let, v Stolečnikově uličce přímo v centru Moskvy podupávali lidé na zčernalém sněhu, aby se zahřáli. Čas od času

spustil ochraptělý hlas! "139?" – Tady! odpověděl někdo v temnotách. "374?" – To jsem já!... "712?"... lidé stáli frontu, aby si koupili dvě knihy Ernesta Hemingwaye. Drobně sněžilo, cigarety rudě zářily; z Rudého náměstí se ozvaly Kremelské zvonky. Knihkupectví otvíralo v devět hodin ráno.

Hemingway byl jeden z prvních západních spisovatelů, jehož překlady byly po hrobovém tichu stalinské epochy povoleny. Měl ohromný úspěch. Jeho díla znali lidé nazpaměť, neustále je citovali, napodobovali se jeho hrdinové. Když jste přišli později – o půl hodiny – nezůstal už jediný exemplář, překupníci a knihkupci jich sami kupovali velké množství pro pokoutní prodej – jeden inženýr vydal celou svou měsíční mzdu, aby na černém trhu získal dvě díla spisovatele amatéra v boxu a lovu. Jeden student strávil celé noci vykládáním nákladních vagonů, aby si vydělal na "I slunce vychází". S nadšením se šeptala jména vlastníků zakázaného románu, přeloženého do ruštiny a opsaného na stroji: "Komu zvoní hrana". Chodilo se k nim jako do muzea, vymýšleli jste si prostředky jak román získat na jednu nebo dvě noci – buď výměnou nebo jste majiteli prokázali nějakou službičku. V přetopených kuchyních, nad kouřícím borščem a ledovou vodkou si přátelé vyvolávali nevázaný tón na Saint-Germain-des-Prés, la rue Mouffetard nebo na náměstí de la Contrescarpě, právě na pařížských místech tak drahých jejich oblíbenému autorovi. Hemingway někdy urážel. Jeden z mých přátel – specialista na buddhismus, ale v sovětské realitě pracoval jako liftboy – se rozhořčil: "Jemu se hnusí bulvár Raspail! /1/ Radši si zajde, než by přes něj šel! Je blazeovanej!" ... Portréty Hemingwaye s bílými vousy a v šedém námořnickém pulovru jste mohli vidět ve všech bytech

/1/ Má na mysli jednoho z hrdinů z "I Slunce vychází".

202

Savickij

intelektuálů "levice", ve všech doupatech budoucích dizidentů a spisovatelů-parazitů. Potom, když Hemingwaye překonala undergroundová literatura, se jeho portréty objevily v kancelářích vedoucích pracovníků a dokonce i u Andropova... Dnes už se zapomnělo, že to byl Hemingway, kdo zakroutil krkem slavné reformě Petra Velikého, která zrušila nařízení nosit v Rusku vousy. Bylo to právě napodobování "starého Héma", o p r a v d o v é h o m u ŝ e , co v sovětském Rusku působilo, že si muži nanovo nechávali narůst vousy. Ihned se vousáči začali řadit do kategorií pronásledovaných a asociálních individuí. Vzpomínám si jako na noční můru na následující příhodu, která se odehrává v noci na Běloruském nádraží; dva úplně opilí dělníci mně svírají paže, zatímco třetí z nich zapaluje acetylénovou lampu; jsou plně rozhodnutí podpálit mi vousy – nápad, který se jim zdá k popukání. Jen zázrakem se mi podařilo vyvážnont...

Hemingwayův úspěch se dá lehko vysvětlit; jeho hrdinové byli první, kdy žili a jednali j a k o m u ŝ i . Cestovali, válčili, opijeli se, rozbíjeli si huby, milovali, a to naprosto podle své libosti. Předtím nám naše národní díla nebo překlady – obojí pod pečlivou kontrolou Strany – představovaly buď hrdiny asexuální, fanaticky oddané pokrokovým ideám, nebo hrdiny amorální, pocházející z rozkládajícího se Západu. "Podle mne se světová literární produkce dělí na díla dovolená a na díla napsaná bez dovolení. Ta první, to je smetí, ta druhá, to je ukradený vzduch..." /2/ napsal Osip Mandělštam, básník tragického osudu sovětské epochy. Hemingwy se vloudil do literatury povolené, vklouzl do díry, kterou svou boubelatou pěští prorazil Chruščev...

Ať se nacházel na kterékoli straně navždy ztracené pravdy, ať byl důstojníkem KGB nebo kapsářem, byl Sovětský čtenář zmaten. Četl knihy, ve kterých chyběl obraz moudrého a všemocného otce. Otce drtícího svého syna. Otce nositele jediné správné idee. Otce génia, vůdce, milujícího hrůznou a zákeřnou láskou. Stalo se v otcově jménu, že se mužný hrdina ze sovětských románů a vypravování podřízených režimu proměnil v asketu s horečnatým pohledem. A díky svému fantastickému kontrolnímu aparátu, na způsob Arga se sto očima, donutil syna, poté co ho vyvrhl z přítomnosti, aby žil pro abstraktní budoucnost. A tu se najednou vynořili Hemingwayovi hrdinové, kteří – nemyslitelná věc – si žili po svém. Vně magnetických polí Idee! Bez bombastických frází! Podle své vlastní vůle! A v ruštině je vůle synonymem svobody...

Mužný hrdina vyhynul v sovětském životě p o převratu roku 1917. Inspirován na začátku kolosální sociální reformou, stával se jeho heroismus nebezpečným. A po sobě jdoucí otcové objevovali prostředek, jak tento heroismus kontrolovat a usměrňovat. Opravdoví hrdinové, rebelové věrní svým postojům, byli zahubeni. Nové plemeno syna se zrodilo, syna pokořeného a poslušného. Současně obraz otce nezměrně vyrostl, dosáhl nebes, která zakryl. Všude kam osamocený rebel pohlédl, na hory a lesy, na hvězdy a oceány, viděl jen otce-vůdce, jediného člověka, který vůle nakládá s právem života a smrti. A svého syna zbavil svobody, vůle, mužné síly. Odtud sovětská asexuální literatura a umění. Veškeré jmění, všechny ženy patřily pouze otci, který jediný byl oprávněn rozhodovat o tom, kdo

/2/ "Čtvrtá próza".

203

Savickij

smí a nesmí žít. A je to jenom během Druhé světové války, co Stalin rychle povoluje své neúprosné otcovské sevření, aby osvobodil mužnou sílu svých synů pro krvavý boj. Jeden z nejtragičtějších momentů sovětské historie byl návrat domů těchto vojáků-přemožitelů. Znovu se stali mužnými hrdiny bez bázně, připraveni k boji, připraveni vyžadovat na otci jeho účast na životě. Ale očekával je karabáč a lágr. O devět let později, v březnu 1953, nanovo pokoření a uvržení v otroctví, oplakávali tito synové smrt svého Otce.

Chruščev nedovedl hrát stejnou roli. Chyběly mu kníry. Blufoval. Byl to klaun. Rozšněroval si na zasedání OSN boty. Spadl ze slona v Indii. Byl přemožen Brežněvem, neboť ten měl obočí. Nicméně, Chruščevovi se podařilo otevřít Pandořihu skříňku: omezil cenzuru, dovolil vydání děl Dostojevského, Faulknera, Kubo Abeho, Salingera, výstavy impresionistů a

Picassa, promítání "la Strady" od Felliniho, "Čtyřista ran" od Truffauta, kovbojky a filmy s Marilyn Monroe a zvláště pak dvouhodinový dokumentární film o Americe, který způsobil neuvěřitelný šok. Byl to prohnaný mužik, který měl potencionální nedostatek mužných synů, ochotných bojovat na jeho straně, protože si nebyl jistý rozvrstvením sil v Kremlu. Sliboval, že bude komunismus za dvacet let, aby si získal sympatie...

Stranu stálo mnoho námahy, aby znovu zrestaurovala obraz otce, ale nikdy už se jí to úplně nepodařilo. Nadále šlo o otce - kolektiv. Jednohlavý netvor byl nahrazen kolektivní saní. Ale laxismus se už usadil. Nová generace synů měla smysl pro břitké odpovědi, byla drzá a učila se dávat najevo svou nespokojenost. Jako vždycky, nákaza přišla ze Západu.

"Patříte ke ztracené generaci," řekla Gertruda Steinová Hemingwayovi. V sovětském Rusku se generace, která už se pod Chruščevem neponížila, cítila náhle nalezená. A bylo potřeba čtvrt století, aby se pochopilo, do jaké míry byly chybné ideály mužných hrdinů, vyrobené v kruzích levicové inteligence /tj. nonkonformistů/ a undergroundu obou hlavních měst /v Moskvě a Leningradu/.

Život patřil samoukovi. Stal ses tím, co se ti podařilo přečíst. Dostal-li se pan ten a ten k inkoustem opsaným spisům Rudolfa Steinera, které byly z doby před revolucí, strávil zbytek svého života jako antroposof. Díla Ericha Marii Remarquee zas připadla na dalšího, který se dal do pití vodky, jakoby to byl kalvados a nosil starý kožený plášť z doby překližkových letadel. První Faulknerovy knihy učinily konec Hemingwayově nadvládě a vykázaly ho na druhé místo. Pak se ve zmatku objevil Scott Fitzgerald, Salinger, Updike a dokonce Kerouac /jen výňatky/. Dlouho byl zakázán Camuš a koloval jen v samizdatu. Začal se překládat Marcel Proust, ale téma homosexuality to zabrzdlilo a překlád se nikdy nedokončil. Byl odstraněn interdikt nad Dostojevského "Běsy". Znovu se vyhledávali předrevoluční autoři, aby se uzdravila zničená kultura. Na stránkách vybledlých kopií - ještě dnes ilegálních - se objevil Joyce: ve třicátých letech vykonala skupina talentovaných překladatelů neobyčejnou práci na "Odysseovi", překlad byl pravé mistrovské dílo. Ale Stalin překladatele jednoho po druhém odstranil a překlad nikdy nepřesáhl desátou kapitolu. Šťastný vlastník unikátního exempláře "Obratník Raka" od Millera měl šílený úspěch u dam a získával si ohromný respekt ze strany pánů. Schovával ho neustále i se svým ruským překladem - který vydal Barney Rosset, ředitel Grove Press - a dovolil čtení jen sebe. Kruh vyvolenců tvořila zvláštní elita. Když ji postihly domovní prohlíd-

Savickij

ky, celá tato podezřelá literatura byla zabavena, ale někdy se znovu objevila: otcové ještě nebyli rozhodnutí, jak naloží s ruskými i cizími autory minulosti. Tehdy, ve vězení Lefortovo, jsem zašel za svým vyšetřovatelem, abych získal zpět své zabavené papíry, a drze jsem ho požádal, jestli by mi nemohl ukázat seznam zakázaných knih, abych se dozvěděl, co mohu dále číst. Kapitán v civile mi odpověděl, že tohle si musím rozřešit sám...

Trestanec Solženicyn a dizidenti se mnoho učili od vládnoucích otců. A to byl konec hry na liberalismus. Ale samizdat i tamizdat už naplno fungoval a konečně se v SSSR mohl číst i sám Nabokov. V doslovu ruského vydání "Lolity" mohl vousatý Moskván z undergroundu, oblečený v odřených džínách, které koupil od nějakého turisty, číst tyto řádky, ve kterých se pohrdání mísí se zlostí: "Co se dnes čte v mé nešťastné vlasti? Hemingway, bezcenný současník Mayne Reida..."

Hemingway zhudlařil dobrý tučet ruských talentů. Oficiální i paralelní próza kladla na scénu úžasně falešné hrdiny. Vasilij Aksjonov - který nyní žije ve Spojených státech - je brilantní příklad spisovatele - věrného zajatce Hemingwayova stylu. Začal hledáním kladného a hodnověrného vzoru, čemuž věnoval román "Lístek proštípnutý hvězdami", kde se moskevská Paříž splétá s krypským Saint-Tropez. O trochu později zkusil Aksjonov upravit hudbu Albana Berga pro ruskou balalajku a tento sovětský modernismus se pojmenoval "Nadbytek ve skladišti sudů". Následující období, nejzajímavější a nejprůhlednější, nabízí obratné lyrické vypravování a la Salinger. Ale Aksjonov se v oficiální literatuře neudržel. Opravdový čtenář sedmdesátých let už neotevřel žádný oficiální literární časopis. Aksjonov si postavil most na Západ díky dvěma románům napsaným v Moskvě: "Spálenina" a "Krymský ostrov", jeho dvě první svobodná díla, ve kterých se papá Hemingway tyčí v celé své výši. Aksjonovovi hrdinové jsou opravdoví muži, a co více, sovětští machos. Alespoň tím dojmem působí. Jsou to playboyové jak se chápají v Sovětském svazu, hrdinové, kteří se ohromně perou, prohánějí se v bourácích, skákaají na své ženské ve výtahu, hulí jak fabriky cizí cigarety a pijaoujak duhy. Chybí jim pouze býčí zápasy. Čtenář žijící - nebo který žil - v SSSR tomu stěží může věřit. Ve skutečnosti je v SSSR ještě dnes mužný hrdina plný mazané obezřetnosti. Tak se nemůže pohybovat než v pozlaceném ghettu, kde naštěstí rovněž žil i tento antor: v území vládních budov, spisovatelských sanatorií, nepřístupných klubů. A on sám se tam choval obezřele, neboť věděl, do jaké míry je systémem omezován. Rádi bychom ze všech svých sil věřili těmto hrdinům, ale nemůžeme přestat myslet na to, že nejsou svobodní, že si na hrdiny hrají, že je kdykoli - - nezáleží na tom který - otec může zavřít, ponížít, zahubit. Hrát si trochu na hrdiny, dovoloval systém jedině svým chlápkům. Jsou-li v této zemi nějakí hrdinové, jsou velmi vzdáleni Hemingwayovým prototypům.

Aksjonovův "Krymský ostrov" je politická povídka o ruském Tajvanu: nejedná se zde už o hrdiny uzralé z "Komu zvoní hrana", ale spíše o Hemingwayovy synovce ze strany Iana Fleminga.

Skoro celá generace spisovatelů, kteří debatovali v šedesátých letech, vyjela na Západ a usadila se v New Yorku nebo v Paříži. "Nalezená" generace, plná nadějí, se nanovo ztratila v širém oceánu soudobé literatury. Jistě, obraz otce

Savickij

zmizel, ale syn pořád nevěděl kým je. Jedním z čerstvých příkladů je "Nostalgie" od Tarkovského. Nadání tohoto režiséra se snoubí s talentem literárním nebo básnickým. Film na po hled nádherný. Ale z hloubi dna odráží celkovou nemohoucnost. Jenom vizuální stránka je nabitá, dokonce přehlčená, což činí film úplně prázdným. Hlavní hrdina se nemůže odhodlat k sebemenšímu rozhodnutí: vrátit se do SSSR nebo zůstat v krásné Itálii, spát s půvabnou Italkou nebo ji odmítnout. Chtěl by jednat, ale jeho svaly jsou absolutně neschopné se smršťovat. Autor, scénárista a hlavní hrdina nemají co říct. Všechno se kalí v typicky sovětském tlachání, v mystických narážkách srozumitelných pouze tomu, kdo za sebou má sovětsko-ruskou zkušenost, nebo

nějakému idiotovi z italské vesnice. Tato poloha charakterizuje hlavně tu ruskou literaturu, která se touží osvobodit. Jako u Tarkovského, forma rozkvétá, zatím co obsah chřadne. V mateřské vlasti, v literatuře jako i ve všech dalších oblastech umění, odpor vůči absurditě režimu vytvářel obsah nějakého díla. Dílo tak hodně imitovalo ruskou literární tradici ze začátku století, spíše než soudobou západní literaturu. Žijící člověk nemohl nikdy jednat skutečně svobodným způsobem, podle své vlastní vůle, sovětský člověk nemůže nechat svobodně jednat hrdiny svých knih nebo filmů. V tomto smyslu "Nostalgie" není nostalgií ztracené vlasti a literatury, ale jejího obsahu. Zmračený svým otcem, snaží se syn vytvářet cizí hrdiny, které umísťuje v cizích zemích, ale zůstává přitom dědičně ochrnut.

Dmitrij Savickij: La litterature des limbes /Papa Hemingway et la litterature underground a Moscou/

Text byl publikován v L 'autre journal č.8, říjen 1985. Z francouzštiny pro RR JN přeložil -fp-, květen 1987.

LADISLAV KLÍMA - ČESKÝ ROMÁN

"Český román vznikl jako většina Klímových beletristických prací v letech 1906-1909. Jde ovšem spíše o "antiromán", o specificky klímovský literární útvar, programově porušující klasickou románovou stavbu i syžetové zvyklosti. Od jiných Klímových próz se však Český román přece poněkud liší, můžeme-li soudit z fragmentů, jež unikly autorovým ničivým zásahům. Je méně fantastický, nekupí hrůzné depresivní situace a neužívá tolik obvyklého napětí mezi snem a skutečností, mezi iluzí a realitou, jež jsou podle Klímovy filosofie ekvivalentní. Je to zřejmě dáno původním aktuálně politickým námětem románu, což je v Klímově beletrii výjimkou, i když dílčí politické exkurzy jsou v jeho díle časté..." /Josef Zumr/ Vyšlo v Praze 1987.
RR edit

obrázek

206

TADEUSZ KONWICKI

K t e r o u c e s t o u

K t e r o u c e s t o u

Poznámka pod čarou o Januszi Korezakovi

Henryk Godszmit (Janusz Korczak), pediatr a slavný učitel, se narodil r. 1879 v zámožné židovské rodině patřící k inteligenci a integrované do polské kultury. Byl zakladatelem Domu pro sirotky určeného pro židovské děti z nejchudších rodin, zde také vyvinul na svou dobu revoluční výchovný systém.

Byl zároveň spisovatelem a úspěšným básníkem, vděčíme mu za několik děl, z nichž Jak milovat dítě, jakýsi poetický traktát o dětství, a filozofická pohádka Král Matyáš První jsou obě přeloženy do nejdůležitějších světových jazyků.

Když roku 1942 přijdou pro dvě stě dětí jeho sirotčince ve varšavském ghettu Němci, odmítá zachránit si život a jde s nimi do Treblinky zemřít.

Báseň, Julia Hartwigová, 1969

Několik paní si dává čaj.

Mně vytrhali nehty - říká ta první.

Mně strčili pod reflektor

Voda na mě kapala kapku po kapce.

Mně rozbili ledviny.

Mně zastřelili syna, spálili otce.

Pět úplně obyčejných Varšavanek.

Ukázka z díla J. Korczaka

1. Bible neříká, zda Faraortova dcera měla kromě Mojžiše, jehož považovala za svého syna, ještě jiné děti. Neříká nám ani, jestli měla bratry, sestry či bratrance, kteří by žili u dvora.

2. A přitom je jisté, že ve Faraonově paláci byly i další děti: děti vojenských velitelů, pokladníků, lidí ve stájích; děti nejvyššího stolníka a číšníka stejně tak jako děti řemeslníků, sloužících, otroků.
3. Velké i malé, děvčata i chlapci, běhávali, hráli si, zpívali a tančili jedni s druhými. Učili se od svých mudrců jak se stát dobrými občany schopnými dobře sloužit svému králi, Faraonovi.
4. Jak přijali Mojžíše, když s nimi poprvé byl? Dívali se na něj blahosklonně, říkali mu něco? A on? Pouze jim rozuměl, on, cizinec, který nemluvil jejich jazykem.
5. Našel se mezi dětmi někdo, kdo by mu řekl: Pojď, budeme si spolu hrát? Nebo někdo, kdo mu naznačil: Zůstaneš stát, až já budu sedět a až tě uhodím, nikomu to neřekneš, protože jsi tu nový mezi námi starými; protože jsi sám a nás je hodně; protože tady u nás v Egyptě jsi náš otrok.
6. Dělal si z něj legraci tím, že mu dávali směšné přezdívky?

207

Tadeusz Konwicki

- Ponižoval ho křičíce: "Chudáku vytažený z vody, koktavče, pitomý venkovane!"?
7. Odhodili ho daleko od sebe řkouce mu: "No, jdi si hrát jinam, a pozor na rány, Hebrejče - hlídači dobytka!"?
 8. Potkal někdy nějakou dívku nebo chlapce schopné mu říci: "Sedni si tu u mě; neboj se, ochráním tě, když tě napadnou nebo když se ti budou vysmívat. Jestli chceš, můžeš mi vyprávět o svém otci a matce. Zajímá mě, jak to u tebe vypadalo."?
 9. Tak se Mojžíš učil žít. Těžce. Neboť učení životu není nikdy lehká věc, můj maličký. Proto je dobré vzpomínat na to, co jsme prožili, abychom toho pak s dobrým svědomím využili.
 10. A bude -li ti někdy dáno, abys mluvil v knize určené tvému lidu, hled' abys zavedl jeden zákon pro všechny, pro své i pro cizince mezi vámi. Jediný němenný zákon, který by se předával z generace na generaci, zaručující stejnou Bibli a stejná práva pro všechny, protože vy i vaši hosté jste si před Bohem rovni. A napíšeš tam toto: Nebudete utlačovat cizince, jenž u vás přebývá, vy, kteří znáte jeho duši, neboť jste sami byli cizinci v zemi egyptské.

Článek T.K.

Odevšad slýchám, že Satan se vrátil. Vyhnán racionalismem 19. století vrací se pyšný a vítězný po dlouhých letech nepřítomnosti. To říkají kněží Církve katolické, nevzdělaní svatouškové, nejvážnější ministři i poněkud hloupí básníci. Satan se vrátil z vyhnanství, znovu mezi námi zaujímá místo, které mu náleží.

Já přitom vím, že jeho návrat přišel už před padesáti lety. Vrátil se tiše nepoznatelný ve svém převleku. Nepoznatelný pro všechny kromě mne nebo snad i někoho jiného, kdo by ho byl viděl nebo alespoň vytušil jeho přítomnost. Pamatuji se, že jsem o tom jednou mluvil, ale tehdy mi nikdo nevěnoval ani tu nejmenší pozornost.

Počátkem čtyřicátých let vytvořil Satan pece a začal v pekelném ohni spalovat lidi.

Často myslím na toho člověka. Stává se mi, že znovu pročítám nebo listuji stránkami jeho poznámek. Někdy narazím na jeho fotografii a tehdy dlouze pozoruji jeho vousatou tvář teď rozmazanou kvůli špatné kvalitě tisku i působením času. Ten člověk mě zneklidňuje. Chtěl bych mu úplně rozumět. Chtěl bych poznat ony mechanismy, které řídily jeho život i jeho smrt.

Všechny ty roky strávené profesionálně štouráním se v lidských vnitřnostech mě učinily skeptickým, obezřetným, někdy možná i cynickým. Lidé mě pozorují a ja pozoruji je. Je těžké na konci tohoto století být nadšen člověkem, je těžké ho milovat v těchto letech, kdy je v agónii druhé tisíciletí naší doby. Člověk, to už nezní hrdě.

208

revolver revue

Jako žák základní školy před druhou světovou válkou jsem četl všechno to, co četli i kamarádi mého věku. Všichni chlapci v celém Polsku tehdy hltali stejné knihy. Mezi těmi ušpiněnými a ohmatanými svazky nutně musely být knihy jako "Lov na vysokou zvěř", romány Karla Maye, jež nás nutily tajit dech, knihy Edgara Wallace, trháky té doby, nostalgická vyprávění Curwoodova, ale také díla Janusze Korczaka, díla nám tak blízká, jakoby vyšlá přímo z našeho života, báječná, a plná života jako jsme bývali my sami, ožívování dechem jakéhosi skromného romantismu. Poznávali jsme se v nich a v jejich autorovi jsem cítili kamaráda.

Vymyslím si odbočení, chodím kolem toho jako kole m horké kaše a schválně otálím se psaní tohoto testu, protože stále ještě nevím, jak vyjádřit to, co chci o Henryku Goldszmitovi alias Starému doktorovi alias Januszi Kotczakovi říci. Neboť toho, jehož knihy jsem hlatal za těch starých dobrých časů na lukách poblíž Wilna, jsem pak uviděl z druhé strany války. Šel čele průvodu dětí a na konci cesty je čekala německá pec. A takto, navždy ztrnulý v tomto pochodu, zůstal pro nás všechny a pro mne, který jsem z té války vyšel jako se vychází ze stoky, na neznámém místě, s hlavou otrávenou plynem a se srdcem otráveným jedem.

Musel žít i zemřít tímto způsobem? Chtěl tomu tak? Vyplývali jeho život včetně jeho konce z nějakého rozhodnutí, co bylo příčinou tohoto rozhodnutí? Celá jedna civilizace se obracela v prach, svět byl v plamenech, Bůh zmizel na obloze za oponou černého dýmu a Starý Doktor živil, učil a opatroval děti jiných lidí, příští vědce nebo zločince, básníky či zrádce.

Proč trval na tom doprovodit je až do samotné plynové komory, když měl při tom možnost zůstat mezi živými a vidět, co z toho všeho vznikne. Vidět, čím se stane svět na konci této války, která jako by oznamovala mravní smrt lidstva. Byl by se mohl dovolávat svého poslání spisovatele a zůstat mezi námi. Byl by se mohl prohlásit za svědka tohoto úplného rozvratu a způstat mezi námi. Byl by mohl žít až do konce ten určitý počet jar a podzimů, které mu příroda darovala, a zůstat mezi námi aniž by to způsobilo tu nejmenší újmu komukoli v tom ubohém a absurdním světě, jakým je ten náš.

Byl Žid a Polák. Ovšem být zároveň židem a Polákem je o dost těžší než být jen žid nebo Polák. Polští lidé, Židé v Polsku. Národ v národě. Velký básník jazyka jidiš, šolem Aš, vyprávěl jednou Antonínu Slonimskému že tím, že žil až do dvanácti let v malém městě obydleném židy, domníval se, že gójové v Polsku neexistují. Polští židé. Rozsáhlá společnost, která žila po staletí jako autonomní enkláva uvnitř šlechtické Polské republiky. Se svým vlastním parlamentem, soudnictvím a nezávislou školou. A s pušální daní jakožto jediným svazkem se Státem.

Velkolepý rozvoj talmudických věd, rozk vět židovské

Tadeusz Konwicki

filozofie, zrod sionismu. Vědci emigrují na Západ, zakládají tam nové církevní a filozofické školy, zatím co masy židovského proletariátu, vyháněné ze všech koutů ruského panství, se přemísťují k Visle: skutečný vodopád talentů bez konkurence, kteří vdechnou nový život světové hudbě i literatuře, z modernizují novinářství, založí nové umění pohyblivých obrázků na bílém plátně.

Poláci a židé. Dva národy, kterým se nikdy nepodařil o navzájem se poznat. Žily vedle sebe téměř se dotýkajíce, vdechovaly stejný vzduch, měly stejné nemoci a umíraly stejnou smrt aniž by co věděly jeden o druhém. Dvě souběžné řeky, jejichž vody se nikdy v jeden tok.

Polští židé se neasimilovali. Nikdo je k tomu nenutil. Velcí Poláci, jako Adam Mickiewicz, jim dokonce asimilaci nedoporučovali. Proč by se vyvolený národ měl o své vlastní vůli míchat s národem obyčejným, s národem bez zvláštních vlastností.

Ale ten, kdo chtěl, se nakonec asimiloval. Vybral si polství jako si jiní v celém světě vybírali židovství. Protože polství a židovství se v základě podobají. Poláci jsou také vyvolený m národem. Vyvolený negativně, chcete-li.

Být Polákem a židem zároveň. Kdy tohle bylo možné? Je tomu už dlouho, už půl století. Snad to ještě někde možné je.

Když se jednoho letního dne ukázala v malém židovském městečku Treblince na obzoru skrytá smrt, vybral si Janusz Korczak židovství. Kdyby si vybral polství, byl by dostal darem několik dnů, týdnů, snad i měsíců života navíc. Neboť Poláci šli do čekací fronty na plyn ihned po židech. To proto šel Janusz Korczak do plynové komory jakožto žid v čele průvodu židovských dětí a když vcházel do bunkru, kam pomalu

začínal vnikat plyn, tak někde tam nahoře se musela objevit nádherná duha nesmírné oběti.

"Svatý muž", říkalo se kdysi o některých lidech, o lidech, které tady dole nepotkáváme často. Svatý muž, to byl hlavně člověk osvobozený od našich slabostí, od našich obvyklých chyb a hříchů, člověk, který obětoval svůj život nějaké vyšší myšlence, za mravní imperativ nebo prostě za Boha.

Když se podívám daleko nazpět, do noci Dějin, zahlédnu siluety opravdových i falešných svatých, př íjemných i nesympatických svatých, svatých uctívaných až dodnes, i svatých zapomenutých. Ty, jichž jsem se nikdy, pokud jde o mne, nezřekl, i když je Církev mezitím vyškrtla, ty, které stále nosím v srdci, ti mi připadají jako smybol y lidské morálky, krásy nebo velikosti člověka v tu či onu dějinnou dobu, krátce symboly mravního úsilí, k němuž jsme až do teď přispívali společně.

210

revolver revue

Druhá s v ě t o v á v á l k a , kterou vyprovokoval Satan po svém návratu z vyhnanství, aby potrestal člověka, který příliš zpyšněl, by měla mít také svého vlastního svatého, svatého, jenž by v bleskové zkratce symbolizoval veškeré předivo této příšerné katastrofy naší sluneční soustavy.

Druhá světová válka, to je rozvoj rasismu i zrod pocitu lidské pospolitosti. Je to perigeum nízkosti i vrchol ušlechtilosti. Je to velká kolektivní grafomanie i hymnus naděje.

Můj svatý této doby paci je doktor Goldszmit. A podaří-li se mi ještě udělat něco dobrého jako důkaz trochy blashovů le vzhledem k mé budoucnosti nebo napsat pár slov či vět přinášejících krásu, budu mít pocit, že jsem Starému Doktorovi věnoval modlitbu.

Dívám se do noci za oknem. Nad zemí bezstarostně poletuje hustý zimní déšť spolu s jarním větrem. Nevím, neskrývá-li tato hučící temnota Satana, jenž se vrátil ze svého vyhnanství, nevím, neletí-li nad mám městem blíže neurčený předmět s rozumnými bytostmi na palubě přicházejícími z vesmíru. Ale vím, že jestliže černý obal mračen nakonec praskne, budou nám z kosmu svítit miliardy hvězd a že mezi nimi bude i ta trocha světla, kterou na obloze rozsvítil Henryk Goldszmit, aby tam navždy zůstal.

Tadeusz Konwicki - převzato z Lettre internationale No.9.1986, str. 60-61 pro RR přeložil T.

K U L T U R A

(polský měsíčník vycházející v Paříži) adresa: KULTURA 91, avenue de Poissy, Le Mesnil-le-Roi 78600 Mais ons-Laffitie

J A N N O V Á K - M I L I Ó N O V Ý J E E P

Román českého autora žijícího v Americe, v USA navržen na Pulitzerovu cenu. Vydání českého překladu připravuje nakladatelství SIXTY-EIGHT PUBLISHERS, CORP.

211

Hrůzostrašný podvod

Kronika židovského ghetta v Lodži /1941 - 44/

sestavil Dr. Lucjan Dobroszycki

přeložil Richard Louris, Joachim Neugroschel a další vydal Yale University Press, 551 stran, \$ 35

autor recenze: Martin Gilbert, The New Review of Books, 27.9.1984

Americké a britské znalosti problematiky Holocaustu jsou čím dál větší měrou závislé na anglicky psaných materiálech. I ti historikové spisovatelé a televizní scénaristé

z anglofonní oblasti, kteří se snaží rozšířit hranice obecných vědomostí o Holocaustu, jsou limitováni jazykem zdroje, z něhož čerpají. Neznalost polštiny je dlouhodobou překážkou v práci s prameny zásadní důležitosti, dokonce i pro seriózní badatele. Výsledkem této jazykové bariéry je to, že zůstaly opomenuty tucty významných epizod, stovky osobních vzpomínek a nadto i příběhy celých měst a vesnic. JEDNÍM z důvodů, proč osud varšavského ghetta hraje tak významnou roli ve většině dosud vydaných zpráv o "konečném řešení židovské otázky" je skutečnost, že přežilo mnoho anglicky psaných knih pojednávajících o utrpení Vyršavy; mezi nimi i podrobný deník Emanuela Ringelbluma, historika ghetta. Tento deník byl anglicky poprvé publikován v roce 1958 a v roce 1965 jej následoval deník Chaima Kaplana. Obě díla se stala uznávanou součástí rozborů a analýz Holocaustu a postarala se o to, že tragické drama varšavského ghetta našla své místo v nespočetných publikacích nedávného období. Na druhé straně právě nedostatek anglicky psaných pramenů působil, že byla opomenuta historie ghetta lodžského. Přitom v době, kdy ghetto bylo zasaženo /květen 1944/, žilo v Lodži 160 000 Židů a byla to druhá největší židovská komunita v předválečném Polsku. Po čtyřech letech deportací, smrtelného hladu, falešných nadějí a konečného podvodu, zůstala v ghettu necelá tisícovka těch, kteří se dožili osvobození. Téměř všichni ostatní byli povražděni, většina z nich v plynových komorách Osvětimi nebo Chelma.

Počet zabitých Židů z lodžského ghetta nezahrnuje jen ty, kteří se ve městě narodili a vyrůstali, ale i ty, kteří sem byli přivezeni z dalších polských měst a vesnic nebo z velkých měst Třetí říše /Berlín, Vídeň, Praha a dokonce Luxembourg/.

Všední život obyvatel ghetta a jejich neustálý boj o holou existenci nebyl v poválečných letech neznám. Lodžské ghetto mělo dvě impozantní skupiny kronikářů. První z nich tvořili Židé, kteří v ghettu v letech 41 - 44 přímo žili. Skupina zahrnovala etnografa, náboženského myslitele, historika, spisovatele a žurnalistu. Po 1287 dní společně shromažďovali zprávy o denních zážitcích lodžských židů a všechny události zapisovali d zvláštní kroniky. Ve druhé skupině byli rovněž většinou Židé, kteří po válce zůstali v Polsku /někteří až do roku 1968ů. Soustředili se na záchranu a publikaci dokumentů o životě a smrti v ghettu. Jejich práce zahrnuje i vydání 1.dílu "Kroniky židovského ghetta v Lodži" / 1941-42/. Naneštěstí pro západní badatele, samozřejmě že ne pro ty, kteří hovořili a rozuměli polsky, byla "Kronika" a pár dalších důležitých knih vydána pouze v polštině.

Těm, kdo byli schopni číst polsky, bylo od počátku jasné, že "Kronika" "Kronika" je strhujícím svědectvím o touze Židů zachytit a zapsat svůj osud, který je tak náhle zaskočil; a udělat to klidnou, vědeckou, ale stejně tak i živou a osobní formou. Polská Verze I.dílu "Kroniky" vyšla v roce 1966. Je to 1239 stran.

212

rozdělených do dvou knih. Zbytek práce /léta 1943-44/ nebyl v Polsku publikován nikdy. Antisemitská kampaň, oficiálně v PLR rozpoutaná v roce 1967 po šestidenní arabsko-izraelské válce, přinutila Lodžské vydavatelství vzdát se realizace z poloviny hotového projektu.

Dnes oslavujeme anglické vydání kompletní "Kroniky". Domnívám se, že "oslavujeme" je to správné slovo, přes chmurné téma příběhu, který se odvíjí na těchto strohých a sevřeným slohem popsaných stránkách. Od nynějška už lodžské ghetto nemůže být kompetentními odborníky ignorováno s výmluvou, že neexistují žádné prameny v angličtině. Dr.Lucjan Dobroszycki, který dílo připravil k vydání a opatřil poznámkami, je jeden ze dvou editorů polského vydání z r.1966. Nyní pracuje jako badatel na YIVO /Institute for Jewish Research/ v New Yorku. Jeho práce je velkou službou nejen pro historiky a studenty problému Holocaust, ale pro všechny - Židy i ne-židy - které zajímá, jak může totální a tyranský režim v čase války vykořisťovat, trápit hladem a obelhávat desítky tisíc inteligentních a bystrých lidí.

"Kronika lodžského ghetta" vznikala - v podmínkách trvalého ohrožení - díky úsilí malé skupinky židovských vzdělavců, dohromady ne více než patnácti osob. Pouze jeden z nich přežil válku. Někteří byli významnými spisovateli či mysliteli, např. Julian Cukier, Abram Kamieniecki a Oskar Singer - důležité postavy židovské předválečné kultury. Dr.Dobroszyckému patří dík i za to, že je po právu uvedl na lepší místa v židovské historii než byla ta, která zaujímali doposud.

Autoři "Kroniky", sami podřízeni nejprůšnějším opatřením válečného utajování, neznali a nemohli znát řadu pro osud ghetta určujících faktorů. Dr.Dobroszycki na některé z nich upozorňuje v úvodu ke knize. Především neměli kronikáři žádnou představu o

cíli transportů, které začaly v lednu 1942, přibližně 5 týdnů po napadení Pearl Harboru.

Hlavní myšlenky či témata, která nejzřetelněji vystupují ze stránek "Kroniky", se netýkají pouze lodžského ghetta, ale dají se vz-

Fotografie

[Depotování.Lodžské ghetto, 1941 - 42. Foto: M. Grossdman]

213

revolver revue

táhnout i na několik jiných velkých ghett v Němci okupovaném Polsku a Litvě a jsou obecně platná všude tam, kde lidé žijí v podmínkách neustálého stresu, sužování strachem a nejistotou, ovládání zoufalou touhou přežít. První téma je svědectví o sugestivní síle promyšleného podvodu. Ačkoli kronikáři pečlivě zaznamenávají počet deportovaných a často kruté podmínky deportace, neměli nejmenší tušení, kam byli jejich spoluobčané zavlečeni. Mohli pouze opakovaně zapisovat, že lidé byli "odvezeni na neznámé místo" nebo že podstoupili "další cestu do neznáma".

S pokračujícími transporty začaly lodžským ghettem kolovat nejruznější zvěsti. Jedna nezaručená zpráva mluvila o několika stech deportovaných, kteří "byli osvobozeni" snad čtyřicet či padesát mil severozápadně od Lodže. Jiná, kterou šířili sami Němci, hovořila o velkém pracovním táboře asi čtyřicet mil na jih. V únoru 1942 poznamenal jeden kronikář, že utajování místa, kam bylo posláno prvních 10 000 deportovaných, "připravuje všechny obyvatele ghetta o spánek". Ve skutečnosti bylo těch deset tisíc lidí zavezeno do čerstvě vybudovaného likvidačního tábora v Chelmu a tam povražděno plynem ve speciálně upravených dodávkových autech. Ale ačkoli "Kronika" by byla znepokojena, navenek jejich odsun vypadal jako přechodný. Ve druhém týdnu ledna 42 bylo těm, kteří byli vybráni do prvního transportu řečeno, že "nemusí svůj nábytek prodávat, ale uschovat jej ve skladu dřevařského podniku". Je-li dovoleno ponechat nábytek v úschovně, je potom přece jasné, že si ho člověk jednou bude moci vyzvednout. Tak lež racovala, v mnoha obměnách a pod obratnými maskami.

DRUHOU hlavní myšlenkou byla naděje, které se drželi všichni Židé v Lodži, - a sice ta, že přečkají transporty respektive nebudou do nich zařazeni díky své produktivní práci. Po každé deportaci ti, kteří zůstali ujišťovali sami sebe, že právě jejich práce je nepostradatelná pro německé válečné hospodářství a oni proto deportováni nebudou. Tato práce, vykonávaná v několika desítkách malých továren a dílen roztroušených po celém ghettu, spočívala v výrobě bot, tesařské, kovodělné a textilní produkci, chemickém čištění oděvů, výrobě hraček a různých maličkostí ze dřeva, papíru a peří. Makabrozním aspektem celé této pilné činnosti byl neustálý přísun obnošeného šatstva do ghetta, - k čištění a následnému "vybavení nováčků". Nyní víme, že to byly šaty tisíců zavražděných Židů, včetně těch deportovaných z Lodže. Ve snaze hospodářsky vytěžit co nejvíce i ze své politiky masového vyhlazování, svlékali Němci před likvidací své oběti a posílali jejich oblečení zpět, - k dalšímu použití.

V květnu 1942 zaznamenal jeden z kronikářů, Bernard Ostrowski, že chemické čistírny v ghettu dostali "několik po sobě jdoucích zásilek špinavého spodního prádla", celkem tři sta nákladních vagónů. Ostrowski dodává, že v důsledku těchto zásilek mají pracovníci čistíren "zajištěnou práci na velmi dlouhou dobu /na mnoho měsíců/". Na téže stránce "Kroniky" stojí, že dřevařská továrna dostalapříkaz vyrobit navíc ke svým běžným úkolům - "milin pátů dřeváků". Tato objednávka by vyžadovala práci osmi set Židů v nepřetržitých směnách. I kovozpracující dílna v té době "předpokládá, že má dost práce aspoň na dva roky". Další úkoly zahrnovaly mj. 5000 stínidel na lampy a "několik miliónů drobných hraček". Hračky byly "tak působivé a nápadité, že by nikdo neřekl, že jsou vyrobeny převážně z papírů a z odpadků", poznamenala "Kronika" v říjnu 1942.

214

články recenze úvahy rr report články recenze úvahy rr reports

Iluze, že práce na německých zakázkách vyváže židovské dělníky z transportů, se udržela při životě i přes pokračující a stále brutálnější deportace. Starší ghetta, Chaim Rumkowski, šel tak daleko, že po jedné závažné deportaci, při níž bylo "přemístěno" 55 000 Židů, pokáral své svěřence a prohlásil, že "velká vina" je na ghettu samotném, přesněji na těch Židech, kteří se "vyhýbají práci". V tomto ohledu bylo zjednáno jasno už před rokem, zdůraznil Rumkowski a varoval zbylé obyvatele ghetta před "potencionálními důsledky zahálky."

Stránky pojednávající o roli Rumkowského, který ujišťoval sebe i druhé, že zaměstnání je klíčem k přežití, jsou velmi vzrušující, zneklidňující četbou. Ale modelové události, které "Kronika" týden co týden evidovala, sloužily jako výrazná podpora Rumkowského argumentů. V červnu 1942 byl kronikáři zaznamenán příjezd čtyř nákladních automobilů, které přivezly "obrovské množství civilní obuvi." Boty byly dodány do jednoho z obchodů ghetta a rozděleny. Ten samý den, píše "Kronika", dostaly oděvní dílny "velmi rozsáhlé zakázky" pro německou armádu.

V těchto chvílích úzkosti bylo v různých dílnách zaměstnáno 70 000 z celkového počtu 100 000 obyvatel ghetta. Snahou Rumkowského bylo vydobýt pracovní příležitost "pro dalších 10 000 lidí ve velmi blízké budoucnosti." To prohlásil v jednom svém veřejném projevu a aby dosáhl svého cíle, navrhl okamžité zřízení několika dílen, ve kterých by se vykonávala "lehká práce vhodná pro děti a staré lidi." Rumkowski byl přesvědčen, že pracující Židé budou ušetřeni deportací. V souladu s tímto přesvědčením se neustále snažil zvyšovat počet těch, kteří měli zaměstnání. "Naši lidé většinou inklinují k optimismu," píše "Kronika" v den, kdy ghetto navštívila oficiální německá delegace a pochválila jak dodržování termínů, tak i kvalitu vykonané práce.

obrázek

[Pracující děti. Lodžské ghetto, 1941 - 42. Foto: M. Grossman]

215

Hrůz. Podvod

Ani Rumkowski ani ostatní obyvatelé ghetta si neuvědomovaly skutečnost, že značná část jejich pracovních úkolů je umožněna pouze pro to, že existuje permanentní přísun materiálu sebraného povražděným Židům. Nemohli ani trochu tušit, že jednou přijde den, kdy bude "zásoba lidí" - prapůvodní zdroj všeho toho čištění, rozdělování a balení - zlikvidována a smutný úkol doplnit ji padne na ně, na dělníky z lodžského ghetta.

Během dvouměsíční periody dostaly dílny v ghettu ke zpracování mj. 798 625 kilogramů obnošeného šatstva a 69 350 kilogramů obuvi. /Podle hrubého odhadu představuje tato váha asi 150 000 párů bot./

Mnoho pracovních zakázek bylo pro válečné účely. Situace na frontě korigovala vizi bleskového německého vítězství a armádní požadavky dostaly dlouhodobější charakter. Oděvní dílny v ghettu vyráběly jak bílé maskovací tuniky do sněhu, tak speciální obleky pro paradesantní oddíly; vše v desetitisícových sériích.

Navzdory zdánlivě zachraňující práci umíraly měsíčně tisíce lidí hladem. Stovky dalších volili sebevraždu, aby unikly hladu či hrozící deportaci. Jméno, věk a původní bydliště každého sebevraha je v "Kronice" pečlivě zaznamenáno. Najdeme mezi nimi starší manželský pár z Německa, desetiletou dívku z Lodže, rodiče, jejichž dítě bylo transportováno "na neznámé místo" atd. Počet mrtvých byl tak vysoký, píše "kronika", že tvořily hrůznou frontu v márnici něco přes 110 lidí denně. Vzhledem k tomu, dodává "Kronika" je početní stav zaměstnanců pohřební služby /140 lidí/ "neadekvátní". Přes to, nehledě na hlad, vyčerpání a průběžný teror, iluze o práci pro všechny a o práci navždy přetrvávala.

TŘETÍ dominantou byla víra. I ta postupuje stránkami "Kroniky". Pro ty, kteří setrvali v ghettu a pro něž byla těžká práce, hlad a hrozba odsunu krutým faktem denního života, představovaly různé formy víry pomocnou ruku, která je držela nad vodou. Často to byla víra náboženská. Tisíce lidí, jejichž život byl utkán z neštěstí a trvale ohrožen nedostatkem jídla, radostně slavili Den Vykoupení, den půstu, a v ten den hladověly dobrovolně. V Den Vykoupení se v ghettu konala spousta náboženských obřadů, proběhlo mnoho společných modliteb, jež, jak napsal jeden z kronikářů, Oscar Rosenfeld, "zázračně evokovaly část židovské krásy, která je stále živá, někde mimo tato místa, mezi našimi bratry a sestrami.

Každý židovský svátek znamenal prudké zvýšení religiozity. Hlad a chudoba, píše "Kronika", se "snášely důstojně, lidé se ve svých vzpomínkách vraceli do dětství, do studentských let, do šťastných let na svobodě". V lednu 1943 poznamenal jeden kronikář, že každý svátek "je krátkodobým zapomením, několikahodinovou veselící, snem" a každý se odehrává v naději, že právě on už je tím posledním, který bude slaven v ghettu. "V to doufá každý. Při loučení to lidé přejí jeden druhému, beze slov, nezvučně, pouze stiskem ruky".

Kronika názorně ukazuje, do jaké míry se stýkala víra v Boha s vírou v budoucnost. Ještě v létě 1944, kdy začali konečně hromadné deportace spojené s totálním zničením ghetta a všech jeho dílen, čteme v ní, že ačkoli nepřestávají transporty "visí nad ghetttem jako jako tíživý mrak", přesto "židovská víra ve vítězství spravedlnosti nedovoluje propadnout absolutnímu pesimismu". Kronikář dodává, že skoro všichni si říkají: jenom Bůh ví, kdo na tom bude líp; zda ti, co zde zůstanou nebo ti, kteří budou transportováni". Z toho je vidět, že promyšlený německý podvod působil sugestivně i v tak pozdní fázi války.

216

revolver revue

A Němci svou podvodnou hru dohráli až do šíleného konce. Během července 44 přišlo do ghetta 31 pohlednic od dříve deportovaných Židů. Nyní víme, že všichni odesilatelé byli zplynováni zřejmě ještě před datem, jímž jsou označeny jejich vzásky /19, června 1944/. "Je to cenná zpráva," říká "Kronika", "dovídáme-li se z lístků, že jsou naši lidé ubytováni v pohodlných domcích a dostávají velké denní přídělky jídla." Jedna pohlednice byla adresována vedoucímu ghettové jídelny a sdělovala mu posměšně:

"Smějeme se tvým polévkám". "Kronika uvádí, že "Ghetto je radostně vzrušeno a doufá, že podobně dobré zprávy dojdou co nevidět i od ostatních přesídlených dělníků.

Poslední zápis do "Kroniky" byl učiněn pět dní po této události. Nese datum 30.července 1944. Udává počet obyvatel ghetta /68 561/ a několik událostí dne: jedno úmrtí, žádné narození, "2 uvěznění, každé jiného druhu", kritický nedostatek mouky a jedna sebevražda.

Tímto dnem "Kronika lodžského ghetta "končí. Další osud oněh 68561 lidí kronikáři už zachytit nemohli, neboť i oni tento osud sdíleli. - Všichni byli odvezeni do Osvětimi-Birkenau a vzápětí povražděni v plynových komorách. V ghettu zůstala pouze 1400 obyvatel.

Cenu "Kroniky" nijak nesnižuje, že je strašný konec ghetta odsunut do osmi řádkové poznámky pod čarou, vypracované Dr. Dobroszovkým. Ale přesto tento fakt odkrývá jeden problém, který uvádí do rozpaků hodně čtenářů. Nehledě na mnohé záblesky hrůzy, které čiší ze stránek této knihy, kronikáři nikde ani nepodávají svědectví ani nepopisují skutečnou likvidaci těch, o kterých píší; s výjimkou jistých případů brutality v ghettu samotném. A i těmto zmínek lámají ostří. Ti z čtenářů, kteří dověrně zanjí některé zvláštní epizody z historie lodžského ghetta, např. transporty nemocných nebo popravu Icka Bekermana v září 1943 /pozn. 1/, často v chladném a neosobním líčení "Kroniky" nenajdou hrůznou a zlověstnou realitu.

Markantním příkladem toho jsou ostré a vynikajícím slohem napsané poznámky Josefa Zelkowicze, jednoho z kronikářů /a mimochodem dalšího významného spisovatele předválečné éry/, týkající se transportů v září 1942. Zprávy Zelkowicze, jak správně hodnotí Dr. Dobroszycki, mají "neocenitelný význam" pro každou budoucí historickou práci o lodžském ghettu. Ale v ghettu samotném Zelkowiczovo srdcervoucí líčení deportare vyvolalo hovory jen o "cestě do neznáma", nikoli o cestě do Chelмна.

Jedno detailní a příšerné vyličení tábora smrti v Chelmnu existuje. Napsal jej Jakov Grojanowski, který z Chelмна uprchl někdy uprostřed tříd ledna 1942, tedy krátce po jeho uvedení do provozu. Je pravděpodobně, že nějaká verze Grojanowského svědectví byla v Lodži známa. Dr. Dobroszycki uveřejnil v poznámkách pod čarou text krátkého dopisu, který byl zřejmě adresován někomu v lodži a který se na toto toto svědectví odvolává. Ale Dr. Dobroszycki text Grojanowského /který by zabral víc než třicet stran/ neotiskl a ani ze stránek "Kroniky" nevysvítá žádný náznak zanlosti jeho děsuplného obsahu. "Kronika židovského ghetta v Lodži" nás tím pádem informuje o dvou věcech: zaprvé/ některé /ale ne všechny/ o hrůze života v ghettu, a za druhé /byť neúmyslně/ o velké síle vědomého podvodu.

/-pro Revolver revue přeložil -aP-/

Pozn. 1: Obojí popsáno např. v pamětech Bena Edelbauma Growing up in the Holocaust", soukromý tisk, Kancas City, 1980 /HYH/

217

JACEK KUROŇ

vzpomínka na Edwarda Lipińskiego (1888-1986)

vzpomínka na Edwarda Lipińskiego (1888-1986)

V KORu jsme mu říkali "profesor". I když kromě něj tam byli i jiní profesori: Adam Szczypiorski a Jan Kielanowski, člen Polské akademie věd. Ale řeklo-li se "Profesor" bez příjmení, znamenalo to vždy profesor Lipiński. Je to stejné jako ve škole: když se žákům podaří střetnout se s učitelem který je neučí jenom danému předmětu, ale současně i životu. On nepochybně byl naším učitelem žití. A ne jen naším.

Kdy jsem se s ním poprvé potkal? Ve velmi chmurném a tíživém období, v celkově ponižující atmosféře rušení všech výdobytků Října 1956 (pozn. 1). Založili jsme univerzitní klub a zkoušeli tam něco dělat. To bylo už po zákazu klubu "Křivé kolo", (pozn. 2.), jehož byl Profesor aktivním členem. Přišel tehdy mezi nás - diskutovali jsme právě o socialistické demokracii - a řekl, vzpomínám si dobře, že se "socialistickou demokracií" se to má zrovna tak jako s máslem: Když on slyší "čajové máslo", delikatesní máslo", "exportní máslo", - hned ví, že jde o podvod. Protože máslo musí být máslem.

Chodili jsme za ním v různých záležitostech. To on mě vytáhl z vězení. V době událostí z prosince 1970 (pozn. 3) jsem seděl. S uchem na drátáku jsem čekal, kdy se připojí inteligence. Panovalo mrtvé ticho. No jasně, neboť intelektuálové se mezitím rozhodli společně s Gierkem restaurovat va Varšavě zámek...Neříkám to proti intelektuálům, dnes už vím o strašné poušti, která nastala v Polsku po březnu 1968 (pozn. 4) a o které jsem ve vězení neměl představu. A právě tehdy šel Profesor za Gierkem s tím, že je nutno vyřešit případy z března, především Kuroně a Modzelewského. Gierek souhlasil, že nás propustí.

O síle, odvaze a moudrosti Profesora se dá vyprávět mnoho historek. Na mě nejvíc zapůsobila takhle: krátce po radomsko-ursuských stávkách (pozn. 5) se intelektuálové rozhodli připojit k dělnickému protestu. Profesor byl tehdy někde na prázdninách. Napsali jsme dopis, který podepřela řada osobností, signoval to dokonce Kisielewski, což se nikdy předtím a ani nikdy potom nestalo. Šlo nám o co nejrychlejší zveřejnění, a proto měl být dopis publikován bez Profesora. Všechno už bylo připraveno, když tu dr. Rybicki, člen KORu a bávalý v údce varšavského Kedywu (pozn.6), zaslechl, že chybí podpis Lipińskiego: "V tom případě nepodepisuju," oznámil, zrušil podpis a odjel na svou chalupu do Milanowky. My o tom přirozeně se vzrušením brebentili a do toho přišla zpráva, že Svobodná Evropa dopis odvysílala - se všemi podpisy, No a hrůza. Další signatář, ctihodný pán, jakmile se dověděl, že prohlášení už má Svobodná Evropa a že jej zveřejnila bez vyjasnění problému s Rybickým, trval na tom? že je nezbytné "zrevidovat všechny podpisy"... Letíme s tím vším za Lipińským, Adam Michnik mu cosi vysvětluje - že dopis, že jsme napsali... A Lipiński: "Dopis? Ukažte..." Pročítá si ho: "Ne, ne, chybí tady seriózní ekonomické zdůvodnění, vždyť přece zvýšení cen je za určitých okolností legitimní, jenomže ne takhle, není to..." Chlapík, který chtěl "zrevidovat podpisy" se připojil: "No vidíte, Professore, a navíc to čtou na Svobodné Evropě, aniž bychom se tady shodli."

218

Jacek Kuroň

Načež Profesor: "Že už to čtou? Tak o čem diskutujeme? Dejte mi tužku, už podepisuju."

Když jsem připravoval tyto vzpomínky, radili mi, že by snad bylo lépe tohle vypustit, neboť to vyzní, jakobychom starouškem manipulovali. Ale tak to vůbec nebylo.

Na podzim 1979 jsem pořádal cyklus přednášek. Odbývaly se u mne v bytě. Vpadla k nám bojůvka a zmlátila několik osob, mezi jinými pořádně mého syna a mou ženu, Henryka

Wujce ... Nechal jsem toho - vystrašili mě. Profesor se do mně hněvivě pustil: Jak můžete, pane, končit s přednáškami? Přece víte velmi dobře, že jak člověk ustupuje, oni hned zvyšují tlak." "Ale já se bojím dělat je ve svém bytě a nikoho jiného o kvartýr prosit nemůžu," bránil jsem se. "Tak to dělejte u mě. Ale nepřerušujte výuku. Není možno ji přerušovat," odpověděl mi.

Prohlížel jsem si křehkého, malého Profesora, bylo to u něj doma, v bytě plném starožitností, které miloval - a představil jsme si přepad bojůvky. On však dokonale věděl, co riskuje. Dokonale. Ve svých pamětech popisuje Krzywicki následující příhodu: jednoho dne na konci 30. let vešel do budovy Hlavní obchodní školy, jejímž rektorem byl Lipinski. Nikde nikdo, jen uprostřed obrovského prázdného prostoru vstupní haly stála malinká postava Profesora. Ukázalo se, že na ten den ohlásily svou "návštěvu" přepadové oddíly ONR (pozn.7). "Tak co tady děláte, pane profesore?" Ptal se znepokojený Krzywicki. "Jak to co? Někdo se jím přece musí postavit čelem." Chvilku potom násilníci vpadli dovnitř, hodili Profesora kamsi do šatny a táhli dál. On věděl, co to znamená být bit.

Myslím, že tohle je nejstručnější charakteristika Profesorova života: jak stojí ve dveřích Hlavní obchodní školy.

Řekl jsem výše - je to jako ve škole, kde dobrý učitel učí své žáky žít. Jenomže my jsme už nebyli parta školou povinná. Když v létě 76 odstartovala akce na pomoc represí postiženým dělníkům z Radomi a Ursusu, bylo jasné, že je pro ni třeba získat lidi s celostátní autoritou, kteří navíc budou ochotni veřejně vystupovat. Začali jsme tyto autority hledat a vznikl KOR - zvláštní team, mám dojem, že druhý takový se už nesejde. Zpočátku to všichni - i my - považovali za čiré bláznovství, za hromadnou sebevraždu. Povídko se: "Jestli tu ustavující listinu KOR u podepíšete v počtu 14 lidí, dosáhnete pouze toho, že bude v Polsku o 14 politických vězňů víc." Lipiński odpověděl: "I to bude skutečný úspěch. 14 intelektuálů, kteří chtějí dobrovolně sedět s dělníky, vězněnými za demonstrace - o to tady jde, nemám pravdu? Možná, byli mezi námi ještě někteří váhající, ale po tomto osvětlení už nebylo cesty zpět. V KORu se sdružily nejrůznější individuality.

A R C H I P E L A G A R C H I P E L A G A R C H I P E L A
KULTURNĚ-POLITICKÝ MĚSÍČNÍK

(próza, poezie, moderní historie, politická publicistika, fejetony, recenze, grafiky, umělecká fotografie)

ADRESA: Andrzej Wieckowski, 1000 Berlin 26, Wilhemsruher Damml39

219

revolver revue

Socialisti, stoupenci Pilsudského, křesťanští demokraté, lidé různých světových názorů a ideově-politických představ. Tři generace. Mezi Lipinskim a Piotrkiem Naimskim byl věkový rozdíl 60 let. Všechny nás spojovala naše nepoddajnost a neústupnost vůči moci, což je sice velmi hezká vlastnost v boji, ale strašně obtížná v soužití. A přece jsme museli mluvit jedním hlasem. Kolikrát Profesor ustupoval... A kolikrát křičel! Schůze KORu se konaly každý první pátek v měsíci mezi těmi jeho starožitnostmi. Lipinski si hověl ve fotelu, z ruky si dělal kornoutek, aby lépe slyšel, hlavu nakláněl k řečníkovi, vyzařovala z něj napjatá pozornost... a pak: "Co to, pane vlastně povíkáte?! Vůbec tomu nerozumím!" Začala hádka. Nikdo nebral v úvahu, že je to starý, ctihodný pán. Křičelo se. Pamatuju se na nejdivočejší spor v KORu: k šedesátému výročí nezávislosti jsme se rozhodli spravedlivě zhodnotit meziválečné dvacetiletí Polska, které mělo korigovat jak hlasy, které toto období očerňují, tak i ty, jež ho malují na růžovo. A rázem vybuchla strašná hádka, neboť mladší část KORu se na ono dvacetiletí dívala kritičtěji než starší. Vjeli jsme si do vlasů. Adam Michnik v zápalu diskuse křičel: "No, jestli to bylo tak skvělé jak říkáte, obrany práv člověka a občana?" A Lipinski neméně hkasitě: "Protože jsem byl hlupák!" A já si pomyslel, že je opravdu velmi moudrý. A navíc odvážný... Vybavuju si den, kdy Lipiński přijel do haly "Oliwia" na 1. sjezd Solidarity. Měl hlásit rozpuštění KORu. Ukrotně jsem se bál, protože ten den měl vystoupit i Boruta-Spiechowcz. Napadlo mě: generál, impozantní figura v předválečné uniformě a ten náš malý, šedivý profesor, staroušek... Kdo ho tady zná? Kdo o něm něco ví? A protože důležití hosté Sjezdu vystupovali každý den vždy na zahájení jednání, ptám se:

"Profesore, nezdržel byste se tady ještě den?" A on mi povídá:"Cha, když je to nutné, třeba rok." Tak dobrá, první den vystoupil Boruta-Spiechowcz, jakž takž to prošlo, na druhý den ohlásili projev Profesora Lipińskiego. Dobře si vzpomínám, jak začal:Poprvé jsem veřejně mluvil v roce 1904 a hovořil jsem tehdy o problematice odborů. A naposled v životě mluví nyní zde, k vám, delegátům 1. sjezdu Nezávislého samosprávného odborového svazu Solidarita ... Ovace, ovace, ovace... Zdá se mi, že závratné datum není zřejmě rozhodující, vždyť dlouhověkost je dar, nikoli zásluha. Spousta lidí prožije svůj velký den, někdo týden, měsíc, rok...několik let života, drží pochodeň v temnotách, vydávají svědectví, sejí zrno pro příští sklizeň. A dík jim za to. Ale náš Profesor t a k h l e ž i l bezmála sto let. Bez přestávky. Fakt, že poprvé vystoupil kdysi v roce 1904 a naposled, protože to bylo skutečně naposled, v obrovské hale na sjezdu Solidarity v roce 1981 - to není náhoda.

ZESZYTY LITERACKIE / V současné době nejvíc ceněný polský
exilový časopis. Vychází 4krát ročně.
Redakční rada: Stanislaw Barańczak, E. Bieńkowska, Josif Drodskij, W. Karpiński,
Petr Král, Ewa Kuryluk. Tomas Wenclova. Adam Zagajewski
Adresa redakce: Cathie rs Littéreares 44, rue Tiquetonne
PARIS

220

Jacek Kuroň

On se tam neocitl náhodou. Čas jeho života je čas s pochodní v ruce. Ve sjezdovém sále mluvil o asijském socialismu, v němž stát je vlastníkem všech lidí a všech věcí: "Tento asijský socialismus je vnucen národu a evropskou a křesťanskou tradicí svobody." A rozhovořil se o svém ideálu společenského uspořádání, které b y každému člověku umožnilo plný rozvoj...

Za jedné z mých posledních návštěv u něj - to už ležel na lůžku, nemohl chodit - se mě ptal, zda je socialismus vůbec uskutečnitelný. Probírali jsme výsledky jugoslávského modelu samosprávy, mluvili jsme o možnosti sladění hospodářského plánu s trhem... Byl to velmi smutný rozhovor lidí levice. Tu najednou vyskočil a se svým starým zápalem mi povídá:"Já nevím, opravdu nevím, jestli jde vytvořit systém, který by zaručil každému člověku plný rozvoj duchovních i materiálních sil, ale jedno vím jistě, že takový systém jde t v o ř i t. Ale nikdy, nikdy se nedá říct, že je uspokojivý. Pořád je třeba ho měnit, zdokonalovat."

Nemohl jsem se zúčastnit oslav jeho 97. narozenin, cosi důležitého mi do toho přišlo. Zašel jsem za ním dva dny po nich. Vyndal láhev oblíbeného Stocku, nalili jsme si. Cítí se prý tak dobře, říkal mi, že by klidně mohl dělat při ranní rozcvičce stojky. Ale je líný, proto je nedělá... "A co vy, pane Jacku, vás něco trápí?..." Byl jsem nějak unavený. "Vlastně nic, jenom ty starosti..." postěžoval jsem si a vzápětí jsme se oba hlasitě rozchechtali. Vždy mi připadal jako chodící výzva. Vedle něj nešlo říct: já

už jsem starý, já už si svoje odžil, svoje udělal, já už dosáhl svého. Vedle něj nešlo říct: jsem unavený, jeho existence vás neustále nutila dělat bilanci svědomí. Byl výčitkou i vyzváním. A to je, podle mě, důvod, proč se stal tolika významným a znamenitým lidem b KORu učitelem života.

Tenkrát, když jsem u něj byl, zazvonil telefon. Profesor zrovna někam odskočil, zvedl jsem sluchátko. Slyším ženský hlas:"Edward?" Předal jsem mu aparát: "Á, to jsi ty? Ahoj, ahoj... Ne, ne, zpili jsme se... (to byla zcela jistě řeč o narozeninách) ...Ale ty jsi tady nebyla... Dřív jsi sem chodila často, líbilo se ti tu...Hm, ano, tak je to, všechno miji..." Zavěsil. "Víte, kdo to byl? Helena Grabská, manželka staršího premiérova syna. Kdysi to byla nejhezší ženská ve Varšavě. Ještě nedávno kralovala v salónech..." "Nedávno, pane profesore, to jest kdy?" - "Jak to kdy? Moment, moment, ano když byl premiérem Wladyslav. To jset v roce 1924. Pro něj bylo všechno nedávno.

T A D E U S Z K O N W I C K I

Podzemní řeka, podzemní ptáci
(Příběh vojenského stavu v Polsku)

"Vracím se s nadějí, ale vítá mě opět jen pláč a skřípění zubů...Ještě je před námi strašná věčnost..."
(Vyšlo nákladem ANEKSU)

221

revolver revue

Kdo s ním spolupracoval, dotýkal se hostories: té z rotu 1904, 1905 (kdy seděl ve školní stávce), první nazávislosti, druhé... Ale spolu s tím byl neuvěřitelně živou přítomností. Pamatuju si dobře, jak psal dopis Gierkovi. Uprostřed největší euforie gierkovských úspěchů mu tenkrát napsal, že to všechno musí skončit absolutní tragédií a zdůvodnil proč. Od momentu, kdy

Lipiński ten dopis zveřejnil, už nikdo nemůže říkat, že nevěděl, kam to směřuje. On to popsal. "Já, nestor socialismu, vám píšu, pane..." Vzpomínám si, s jakým strachem jsme se po sobě dívali. Tehdy nebylo zvykem psát tak, jak on psal Gierkovi. Nuže, opět se vracím k tomu, že osobnost profesora Lipińskiego byla vyzváním, nedovolovala nám namlouvat si, že jsme opět něčeho dosáhli, že cosi držíme. A jeho památka nás nutí jít stále dál...

sepsala Marie Wiernikowska
ANEKS 41-42, podzim 1986
z polštiny přeložil -aP-

JACEK KUROŇ: Narodil se r.1934 ve Lvově. Historik, pedagog, spoluzakladatel KORu (Výbor na obranu dělníků), poradce Solidarity. Dohromady strávil 9 let v polských věznicích. Žije ve Varšavě. Jeho eseje vyšly souborně pod názvem "Politika a odpovědnost" ve vydavatelství ANEKSu v Londýně.

Poznámky:

1. - Jako se dá začátek polské "říjnové revoluce" stanovit na červen 1956, kdy milice v Poznani střílela do stávkujících dělníků; konec této demokratizující vlny spadá do roku 1958 a kryje se se zákazem studentského časopisu "Po prostu".
2. - Diskusní klub levicově orientované inteligence. Jakýmsi "předsedou" byl Jan Józef Lipski.
3. - Prosinec 1970. Dělnické bouře a stávky v Gdańsku a Gdyni. Důvodem bylo zvýšení cen. 16.12.1970 vyzval tajemník strany v Gdańsku, Kociolek, stávkující, aby se vrátili do práce, že jejich podmínky budou splněny. Ráno před nástupem na směnu čekaly na dělníky u stanice vlaku oddíly milice a vojska. Z dodnes nevyjasněných příčin došlo ke střelbě do bezbranného zástupu. Incident si vyžádal několik desítek lidských životů, výhradně na dělnické straně.
4. - Březen 1968. Studentské demonstrace. V únoru 1968 zakázala cenzura provozovat ve Varšavě hru polského klasika Mickiewicze, Dziady, pro anti-ruské (resp. anti-sovětské) reakce diváků v některých scénách. To dalo signál ke studentským bouřím, k nimž se přidali intelektuálové. Dělnictvo stálo stranou. (Je tendence vykládat následný chlad intelektuálů k událostem z prosince 1970 určitou "odvetou" za březen.) Nepokoje byly potlačeny brutální represí, reakcí vedlo "zdravé jádro" v čele s plk. Moczarem. Polskem se rozběhla vlna oficiálního velmi ostrého antisemitismu. Jacek Kuroň byl v té době spolu s Karolem Modzelewskim ve vězení za dopis členům strany.
5. - Radomsko-ursuské stávky byly prvním masovým protestem proti ekonomické politice gierkovského vedení. Velmi silně otřásl tehdejší hrdě optimistickou propagandou režimu, který se rád označoval za režim vpravdě "národní" a jehož heslem bylo: "Za Polsko silnější a za lepší život lidí."
6. - Kedyw: speciální bojová komanda Armie i Krajowej
7. - ONR: Oboz narodowo-radykalny, fašizující politické seskupení. /přek./

222

KRÁSA JAKO SYMBOL PRAVDY

/rozhovor s Andrejem Tarkovským/

in : Litěraturnaja gazeta; 8.4. 1987; str.8; rozhovor přetištěný ve zkrácené verzi z pařížského týdeníku Figaro

pracovní překlad pro RR JN pořídily Puci & Mici

otázka: Andreji, jednou jste řekl, že "o co více je na zemi zla, o to více je důvodu k tvorbě". A také jste řekl; "To, čemu chybí duchovní podstata nemůže být uměním." Chci se vás nyní zeptat: podíváme-li se například na váš film Andrej Rublov, setkáme se zde s barbarským světem, v němž se hrdinovi, nebo přesněji světci podaří vytvořit nejvyšší krásu. My sice nežijeme v patnáctém století, ale i náš svět je světem násilí, krutostí, neúcty k lidské osobnosti; je světem, který prožívá krizi hodnot. Lze si položit otázku, nemá-li toto vše vliv na umění a na duchovno?

Tarkovskij : Myslím, že mluvíte o dvou různých věcech. I člověk, který žije docela obyčejný život a nemá nic společného s uměním, může být duchovní. Ale i naopak : člověk zabývající se uměním nebo dokonce samotný umělec může být duchovna zcela prost. Samosebou, je také možné být ve stavu, kdy člověk duchovno hledá.

otázka: Chci se vás zeptat na dětství. Film Ivanovo dětství; dítě ve filmu Zrcadlo; chlapec-zvonař v Andreji Rublovovi - to jsou děti vašich filmů. Chtěl bych vědět, jakou roli hrálo vaše dětství při vaší tvorbě?

Tarkovskij : Nikdy jsem se nezabýval tématem dětství jako takovým. Dětství nebylo námětem ani jednoho z mých filmů. V těch pohlednících se dokonce tohoto tématu vůbec nedotýkám. Jediné opravdu čisté vzpomínky, které člověk může mít - to jsou vzpomínky z dětství. Oba mé poslední filmy jsou založeny na osobních dojmech, ale nemají vztah ani k dětství, ani k minulosti; spíše se dotýkají přítomnosti. Zastavil bych se ještě u slova dojmy. Vzpomínky na dětství ještě nikdy neudělaly z člověka umělce. Doporučuji vám povídky Anny Achmatovové o jejím dětství. Anebo Marcela Prousta. Zvykli jsme si přikládat dětství příliš velký význam. Psychoanalitici se koukají na život skrze dětství; v něm nacházejí vysvětlení pro všechno - a to je jeden ze způsobů infantilizace osobnosti. Nedávno jsem dostal velmi podivný dopis od jednoho významného psychoanalitika, který se snaží objasnit mi moji tvorbu právě metodou psychoanalýzy. Přístup k umělecké tvorbě z tohoto hlediska je- chcete-li - přímo zarmocující, protože motivy a podstata tvorby jsou mnohem složitější, mnohem nepostižitelnější než je pouhé vzpomínání na dětství a jeho vysvětlení. Myslím si, že psychoanalytické výklady umění jsou zjednodušující, řekl bych dokonce primitivní.

Otázka: A téma hledání, hledání pravdy, duševní žizeň /která se objevuje téměř ve všech vašich filmech/ ?

Tarkovskij : Každý umělec během svého života najde a zanechá po sobě jakýsi zlomek pravdy o civilizaci, o lidstvu. Samotný proces hledání je pro umělce urážlivý. To máte jako houby v lese. Možná

revolver revue

je najdete a možná taky ne. Picasso říkal : "Já nehledám, já nacházím." Podle mého názoru umělec vůbec nepostupuje jako hledač, v žádném případě nepracuje empiricky /"pokusím se to udělat, vyzkouším to"/. Umělec podává svědectví o pravdě, o své pravdě světa. Umělec musí být přesvědčen, že jeho tvorba je pravdivá. Odmitám myšlenku experimentování a hledání v oblasti umění. Jakékoliv hledačství, to všechno, co bývá pompézně nazýváno avantgardou, je prostě lež.

otázka: A teď něco o kráse, o kultu krásy, která inspirovala všechny velké tvůrce, o tom všem, co mělo důležitý duchovní význam pro všechny civilizace a doby. Co podle vás znamená krása?

Tarkovskij : Nikdo neví, co to krása je. Představa, kterou si lidé o kráse vytváří, samotná idea krásy se během dějin mění spolu a filosofickými názory i s osobním vývojem člověka. A to mě přivádí k myšlence, že krása je vlastně sym bolem něčeho jiného. Ale čeho vlastně? Krása, to je symbol pravdy. Nemyslím to ve smyslu protikladu "pravda - lež", nýbrž ve smyslu pravdivosti cesty, kterou si člověk volí. Krása /myslím relativní/ svědčí v různých dobách o úrovni poznání pravdy, jehož dosáhli lidé dané epochy. Byly časy, kdy se tato pravdy vyjadřovala v podobě Venuše Milétské. Ovšem

rozumí se samo sebou, že kompletní sbírka ženských portrétů třeba od Piccassa, stručně řečeno, nemá k pravdě žádný vztah. / ...ne imeet ni malejšogo otnošenija k istině./ Nemluvím o vnější kráse, o něčem hezkém; jedná se mi o krásu harmonickou, o krásu skrytou, o krásu jako takovou. Piccasso místo toho, aby se krásu snažil proslavit, aby o ní vypovídal, působil jako její bořitel, hanobitel a ničitel. Pravda, nalézající svůj výraz v kráse, je záhadná, je nepostihnutelná a nelze ji objasnit slovy. Ale když lidská osobnost, existence se octne vedle této krásy a stojí před ní, pocituje téměř fyzicky její vzrušující přítomnost. Krása je prostě zázrak, jehož svědkem se bezděčně stává člověk. A v tom to vězí.

otázka: Ve filmu Andrej Rublev je otřesná scéna, která se odehrává po tom, co Mongolové zničili kostel ve Vladimíru, v němž Rublev pracuje. Obyvatelé města se tam ukryli, poklekají a modlí se k nádherným Rublevovým ikonám. I Rublev sám je mezi nimi. Náhle vtrhnou do kostela Mongolové na koních a začínají postupně vraždit; všechno ničí a pálí. Vedle modlícího se Andreje Rubleva je němá a nevinná dívka. Jakýsi Mongol se zmočňuje této dívky, ještě téměř dítěte, háže si ji na záda a vleče, aby ji znásilnil. To se zdá Rublevovi natolik nesnesitelné, že on, mnich a malíř ikon, bere sekeru a Mongola zabíjí. Andrej Rublev zabíjí člověka. Stojí v hořícím kostele plném mrtvol. A tehdy, když vidí celou tu hrůzu, uvědomí si strašlivost toho, co udělal, jenom proto, že je člověk. Andrej Rublev se rozhodne zřici se navždy malování ikon a dává slib mlčení. Theofan Řek tvořil ikony pro Boha. Andrej Rublev pro lidi. Naskýtá se otázka, pro koho tvoří umělec? Položil jste si někdy tuto otázku jako Rublev?

Tarkovskij: Souvisí to z otázkou tvorby vůbec. Zdá se mi, že lidská bytost je tu pro to, aby žila. Žila na cestě k pravdě. A to je důvod, proč člověk tvoří. A do jaké míry člověk tvoří na cestě k pravdě. To je způsob jeho existence a otázka o tvorbě / "pro koho lidi tvoří?" a proč tvoří?"/ je v podstatě otázkou, ne níž nelze odpovědět. Každý umělec nejen po svém umění chápe, ale také si klade pro sebe otázky po jeho smyslu. Vztahuje se to k tomu, co jsem teď říkal o pravdě, po které žijeme a které se smažeme svými chabými silami napomáhat. Stěžejní roli zde hraje tvůrčí instinkt. Umělec pracuje instinktivně, neví, proč zrovna teď dělá tohle a ne něco jiného

224

Tarkovskij

ného; proč píše nebo maluje zrovna toto. Teprve potom začíná analyzovat, hledat vysvětlení, rozumovat a nalézat odpovědi, které nemají nic společného s instinktem, s instinktivní potřebou pracovat, tvořit a vyjadřovat se. V určitém smyslu je tvorba výraz duchovní existence člověka v protikladu k jeho existenci fyzické, tvorba je něco jako důkaz této duchovní podstaty. Na poli lidské činnosti není nic, co by se zdálo být více neoprávněným, samoučelným a bezcílým nežli právě tvorba. Ale jestliže vyloučíme z lidského konání vše, co nějakým způsobem směřuje ke zisku, zbyde nám jenom umění.

otázka: Chtěl bych se vás zeptat, co si myslíte o rozjímání, které je jak známo hlavní v životě mnichů a - podle mého názoru - i umělce. Existuje podle vás estetika rozjímání?

Tarkovskij : Rozjímání chápu především jako to, z čeho se rodí umělecký obraz nebo myšlenka, kterou si v sobě o tomto obraze vytváříme. Ale to vše je přirozeně osobní záležitost. Umělecký obraz a jeho smysl mohou vyrůstat také pouze z pozorování. Když není založen na rozjímání, stává se umělecký obraz pouhým znakem, tj. tím, co může být vysvětleno rozumem, a tak se vytrácí. Potom už neodráží ono obecně lidské. Skutečný umělecký obraz by neměl vypovídat pouze o hledání nedokonalého umělce, majícího své lidské problémy, tužby a potřeby. Měl by vypovídat o světě. Ale ne o světě tvůrce, ale o cestě lidstva k pravdě. Jde o kontakt s něčím, co je kdesi zde, nad námi a co na tomto světě žije v uměleckých dílech natolik silně, že je můžeme označit jako geniální. Podle toho se pozná pravý génius.

otázka: Theofan Řek byl v jistém smyslu duchovním učitelem Andreje Rublova, Andrej Rublev se pravděpodobně stane učitelem chlapce zvonáře. A tak se vás ptám: Kdo v minulosti i současnosti byli a jsou vašimi učiteli v umění a v duchovním životě vůbec?

Tarkovskij : Byly doby, kdy jsem mohl jmenovat lidi, kteří byli mými učiteli. Ale nyní zbyly v mém vědomí jen "postavy", jenž jsou ne půl světci a napůl šílenci. Tito lidé jsou snad trochu posedlí, ale ne ďáblem: jsou to, řekli bychom, "blázni od Boha". Z těch žijících bych připoměl Roberta Bressona, z těch mrtvých Iva Tolstého, Bacha, Leonarda da Vinci... Konec konců, všichni byli blázni. To pro to, že absolutně nic nehledali ve své hlavě. Netvořili s pomocí rozumu... Děsí mne a zároveň inspirují. Je zcela nemožné nějakým způsobem vysvětlit jejich tvorbu. O Bachovi, Leonardovi i Tolstém je napsáno tisíce stránek, ale v podstatě nikdo nedokázal nic vysvětlit. Nikomu se, díky Bohu, nepodařilo najít, zachytit pravdu a dotknout se podstaty jejich díla. To je další důkaz toho, že zázrak nelze vysvětlit.

otázka: A poslední otázka. - Je to problém svobody, který na západě vzrušuje mnoho lidí. Svobody umělce. Svobody tvorby. Co vy si o tom myslíte?

Tarkovskij : Ve vyšším smyslu toho slova, jmenovitě svoboda v umění, v tvorbě neexistuje. Ano, existuje idea svobody, to je realita v sociálním a politickém životě. Lidé mají na různých místech u v různých zemích různou míru svobody; ale jsou přece známy důkazy toho, že i v těch nejtěžších podmínkách existovali lidé nesmírné vnitřní svobody, s ohromným niterným světem, s velikou silou ducha. Zdá se mi, že svoboda ve smyslu volby neexistuje; svoboda to je duševní stav. Abych uvedl příklad: je možné být sociálně a politicky dokonale svobodný, ale to člověka naosvobozuje od pocitu izolovanosti, od pocitu nedostatku svobody, nemožnosti volby, od pocitu ztráty

225

revolver revue

budoucnosti.

Co se ovšem týká svobody tvorby, o jejím významu nelze pochybovat. Bez ní nemůže existovat žádné umění. Nedostatek svobody automaticky znehodnocuje umělecké dílo, protože bez této svobody se dílo nemůže zjevit ve své nejvladnější podobě. Absence svobody vede k tomu, že umělecké dílo v podstatě - bez ohledu na jeho reálnou existenci - neexistuje. V tvorbě musíme vidět nejenom tvorbu. Ale bohužel ve XX.století vládnu tendence, při nichž umělec individualista namísto toho, aby se snažil vytvořit umělecké dílo, využívá ho pouze k vyádření vlastního "já". Umělecké dílo se potom stává výrazem onoho "já" a mění se, řekli bychom, v hlásnou troubu jeho mělkých představ. Vy to znáte líp než já. O tom velice mnoho psal Paul Valéry. Naopak opravdový umělec a ještě více genius, to jsou otroci daru, který jim byl dán. Byli vybráni, aby skrze tento dat sloužili lidem a sytili jejich duchovní hlad. V tom, podle mne, spočívá svoboda.

poznámka překl.

29.prosince minulého roku zemřel v emigraci jeden z nejvýznamnějších

sovětských i světových režisérů Andrej Tarkovskij. Letos na jaře se objevily V sovětském tisku dva následující články, které předkládáme vaší pozornosti /nejen jako informaci o Tarkovském, ale také jako ukázkou, co lze asi najít v běžných sovětských novinách a časopisech/.

ANDREJ TARKOVSKIJ

- narodil se v roce 1932 v Zavražije v Ivanovské oblasti, pochází ze starého moskevského rodu
- studoval orientalistiku
- účastnil se několika geologických výprav na Sibiř
- koncem 50.let vstoupil na VGIK, kde studoval ve třídě Michaila Romma
- v roce 1984 emigroval do Itálie během natáčení filmu Nostalgie v sovětsko-italské koprodukci; pravděpodobně pro potíže, které při práci opakovaně vyvolávalo GOSKINO
- zemřel v roce 1986 v Paříži

filmografie :

v SSSR:

Válec a housle 1961 /středometrážní krátký film; 1.cena na festivalu studentských filmů v New Yorku 1961/

Ivanovo dětství 1962 /film oceněn Velkou cenou na festivalu v Benátkách + patnáct menších festivalových cen/

226

Tarkovskij

Andrej Rublev 1966 /na scénáři se spolupodílí Andrej Michalkov - Končalovskij/

Solaris 1972

Zrcadlo 1975 /podle vlastního scénáře s autobiografickými prvky/

Stalker 1979

během dvou let v emigraci : Nostalgie, Obětování

koupeno : Andrej Rublev, Solaris, Stalker

NIKDO NECHCE BÝT SÁM.....ANI TY!!!!

Muži a ženy žijící ve stylu REVOLVERU objevili tajemství jak žít v tomto nebezpečném světě a přitom nebýt ohrožen.

LIVE IN REVOLVER STYLE!!

The best information about danger world? Read RR REPORTS!

227

E.Surkov - ANDREJ TARKOVSKIJ: NOSTALGIE

in: Nédělja 1987/13 /příloha Izvěstijí/

Pracovní překlad pro RR JN pořídily Mici a Puci

První film, který Andrej Tarkovskij natočil v cizině /v Itálii/, se nazývá Nostalgie. Když o něm režisér hovořil s korespondentem jednoho západního časopisu, řekl: "Ruská nostalgie je zvláštní naladění, zvláštní stav duše, příznačný pro náš národ. Sepětí s vlastními kořeny, s historií, s krajem, se sobě blízkými, s okolím, způsobem života i způsobem komunikace s druhými lidmi, to vše přerůstá u nás Rusů v charakteristický rys. Rusům se jen velmi zřídka podaří změnit se a přizpůsobit životnímu stylu, který je pro ně nový. Tato tragická neschopnost Rusů k asimilaci je všeobecně známá; tato tíha provází všechny ty, kteří se odtrhli od svých věčných kořenů a snaží se zařadit do nového světa."

O životě Tarkovského v emigraci toho moc nevím. Je mi známo, že tam natočil dva filmy /ten druhý se jmenuje Obětování a vznikl ve Švédsku/ a že v londýnském divadle Covent Garden inscenoval Borise Godunova. Provázely ho tam velké úspěchy a obdiv kritiky. Jeho dílo vzbuzovalo chválu a úctu i u těch nejslavnějších západoevropských režisérů a spisovatelů.

Když Tarkovskij zemřel, Michelangelo Antonioni se svoji ženou poslali jeho rodině telegram.: "Pokaždé, když na Andreje myslíme, vyvolá v nás vzpomínka na něj hluboké a upřímné pohnutí. Měli jsme ho tak rádi a tolik si ho vážíme. A v tyto dny s vámi opravdu niterně soucítíme."

"Tolik si ho vážíme" - takovými slovy lidé jako Antonioni nehýří. Tarkovskij žil na Západě skutečně v aureole slávy, utkané z obdivu a nadšeného úžasu. Ale byl tam, v Itálii a ve Švédsku, opravdu šťasten? A nebo to, co řekl o "tragické neschopnosti Rusů...odtrhnout se od svých kořenů," řekl o sobě? Když tato slova pronášel, nevěděl ještě, jak bude jeho duši daleko od otčiny.

Nevím, jaká je odpověď na tyto otázky. Ale vím, jak pronásledují hlavního hrdinu Nostalgie, ruského intelektuála, vzpomínky na rodný dům a jakou svíravou bolestí a hořkou žalostí je tento motiv naplněn. A jakým krutým rozčarováním, jakým neklidem, jakým zoufalstvím je nabit film Obětování. Film, kterému bylo souzeno stát se Tarkovského posledním slovem k divákům. Jak k západním, tak k nám, Růmům. I když se v tomto díle odráží specifická švédská mentalita, zůstává svoji podstatou ruské. Pro svoji souvislost s duchovním odkazem ruské literatury, zejména s dílem Dostojevského. Pro mučivé hledání opory a cíle, ne v rovině každodenní lidské zkušenosti, ale ve sféře duchovního významu. Samozřejmě, hledání takových hodnot je zobrazeno i ve filmech Ingmara Bergmana, jenž byl Tarkovským nadšen, u Antonioniho, Felliniho, Bressona, kterého Tarkovskij, jak mi několikrát říkal, považoval za umělce sobě nejbližšího, v tragických groteskách Bunuelových. Ale Tarkovského švédský film neovlivnil nakonec ani Ibsen ani Strindberg, ale Dostojevskij. Touha po "skutečně krásném člověku" je cítit v hlavní postavě filmu i v mravním a filosofickém obsahu psychologické rozporuplnosti, která způsobuje a vyvolává podivné a bolestné drama v hrdinově vědomí a duši.

Nemám v úmyslu v těchto řádcích hodnotit a analyzovat Obětování a Nostalgi. Chci pouze upozornit na následující: i když Tarkovskij ještě nevěděl, jak se bude jeho život na Západě vyvíjet, myšlenka na na nostalgii ho již trápila. Přemýšlel o ní jako o údělu, který určitě i jeho, ruského člověka a umělce, v emigraci čeká.

A když vytvářel svůj poslední film, dovedl jeho hrdinu až na práh šílenství. Až k poznání vlastní, neustále narůstající samoty mezi lidmi, samoty uprostřed přepychu a jistot buržoazního životního stylu.

228

revolver revue

Vzpomínám si, jak jednou, mučen hořkým údivem nad onou skutečně houževnatou vytrvalostí, s níž Goskino znemožňovalo jeho filmu Zrcadlo cestu k divákovi, zůstal u mne Tarkovskij dlouho do noci. Jako vždy mluvil i ten večer hodně, s horečnatou naléhavostí, plný touhy se vyprávět, říci najednou a dokonce všechny své trýznivé myšlenky. Tiše jsme ho poslouchali. A pak jsem se zeptal na životní realie filmu. Tarkovskij se zarazil jako slepec, který ztratil cestu. "Jaké realie?!" - vykřikl s nevolí. - "V umění existuje pouze realita duchovního života umělce! Pouze ta je podstatná a naléhavá. Všechno ostatní je pouhý materiál, záminka, aby tato realita byla vyjádřena a ztělesněna na plátně".

Přitom ten, kdo viděl Ivanovo dětství, Andreje Rubleva a Zrcadlo, bude jistě souhlasit s tím, že vnější svět a historické realie nejsou v těchto filmech žádným jinobytím umělcovy duše, ale mocným proudem života, který má svoji skutečnou, objektivní a uměleckou hodnotu. Přesto ono noční přiznání Tarkovského tím neztrácí na svém významu a zajímavosti, protože předjímá způsob uměleckého myšlení, který u Tarkovského krystalizuje později, poprvé ve Stalkerovi a pak v Nostalgi a Obětování. Zde se objevuje takové pojetí vnějších situací a životního prostředí, že se v něm mohou rozvíjet psychologické a filozofické střety, které vzrušují tvůrce. Tady realie vnějšího světa opravdu začínáme vnímat pouze jako materializované metafory,

vyrůstající z autorovy snahy, přesněji řečeno tragické snahy, po sebepoznání. A tady také vidíme, jak myšlenka namísto toho, aby z prostředí vyrůstala, tak jak tomu bylo v Ivanově dětství, Andreji Rublevovi a Zrcadle, si sama své vlastní obrazné prostředí vytváří.

Nechci ani snižovat význam a uměleckou sílu Stalkera nebo Nostalgie, ani srovnávat různá období ve tvorbě režiséra, rozhodovat, které je lepší a které cennější. Ale myslím, že sebevyjádření Tarkovského dosáhlo vrcholu v Andreji Rublevovi a v Zrcadle. A také ve filmu Solaris, kde tak mučivě zní nostalgický stesk po otcovském domě, po zemi předků. A kde se v závěru objevuje takřka rembradtovský obraz ztraceného syna, padajícího po dlouhých strastech v mimozemských prostorách k otcovým nohám a nábožně se odevzdávajícího požeňnané nádheře rodné Země. Těžko se zbavíme myšlenky, jakým podivným proroctvím se tento film stal. Byl sice natočen v nejklidnějším a nejspokojenějším období režisérova života, ale ukrýval v sobě tragédii jeho vlastního osudu, v němž nebylo završení, po kterém tolik toužily a které nakonec našla neklidná duše hrdiny Solaris.

Všechny filmy Tarkovského, v tom měl pravdu, můžeme chápat jako výpověď umělce o sobě samém. A také o světě, ve kterém mu bylo dáno žít a existovat. Ale celý tento svět je viděn skrze umělce, přes prizma jeho subjektu, je to jeho neopakovatelná a celistvá životní zkušenost. A to dokonce i tehdy, když se režisér - - zdálo by se - snaží naléhavě vyjádřit realitu samu. Například epicky se rozvíjející obraz války, která se odráží v Ivanově srdci. To zvláštní dětství dítěte, jemuž bylo souzeno

narodit se ve třicátých letech, v době tak dramatické, v době, která nakonec vyústila v jednu z nejhroznějších kapitol ruské historie, v době naplněné strastmi a krví.

V Andreji Rublevovi, v tomto nejhlubším, nejsilnějším a nejpronikavějším historickém filmu, který se kdy v ruské kinematografii objevil, se dokonce zdá, jakoby epocha, v níž Rublev tvořil, přehlušovala samotného protagonistu. Okolo něho je vše tak zlověstně majestátné, tak oslnivé, všechno tak hýří barvami, že se Rublev začne považovat za svědka, který byl do tohoto světa poslán - jak praví básník právě v jeho osudovém okamžiku. Ne pouze jako vypravěč, ale především jako citlivá membrána, odrá-

229

Tarkovskij

žející všechny disharmonické tóny života, jenž kolem Rubleva kypí.

Ale je to klamný dojem. V Rublevovi je ukryta duchovní a tvůrčí energie takové síly, že svět dějin se v jeho ikonách přetváří v krásu, které vyzařuje světlo a harmonii. Ale může-li být svět touto krásou spasen, to, myslím, Tarkovskij neví. V každém případě, když na konci filmu mladý zvonoř odlije zvon, v němž zpívá jeho duše, zůstává nadále pro lidi a svět stejně nezajímavý jako v době, kdy na svém díle ještě pracoval. Lidé si

zběžně všimnou toho zázraku, ale hned se zase vrátí ke svým dřívějším starostem a cílům k mravenčímu shony každodenního života.

A tehdy nastoupí onen všeosvobuzující akord, kterým Tarkovskij a kameraman Vadim Jusov završují životní tragédii Rubleva. Přeměnují dojmy z jeho historické existence v nekonečnou krásu či harmonickou dokonalost Trojice. A v tom je vykoupení. Toto je esteticky vyjádřená katharze, s níž se už nikdy ve filmech Tarkovského nesetkáme.

V Solaris, Zrcadle i Stalkerovi už nebude nostalgická trýzeň po duchovních hodnotách, v níž je nehynoucí význam člověka, viděna esteticky. Nyní bude až do dna odhalena ve své etické a mravní hloubce. Ve své polyfonní struktuře - jako u Dostojevského. Člověk bude stát tvář v tvář nejen okolnímu světu, ale i sám sobě. Především sám sobě. A ve filmech Tarkovského zazní nostalgie, stesk po ztracených lidských hodnotách, jejichž naplnění ovšem může být v moci člověka. Pokud je jeho duše k tomu upůsobena, pokud má nutnou mravní úroveň.

Stakler, poslední film, který Tarkovskij natočil ve vlasti, končí scénou, v níž se děvčátko, mrzák, vášnivě a s fanatickou vírou dívá na obyčejný pohár, stojící na holém stole. A pohár se působením jejího pohledu začíná pohybovat. Co to znamená? Je to připomenutí staré myšlenky, že pravá víra je schopna hory přenášet? Ne. Myslím, že je to spíše otázka. Je vůbec člověk ve skutečnosti takové víry schopen? Je schopen takové síly, takového

plného soustředění, takového duchovního vzednutí?

Ve filmu Stalker se odpověď hledá s krutou surovostí a se zápallem, který téměř vylučuje iluze. V Nostalgii a Obětování toto hledačství narůstá. Vše se stává ještě dramatičtější, vše prochází otřesy, jež jsou řešeny ještě s větší katastrofičností než ve Stalkerovi. V Obětování je obraz běsnícího plamene, který - z lidské vůle ! - spálí všechno, co měl člověk rád. To, co během svého dosavadního života vytvořil a do čeho vložil všechny své síly, celou svou duši.

V Andreji Rublevovi oheň také olizoval desku, ze které se na nás tiše a smířlivě dívala Rublevova Trojice. Ale spálit ji nemohl. V Obětování oheň zničí dům a nejen dům, zničí celý svět, ve kterém jsou zakořeněny duše obyvatel tohoto domu. Ale tady se už nedá mluvit o nějaké estetické harmonizaci. Ne náhodou je člověk, který se rozhodne, že přinese oběť, považován svým okolím za šílence, za rebela, kterého nezbývá než vsadit do blázince.

Takovým způsobem, v takové mučivé disonanci bylo ukončeno Tarkovského tvůrčí bytí. Člověk, který obětoval všechno to, v co věřil, vše, co měl rád, se stal posledním ztělesněním umělcovy duše.

Jsou tvůrci, jejichž životní osud je přerován jakoby v letu, aniž by se stačili plně vyslovit.

Život Tarkovského byl přerován v okamžiku disonance. Skončil tragickým výkřikem zoufalství.

Ale ztratilo proto jeho hledání svoji lidskou hodnotu? Hodnotu významnou pro celé naše století? V době, kdy touha po harmonii a lidskosti vyúsťuje stále častěji v krizi víry. Všude tam, kde - podle slov samotného Tarkovského- vládne "tak hluboký a

230

revolver revue

silně zakořeněný nedostatek duchovna v životě", ona, znovu cituji režiséra, "přílišná nasycenost, onen osobnost rozrušující, zhoubný duševní komfort."

Možná se ptáte, když čtete tyto řádky: proč tedy odešel do toho světa "zředené duchovní atmosféry"? Ale má smysl si teď klást tyto otázky? Co se stalo, stalo se. A změnit to nelze.

Vše, co nám zbývá, je snaha pochopit umělce v celé jeho složitosti, ve vší nedořečenosti jeho mučivého, neobyčejně smělého a také rozporuplného hledání.

V příštím čísle REVOLVERU najdete mimo jiné:

- Rafael Wojaczek

/výbor z textů polského básníka/

- Anna Achmatová

/Requiem. Jedna z nejvýznamnějších prací ruské básnířky. Česky dosud nepublikováno./

- Delmore Schwartz

/Zodpovědnost začíná snem. Povídka amerického autora, jednoho z redaktorů PARTISAN REVIEW, časopisu, "který se v době své největší slávy ve 40. a 50. letech stal skutečným hlasem a duší newyorské inteligence. Ve své době z něho vyzařoval takový vliv, jakému se dnes nevyrovná žádný časopis,

protože byl první publikací, která s agresivní sebejistotou definovala problémy, které se zmocnili americké společnosti..." /Z článku Pearl Bell, New Republic./

- Tom Waits

/portrét hudebníka a básníka, překlady textů/

- RR INTERVIEW

/dvě externí spolupracovnice REVOLVERU hovoří s rockenrollovou hvězdou/

- a mnoho dalšího

Myslíš, že tvé texty jsou dobré? Snesou konfrontaci?

Zašli je redakční radě REVOLVER REVUE

A UVIDÍ SE !!

REVOLVER REVUE - magazín NOVÉ POETIKY!!!

GHETTO IS "OUT"!!!

231

Z technických důvodů je nutné, abyste si při čtení pod kládali stránky tímto listem.

232

Poskvrněný génius

K domovu pohled: život Thomase Wolfa (Look Homeward: A Life of Thomas Wolfe) napsal: David Herbert Donald vydal: Little & Brown, 579 stran
autor recenze: David Gates, Newsweek, 2. února 1987

Těžko si představíme jiného amerického spisovatele, jehož návrat na scénu v osmdesátých letech by byl méně pravděpodobný, než Thomase Wolfa. Dnes by jen hlupák psal Velký Americký Román raději než skromnou short story. Bildungsroman* je sice opět v módě, ale protřelí mladíci v "Méně než nic" (Less Than Zero) +by se nad Wolfovým Eugenem Gantem**, kterého Malcom Cowley jednou nazval "bůh nadopovaný pitomostí", potrhal i smíchy. Wolfe, génius přesného popisu a charakteristiky, má své akademické zastánce: "Informační bulletin Thomase Wolfa" povýšil na "Thomas Wolfe Rewiew". Ale už současníci kritizovali jeho romány jako neobratné a nezvládnuté ("slon, snažící se postavit bambusovou chýši", W. Faulkner) a vytýkali jejich tvůrci tíhnutí k patetickým výkřikům typu "ó toto" nebo "ó tamto" (ten chlap snad chce parodovat řecký hymnus", Frank Swinnerton). Nepřekvapí nás, čteme-li v Donaldově biografii, že se Wolfe při psaní mazlí sám se sebou; v tomto "snivém masturbačním rozpoložení" pak produkoval své "polo-poetické zpěvy", díky nimž je jeho dílo tak rozpačité. Sám Donald připouští, že Wolfe "napsal větší kvantum špatné prózy než kterýkoli jiný velký spisovatel, o kterém vím".

Jestliže dnes už jen málokoho ohromí chvalozpěvy na "rychlolaky, které duní napříč Amerikou" (pozn.3), pak ještě méně bude těch, které nadchne Wolfe jako člověk. "Nemohl jste být Tomovým přítelem," řekl Sinclair Lewis, "stejně jako nemůžete být přítelem hurikánu." "Přerostlé dítě", tak říkal bezmála dvoumetrovému Wolfovi John Dos Passos. Donald Wolfův infantilismus příliš nezmiňuje, zaznamenává pouze jeho až učebnicovou sebelásku, ale my se na to podíváme blíže. Wolfe nejenom že příliš psal, on i příliš mluvil, příliš jedl, příliš pil a málo se koupal. Ztrácel přehled o svých šatech a penězích. I o ženách. Mohl na večírku okouzlit nějakou dámu, vyspat se s ní ve vedlejším pokoji a za hodinu už tutéž lady chtivě okukoval a vyptával se, kdo to je. Ještě míň poutavý je jeho antisemitismus. Jediná chvíle, kdy naprosto fandíme jeho sužované dlouholeté milence Alici Bernsteinové, je ta, kdy mu při jejich posledním setkání dá pořádnou ránu pěstí. Opilý Wolfe totiž prohlásí, že "židi by měli být vyhubeni" a třikrát připije na zdraví Adolfa Hitlera.

David H. Donald je historik z Harvardu, nositel Pulitzerovy ceny. O Wolfa se začal zajímat, když jej znova četl v rámci svého studia jižanské společnosti a kultury. Donaldova důkladná a úzkostlivě přesná práce nám umožňuje – ve spojení s přirozenou lidskou fascinací těmi slavnými a výstředními podílet se na jeho uchvácení tímto často nechutným mužem a jeho nemoderním

233

Wolfova charisma, jež způsobovalo, že lidé (ne všichni) toužili opakovaně po jeho společnosti – odvedl Andrew Turnbull ve své biografii z roku 1967. Turnbullovo vyličení Wolfovy smrti – v 37 letech na tuberkulózu, která se rozšířila do mozku – je dramatičtější než Donaldovo, a i některé jeho anekdoty víc pobaví. Ale Donald měl na rozdíl od něj přístup ke všem Wolfeho textům. Donaldova kniha je bezmála o 200 stran delší, najdeme v ní víc informací o Wolfově dětství, o jeho vztahu k Bernsteinové a o roli Wolfových v y d a v a t e l ů. žádná z knih Thomase Wolfa nikdy nebyla vydána tak, jak ji autor napsal. Maxwell Perkins se proslavil způsobem, jakým osekal "K domovu pohled anděle" a ještě více se vyřadil na "O času a řece". Přitom tyto knihy vyšly ještě za Wolfova života. K posmrtně vydaným dílům se jejich vydavatel, Edward Aswell, choval s mnohem

větší – a nepřipustnou, soudí Donald – svobodou, když do nich vpaloval padělané spojovací pasáže v quasi wolfovském stylu. Ale, říká Donald, jestliže si ani Aswell ani Perkins neuvědomili, že Wolfemu nejadekvátnější forma je rozhodně krátká novela a ne Velký Americký, tím miň to rozpoznal sám Wolfe. Jeho neschopnost dát svým výlevům konečnou, podobu a spolu s tím jeho hluboká závislost na vydavatelích, to vše způsobilo, že se Wolf nikdy nedokázal podívat na svět jinak než očima dítěte. A tato poskvrněná nevinnost byla též zdrojem jeho génia.

Pozn.* Bildungsroman – román mravního růstu, vývojový román.

Pozn.** Hrdina knih "K domovu pohled' anděle" a "O času a řece". Obě vyšly česky.

Pozn.*** Narážka na úvodní kapitoly románu "O času a řece".

(pro RR přeložil -aP-)

KINGSLEY AMIS "RUSSIAN HIDE AND SEEK" (Ruská schovávaná)

Kniha světoznámého autora, který se proslavil hned svou prvotinou "Lucky Jim" (šťastný Jim). Dramaticky příběh, zasazený do Anglie 20. století, ovládané Rusy. V honbě za povyražením se hrdina románu, mladý a okouzující důstojník kavalerie Alexandr Petrovskij zaplete do milostného dobrodružství s vnadnou manželkou náměstka ředitele bezpečnosti a přes ni do nebezpečného flirtu s kontrarevoluční politikou. Při pokusu vrátit Anglii zpět Angličanům je nucen zúčastnit se hry "ruská schovávaná". Pravidla jsou podobná jako při ruské ruletě s tím malým rozdílem, že se soutěží ve tmě a vy střílíte, abyste zabil - - jiné lidi

Otřásající kniha: Její strohé poselství ve vás zůstane věky! (DAILY EXPRES)

V roce 1981 vydalo nakladatelství PENGUIN BOOKS 40 West 23rd Street New York 10010 U.S.A.

234

ANDY WARHOL - JIZVY OSUDU

/podle článku Jacka Krolla "The Most Famous Artist", Newsweek, 9.3.1987, pro RR JN volně přeložil -s- /

V roce 1968 byl Andy Warhol postřelen a těžce zraněn jednou hysterickou ženou. "Když jsem dostal ránu," napsal později, "dvě střely proletěly mým žaludkem, játry, slezinou, jícnem, levou i pravou plicí. Lékaři i všichni ostatní včetně mě si byli jisti, že umírám. A tak jsme se připravovali a já potom nezemřel. Ale já si vždycky přál zemřít a přeji si to stále, protože jediné tak se mohu dostat nade všechny věci."

A teď, v 58 letech po operaci žlučníku a následném infarktu, stanul Warhol skutečně mimo veškeré dění. Tato zjevně obyčejná smrt jako by chtěla být extrémním vyjádřením oné sensibility, která jej učinila nejrevolučnějším malířem pop-artu a nejslavnějším americkým umělcem našich dob. Andy trpěl, citovým odloučením, které někteří vykládali jako naprostý chlad a jiní zas jako patologickou prázdnotu. Warhol sám sloučil obě charakteristiky způsobem, který je posměšnou parodií na všechny jeho kritiky, obhájce i protivníky, a jenž je zároveň břitkou sebeironií. Zahleděl se do zrcadla a spatřil tam "neafektovaný pohled ... znučenou sklíčenost ... magický půvab zakořeněný v zoufalství ... bledou, mírně záhadnou postavu ... nehmotnou, voyeurickou a matně zlověstnou auru ... křídově albinoidní kůži ... rozčuchané bělostříbrné vlasy," aby pak prohlásil, že "je prostě vším, co o něm kritikové tvrdí."

Kdybychom z novinových výstřižků sestavili o Warholovi knihu, jistě by dosáhla úctyhodných rozměrů. Warhol představoval snad jediného současného umělce, jemuž novináři věnovali stejnou pozornost jako presidentům a dalším "ostře sledovaným" velkým zvířatům. Když začátkem 60. let prorazil se svými obrazy Campbellových polívek, se sochařskými replikami Brillových boxů a s filmovými portréty Marilyn Monroe a Elizabeth Taylorové, zažily hromadné sdělovací prostředky šokující poznání. Ano, ten chlap byl "umělec", ale nepotřeboval k tomu vytvářet ani dripping jako Jackson Pollock, ani slash paintings jako Willem de Kooning. Warhol totiž užíval obrazy převzaté přímo z kreslených seriálů, ze světa byznysu a z inzerčních sloupků.

To je stará věc v novém balení, ale přesto zůstává radikální proměna naší představy o tom, co umění vlastně je. Někdy se uvádí, že Warhol přinesl do umění novou strojenost. Ale hlavně obnovil umění jako přirozený proces, tedy jako něco, co vychází spíše z kultury než ze soukromé dílny v umělco-

obrázek

Foto R. Avedon /1969/

235

vě duši. Povšiml si, že kultura je záležitostí hromadných sdělovacích prostředků, které za aktivní spoluúčasti konzumentů produkují nadosobní modly. A tak Warhol s dětskou logikou, která jej ve světě nakonec proslavila, vytvořil své umění z těchto model. Když byly Warholovy obrazy s polévkovými konzervami poprvé vystaveny /za cenu 100 dolarů/ ve Ferus Gallery v Los Angeles, ostatní galerie v okolí dávaly d o svých vitrín pravé konzervy s Campbellovou polévkou a inzerovaly "skutečnou věc" za pouhých 29 centů. Cena pravé polévky sice stoupala, avšak cena "polévek" Warholových naboru přímo vyletěla. Obraz, příznačně nazvaný "200 jednodolarových bankovek" , byl na aukci prodán dokonce za závratných 385.000 dolarů. Warhol po sobě zanechal majetek v hodnotě 15 milionů dolarů, z čehož většinu odkázal zamýšlené radaci "na povznesení vizuálního umění".

Narozdíl od jiných malířů pop-artu - třeba od Roye Lichtensteina nebo Jamese Rosenquista, kteří se na výsluní objevili náhle a téměř ve stejném okamžiku - vedla Warholova cesta do výtvarného umění přes umění komerční. Býval totiž plodným, úspěšným a mnoha cenami ověřeným návrhářem bot a výkladních skříní. Nabízí se nám tu srovnání třeba s T.S.Fliotem, jenž zahájil kariéru jako autor reklamních sloganů na Pepsi-colu.

Warholův background je jedinečnou směsicí komického a bizarního. Narodil se v Pittsburcku jako Andrew Warhola v dělnické rodině českých emigrantů. Podle jeho vlastních líčení vytvářely jeho dětství takové situace jako matčino noční předčítání kreslených seriálů ve stylu Dicka Tracyho nebo opakované nervové kolapsy. Po dětské nemoci přišel o vlasy a jeho kůže se zbarvila do běla jako u albinů. Zatímco dospíval v zajetí depresí, prodával zeleninu společně s jiným zbožím a posléze se přihlásil na Carnegie Institute of Technology ke studiu reklamního designu.

Po ukončení školy přišel Warhol do New Yorku a začal pracovat pro reklamní agentury. Na rozdíl od týpků z Brook Brotters chodil v odřehných kalhotách a práci si nosil v papírové tašce, kam navíc přidával i kytici květin pro obměkčení sekretářek v zainteresovaných kancelářích. Vrcholné ponížení zažil, když předkládal své kresby Carmel Snowové, slavné redaktorce v Harper's Bazaar, a z obrazů vylezl šváb. "Slitovala se nade mnou a dala mi práci," vzpomínal Warhol později.

x

Warholův životní příběh má pramálo společného s osudy van Gogha nebo Cezanna; je už z rodu pop-artu, kdy na pozadí podobných incidentů jako s Pee wee Hermarem se formovala jedinečná senzibilita, podivně traumatizovaná naivita a beatrická prostota jeho generace. Warholův skok od návrhů bot k vytvoření základních principů pop-artu představuje jednu z převratných událostí ve vývoji moderního umění. Jeho obrazy přinutily diváky, aby reflektovali naléhavou potřebu utvářet umění z látky naší společné zkušenosti. Kdyby třeba umělec v 16. století zkoušel malovat zátiší s nočníky, asi by jej Jindřich VIII. poslal rovnou katovi na špalek. Doba prostě takovému umění nepřála.

Pravý čas dozrál teprve v 60. letech, a tak se Warhol mohl představit ohromené veřejnosti s obrazy Campbellových polévek, s portréty Marylin a se sériemi svých "Katastrof". Marylin Monroe žila a zemřela jako zmanipulovaná oběť masové kultury. Warholovy serigrafické série, se surovým, nicméně výmluvným střídáním ostrých barev, pak Marylin nejen jako ženu idealizují, ale zároveň potvrzují její osud ikony. Obrazy Katastrof, zachycující automobilové nehody, elektrická křesla, rasové bouře či atomovou bombu, převzal Warhol z televize nebo z novinových fotografií a předložil je divákům k totálnímu přehodnocení. Na plátně s patnácti elektrickými křesly, které se vznášejí ve stříbrně modrém

236

vzduchoprázdnu, je divák nucen konfrontovat tento hrozný artefakt s vlastním pocitem v silné estetické algebře: 15 k ráť 1 = vzrušení. Vzrušení, které není jednoduché pojmenovat a které může způsobit jedině umění.

Warholův bezvýrazný a neosobní přístup se stále více jeví jako strategie, jak se vzdálit od vlastních pocitů. V serigrafické sérii "Jackie" ukazuje drásavé obrazy Jacqueline Kennedyové krátce po zavraždění jejího manžela. Obrazy, které přesytily smysly miliinů američanů, sestavil do vzorů ve škále, která je téměř svůdná svým estetickým vyvážením, ale která zároveň pro svůj rytmický spád jako by se stávala bušením lidského srdce ze soucitu. Naopak Warholovo zobrazení Maa prorikavě ukazuje pompéznost autoritářského vystupování.

Možná je na čase udělat tečku za často opakovaným tvrzením, že Warhol trpěl nedostatkem citu. "Chcete-li znát vše o Andy Warholovi," řekl kdysi, s tací se podívat na povrch mých obrazů, filmů a mne samého. Tam jsem a za tím není už nic." Možná, že pod povrchem opravdu nic není, ale ještě je tu mnohoobsažnost vlastního povrchu. V jeho obrazech je silné napětí mezi pocity, které jsou v nich zahrnuty, a Warholovu snahu udržet emoce pod kontrolou. "Ještě se o lidi zajímám, ale bylo by daleko jednodušší na ně kašlat," řekl. "Je tak těžké nebýt lhostejný... nechci se zaplétat do životů jiných lidí . . . nechci být příliš blízko . . . nerad se věci dotýkám ... proto je mi moje dílo tolik vzdálené."

Viva, jedna z Warholových filmových "hvězd", vzpomíná, že kdykoli se pokoušela Warhola dotknout, "vždycky se doslova odtrhnul. Prostě ostýchavý člověk, který s knučením ustupuje zpátky... Všichni jsme se vždycky Andyho dotýkali, abychom viděli, jak se červená a bázlivě obrací. Vypadal jak zvadlá fialka." Kdysi Warhol vtipně poznamenal: "Když jsem dostal svou první televizi, přestaly mne zajímat intimní vztahy... Byl jsem natolik zraněn, jak můžete být jen tehdy, když jste v nějakém vztahu až po uši." A poté učinil jiný, více společenský závěr: "V šedesátých letech lidé zapoměli, co jsou emoce. A neřekl bych, že si na ně ještě někdy vzpomenou. Mám dojem, že jakmile vidíte emoce z určitého hiediskka, už je napříště nikdy nemůžete vidět jako skutečné. To je právě to, co se stalo více či méně mě." Warhol byl homosexuál, ale je mnoho dohadů, nakolik byl opravdu sexuálně aktivní. "Nejvíc vzrušující je to v ůbec nedělat," prohlásil.

"Když se do někoho zamilujete a nikdy to neděláte, je to mnohem víc vzrušující."

x

Pověst velkého flákače a naprostého voyeura si Warhol vysloužil daleko spíše díky vlastním filmům než pro své obrazy. Ve snímku "Emire" zabírá nehybně stojící kamera mrakodrap Empire State Building po osm hodin, od východu až po západ slunce. Ve filmu "Eat" divák po 45 minut sleduje, jak malíř Robert Indiana pojídá halucinogení muchomůrky. Tyto minimalistické filmy" které se snažily navrátit kinematografii k jejím prvotním kořenům, představovaly závažný impuls pro ve světě tehdy kvetoucí

avantgardní film. Warholovy pozdější snímky - zejména tři a půl hodiny trvající "Chelsea Girls", prozkoumávající bizardní dění v bohémském hotelu Chelsea v New Yorku - výrazně ovlivnily pozdější komerční filmovou produkci. Příkladem může být dnes třeba film. "After Hours" od Martina Scorseseho.

Warholova genialita spočívala v tom, že přivedl široké publikum k otázce, co je opravdové v kultuře, v níž se představa a skutečnost mísí v groteskně propojeném tanci. Jako producent a duchovní otec kapely "The Velvet Underground" dopomohl na svět punkovému hnutí. Avšak stejně jako u kterékoli rockové hvězdy po-

hlcovala Warholova image jeho energii uměleckou. "Nejvíc fascinující věci na umění je dělat dobrý byznys," prohlásil. Založil časopis "Interview", neoficiální orgán pro nový eklektický svět, který objímá lidské bytí jako směs umění, módy, byznysu a prosté slávy. Jako člověk nesmiřitelně zapadlý do tohoto světa nevynechal Warhol jedinou "párty", vždy vyzbrojen nepostradatelným magnetofonem a kamerou. Jeho věhlas jej ovládal stále víc, ale jako Andy Warhol se tomu jen vysmíval a zároveň z toho těžil, třeba právě tak, jako když na přednáškové turné po universitách vysílal svého dvojníka s dokonale obarvenými stříbrnými vlasy a s

warholovskou černou koženou bundou. Jeho nesmrtelný bonmot, že v "budoucnu bude každý světově proslulý za 15 minut", je aforismus hodný George Orwella.

Jako téměř u všech amerických umělců měla otázka Warholovy osobnosti, jeho postava i život, pronikavý dopad na vlastní uměleckou činnost. Mladé superhvězdy s erotickými jmény jako Ultra Violet nebo International Velvet, z nichž mnohé uprchly z nejbohatších rodin, se soustřeďovaly v jeho manhattanském studiu, nřiznačně nazvaném "Factory", a uctívaly jej jako světce a démona. "Vždycky o nás pečoval", říká jedna z nich, Brigid Polková. Ale nejslavnější a zároveň nejtragičtější z nich, Edie Sedgwicková, nazvala Warhola "sadistickým buzerantem" nedlouho před tím, než v 28 letech zemřela, vyřizená letitou drogovou závislostí.

Je otázkou, nakolik lze obžalobu Sedgwickové brát vážně. Avšak její zoufalá slova poukázala na skutečnost, že Warholova chladná osobnost a studené umění jen zakrývají konflikty a dislokace, které rezonují kdesi hluboko v nitru jeho nejdůležitějších prací. Henry Geldzahler, Warholův přítel a jedna z vůdčích osobností podzemního filmu, jednou vzpomínal, jak mu Warhol zatelefonoval o půl druhé v noci jen proto, aby mu sdělil, že se s ním okamžitě potřebuje setkat. Když se pak sešli v hospodě, Warhol jen utrousil: "Řekni něco." "Bylo to svého druhu volání o pomoc," vysvětloval

Geldzahler. "Jindy by řekl, že by byl k smrti vyděšen, kdyby šel spát. A by jen ležel v posteli a poslouchal bušení vlastního srdce."

A tak na závěr, navzdory formální vybroušenosti Warholových nejlepších prací, zbývá především znepokojující a nevyrovnané umění. V tom spočívá jeho opravdová síla a poctivost. Drobný ostýchavý chlapec, kterému matka po nocích předčítala kreslené seriály, věděl cosi instinktivně o moderní kultuře, v jejímž denním pořádku se skrývá odlidšťování. "Chci být strojem," prohlásil Warhol a měl tím na mysli, že když nemůžete dnešní přetechnizovanou civilizaci porazit, nezůstává než se k ní přidat. A tuto roli hrál až do konce života. Jeho poslední série obrazů je založena na Leonardově "Poslední večeři". Když se kritik Daul Taylor autora optal, zda-li toto téma má pro něj nějaký zvláštní význam, Warhol jen odpověděl: "Ne. Je to dobrý obraz." Tolik od člověka, v jehož bytě v New Yorku visí reprodukce Ježíše a Nejsvětějšího Srdce Páně.

V roce 1985 Warhol napsal: "Vždycky jsem si myslel, že bych byl rád, aby můj náhrobek zůstal prázdný. Žádný epitaf, žádné jméno." A pak dodal: "Dobrá. Vlastně by se mi líbilo, kdyby tam stálo jen 'smyšlenka'." Tak smutnou a strašnou závět snad žádný jiný umělec neučinil. Odpočívej v pokoji, Andy.

Nenechte si ujít koncerty nové pražské rockové skupiny
!!! THE VELVET REVIVAL BAND AND ELSA !!!

238

ANDY WARHOL - POSLEDNÍ INTERVIEW,

čili poslední večeře pop artu: umění a reprodukce, historie a pomluvy, aneb dva Ježíšové a dva papežové od papeže pop artu.

/interview Poula Taylora s Andy Warholem z "Flash Artu", duben 1987, pro RR JN
přeložil -mj- /

Paul Taylor:Chcete letos vystavit své malby Poslední večeře v Milánu.
Andy Warhol:Ano.

PT: Kdy jste je dělal?

AW: Dělal jsem na nich celý rok. Měly být vystaveny v prosinci, pak v lednu, a teď nevím kdy.

PT: Jsou to malby?

AW: Nevím. Některé jsem maloval, ale ty nechtějí vystavovat. Použijeme ty sítotiskové.

PT: Přes některé je přetažen maskáč. Proč je tam?

AW: Měl jsem přebytek maskáče.

PT: Z období autoportrétů?

AW: Jo.

PT: Dělal jste nějaké přípravné kresby na Poslední večeři?

AW: Jo, zkoušel jsem to. Udělal jsem asi 40 maleb.
PT: Ty byly všechny přípravné?
AW: Jo.
PT: Je velmi zvláštní vidět kresby tohoto typu zdvojené.
AW: To jsou jen ty malé.
PT: Na jednom velkém plátně je původní obraz vzhůru nohama a zároveň správně.
AW: To je pravda.
PT: Je to divný, protože normálně vidíte jen jednoho Ježíše.
AW: Teď jsou dva.
PT: Jako dva papežové.
AW: Evropský papež a americký papež.
PT: Viděl jste výstavu George Dokoupila v galerii Sonnabend?
AW: Ne, ještě jsem tam nebyl. Chci tam zajít v sobotu.
PT: To bude asi poslední den. Uvidíte tam dva Ježíše na krucifixu, jeden vedle druhého.
AW: Oh.
PT: Trochu mi to vysvětloval, jak to bylo hříšný mít dva Ježíše na jednom obraze.
AW: To mluví za mě.
PT: Snažíte se být hříšný?
AW: Ano.
PT: V Americe by jste mohl být slavný jako Charles Manson.. Je nějaká podobnost mezi vámi ve Factory a Ježíšem na Poslední večeři?
AW: To je negativní, pro mne je to negativní, nechci mluvit o negativních věcech.
PT: Dobře, Jste teď presidentem společnosti, užíváte šťastných dnů v dnešní Factory?
AW: Je to pořád stejný.
PT: Proč jste dělal Poslední večeři?
AW: Protože mě Iolas požádal, abych udělal Poslední večeři. Získal galerii naproti jiné Poslední večeři, a tak řekl třem nebo čtyřem lidem, aby udělali Poslední Večeře.
PT: Znamená pro vás téma poslední večeře něco zvláštního?
AW: Je to dobrý obraz.
PT: Co si myslíte o tom námětu?
AW: Je to něco, co vidíte neustále a nepřemýšlíte o tom.
PT: Co si myslíte o takových knihách a článcích jako je "Stargazer" Stephana Kocha nebo článek v Newsweeku z r. 1964 s názvem Saint André, které vyzdvihují katolictví?
AW: Nevím. Kochova kniha byla zajímavá, protože byl schopný o tom napsat celou knihu. Vydal teď novou knihu, kterou scháním a

239

revolver revue

chci podle ní napsat scénář. Myslím, že se to jmenuje "The Brideš Bachelors" nebo takový nějaký duchampovský název. Už jste to četl?
PT: Ne, četl jsem jenom kritiku v "The New York Time's Book Review".
AW: Co o tom psali?
PT: Chválili to.
AW: Jo? O čem to je?
PT: Stephen Koch mi to osobně líčil. Říkal, že je to o heterosexuální Rauschenbergově figuře ze šedesátých let, o přitažlivém umělci, který má stejné kvality jako mnoho jiných umělců té doby. Má svoje prostředí, víc nevím.
AW: Chci mu zavolat a zjistit, jestli je schopný mi ten příběh vyprávět a poslat mi tu knížku.
PT: Kdo píše ten scénář?
AW: Mysleli jsme, že bychom to zvládli.
PT: To je dobřej nápad, byli by jste schopni sehnat lidi, kteří by v tom sami hráli?
AW: Nevím, mohlo by to bejt dobrý.
PT: Máte ty scénáristy?

AW: Zrovna jsme koupili knihu od Tamy Janowicz nazvanou "Slaves of New York".

PT: Znamená to snad, že se chystáte na filmovou produkci?

AW: Zkoušíme to. Ale teď zrovna pracujeme na videoshow pro MTV.

PT: Nic zvláštního?

AW: Ne. Jmenuje se to "Patnáct minut Andy Warhola". Vysílali to minulý čtvrtek a bude to zase v pondělí a ještě dvakrát v prosinci a další připravujeme na leden.

PT: Děláte to přímo vy?

AW: Ne, pracuje na tom Vincent. Vincent Fermont.

PT: Díváte se na ty věci aspoň kamerou?

AW: Ne.

PT: Jaká je vaše role?

AW: Jenom mluvím s lidmi.

PT: Kdyby jste udělali film podle Stephena Kocha, jaká by byla vaše role tam?

AW: Nevím. Musel bych si to nejdřív přečíst.

PT: Obchodníci nemají ve zvyku mluvit o věcech dřív než je realizují.

AW: Nevadí mi, jestli někdo... je tu vždy jiná kniha.

PT: Dneska jsem potkal Ileanu a ptal jsem se jí, na co se mám zeptat. Říkala: "Nevím, Andymu je všechno jedno".

AW: Má pravdu.

PT: Jak by jste popsal tohle stanovisko?

AW: Nevím. Když to řekla, tak má pravdu, /smích/

PT: To zní zenově.

AW: Zenově? Co to je?

PT: Jako zen.

AW: Zennish, to je dobrý slovo, to by byl dobřej název pro mojí novou knihu.

PT: A co vaše proměna komerčního umělce ve skutečného umělce?

AW: Jsem stále komerční umělec. Vždycky jsem byl komerční umělec.

PT: Kdo je teda komerční umělec?

AW: Nevím, někdo, kdo prodává umění?

PT: Takže skoro všichni umělci jsou komerční, jenom různě odstupňovaní.

AW: Myslím, že jo.

PT: Je lepší komerční umělec, který prodá víc prací?

AW: Nevím. Když jsem začínal já, tak se od umění upouštělo. Lidi, kteří dělali ilustrace a obaly k časopisům, byli nahrazeni fotografiemi. A když začali používat fotografie, začal jsem já vystavovat v galeriích. Každý tehdy dělal výzdobu výloh.

240

Andy Warhol - interview

To vedlo k většímu počtu galerií. Některé obrazy jsem měl nejdřív ve výloze a potom v galerii.

PT: Je v současnosti podobná situace?

AW: Ne, jenom se to natolik ujalo, že se snad denně otvírá nová galerie. Je mnohem víc umělců, což je opravdu skvělý.

PT: Co se stalo s myšlenkou dobrého umění?

AW: Je to všechno dobrý umění.

PT: Je to tak proto, že je to všechno jedno?

AW: No jo, já nevím, nemůžu.....

PT: Nechcete dělat rozdíly.

AW: Ne, nemůžu říct rozdíl. Nevím, proč se jeden obraz Jaspera Jonese prodává za 3 miliony a druhý třeba za čtyřista tisíc. Oba byly dobrý.

PT: V posledních letech se police vašich prací na uměleckém trhu trochu změnila. Tehdy pro lidi mého věku - okolo dvaceti - jste byl vždycky důležitější než pro okruh padesátiletých či šedesátiletých sběratelů.

AW: No, řekl bych, že lidi, kteří kupují umění dneska, jsou ti mladší, co mají spoustu peněz.

PT: A tak se změnil trh.

AW: Jo, trochu.

PT: Jak důležité je pro vás udržet si přehled?

AW: Od té doby, co pracuju jako umělec, mám toho až nad hlavu. Když jsem zrovna neměl výstavu v New Yorku, tak jsem pracoval v Německu nebo jsem dělal na portrétech.

PT: Myslím to spíš v souvislosti s faktem, že s přibývajícímí umělci a galeriemi se celá představa o postavení umělce mění. Taky už nejsou umělci tak úzce specializovaní, ale možná, že specializovaný umělec má lepší představu o své práci.

AW: Nevím. Zdá se mi, že každý má svůj rok. Lidi ze šedesátých let jsou tu stále. Nevím proč. Ale mladí jsou na scéně třeba jen rok. Jsou vedle, a jak...

PT: Před pár lety jste se shodoval s několika umělci jako je Kenny Sharf a Keith Haring.

AW: Jsme přátelé i nadále.

PT: Ale nikdy jsem vás s takovou sezónní náladou nepotkal.

AW: Neví. Hodně se o tom psalo. Bylo to dobrý. Já teď dělám fotografie. Mám výstavu fotografií v galerii Roberta Millera.

PT: A chystá se retrospektiva vašich filmů ve Whitney Museum.

AW: Snad ano.

PT: Vzrušuje vás to nějak?

AW: Ne.

PT: Proč ne?

AW: Líp se o nich mluví, než se na ně dívá.

PT: Pracoval jste vždycky v několika rovinách, jako Leonardo. Jste malíř, filmař, nakladatel... Myslíte, že v tom je podstata umělce?

AW: Ne.

PT: Můžete mi definovat umělce?

AW: Myslím, že umělec je každý, kdo dělá něco dobře, jako když třeba dobře vaříte.

PT: Co si myslíte o mladších umělcích v současném New Yorku, kteří používají výrazu pop artu?

AW: Hodně dobrý.

PT: Je to stejný jako v šedesátých letech?

AW: Ne, mají jiné důvody dělat tyhle věci. Všichni mladí jsou tak intelektuální.

PT: Měl jste rád éru punku?

AW: Je to tu pořád. Vždycky si myslím, že je to pryč, ale není. Mají svoje rockové večery v RITZU. Byl jste tam někdy?

PT: Ne, ale punk, stejně jako pop, nemůže nikdy zmizet.

AW: To si myslím taky.

PT: Jak pokračuje vaše periodikum "Interview"?

241

revolver revue

AW: Není to špatný.

PT: Brzo si na vás došlápne Úřad pro kontrolu oběživ.

AW: Jo, teď to dělají.

PT: Změní se něco?

AW: Nevím.

PT: Bude to lepší pro reklamu...

AW: Jo.

PT: Jaký je současný náklad?

AW: 170 000. Časopis se pořád rozrůstá.

PT: Jaké časopisy čtete?

AW: Čtu prostě všechno.

PT: Díváte se na všechno. Čtete taky umělecké časopisy?

AW: Dívám se na obrázky.

PT: Měl jste trable s tím, že jste použil něčí autorizovaný výraz tak kolem roku 1964. Co si myslíte o právní situaci přivlastnění si určitého výrazu a v souvislosti s tím o jeho autorizování?

AW: Já nevím. Je to jako s lahví Coca-Coly. Koupíte si jí a máte dojem, že je vaše a že si s ní můžete dělat, co chcete. Teď je to trochu jiný, protože platíte za láhev zálohu. Máme teď ten samej problém s obrazy Johna Wayne. Nechci se do toho zamotat, je to moc složité. Myslím, že

když si koupíte časopis, tak je váš. Nezblázním se z toho, že lidi uznávají moje věci.

PT: Neděláte pro to nic?

AW: Ne. Trochu se bláznilo, když lidi kradli obrazy s podepisovali je mým jménem.

PT: Co si o tom myslíte?

AW: Podepisování mým jménem je špatný, jinak je mi to jedno.

PT: Celý problém přivlastňování padá na hlavu toho, kdo je ze dílo zodpovědný. Když někdo může vytvářet obrazy takových kytek, celá myšlenka umělce se ztrácí někde během procesu.

AW: Je to dobrý nebo špatný?

PT: No, nejdřív mi řekněte, jestli se mnou souhlasíte.

AW: Ano, když se dá moje jméno pryč. Ale když jsem použil ty kytky, původní fotografie byla velká a já jsem použil jen jeden čtvereční palec, a ten jsem zvětšil.

PT: Co vás vždycky zastaví, když máte rozpracovaný nějaký projekt?

AW: Třeba dobrá výloha ... nevím... nebo třeba pěkný obličej.

PT: Jaký máte pocit, když vidíte dobrou výlohu nebo pěkný obličej?

AW: Prostě se na to díváte déle. Jel jsem do Číny. Nechtěl jsem tam. Tak jsem se šel podívat aspoň na Velkou zeď. Znáte to, léta o tom čtete. A vlastně bala skvělá. Bylo to opravdu moc a moc skvělý.

PT: Děláte na něčem v poslední době?

AW: Už jsem to dodělal.

PT: Kolik teď vážíte?

AW: 105 liber.

PT: Na sedací váze? To je hodně,

AW: Ne, to je málo. Vy jste silnější, zdravější, hezčí a mladší, a máte lepší šaty.

PT: Líbila se vám zahajovací party pořádanáGFT v klubu "Tunnel"?

AW: Už jsem tam byl předtím.

PT: Myslíte v šedesátých letech?

AW: /směje se/ Ne, manažer nebo někdo mi to ukazoval před pár dny.

PT: Je to docela obyčejný klub pro lidi kolem Bridge a Tunnel. Budou tam moct jezdit až z New Jersey.

AW: Já nevím, moc jsem pracoval, je to všechno fantazie. ... něčí nápad, který se mi líbil. Ale myslím, že je to dobřej název.

242

Andy Warhol - interview

PT: Spousta lidí se zajímá o výstavu Claese Oldenburga.

AW: Vypadal vesele. Hodně lidí mi říkalo, že vypadal šťastně. Vlastně jsem Claese měl vždycky rád. Ale vy jste vypadal dobře minulou noc. Hodně jsem vás včera fotil ve vaší nové bundě.

PT: Jak tam vypadám?

AW: Ještě je nevyvolali. Příště, až přijdete, udělám nějaké detaily.

PT: Chcete to snad použít do "Interview"? Jinak tím moc potěšen nejsem.

AW: Můžete spát s vydavatelem.

PT: Kdyby jste teď začínal znovu, udělal byste něco jinak?

AW: Já nevím. Hodně tvrdě jsem pracoval. Je to všechno fantazie.

PT: Život je fantazie?

AW: Jo, to je.

PT: Co je skutečné?

AW: Nevím.

PT: Snad některý lidi.

AW: Myslíte, že by mohli...

PT: Skutečně tomu věříte, že zítra řeknete pravý opak?

AW: Já nevím. Líbí se mi myšlenka, že se může říct opak.

PT: A nemohl byste v tomhle případě...?

AW: Ne.

PT: Existuje nějaká podobnost mezi fantazií a pocitem víry?

AW: Snad. Nevím, kostel je zábavný místo, kam se dá zajít.

PT: Jezdíte do Itálie často?

AW: Víte, dřív jsme tam dělali filmy.

PT: Nemáte na venkově dočasný atelier?
AW: Kousek za Římem.
PT: A byl jste ve Vatikánu?
AW: Chodili jsme okolo denně.
PT: Vzpomínám si na polaroid, kde jste zachytil papeže.
AW: Jo.
PT: Fotil jste ho bodně zblízka?
AW: Ano, šel kolem nás.
PT: A žehnal vám?
AW: Mám fotku, kde si podávají ruku s Fredem Hughesem. Někdo od nás chtěl, abychom udělali papežův portrét. Pak se nás snažili vyfotografovat společně, ale nemohli jsme k sobě. Od té doby se papež třikrát změnil.
PT: Fred říkal, že se někdy cítil jako papež staré Factory na Union Souare. Chodíval na balkon a mával dolů na proudící masy.
AW: Teď má svůj balkon.
PT: Ale od současné Factory může vidět jen vnější dveře.
AW: Ale může mávat.
PT: A někdy je tu stejnej provoz, jakej bejval na Union Souare.

Toto je poslední rozhovor s Andy Warholem, který se konal těsně před zahájením výstavy "Poslední večeře" v Milánu

xxx
xxx

"Raději bych zůstal záhadou. Nerad o sobě podávám informace a stejně říkám pokaždé něco jiného, když se mne ptají. Nejen proto, že je to součást mé image, neříkat všechno-prostě zapomenu, co jsem říkal den předtím a musím si to celé od začátku vymyslet. Stejně si nemyslím, že bych měl nějakou image, dobrou nebo špatnou." /A.W./

243

Isabella Crow

čekání na basquiata
čekání na basquiata

Mezinárodní společnost, cestující od výstavy k výstavě: galeristé, sběratelé obrazů, kritici, umělecké skupiny a televizní tým Nordeutschlandrundfunk se 26.11.1986 sešli v hannoverské "Kestnerově společnosti" a čekali na Jean-Michel Basquiata. Měl totiž být, jak ujišťovali pořadatelé, při zahájení své "první samostatné výstavy ve Spolkové republice" osobně přítomen; organizátoři se kvůli jeho známé nevypočítatelnosti prý postarali dokonce o to, aby v New Yorku včas nastoupil do letadla. Sběratelé mohli doufat v seznámení, znalci v objasňující diskusi a manažeři v komerční úspěch jeho přítomnosti. Kdo vlastně je J. -M. Basquiat, že sem dokázal přitáhnout všechny tyto lidi? Černý mladík z Brooklynu, který počátkem 80.let, na samém startu éry graffity, stříkal sprejem zbožná poselství po zdech East Village. Zkušené galeristé směřovali jeho produkci do zaběhlých kolejí, dali mu ateliér, vybavili ho materiálem a dozírali na jeho pravidelný "tvůrčí výstup". Takto vzniklé obrazy se prodávaly za stále vyšší ceny (až 25 000 dolarů) významným sběratelům a muzeím. Basquiat přečkal vlnu graffiti, protože kritici objevili v jeho obrazech spojení nejrůznějších prvků afro-atlantické vlivy, Twomblyho a Dubuffeta. Když mu pak věnoval úvodník i New York Times Magazine ("New Art, New Money") a on se dobral společně s Warholem a Clemantem ke "Collaborations", zdála se jeho sláva zajištěna. Pověsti, podle nichž se prý hodně jeho obrazů prodává poslední dobou za nižší ceny, se nepotvrdily. Zde ovšem nejde o představování umělce či jeho umění či výstavy u Kestnerů, ale o ukázkou toho, jak právě umělec, který si nechce nic začínat s pravidly uměleckého businessu, se jim - paradoxně - vydává. Spolu s Basquiatem může věřit, že pro sebe vybojuje větší svobodu a nezávislost, bude-li si pěstovat image "enfant terrible", stále zaspávat, brát drogy, nechávat potenciální kupce stát před zavřenými dveřmi a občas propadat mánii ničení svých obrazů. Ale mylí se. Těmto odmítavým krokům je "chápavě" rozuměno, znamenají dokonce pobídku. Všem těm, kteří kvůli němu přijeli do

Hannoveru a čekali na něj, nemohl Basquiat udělat větší laskavost než tu, že se nedostavil. Jakmile se totiž všichni probrali z marného vyhlížení na letišti a z šokujícího zjištění, že jeho jméno bylo vyškrtáno ze seznamu pasažérů, mohlo se začít s analysováním Basquiatovy psychologie. Anekdoty o jeho zvláštностech jen pršely. Na otázku "Proč nepřišel?" je mnoho odpovědí. Podle některých Basquiat, který je - jak známo - černý a plachý, couvl v posledních sekundách před cestou při výhledu na všechn ten lidský shon, co ho čeká. Jen málo umělců snese být "stále v centru, stále na strážii". Podle jiných Basquiat ještě leží v posteli, neboť - jak říká jeho evropský manažer - má úplně jiný životní rytmus. Lze mu kdykoli bezpečně telefonovat, protože pro něj neplatí tradiční doby spánku a bdění. Také tentokrát snad selhal jeho smysl pro čas. Nepřítomnost má však ještě jedno vysvětlení, o kterém nikdo nemluví nahlas, pouze v narážkách. Ano, cestu mohl znemožnit i Basquiatův eventuální "deliriosfií stav", podmíněný drogami. Tato varianta je velkoryse tolerována, neboť - a v tom jsou všichni návštěvníci Hannoveru zajedno - pouze nepředvídatelný a nepřiliš se krotící Basquiat může tvořit takové obrazy. Krotký Basquiat by škodil kvalitě. Kvůli umění se lze snadno smířit s jeho osobitostí.

244

Jestli je mu to jasné? Jestli ví, že svým odporem dává jen příležitost ke spekulacím a nechává s sebo u manipulovat? Měl by přijmout boj, myslím si, místo aby se skrýval. Rozhodují se promluvit si s ním a přeskoumat jeho stav, abych zjistila, zda souhlasí všechno, co jsem se o něm dověděla. Odhodlaně sahám po telefonu. Basquiat má sotva

obrázek

slyšitelný, velice váhavý hlas. Opatrně prezentuju sebe a svou žádost, tj. prosbu o telefonické interview. Při jeho čtení může vzniknout dojem, že se jednalo o plynulý rozhovor. Naopak, Basquiat se často odmlčoval, stále skoupý na slova, a nechal mě minuty čekat na své odpovědi. Vznikalo nekonečné a mučivé mlčení. Působil na mne jako snadno zranitelný a nějak zlomený...

obrázek

245

/rozhovor Isabelly Graw a Jean-Michel Basquiatem/

IG: Proč jsi nepřišel do Hannoveru? Čekala jsem na tebe na letišti.

JM: To je mi líto. Nebyl jsem v cestovní náladě.

IG: Mýlíš se, jestli si myslíš, že jsi je naštvál. Udělal jsi jim jen laskavost.

JMB: Tomu nevěřím.

IG: Chceš hovořit o svých obrazech?

JMB: Prostě mluvme a bude to rychle za námi.

IG: Je to ještě dnes problém, být v Americe černý?

JMB: Jistě. Neseženeš taxík. Jdu po ulici, zvednu ruku - - jezdí prostě kolem mne. Normálně musím čekat tak na třetí až čtvrtý taxík. Některé společnosti radí svým řidičům, aby nebrali černé.

IG: Co proti tomu podnikáš?

JMB: Nic, Jezdí kolem mě i černí taxikáři.

IG: Jsi jediný černý, velmi úspěšný umělec.

JMB: Nevím, jestli to, že jsem černý, má co dělat s mým úspěchem. Myslím, že bych měl být provnáván se všemi umělci, nejen černými.

IG: Jak jsi se stal umělcem? Co je pravdy na tvé legendární graffiti kariéře?

JMB: Od svého třetího roku jsem se chtěl stát umělcem. Hodně jsem kreslil. Co přišlo potom, nemělo co dělat s graffiti. Měl jsem pouze velký fan klub. S malováním jsem začal, když jsem měl dost peněz, abych si mohl koupit materiál.

IG: Proč ve svých obrazech přeškrťáváš slova a co znamená všude se vynořující značka copyright?

JMB: Proškrťávám slova, abych je posunul trošku do pozadí. Copyrighty se mi líbí, protože pěkně vypadají.

IG: Jak pracuješ?

JMB: Začnu obraz a potom ho dokončím. Nepřemýšlím o umění, když pracuju. Zkousím přemýšlet o životě.

IG: Věříš, že ti přitom mohou pomáhat drogy?

JMB: /popuzeně/ Proč taková otázka? To ti něco vyprávěli lidé v Hannoveru? Nezdá se mi, že by moje obrazy vypadaly jako udělané pod vlivem drog.

IG: Všichni kritici vidí v tvé práci směs afro-atlantických prvků a Cy Twomblyho....

JMB: Neuposlouchám nic, co říkají kritici. Neznám nikoho, kdo by potřeboval nějakého kritika, aby se dozvěděl, o co je to umění.

IG: Kteří jsou tvoji oblíbení umělci?

JMB: Málakteří. Franz Kline. Warhol. Robert Rauschenberg.

IG: Jak probíhala tvoje spolupráce s Warholem?

JMB: To bylo velmi prosté. Jen jsem ho musel popohánět, protože je trošičku líný. Už dvacet let nemaloval.

IG: Tvoji galeristé to s tebou nemají lehké. Teď ses trhl od Mary Booneové...

JMB: Neshodl jsem se s ní.

IG: Předtím jsi musel vyrábět obrazy ve sklepě galeristky A. Nosel...

JMB: Tehdy jsem neměl ateliér. Ona mi nabídla svůj sklep za pracoviště. Na téhle situaci bylo špatné, že prodávala nehotové obrazy. Řekla, že se o obraz někdo zajímá a prodala ho přes můj protest. Tehdy jsem byl mladý, dnes už jsem se přiučil.

IG: Cítíš se jako oběť?

JMB: Ano.

IG: Jak se chceš chránit?

JMB: Tím, že všechny ty lidi od umění vidám co možná nejméně.

IG: Proč tedy neopustíš New York?

JMB: Jinde se nudím.

IG: Nemáš strach, že už nebudeš mít nápady a přestaneš být jako umělec žádán?

JMB: Samozřejmě. Proti tomu nemůžu nic dělat.

246

revolver revue

IG: Je pravda, že v poslední době bylo hodně tvých obrazů prodáno pod cenou?

JMB: Toho jsem si ještě nevšiml. Vydělávám právě tolik jako dříve.

IG: Chci o tobě napsat článek. Mám před tím přijet do New Yorku?

JMB: Copak bys dělala, kdyby byl umělec, o němž chceš psát, mrtev?

IG: Co nejvíc rešerší, shromáždit všechny dostupné informace...

JMB: Udělej to tak. Jako bych byl mrtev...

Po těchto slovech Jean-Michel Basquiat, otrávený mnoha otázkami, zavěsil. Jeho stav asi nebyl nejlepší. Možná by pomohlo vypátrat na místě, jak to mohlo dojít až sem, najít viníky. A v souvislosti s tím by se člověku chtělo přibít mu na dveře jeden z jeho obrazů:

"Aby odvrátil duchy" - - především ty zlé.

/z Wolkenkratzer Art Journal 1/1987 pro RR přeložil -if-/

INTELEKTUÁLE!

Nestyď se za to, že jsi chytrý!

I TO je REVOLVER STYLE!

ADAM MICHNIK : TAKIE CZASY...RZECZ O KOMPROMISIE /1985/

"Adam Michnik patří nejen k nejaktivnějším představitelům opozice, kteří podávají pravý důkaz důslednosti svého postoje, ale díky své tvorbě, již se v poslední době věnuje hlavně ve vězení, se stal i jedním z předních polských publicistů. Jeho nejnovější kniha 'Takie czasy ...Rzecz o kompromisie'. (Taková doba...Úvahy o kompromisu), kterou roku 1985 vydalo nakladatelství ANEX, toto tvrzení zcela podporuje. Je to zčásti autorův politický životopis, ale hlavně pohled na polské politické události minulého desetiletí), včetně pokusu o pohlednutí do budoucna. Autor, jeden ze zakladatelů KORu (Výboru na obranu dělníků) se nevyhýbá otázce kontroverzí a sporů s ostatními opozičními organizacemi v období do srpna 1980 a otevřeně je odhaluje. Stejným způsobem nám podává i dobu zjevné činnosti 'Solidarity'. Kriticky popisuje nejružnější postoje opozičních činitelů, vpsledku i sebe Sama. /.../"

Przegląd Wiadomości Agencyjnych č.8/ 23.2.1986
(Český překlad Michnikovy knihy připravují RR oditione.)

247

Vojtěch Řezina

Jeden příběh

Jeden příběh

"Sou různý party, sou různý spolky..."

/Garáž/

I.

Před 95 lety, 29. března 1892, se narodil v maďarské obci Csikmindszent Josef Pehm, potomek rodu vinařů, rolníků a drobné šlechty, původem ze Švábska. Vystudoval katolický seminář, stal se knězem a učitelem bohosloví, ale jeho církevní kariéra byla od počátku spojena s politickou angažovaností. Již těsně po první světové válce byl vězněn vládou maďarské republiky rad Bély Kuna kvůli antikomunistickému smýšlení a činnosti. Ve třicátých letech vstoupil do antifašistické malorolnické strany a roku 1940, po vypuknutí druhé světové války a šíření fašismu německého ražení v Maďarsku, převzal demonstrativně jméno po svém maďarském rodišti. Po válce, již jako ostrihomský arcibiskup, maďarský primas a kardinál Mindszenty, bojoval proti vyvlastňování církevních pozemků a proti totalitní moci. 26. prosince 1948 začíná jeho vězeňská pouť zatčením za přečiny proti bezpečnosti Maďarské republiky, za špionáž a devizové maghinance. Ve vězení dostal zápal plic a následně tuberkulózu, byl mu

odpírán spánek, mnohdy nevěděl, ve které věznici se právě nalézá. Teprve od června 1950 ho směla dvakrát ročně navštěvovat jeho matka, na niž velmi závisel a jíž věnovalidvě ze svých knih. 30. října 1956 byl osvobozen povstalci - přesně na čtyři dny. Po této době uprchl před Sovětskými tanky na americké velvyslanectví na "Náměstí svobody".

Zde je mu poskytnut asyl- dvě místnosti a ochrana. Píše své paměti, může poslouchat rozhlas / zásadně odmítá číst maďarský normalizovaný tisk, hraje sám se sebou šachy a jednou denně se prochází po dvorku ambasády mezi popelnicemi. Žije ve zvláštní izolaci: nesmí telefonovat ani normálním způsobem písemně korespondovat. Každý jemu adresovaný dopis dochází nejprve do Washingtonu, tam je prosvícen a cenzurován a pouze jeho fotokopie jde diplomatickou poštou do Budapešti, kde je mu předána po uplynutí desetidenní "bezpečnostní lhůty". Jestliže chce s někým mluvit beze svědků,

musí pustit rádio na nejvyšší hlasitost, aby rozhovor nemohl být odposlechnut skrytými mikrofony. Jediný pravidelný kontakt s maďarským světem mu obstarává jeho zpovědník, neznámý kněz, jenž ho jednou měsíčně navštěvuje. Tyto návštěvy musel písemně potvrdit každý americký prezident.

Zpočátku celebroidal Mindszenty na ambasádě nedělní mše pro západní diplomaty. Později tento zvyk zanikl právě z potřeby nedemonstrovat tak úzký kontakt s ním, aby se maďarská vláda necítila zbytečně provokována. To již nadcházejí šedesátá léta, éra uvolňování, a Mindszenty se stává nepohodlnou figurou na politické

šachovnici: Američanům by jeho zmizením ubyla jedna/už ne příliš aktuální/ starost a vylepšili by si vztahy s maďarskem; maďarská vláda ho už také nechce věznit a ráda by se ho zbavila /nabízí mu volný odjezd do ciziny za závazek ústní i písemné neaktivity vůči starým protivníkům/ ; a konečně katolická církev by ho viděla nejraději v Římě. Vrcholí pontifikát Jana X XIII. a na rok 1962 se připravuje Vatikánský koncil. Papež umožňuje vídeňskému arcibiskupovi, kardi- Königovi, návštěvu Budapešti. Ten se setkává s Mindszentym, vyřizuje

248

papežův pozdrav a pozvání na koncil /"byla to, pohnutá scéna: dva muži ponoření v latinský hovor, přehlušený hlasitou hudbou z rádia"/, ale neuspěje - Mindszenty odmítá. Nechce být maďarskou vládou "omilostněn" jako zločinec, trvá na čestných podmínkách, což se prakticky rovná rehabilitaci. Vše tedy zůstává při starém a sedmdesátiletý muž ve svém dobrovolném vězení.

Jeho vztah k režimní i církevní hierarchii je dán nikoliv racionální úvahou o možnosti a prospěšnosti kompromisu /pokračovat v díle třeba neomezován ze strany aparátu, ale za cenu formálního přjetí "omilostnění" za nespáchané činy/, ale hlubší potřebou čestného a spravedlivého vyrovnání s protivníkem a setrvání ve vlasti. / J. Mindszenty: " Doufám, že zemřu ve své vlasti. I když málo, přece jen by zde moje smrt byla trochu prospěšná. V Římě by bylo všechno mnohem bolestnější"/. Nebo snad jen ješitnou obavou ze ztráty vlastní tváře před veřejností? Kdo ví.

II.

Tento případ je poučný z několika stran: je to extrémní případ alternativy, jež zasahuje kohokoliv a jejíž míra vnějšího projevu se řídí jednak schopností /ochotou/ individua ji akceptovat a jednak konkrétní prací toho kterého režimu. Jelikož lidské schopnosti/ a ochota/ jsou nezměřitelné a praxe režimů přinejmenším obtížně odhadnutelná, řekl' by filosof-logik, že tato záležitost je věcí povýtce s . Neboli po lopate: nikdo si předem nespočítá za co a do jak velkého průšvihů se dostane a k tomu dialekticky jak a za jakou cenu se z něj vyhrabe. V našem socioklimatickém zeměpásu se ovšem ustálila zvyklost negativního přístupu k věci - totiž je zakázáno, co není povoleno a ne naopak, a tedy výše zmíněné vyhrabávání /jádro pudla příběhu- reality/ se metamorfuje na přibližně r rovnovážný stav vyhrabávání- nezahrabávání. K tomu konkrétněji: kdo nechce zrovna pěstovat ředkvičky, má před sebou zhruba následující volbu:

a/Při svých aktivitách vycházet ze svého nejvlastnějšího přesvědčení, charakteru, zájmů; své aktivity rozvíjet směrem, který sám pokládá za vhodný a jenž nejlépe vyhovuje jeho přesvědčení, nestarat se o předpisy a časem více či méně zákonitě narazit na bariéru: jestliže chce pokračovat v původním směru, nastává fáze vyhrabávání

b/Na začátku své činnosti se plně "legalisovat" /formou oficiálních svazků či organizací/ a alespoň naoko přijmout pravidla hry, jež ovšem obsahují klausule o kontrole ante; jestliže miní i v tomto stavu se řídit pouze svým svědomím, spíše více než méně má v cestě tutéž barikádu z druhé strany, nastává fáze nezahrabávání.

V našem příběhu šlo o problém vztahu k "omilostnění" post/a tím de facto uznání určité vlastní viny/ namísto rehabilitace. V naší dnešní realitě se situace mění podle předchozí alternativy. V prvním případě je věc arci prostá - tak dlouho se chodí se džbánem pro vodu, až motyka spustí - a věru by stálo za to mechanicky prozkoumat výše zmíněné stochastické principy, jimiž se režim řídí / z novější doby viz dopis VONSu M. Šimečky o odsouzení J.Švestky za thoughtcrime, spáchaný sepsáním poznámek k Orwelově "1984"/ . O případném "omilostnění" či dokonce rehabilitaci za oboustraně přijatelných podmínek lze u této varianty jen teoretizovat. Jiný obrázek poskytuje varianta druhá: kontrola ante (cenzura) poskytuje relativní výhodu omilostnění ante (umělecký svaz, zřizovatel), ale s ručením po čertech omezeným, jež funguje jako zpětná vazba (autocenzura řídicích orgánů, ale i jakékoli vyšší zásahy). Prakticky to znamená, že např. punková kapela může hrát co chce, resp. co si dovolí

249

s ohledem na perspektivu svého trvání, pokud někde někoho ukecá jako zřizovatele ("Nechte je hrát na pódiu; pořád je to lepší, než kdyby někde ve sklepě žrali prášky..." - výrok z podobného jednání, z druhé ruky), ale jen dokud je dotyčný sám o sobě či na nátlak nevyrazí.

Z důvodů, které zde není nutné rozebírat, byl shora učiněn pokus o akci sjednocující na oficiální půdě "legalisované" a "nelegalisované" hudební soubory - známý Rockfest - sice s cenzurou, ale údajně s ručením neomezeným. Ročník 1986 vyvolal diskuse týdny dopředu, ročník 1987 týdny poté. Nemá smysl popisovat podrobnosti - pouze rezumé: všechno špatné je k něčemu dobré, ev. podle pěří poznáš ptáka i esenbáka. Nikdy není na škodu vytříbit si názory a právě ten, který tu číší z každého detailu, budě asi dlouho nejrelevantnější - dokud nebudou v pořádku neoficiální (paralelní, alternativní či jaké) struktury, je účast v podobných podnicích přijímáním milosti z rukou režimu se všemi riziky s toho plynoucími... (Pozn. pro filistry akrible : předchozí věta je samozřejmě kontradikce - v okamžiku, kdy by nastala normální situace, přestalo by "oficiální" a "neoficiální" platit.)

Výchozí alternativa, vyjadřující individuální vztah k oficiálním strukturám, v sobě nese i osobnější charakteristiku:

Všechny předchozí poznámky se týkaly pouze díla či výsledků tvůrčích aktivit, přesněji řečeno posledního článku jejich řetězu - tzn. publikací, inscenací, výstav, vystoupení apod. Pro subjekt tohoto způsobu kulturního obcování se ovšem naskýtají i jiné roviny uvažování, podobně jako v úvodním příběhu. Úplně v první řadě: nelze ustavit nějaký morální kodex, který by určoval kdo, kdy a jak se má presentovat - všechno je to záležitost osobních sklonů, nejsubtilnějších složek duše a způsobu života ("náтуры") daleko více, než intelektu, charakteru či kreativity. Zkrátka "sestup do undergroundu" může být příznakem širokého spektra příčin, že se pak člověk nemusí divit následkům.

Viděno racionálně, je lepší utilitární kompromis (z "objektivního" pohledu ortodoxie), samozřejmě pokud jakkoli neovlivní záměry autora, než se vydávat v nebezpečí prázdného gesta. Viděno snad méně racionálně, ale možná o to upřímněji, je takovýto "dialog" s režimem nepřijatelný. Nemá smysl zkoumat v této otázce nějak obecně pro a proti. Každý si tu musí zjednat jasno sám; a jestli se necítí doma tady nebo tam, dřív nebo později se to stejně projeví.

Mám pocit, že po letech života, na výspě existenciálního boje bude u nás stále dost lidí, kteří by i v případě jakékoli změny setrvali ve své komunitě, ať už ji nazývají jakkoli, a kteří se budou na svět dívat už navždy trošku jinýma očima - asi jako absolventi brainwashingu v Číně 50.let. Lidé, kteří nepocitovali v zásadě s odstupem času zášť ke svým věznilům a podle vlastního svědectví získali nastálo nový, širší pohled na svět. V podstatě ti, kteří si vyzkoušeli sami na sobě své meze. V naší části světa nejde jen o hranice podobného rázu pro individuum, ale v úrovni poněkud širší - to ovšem proti kladně vytváří tendenci k neformální sounáležitosti "obce otřesených".

Bože, račiž nám v t o m t o smyslu zachovati to naše (občas) veselé ghetto.
25.5.1987 (S použitím zahraničních pramenů.)

"a b c" - vynikající OPRAVNÝ LAK NA ROZMNOŽOVACÍ BLÁNY !!!!!!!
Vyrábí GAMA, národní podnik České Budějovice, POZOR! HOŘLAVINA!!

rr report rr report rr report rr report rr report rr report

podzim 86 v Polsku
podzim 86 v Polsku

V září 1986 byla v Polsku vyhlášena amnestie. Kromě lehčích trestů a veškerého vyšetřování, kde by byl předpokládán postih menší než dva roky (zastaveno), se týkala především odsouzených a vyšetřovaných pro "narušení veřejného pořádku", pod kteroužto formulací se skrývali všichni vězňáci z politických důvodů. Tím pádem byli

propuštění prakticky všichni političtí vězni, asi 250 osob, a bylo zastaveno vyšetřování proti Zbygnirwu Bujakovi, několik let se skrývajícím legendárnímu vůdci Solidarity, jemuž hrozil trest 10 let. V rámci amnestie byly také sníženy tresty všem důstojníkům státní bezpečnosti (- až na hlavního viníka Piotrowského-), kteří společně zavraždili kněze Popieluszka. Ve vězení zůstalo několik sporných případů, které opozice považuje za politické a úřady za kriminální. Např. skupina mladíků, kteří zcizili cyklostyl (krádež?) za účelem rozmnožování ilegálního časopisu (politické důvody?).

Další událost: po amnestii byl v listopadu přijat zákon (tzv. "ustawa o kolegiach") podle něhož, "kolegia" projednávající přestupky (něco na způsob komisí národních výborů) budou oprávněna ukládat tresty až do výše 50 000 zlotých nebo 30 dnů vězení. Co je na tom zvláštního? Od této chvíle začaly úřady považovat kolportaci a dokonce i tisk nezávislé literatury a novin za pouhý přestupek a předkládat je výlučně těmto komisím. Kdo je přistižen, nejde už před soud, nýbrž jen před "kolegium". Soudy se tak zbavily masy projednávaných případů jednoho stejného typu a těm, koho se to týká, se ohromně ulevilo. (Např. norský občan, zadržený v Polsku při převážení plného kamionu tiskařské techniky, byl odsouzen k 50 000 zlotých pokuty a k propadnutí auta.)

Amnestie přinesla obrovskou změnu: od této chvíle se už nikdo v Polsku neskrývá v podzemí. Je to poslední krok po několika předchozích amnestiích, jež nabízely v ilegality žijícím lidem možnost vyjít na povrch, přihlásit se na policii ("ujawnic sie"), říct (aspoň zhruba) co dělali a odevzdat předměty související s jejich ilegální činností, nemuseli nikoho jmenovat a nehrozil jim trest. Jsou to všechno celkem překvapivé kroky, vláda se snaží chovat, jako by brala odpůrce na lehkou váhu a jako by o všech věděla. Takový byl zřejmě smysl akce při níž bylo na podzim předvoláno k "přátelskému pohovoru" na policii v celé zemi asi 2000 osob nejrůznějšího kalibru, od známých vůdců až po neškodné literáty.

Co vedlo k zářijové amnestii a k dalším "liberalizačním" opatřením? V Polsku už šest let trvá nepřekonatelná propast mezi mocí a obyvatelstvem. Ve snaze prolomit vlastní izolaci a dostat se k početnějším vrstvám společnosti došlo ze strany vlády k rozličným pokusům o navázání neoficiálních kontaktů s různými osobnostmi opozice. Tato však odmítala vést dialog pokud budou v zemi političtí vězni. K jejich propuštění by však sám o sobě tento důvod asi nestačil. Další pákou je to, že polskému vedení velmi záleží na úspěšném zakončení jednání se Západem o prodloužení splatnosti půjček (dnes asi 30 mld US) a o udělení nových kreditů (na splácení úroků + na nákup technologií, jež by měly konečně pohnout polskou ekonomikou). I tady byli političtí vězni vážnou překážkou, mnohokrát a výslovně zdůrazňovanou, ústy

251

rr report - Polsko

nejrůznějších západních politiků. Amnestií se polský režim pokouší prezentovat jako liberální a teď bude čekat, nakolik mu Západ vyjde vstříc.

N O W A - nejstarší polské nezávislé nakladatelství - N O W A

Sama o sobě je amnestie něčím dost výjimečným a neočekávaným a lze ji samozřejmě interpretovat různě. Když si odmyslíme, že na Východě nebývá zvykem propouštět politické vězně před termínem, není na skutečnosti, že se z politických důvodů zavře určitý počet lidí a potom propustí, ještě nic obzvlášť svobodmilovného. Nejde přece o žádnou strukturální změnu, o nic nového, jen o navrácení do nulového stavu před jejich uvězněním, všechny zákony a předpisy na jejichž základě byl i amnestií propuštěni lidé uvězněni jsou stále v platnosti, lidé mohou být kdykoli zavřeni znovu, jsou tu stále k dispozici. Amnestie vlastně nic nestojí a dá se z ní vytěžit ohromný kapitál. Existuje rovněž názor, že zmíněné opatření, jež se cizině předloží jako důkaz velké změny a uvolnění, jako potvrzení, že v Polsku je už všechno O.K. (na což, to si přiznejme, se část ciziny jen třese nedočkavostí, - tolik firem a vlád by už mělo

rádo od polské anomálie pokoj, aby mohly dělat, že se vlastně nic moc nestalo), bude mít uvnitř státu ten následek, že samozřejmě nevšichni propuštění budou mít odvahu pokračovat ve své činnosti. Čili že se do politického života navrátí jen část původního počtu, ty postaći znovu zavřít, potom s pompou propustit, a tak se samou lib eralizací a rozdáváním svobody napravo nalevo budou redukovat a nakonec odbourají všichni protivníci, kteří už nebudou mít nervy a ani chuť vytrvat.

Přes to všechno je třeba tlustou čarou podtrhnout, že něco jako tahle amnestie je v zemích reálného socialismu čímsi nebývalým, něčím, k čemu např. v rámci čs. normalizace nikdy nedošlo. Koneckonců čtyři roky po odvolání výjimečného stavu, stojí v Polsku proti sobě vláda a homogenní opozice jejíž členové dnes žijí a pracují na svobodě (ať už jakkoli podmínečné). Amnestií zanikl a nutnost skrývat se.

Solidarita jako organizace funguje nadále ilegálně, její vůdci však už nejsou nuceni žít v ilegalitě jako za vojenského stavu a nějaký čas po něm. Každý veřejně existuje, má práci, byt a vedle toho svou paralelní činnost, v Solidaritě. Spousta lidí stále platí regulérní příspěvky na Solidaritu, snad na každém pracovišti se ví o tom "pravém" člověku, kterému se příspěvky odevzdávají. To je jen jeden z mnoha projevů skutečnosti, že se k těmto odborům stále hlásí (ne jen u stolu v okruhu nejbližších známých, ale třeba tímhle placením příspěvků) ohromná část národa. Kdybychom měli dopřát radost marxistům, museli bychom říci, že tato organizace má masový charakter. Nadále fungují (i když jen tajně) organizační struktury Solidarity z doby před vojenským stavem, v souladu s tradicí hlavně na úrovni krajů. Tajně se schází i nejvyšší orgán, Prozatímní koordinační komise ("Tymczasowa Komisja Koordynacyjna" - TKP). Pro představu kolik lidí v Solidaritě pracuje: v Dolním Slezsku se počet jejích aktivistů odhaduje na 10 000.

252

rr report - Polsko

Existuje neskutečné kvantum samizdatových nakladatelství, která loni vydal asi 600 knih a nějakých 200 - 400 titulů novin a časopisů. Jejich počet se těžko určuje, vycházejí po celé zemi, některé je v rámci závodu, jiné jsou celostátní, některé mají jen jednu stránku, jiné osmdesát, některé nejsou pravidelné, druhé ano (např. čtvrtletník Nezávislá kultura "Kultura niezalezna"). Mluvíme-li o knihách. Jde skutečně o pravé knihy vycházející v nákladech průměrně 2500 výtisků, tištěné nejčastěji ofsetem, jejich cena se pohybuje kolem 400 zlotých (samozřejmě se prodávají, je třeba krýt výrobní náklady a práci všech dělníků).

Vychází literatura čistě politická, historická, která se zabývá všemi dějinnými tabu, jichž je v systému pozeňnaně, i běžná beletrie. Je dnes docela častou reakcí spisovatele, kterému, oficiální nakladatelství nechce vydat knihu, že ji prostě publikuje v samizdatu. Takže i oficiálně vážení a vydávaní spisovatelé autoři tisknou jak u státu tak u nezávislých. Samizdat čte mnoho lidí, je docela běžné, že tyto knihy tvoří podstatnou část domácí knihovny. Ta se sice (zatím?) neukazuje každému, ale před kolegy z práce, o nichž se ví, že to jsou normální lidé, se o ní klidně mluví.

V samizdatu má v příštích letech vyjít mnohadílná encyklopedie, ježby jako protiváha dobře známým tendenčním zkreslenostem podala pravdivý obraz celé polské historie, kultury, politiky, ekonomiky atd. Ne už tedy jen díla zabývající se dílčími náměty, ale vyčerpávající interpretace celku. Pracují na ní autority a odborníci nejrůznějších odvětví, na mnoha pracovištích Akademie věd nebo na univerzitních fakultách se podařilo dát dohromady týmy lidí, kteří paralelně se svojí vědeckou činností píší hesla encyklopedie. Pokud se jim podaří vydat, mohl by to být ohromný průlom do oficiální verze všech oblastí života, který by měl dalekosáhlý dopad v čase i v množství seriosně informovaných osob.

Knihami neoficiální informace nekončí, začínají přicházet ke slovu videokazety. Video je v Polsku daleko rozšířenější než u nás a tak lze doma na kazetách vidět, jak celovečerní filmy, které cenzura nepustila nebo stáhla z kin (např. "Dělníci '80" stříhový dokument z jednání mezi vládou a stávkujícími dělníky v Gdaňsku, jež vedly k podepsání 21 bodů zaručujících dělnická práva a základní svobody pro celou společnost), tak dokumentární

záběry z výjimečného stavu ukazující početné demonstrace a policejní zásahy. Na kazetách existuje publicistický měsíčník "Kontakt", podávající obrazový přehled o politických událostech ve světě jakož i o zajímavých kulturních akcích v Polsku a v

zahraničí. Dělá jej "Kultura", letité polské nakladatelství v Paříži, známé svou vysokou úrovní. Při vracení půjčené kazety dá každý malou částku na podporu nezávislé produkce.

Od zavedení výjimečného stavu, který zrušil její legální statut (v rámci zrušení všech odborových organizací Sejmem) pracovala Solidarita v ilegalitě, schůzky všech stupňů, jejího vedení byly tajné. Autentičnost všech výzev a dokumentů byla stvrzována podpisy vůdců, řádně zvolených ještě před vojenským stavem a dobře známých veřejnosti, kteří se skrýval i v ilegalitě.

Na podzim 86 učinila vedení Solidarity nový krok: po amnestii byla vytvořena Prozatímní rada ("Tymczasowa rada"), složená z lidí, o nichž úřady stejně věděly, že jsou členy TKK a kteří tudíž byli pro ilegální práci nepoužitelní. Tato Rada má fungovat jako veřejný orgán, zastupující Solidaritu jak vůči

253

obyvatelstvu tak vůči vládě, jako spojovací článek mezi veřejnou sférou, a ilegálním vedením organizace. Jména a adresy všech členů Rady byly zveřejněny. Rada nabídla vládě dialog, ta jej však odmítla a prohlásila toto těleso za nelegální. Dál však vládní postih nešel.

Zároveň se vláda pokusila o navázání výraznějšího dialogu s opozicí. Přišla s návrhem na vytvoření tzv. Konzultační rady (Rada Konzultacyjna), v níž by údajně měly být zastoupeny všechny složky společnosti a jež by tedy měla reprezentovat mínění celého národa. Moc je tímto ochotna vyslechnout si, "konzultovat" i jiné názory než vlastní, dál však ve své koncepci nešla, o možnosti nějakého rozhodování či vlivu není ani řeči. Po prvních neoficiálních kontaktech sympatie katolických i jiných kruhů opadly, převážila obava, že jde o manévr mající za cíl rozštěpení opozice (- na "hodnější", s níž budeme ochotni rozmlouvat, a na "zlou", kterou prostě nebudeme brát na vědomí -) a že celá záležitost je čistě fiktivní. Vláda nebyla schopna přenést trochu jasnější koncepci v otázkách tak důležitých jako jsou pravomoci Rady, k jakému státnímu orgánu by Rada náležela, kde a jak by byly projevy v Radě přednesené publikovány atd. Rovněž odmítla účast vůdců Solidarity včetně Walesy. Primas Glemp potom odmítl jmenovat do ní své přímé zástupce, čímž by dodal Radě v očích veřejnosti na důvěryhodnosti. Vyzval však světské katolíky, aby se práce Rady účastnili. Na schůzi varšavské pobočky Klubu Inteligencji Katolickiej (velmi známého seskupení, jakéhosi "mozkového trustu" opozice, který dodal většinu poradců vedení Solidarity v dobách její legální činnosti) svolané k tomuto tématu, vypukla bouřlivá diskuse, členstvo se postavilo proti účasti zástupců Klubu v Radě, pouze předseda Klubu, Andrzej Swiecicki, vážená a světlá osobnost, byl pro. Nakonec byla odhlasována rezoluce, podle níž se Swiecicki může stát členem Rady výhradně jako soukromá osoba a musí složit demisi na předsednictví Klubu.

Část opozice soudí, že dokud nebude jasné, jaké by měla Rada práva a jaká by byla její přesná funkce, jde jen o umělou bublinu ze strany moci, o pokus zmanipulovat opozici a vtáhnout ji do vlastní hry /v čemž byl doposud režim naprosto neúspěšný/, a doporučuje proto setrvat v neústupnosti, jež se prozatím osvědčila. Jiná část se domnívá, že se tu otevřela šance, která by se neměla propást, protože to taky může být šance poslední.

7.12.1986 se z listu Washington Post dozvídáme, že došlo k založení tzv. Konzultační rady při Státní radě PLR /ekvivalent Úřadu presidenta republiky/. Skládá se z 56 členů, 80% z nich je "nezávislých na PSDS", předsedou je (náhodou) Jaruzelski, většinou jde o světské katolíky, členem Rady je i bývalý předseda varšavské pobočky Klubu katolické inteligence, který pro toto členství musel na svou funkci rezignovat. Projevy Rady prý budou publikovány ve zvláštním necenzurovaném bulletinu. Budoucnost ukáže, zda toto těleso umožní, aby se určité národem hýbající myšlenky integrovaly do státního vědomí nebo zda půjde jen o další z čistě taktických podrazů.

Za zmínku stojí ještě jeden zajímavý krok opozice: Lech Walesa spolu s osmi dalšími známými osobnostmi Polska (např. Mazowiecki, Bratkowski, Bialkowski a další) adresovali USA výzvu, aby Spojené státy ukončily hospodářské sankce a napomohly rozvoji polské ekonomiky. Ukázali tím, že si nenechají vnutit postavení ilegální skupinky, ale že mluví k cizině v zájmu celého národa a nepotřebují čekat na generálův souhlas či pokyn. Jaruzelski se nechal slyšet, že o něco takového nestojí, ví se ale příliš

254

dobře, že hlas oněch 9 mužů má v zahraničí daleko větší váhu než oficiální prohlášení a žádosti, a že toto Walesovo gesto může mít pro celé polské hospodářství a situaci v zemi ohromný dopad. (Na rozdíl od Jaruzelského jednodenní zajižďky z Alžírka do Paříže, kde se dal neočekávaně přijmout francouzským prezidentem, k němuž musel ovšem potupně vjet postranním vchodem; o bouřlivém odporu francouzské levice i pravice proti tomuto přijetí ani nemluvě.)

Jak vypadá polské hospodářství na podzim 1986? Asi stejně špatně jako na podzim minulých let. Stále se mluví o reformě, průraznost tohoto slova se však stálým omíláním v novinách a tím, že se ho dovolává snad kdekdo, značně otupila, aniž by kdy jeho obsah došel reálného uskutečnění. Na počátku stály tři jasné požadavky: samospráva, samostatnost a amofinancování podniků; dnes už téměř nikdo díky vytáčkám a machinacím úřadů neví, co z nich zbývá a v čem by reforma měla spočívat. Horlivě se zavádí, přitom se v nejmenším nezavádí, doporučuje se, prosazuje a potlačuje zároveň. Moci se do ní za živého boha nechce a přitom ví, že změny jsou holou nezbytností.

L E T T R E I N T E R N A T I O N A L E

Zajímavý časopis vycházející 4x ročně ve francouzské, italské a španělské verzi. Řídí A. J. Liehm a Paul Noirot. Cena: 6.50\$

Adresa: rue Béranger 17
Paris
France
(tel. 42-78-68-43)

Státní sektor se potýká se stále stejnými potížemi, podle odhadu běží průmyslová výroba asi na 50% (nedostatek surovin a neschopnost jejich pravidelných dodávek, nedostatek náhradních dílů, neplnění smluv a dodávek mezi podniky atd.) K tomu je třeba přidat trauma státního dluhu a zoufalou nutnost získávat devizy, když domácí trh zeje prázdnotou a valutová cizina se z dráhá obchodovat.

Jediná změna se týká sektoru soukromého. Jestliže v minulosti zahrnoval především zemědělství (dnes jsou 3/4 zemědělské výroby soukromé), v poslední době se rozrostl na velkou část řemesel, služeb, oprav, množí se soukromí školky. Mladí inženýři a vysokoškoláci vůbec se pouštějí do soukromých firem zabývajících se computery, programováním apod. Tato oblast (máte-li štěstí) nesmírně vynáší, vzhledem k chaotické situaci na trhu vy kazuje všechny prvky živelnosti a nárazovosti, majitelé se snaží co nejrychleji a co nejvíc vydělat (-jak dlouho to ještě může trvat, než nás zakáží?-). Kdyby hospodářství dostalo trochu normální podobu, je jasné, že by se tento sektor zklidnil, nabyl plynulejšího vzhledu vycházejícího z dlouhodobějších výhledů. Už dnes je to, na rozdíl od státního, sektor schopný uspokojit poptávku a to, co lze dostat v obchodech a co je přitom zajímavé, hezké, nové, je z velké části soukromá výroba.

Zvláštní odrůdou soukromých firem jsou tzv. polonijské

rr report-Polsko

firmy. Objevovaly se od roku 1980 a dnes bují jako houby po dešti. Polonia je zavedený termín pro Poláky - krajany žijící v zahraničí, kteří hrají důležitou roli v image Polska, a kteří jsou zdrojem všemožné finanční pomoci a darů. Podstata těchto firem spočívá v tom, že cizinec polského původu (vlastníci kapitál) si založí, většinou ve spolupráci s někým žijícím v Polsku, v PLR firmu, vloží do ní své kapitalistické peníze a využívá levné pracovní síly (levné jak skutečně, tak i díky slavné praxi nemožných bankovních kurzů a přepočtů východoevropských států) a levných domácích surovin. Část své produkce musí dát na trh v Polsku, zbytek může vyvézt a za utržené devizy nakoupit venku stroje, technologii nebo suroviny a dovézt je zpět do Polska. Tyto

firmy působí ve stále více oblastech, jen namátkou: produkují nejružnější výrobky z ovoce a zeleniny, kosmetiku, konfekci, ve Varšavě obstarávají téměř veškeré kopírování dokumentů na xerozech pro veřejnost, vyvolávají barevné fotografie, zabývají se počítačovou technikou atd., atd. Jejich existence je na trhu výrazně cítit. Druhým dopadem jejich etablování jsou čilé a hlavně nesmírně různorodé obchodní kontakty s cizinou. Obchodníci cestují, vyvážejí a dovážejí (nejružnější stroje, součástky, bedny, balíky, včetně jistě i rozmnožovacího a tiskařského zařízení). To všechno se ovšem děje v systému, který už svou podstatou je proti podobným praktikám, podnikání tudíž stojí spoustu nervů, energie, je plně zvrátů a tito lidé nikdy nevědí, zda nejsou jednou nohou v kriminále, protože legislativa je nejasná a snad i protichůdná.

A ještě jak to vypadá v Polsku s odbory? Solidarita je zakázaná, o její práci už byla řeč. Po dlouhém období absence jakékoli odborové organizace bylo v lednu 1983 povoleno zakládat nové, tzv. "obnovené" odbory. Všeobecně jsou považovány za kolaborantské, jejich členové se rekrutují hlavně z řad PSDS (stranický úkol) a - ať to zní jakkoli nepravděpodobně - mezi důchodci. Tato sociální skupina je více než vyděšena inflací, peníze jsou stále směšnější a moci se tuto heterogenní a vystrašenou vrstvu podařilo částečně zmanipulovat kombinací slibů a vyhrůzek, takže důchodci vstupují do "odborů" v naději, že tyto jim vymohou vyšší peníze. (Noví členové se vůbec získávají těmi nejnemožnějšími způsoby. Např. se v závodě vyvěsí papír, na který se mají podepsat všichni, kdo by rádi na rekreaci k moři - za levný peníz. Vznikne pochopitelně obrovský nával - a pak se najednou ukáže, že nejde o žádné moře a ti, kdo se podepsali, podepsali hromadnou přihlášku do nových odborů. Ane všichni se potom odváží veřejně požadovat, aby byli z nové státní organizace vyškrtnutí. Podobných perliček jsou stovky.)

Na podzim se konal druhý sjezd tohoto "Ognólpolskiego porozumienia zwiazków zawodowych" (Celopolského odborového porozumění; - terminologie generálovy éry, hýřící "spásou", "záchranou" a všelijakými "porozuměními", by vůbec stála za zvláštní sémantickou studií). Základním principem je, že každý závod má svou vlastní odborovou organizaci, která má svého předsedu a své zvláštní stanovy. Neexistuje dokonce ani organizace pracovníků jedné profese, tak od lesa jde režim na pracující.

V každém závodě ještě existuje samospráva ("samorzad"), která má reprezentovat všechny pracující (členy i nečleny odborů). Vkládalo se do ní hodně nadějí, ale není o ní příliš

256

rr report

slyšet.

A nakonec církev - je silou, která z událostí posledních šesti let vyzískala zdaleka nejvíc a jejíž vliv - je-li to vůbec ještě možné - stále roste. Staví se nové kostely - i na sídlištních typu Jižní město - , téměř každé dítě chodí na hodiny katechismu a deklarovaného ateistu byste hledali hodně dlouho. Tento boom je samozřejmě způsoben tím, že církev se stala symbolem organizované struktury (dnes jediné legální), která není podřízena režimu; síly, která ve všech myslitelných oblastech života nabízí alternativu (jistě, že svoji) oficiálním tendencím. Nejen, že se určití kněží otevřeně politicky angažují (a mohou to zaplatit i životem jako Popieluzsko), v kostelích se pořádají výstavy obrazů, soch, organizují se diskuse, setkání, promítají se filmy: všechno to, co by moc nepovolila, zakázala. Zřejmě jen díky církvi bylo možné, aby v této zemi alternativní umění, kultura a myšlení mělo tolik možností a publika.

Režim přišel se zvláštní protiakcí: od počátku roku 1987 bude na všech středních školách zavedena tzv. "věda o náboženství" ("religioznawstwo"), která bude "marxisticky vysvětlovat podstatu náboženské ideologie". Jde vlastně o povinné hodiny ateismu (narozdíl od dobrovolného katechismu). Církev proti této indoktrinaci protestuje, na výsledek si bude třeba počkat. Na červen 1987 je plánována další návštěva papeže v Polsku, která bude pro režim jistě zatěžkávací zkouškou. Už teď je určité napětí - církev by ráda, aby navštívil Gdaňsk, vláda je rezolutně proti...

Poslední odstavec. Nebude žádným shrnutím, nenabídne žádné prognózy, to všechno by bylo marné a zbytečné klišé. Polsko z podzimu 86 je velmi zajímavé, vykazuje některé prvky, které v zemi předtím nikdy nebyly (a ani nikde jinde, aspoň na Východě ne) a nezdá se, že by režim mohl úplně všechny potlačit. Samozřejmě dělá všechno pro

to, aby mohl; vyprávění o podzimu je vyprávěním o normalizaci a represii, - ve srovnání s Československem však ta normalizace vypadá dost odlišně. Opozice drží pevně při sobě, neobětovala ani jednoho muže, ví co chce, má organizační a informační struktury a velkou podporu veřejnosti. V dalších měsících může dojít k nejrůznějším událostem a přesunům. Takže uvidíme, jaké bude jaro a jaký nám přinese článek.

prosinec 1986

-Panelák-

L' A U T R E J O U R N A L

-interessantní měsíčník-

Na sympatickém papíru přináší 11x ročně seriózní články a eseje z oblasti umění a kultury. Doprovázeno skvělými fotografiemi. L' AUTRE JOURNAL. - časopis, který si vás podmaní! Řídí: Michel Butel.

Adresa: rue d'Argout 7; Paris; tel.236-33-86

257

RR rock report- alternativa

Jaká je alternativa?

Reportáž z Festivalu alternativní hudby Marchowka který se konal ve Varšavě 27. - 29. března 1987

Polským rozhlasem a televizí proběhlo začátkem března několik zpráv o chystaném setkání alternativní hudby ze Západu a Východu ve Varšavě. Díky tomu se český posluchač, jemuž čs. rádio a TV mnoho alternativ nedává, mohl o festivalu dozvědět včas a "alternativní cestou se vydat do Varšavy, aby zjistil jaká je alternativa v Polsku Pro ty, kterým to uteklo, několik slov o atmosféře a několik faktů, které se nám podařilo zjistit. Předem bylo inserováno několik hvězd nezávislé hudební scény, jako Ca Cabaret Voltaire, Minimal Compact, The Fall, David Thomas a jak jsme od pořadatelů později zjistili, bylo původně domluveno i vystoupení sanfranciských Residents, kteří se však letos do Evropy na turné neodhodlali. Všechny soubory hráli bez honoráře - jen za byt a stravu. Koncerty se konaly v centru Varšavy v hale Gwardii, což je bývalá tržnice s klasickou železnou konstrukcí a zdmi s červených cihel, přestavěná na sportovní halu. Na místě basketbalového koše vyrostlo pódium zavalené aparaturou a do tribun pro příznivce halových sportů zasedli alternativní fanoušci. Celý prostor byl alternativně vyzdoben velkými pomalovanými plátny, které tvořily oponu a na tribunách překrývaly reklamy na sportovní náčiní. Od stropu visel obrovský hrozen nafouknutých prezervativů a ve vstupní hale stál vysoký expresionisticky pomalovaný kužel. Pořadatelé Marchewky, což česky znamená mrkev, navíc slibovali řadu happeningů, výstav, promítání apo apod., ale to vše většinou odpadlo či se ztratilo ve zmatcích, neb mě lí plno práce, aby festival jakžtakž vyalternovali. Takovýto festival byl ve Varšavě poprvé, na zkoušku, tak snad nadšeným organizátorům nelze zmatky příliš zazlívát.

První den, v pátek 27. 3. se před halu dostavilo velké množství různých "modelů", většinou hozených do černé vizáže depres rocku, či snažících se vypadat s pomocí kostýmů a účesů co nejbizarněji. Také přijeli asi čtyři policejní antony narvané milicí, která sem zřejmě přijela hledat svou alternativu. Ta se naštěstí nekonala a po hodinovém poždění festival konečně začal. Za oponou na které byla namalovaná obrovská mrkev s nápisem Smaczego /dobrou chuť/ se na pódiu objevila poznaňská Reportáž. Od prvních tónů bylo zřejmé, že svou alternativu shlédla v tvorbě některých skupin Rock in oposition. Po krátkém docela zajímavém úvodu rozvinuli asi půlhodinovou kompozici, během níž se dalo neustále tušit, že už bude končit. Následovala pauza, přestavba aparatury, z reproduktorů se ozývaly balkánské lidovky. Na veškeré ohlašování skupin byli užití alternativní speakři. Uvedení další skupiny vypadalo asi takto: na pódiu tma, zmatek, v dálce se ozývá štěkot. Opona se rozhrnuje a po jistém tápání nachází kužel reflektoru mladíka, který za sebou vleče psa a jakéhosi důchodce. Předává mu mikrofon. Rány. Poté důchodce něco zahuhňal a tak posluchačům nezbylo nic jiného než

zpřevracet velké papírové čepice na kterých byl vytištěn neúplný program, aby zjistili kdo další bude asi hrát.

Pes se opět rozštěkal a celá kolona zmizela za doprovodu ran do mikrofonu za oponou. Občas alternovala jakási starší dáma, které bylo sice trochu více rozumět, ale moc se toho člověk stejně nedozvěděl. Druhý den jsem v zákulisí zahlédl onoho mladíka, jak přemlouvá svého speakra aby šel ohlásit další skupinu, ten však tuto alternativu tvrdošíjně odmítal, takže v průběhu festivalu nastal takový zmatek, že jste si třeba myslili, že hrají nějací Poláci a oni to byly zrovna Test depar tament, kteří zde vůbec být neměli. Každopádně jako druzí vystoupili Mint Addict z NSR. Při první písničce jsem se zaradoval neb jsem v ní zaslechl cosi z legendárních Amön Düülmale, ale další skladby obsahovaly jen průměrný německý bigbit s kouři a pózováním kytaristů. Jako třetí vystoupili Die Todliche Doris ze Západního Berlína. Šlo

258

revolver revue

o jakési hudební performace, při kterém se z přednatočených pásků ozývaly zvukové plochy a po podiu poskakovali a baletili jedna dívčina a dva mladíci, kteří chvílemi mlátili do kytar. Zajímavou produkcí dotvářely barvy reflektorů a kostýmy. Výrazným prvkem byla recitace která od rytmického odřikávání přecházela v křik, jásot a řev. Přesto že hudebníci byli velice mladí, jejich vystoupení bylo velmi zajímavé a výrazné a lze jen tušit, že Západní Berlín skrývá ještě mnoho podobných alternativ. Jako další vystoupila skupina z Rigy, která se jmenuje Žoltyje Pozstaliony. Spolu se skupinou Maszyna Wremeni, která vystoupila třetí den, to byly zřejmě první skupiny, kterým ruská glasnost umožnila konfrontaci s okolním světem a proto byly s napětím očekávány. Žlutý pošták přišel na pódium ve smokingu a začal litevsky zpívat písně ve stylu něco mezi barovou kapelou a oficiálně povoleným rockenrolem 60. let. Hudebníci vypadali sympaticky a získali si záhy zatím největší aplaus publika, bohužel ironický. Při dalších skladbách už diváci doslova hýkali, mávali plameny zapalovačů a stříleli dělbuchy. Atmosféra jak na západoněmeckém Rockpalastu. Bohužel to hudebníci zřejmě nepochopili a tak vykřikovali anglicky názvy písní, což diváky dohánělo k záchvatům smíchu a k neutišitelnému aplausu. Hudbu Laurie Anderson a Tuxedomoon ke které se dle programu hlásili moc nepřipomínali, ale rozhodně to nemysleli špatně. Na závěr prvního dne vystoupila anglická skupina Wolfgang Press, kterou vyslala firma 4. A. D. místo slíbených The Fall, kteří podobně jako Cabaret Voltaire měli údajně plno práce ve studiu. Přestože jsme se druhý den při rozhovoru s hudebníky dozvěděli, že neúčasti The Fall sami litují, protože v Anglii je to nyní špička nezávislé scény, myslím, že hudba Wolfgang Press, kterou jsme toho večera slyšeli, předčila na poměrně neznámou kapelu veškerá očekávání a jak se později ukázalo, dokonce vytvořila předčasný vrchol celého festivalu. Skupinu tvoří tři hudebníci: kytara, zpěv a klávesy doprovázené magnetofonem s přednatočenými bicími a basou. Jejich ostře vazbená kytara, přesná rytmika a výrazný úpěnlivý zpěv přivedly celou stojící část publika do soustředěného pohupování. Na potměšlém pódium předvedl extaticky se pohybující zpěvák a dva neúčastně se tvářící hudebníci, kam se ubírá současná nezávislá britská hudba.

Druhý den se začínalo bez asistence autobusů plných policajtů; milice se spokojila jen s účastí několika hlídek, potulujících se halou. Občas si se zájmem prohlédli některé spešl modely, leč poměry v Polsku jsou zřejmě alternativnější a tak všechno proběhlo v klidu a nikomu ani nevadilo, že to občas před pódium zavánělo trávou. První hráli Pociąg Towarowy, o kterých mohu jen říct, že to byli nějací Poláci, kteří mi splývají s mnoha dalšími podobnými, kteří ve zmatku toho večera následovali.

První výrazní byli The Ex z Holandska, kteří se hlásí k post industrial punku - alespoň tak to stálo v programu. Následovala začínající polské duo Bolek i S erek. Hráli před oponou za kterou se mezitím stěhovala aparatura. Měli zřejmě velké záměry s vytvořením industriálních hluků a zvuků velkoměsta, ale díky zvukaři se úplně ztratili a tak bezradně mlátili do piána a kytary, kroutili hlavami a nakonec byli pořadatelé téměř vyvedeni. Následovala zcela nesrozumitelně ohlášená kapela, opona se rozhrnula a na pódium se objevili obrysy monstra ze svařených plechů a pružin do něhož kdosi bušil. Někde v pozadí se ozývala kytara , tvořící zvukové plochy a nějaké další rytmické nástroje. Nebylo téměř nic vidět,

protože pódium osvětlovaly jen diapozitivy demolovaných činžáků. Než se diváci stačili vzpamatovat a uvědomit si, že to jsou Test Department z Anglie, jejich vystoupení skončilo. Hráli jen čtvrt hodiny a byli tu asi jediní zástupci dobré industriální hudby na tomto festivalu. Na jejich vystoupení navazovali wroclavští Kormoráni, kteří rozjeli dlouhou industrálněminimalistickou linku. Rozhodně patřili

259

RR rock report - alternativa

k tomu nejlepšimu co jsme od Poláků slyšeli. Po dlouhých přípravách na závěr zahráli Minimal Compact, izraelsko-belgická skupina, žijící v Amsterdamu. Jejich desky má na starosti nezávislá společnost Crammed records. Hudba Minimal Compact byla směsicí nové vlny a středovýchodního folkloru s typicky židovským ječivým vokálem. Na basu hrála žena v černých šatech, doprovodnou kytaru a klávesy obsluhoval nenápadný Belgičan a v popředí celou dobu kmital zpěvák a kytarista, kteří se celou dobu střídali ve vokálech. Kapela svým temperamentem a svižnou hudbou vytvořila skvělou atmosféru.

Třetí den zahajovali maďarští Kampec Dolores. Na to, že skupina hraje v novém složení teprve asi půl roku, předvedli uchu lahodící produkci, která místy směřovala až do vážné hudby. Obecenstvo jim za to bylo vděčno a lze říct, že z východního bloku patřili mezi ty nejpozoruhodnější. Pak po dlouhých zmatcích a přípravách vystoupila nejvíce propagovaná polská skupina Rádio Varšava. Kapela předtím měla dokonce krátkou ukázkou v TV, kde se hudebníci objevili mručící a bručící obaleni hadry a krabicemi. Jejich jméno bylo jako snad jediné mezi názvy polských skupin uvedeno výrazně a ve stánku bylo možno zakoupit nažloutlé spodky s nápisem International project familie Rádio Warsawa. V programu skupina slibovala divadelně-hudebně-výtvarně silně alternativní zážitek obsahující úplně všechno možné od kabaretu, swingu, lidové hudby přes smích, šok až do iracionálna - citát z programu. Mimochodem - organizátoři Marchewky ve vystoupení v polské televizi vysvětlili, že festival se jmenuje mrkev právě proto, že konzumace mrkve zprostředkovává lepší vnímání alternativní hudby. Nevím tedy, zda to nebylo tím, že jsem nebyl důkladně "nadopován", ale koncert Rádio WA byl pro mě z větší části zklamáním. Po vskutku nejdelších přípravách, které trvaly snad hodinu začala magnetofonová smyčka za přispění nějakého bručení odříkávat stále szejnou větu. To trvalo asi 20 minut. Obecenstvo již značně unavené z nustálého alternování se nechtělo spokojit s alternativou, že to takhle bude další hodinu, a začalo popiskovat. Naštěstí se opona roztáhla a skupina rozjela asi třičtvrtěhodinovou kompozici z které bylo patrné, že se zhlédli opravdu v ledačemž, především v Residents, jejichž absenci se zřejmě rozhodli nahradit. Každopádně nelze Radiu WA upřít jisté zajímavé momenty v závěru vystoupení, ale ty na sebe daly bohužel dlouho čekat.

Je zajímavé, že většina polských skupin vůbec vystupovala dost nabubřele, přičemž jejich účinek nebyl zdaleka tak přesvědčivý, jak asi doufaly. Měl jsem prostě pocit, že nebyly moc sehraní a doufaly, že jim to zrovna ten večer vyjde, což se ve většině případů nestalo. A tak se jen vyčerpávaly vytvářením "té správné alternativní hudby". Dopadlo to však poněkud rozbředle.

Následovala Mašina Wremeni, údajně slavná moskevská undergroundová kapela, která díky glasnosti, mohla začít vystupovat a vydávat desky v závratných nákladech./Program uvádí cifru 40 milionů, což mi připadá jako číslo ruského národa hodné./ Když se rozhrnula opona objevily se na scéně spolu s čtyřčlenou skupinou baletáři, kteří v rozličných kostýmech začli předvádět kreace mezi aerobikem a klasickým baletem. Do toho kouř, barevná světla, oslňování diváků silnými bílými reflektory při stoptimech. Hudba? Takový ten ruský bigbít, který vysílají u nás v rádiu. Skupina vystupovala značně sebejistě, ale diváci tentokrát nevydrželi hrát stejnou komedii, jako při Žlutých pošťácích, začalo převládat pískání a výkřiky, přestal aplaus a zpěvák se marně snažil divákům vysvětlit svou alternativu. Spustil tedy sám s kytarou píseň od Vysockého, zřejmě v domnění, že lidi uklidní nedotknutelným klasikem, ale po první sloce vytáhl kabel z kytary a za bouřlivého pískotu odešel. Co dodat - jestliže tato skupina opravdu reprezentuje glasností povolenou a dříve undergroundovou

260

hudbu, můžeme si být po srovnání rozdílů jisti, že PPU u nás veřejně zahrát ještě dlouho neuslyšíme.

Po přestávce s nějakým alternativním výtvarným happeningem nastoupili The Shrubs z Anglie. V programu jsme se dočetli, že hrají hlasitou, ale dobrou ekstazující hudbu. Já jsem při nich usnul, takže jsem neviděl ani přídavek, který hráli dohromady s The Ex, ale okolní diváci byli spokojeni. Spokojeni však nebyli v polském rozhlasu, kde řekli, že skupina zklamala očekávání. Pak přišla, alespoň podle velikosti nápisu na plakátu, největší hvězda festivalu, David Thomas, ex Pere Ubu, nyní Wooden Birds. Nechyběl ani obrovský plakát USA, který celému plakátu dominoval a vnucoval nepříjemný pocit, že co je americké je automaticky i "správné a alternativní". To se bohužel odráželo i na produkci některých východních kapel, které se snažily alternovat na západní alternativní hudbu, která se hrála tak před pěti lety, zatímco většina západních zde vystupujících kapel, dávno odhodila těžké alternativy a dala si spíše visačku independent/nezávislí a hráli s lehkostí, často zacházející až k hranici pop music, zachovávají si však svoje kvality a odstup od komerční scény. Vystoupení Davoda Thomase však zrovna ve znamení téhle lehkost neproběhlo. Muzikanti byli nervózní. David se chvílemi vztekal, jednou dokonce odešel z pódia. Jak jsemse později dozvěděl, hudebníci se vzájemně špatně slyšeli, následkem čehož osočovali Chrise Cutlera, že nehrál tak jak měl. Wooden Birds jsou, jak se ukázalo, vlastně oživením Pere Ubu, neboť mimo Cutlera hráli skoro v původní sestavě. Zvukem i Pere Ubu připomínali a zaznělo dokonce několik známých skladeb, kupříkladu pár známých věcí z Modern Dance. David Thomas zpívá výborně, hrál i na malou tahací harmoniku, která směšně kontrastovala s jeho snad 150 kg živé váhy. Kapela zněla zajímavě, ale nebylo to ono.

Festival skončil jako každý den po půlnoci a diváci se vyhrnuli do chladné liduprázdné Varšavy. Těm asi 30 českým nezbyvalo než myslet na to, jaká bude alternativa na hranicích při návratu do Česka. Co říci na závěr? Přestože organizace festivalu se často utápěla ve zmatcích, mnohé co bylo slibováno buď odpadlo úplně, nebo nebylo dotaženo do konce, celá akce se dá hodnotit jako pozoruhodná a záslužná. Je nutno vzít v úvahu, že byla organizována partou nadšenců kteří si vše dělali po svém a zřejmě bez velkého "kulturního dohledu" a přitom se jim k propagaci alternativní hudby získat i rádio a TV, což jak jsme se dozvěděli se často nestává ani na Západě. Na festival přišlo denně asi 6 tisíc lidí, vystoupilo asi 20 kapel, z toho 8 západních- Celkově obrovský organ zační počín. Po festivalu organizátoři ještě v TV krátce zhodnotili výsledek: "Finančně byla akce sice prodělečná, ale těšíme se, že příští rok bude zase. Letos to byla vlastně jen zkouška."

Nezbývá než si povzdechnout a vzpomenout na přehlídku českých alternativních kapel v roce 1979 pořádanou v rámci PJD Jazzovou sekci. Při této příležitosti se v jednom programu objevil úvodník do alternativní hudby, který bych znovu rád doporučil těm "alternativním" skupinám, které naletěly na Rockfest. Nevšimly si totiž, že třídilný socialistický encyklopedický ilustrovaný slovník pod heslem alternativa - citují: nutnost výběru mezi dvěma nebo několika vzájemně se vylučujícími možnostmi - mnoho alternativ v Česku nedává.

giorgio /Praha, květen 1987/

obrázek

ORGIE DECHOVÝCH NÁSTROJŮ

Vítej, další kazeto, jedno z desítek podobného druhu, které se s posledních letech v nezávislé kultuře objevují! Máš perfektní obal /až na hrubku ve slově Dybbuk/, jsi skvěle technicky nahraná a muzika na tobě je - skromě řečeno - zajímavá.

Kvalitativní vrchol nezávislé hudební produkce představují čtyři kapely různých generací a i když v nich většinou dominují dechové nástroje, také čtyř různých hudebních přístupů. Je to hezké srovnání, které by potěšilo muzikologa, hudebního

psychologa i sociologa. A navíc hudba z masa a kostí, hraná s takovou upřímností, že se o tom většině českých studiových nahrávek může jen zdát.

Začněme těmi, kdo mají na kazetě nejméně nahrávek. To je Dybbuk, dívčí soubor, zrozený kolem roku 1982, tedy na vzestupu české nové vlny. Z koncertů je známe v mnohem syrovější podobě a domníváme se, že trocha takového drsnějšího projevu by ani na studiové nahrávce nebyla kapele na škodu. Určitě by pak tolik nevadily občasné falešné sbory a víc by to vyhovovalo zajímavým textům. Takhle je to méně ženské a více holčičí, což asi nebylo záměrem kapely. V hrstce písní, které by vydaly asi na EP desku, je nepochybně nejlepší píseň zároveň ta nejkratší - Hadi. Škoda, že ve sborech Panenství jsou kiksy, pak by i tato skladba stála za pochvalu. Mezi hudebnicemi dominuje saxofonistka Kateřina Nejepsová.

Laura a její tygři sklidili v sezóně 1986 - 1987 snad všechny dostupné ceny, které česká veřejnost, posedlá "závody v bigbitu", uděluje. Rocková Vysočina, Beat Salon, Rockfest '87 - vše vyhráli po právu. Nechme stranou divení, kde se v anti-

262

revolver revue

kulturním Mostě taková kapela objevila a spokojme se s konstatováním, že je to chytře vymyšlený, lehký rock'n'rollový revival, doplněný trochou jazzu, funku, salsy a aktualizujících českých názvuků Z toho vyplývá, že můžeme čekat skupinu, která před sebou hrne veselou, rychlou hudbu - samý špás. Pozor, rychle se to oposlouchá, možná dokonce rychleji než bys čekal. Trochu jednotvárně zní bicí, ale to je spíš sejmutím než aranžmá. Texty jsou jednoduché, snadno pochopitelné, reflektují, úroveň kultivovaného, spíše technického typu, čtenáře sci-fi. Psychologové se budou divit, že v jedné z písní zpěvák otevřeně a upřímně přiznává, že má rád lidi. To nebývá v rocku /a obzvláště ne v našem/ zvykem. Kupodivu to nebolí a naopak je to příjemné, Z muzikantské stránky můžeme mluvit o špičkovém souboru - slabinou je "Laura", t.j. zpěvačka. Za jejich nejlepší píseň na kazetě považuji Ve městě, která v té směsici různých mezinárodních vlivů působí nejčeštěji.

Proslýchá se, že Laura a její tygři brzy natočí LP pro některou naši gramofonovou společnost. Budou dostupní na nahrávkách mnohem širšímu okruhu posluchačů než má tato kazeta. Vzhledem k tomu, že na posledních koncertech působí jejich hudba značně překudrlinkovaně, jen těžko jejich album dosáhne znovu spontánnosti, kterou hýří zde. Máme tady v tomto případě před sebou i zajímavý dokument pro budoucnost.

Podobným "tahem na branku" vyniká na kazetě i Garáž, která se tu představuje ve svém - jak říká Mejla - "bolivijském období". Znamená to bohaté aranže dechové sekce, která je dnes už minulostí, a bicí posílené perkusemi hostujícího Ivana Pavlů. Proti koncertním vystoupením působí skladby trochu uspěchaně, lépe však vyniknou texty. Vše je zakryto romantickým oparem drsných chlapů, žijících ve světě mezi Floridou a Panamským průplavem. Že by moderní Batlička? Český rocker vidí mezi těmi, kdo jsou drsní a přece svobodní, paralelu vyděděnců stejných jako on sám, lidí na okraji a mimo spotřební společnost, schopných spojit se do part, drtících po svém nudu a frustraci. Poezie zdánlivě kostrbatých Tonyho textů je obdivuhodná. Nejsou to samozřejmě básně v pravém slova smyslu, vynikají však množstvím vynalézavých obrátů /Hroši/, stylizací /Baseball/ a sloganů, které posluchači snadno utkví v paměti. Garáži však v této fázi /nahrávky všech čtyř souborů jsou z roku 1986/ ještě trochu chyběl nadhled a ironie, což jsou vlastnosti, které můžeme ocenit na jejich kamarádech z Laury.

Čtvrté na kazetě jsou Krásné nové stroje, jejichž jádro pochází pro změnu z Kolína a okolí. Jejich koncertní vystoupení jsou občas problematická /příliš mnoho vizuálních a zvukových vjemů narušuje koncentraci diváka/, ale tady je to překvapivě ukázněná kompaktní hmota, v níž dominuje jen saxofonista Jan Štolba. Dirigent a zpěvák Stanislav Diviš kučíruje velmi vyhraněný soubor s perfektními dechy a brilantní rytmikou. Texty jsou často velmi krátké, občas si úmyslně pohrávají s banalitou /Palmovka/, jindy jsou blízké epigramu. Proti syrovosti Garáže jsou Krásné nové stroje až brutální. Dechová sekce se blíží k free-jazzu a připomíná některé nahrávky Sun Ra. Věřím, že řada posluchačů je bude považovat za příliš agresivní. Je to otázka vkusu - kdo má rád radikalismus ve všech podobách, tady najde určitě momenty, které ho zaujmou. Na dojmu z nahrávky

ubírá kapele stejnotvárná dynamika, díky níž se jednotlivé skladby slévají v jednotlivý dojem, a zbytečné studiové kouzlení s lidským hlasem v Mletém. Aranžérsky nejvýzrálejší mi připadá Palmovka.

Kazeta Four Tops byla natočena v osmistopém studiu. Většina čtenářů ví, že členové souborů nabídli Pantonu výběr těchto nahrávek jako singly a EP desky. Liknavost pracovníků tohoto podniku a jejich

263

Sedloň
neschopnost po třiceti letech existence rocku pochopit, o čem ta hudba vlastně je, se odráží v mnoha veselých historkách, které se kolem několika jednání udály. Proslýchá se, že teprve po devíti měsících ustrašeného váhání dostaly imprimatur některé z nahrávek Dybbuku.

Nevadí, nezávislý trh je dostatečně široký. Ale přesto je mi líto, že se tyto nahrávky nedostanou tam, kde by možná našly živnou půdu. Čím víc lidí oslovíš, tím větší naděje, že najdeš pár těch, kdo ti chtějí naslouchat. Takhle si lidé myslí, že český rock osmdesátých let představují skleníkové květinčky jako Žentour nebo Dr. Max, které nemají co říct.

Je to dobrá kazeta a přejeme jí šťastnou cestu za posluchači. Každý si naní najde kapelu, která je mu blízká. Ale i u těch ostatních uzná, že v jejich písních je obsažen skutečný život.

Čtyři kapely s dechovými nástroji, břeský rachot plechů. Kéž by takových nahrávek bylo víc. Jak rád bych slyšel podobnou kazetu s dobrými punkovými kapelami, Visacím zámekem, P. V. O., s brněnskými kapelami nebo s některým projektem Honzy Brabce...

Dočkám se?

Petr Sedloň

D Ů L E Ž I T É U P O Z O R N Ě N Í

Skupina Garáž zmocnila redakci RR k tomuto prohlášení :

Po prvních dvou pražských vystoupeních nového obsazení Garáže s Milanem Hlavsou v roli sólového kytaristy se zvedla vlna nevole jak mezi příznivci (Garáže, tak nejsi přáteli undergroundu. Prý Mejla utlačuje Tonyho, Tony Mejlu, v kapele jsou třenice a je zralá na rozpadnutí.

Garáž vSechny tyto dohady odmítá. Soubor je ve výborné pohodě, skvěle se s novým kytaristou sžil a všichni členovi cítí, že přicházejí nejlepší okamžiky jejich hudební dráhy. To ostatně potvrzují i první mimopražské koncerty, při nichž obecenstvo, nezatížené šeptandou, chápe spojení Mejly s Garáží jako nanejvýš přirozené.

Reakce /nebo spíš pomluvy/ pražského publika jsou pro skupinu rozčarováním. I když i minulé obsazení bylo zpočátku přijímáno s velkými výhradami nejbližších příznivců, stále ji překvapuje konzervativismus a snobství, s kterým je hodnocena. Mnozí by si měli uvědomit, že už dávno neexistuje underground a zbytek světa, ale jediná celistvá kultura,

Vězte tedy, že Garáž stejně jede dál podle představ svých a nikoliv podle těch, kteří z dlouhé chvíle a z touhy udělat se zajímavými rozšiřují pomluvy.

264

zasláno RR

Na poezii ve sborníku Jednou nohou je sympatické, že něčemu straní, že o něco usiluje, že se nespokojuje obvyklým lyrizováním nálad a pocitů, jak je to běžné u většiny oficiálně tištěné poezie. Možná, že by se také mohlo říci: tak takhle vypadá ta odvrácená tvář současné české poezie. Ale je to opravdu jen její odvrácená tvář nebo je to jediná opravdová poezie, kterou máme? To je velice ošidná a problematická otázka, na níž se velice obtížně nalezne jednoznačná odpověď. Je to dáno především tím, že se jen těžko hledají literárně kritická měřítka na něco, co vlastně ani nechce být

poezií, ale spíše výkřikem ohroženého života, jemuž byla vzata plnost i svoboda jazyka. A to nutně vede, není-li člověk géniem, k jisté deformaci, k jednostrannosti pocitů i forem, jimiž vypovídá. Tady je to nejzřetelněji vidět na jazykové expresivitě, při užívání vulgarismů, které chtějí být výrazem textové autentičnosti. Jistě, do značné míry tematizují autentickou hrůzu reality, v níž tito mládí básníci žijí, ale tím, že je to vlastně skoro jediný nebo jeden z hlavních zorných uhlů pohledu, se tyto vulgarismy velmi brzy proměňují v klišé a začínají působit jako stereotyp. I pro tuto poezii platí, že se často použité výrazové prostředky rychle auttomatizují a přestávají působit. A tak když čteme nevím už kolikátou báseň, k de se to jen hemží těmi nejdrsnějšími výrazy, začínáme to pocitovat jako stylizaci a pouhé siláctví.

S tím, myslím, souvisí i další jev, který je pro tuto poezii příznačný: je zde moc málo přesahu k něčemu, co dává vši té bídě smysl /výjimkou je Magor/, vědomí, že život sám o sobě je fantastickou věcí, že je to dar, i když stojí za hovno, abych použil "básnického" jazyka. A posláním básníka není koneckonců nic jiného než si toto uvědomovat. Zvláště když víme z dějin literatury, že se dá transcendovat i ta nejodpornější skutečnost; prostě chybí často vědomí, že tma je pouze nedostatkem světla, jež svítí stejně na světce jako na svině. I ti nejproklatější básníci docházeli k poznání, že pod vším je radost, že i utrpení je dar, s nímž je počítáno v plánu světa i našich životů. A tak násobíme-li bezvýhodnost nezávazností a hnusem, vyjde nám jediný společný jmenovatel - konstatování nicoty všeho, a to přece nemůže být smysl a poslání poezie, která má probouzet ospalá srdce a líné duše, ale nikoli jen šokem, ale také a především vírou v něco, co dává smysl i tomu zdánlivě nesmyslnému a absurdnímu.

Několik poznámek k jednotlivým básníkům:

Magorovy labutí písňe - tato vlastně celá sbírka převyšuje ostatní poezii svou zralostí i podobou. Střídají se zde vrstvy vysloveně lyrické s vrstvami reflexivními, obě pak jsou nositeli opravdového básnického prožitku. Řada čísel je skutečně zralou poezií villonovské opravdovosti, jež musí oslovit čtenáře. Jediný problém bych viděl v kompozici sbírky, zde bych uvažoval o určitých přesunech a šktrech.

V. Kremlička - řada hezkých básní, např. Kauzalita, Chceme-li se ztratit. Jinak o jeho poezii platí to, co jsem napsal obecně o vulgaritě.

Egon Bondy - to případ sám pro sebe, koncepce připomínající svou šíří básnický záměr J. Demla. Tak jako u Demla i zde se střídá často pouze popisná konstatování s překrásnou poezií. Čtenář může pořád něco čekat: čte reflexivní poezii na úrovni pouhé výpovědi a pojednou se objeví báseň jako zasutý drahokam, to ho také sblíží se Demlem a jeho šlépějemi. Takové básně jako Drobný dešť..., Jak jsem dnes..., Je konec září..., Šel jsem z biografu domů atd. atd. - to je nádhera!

J. Topol - skutečná poezie jen místy probleskuje mezi naturalisticky

265

revolver revue

traktovanou nadrealitou.

J. H. Krchovský - jde o to, jak je pořízen výbor z řady sbírek! Zde jsou lepší ty básně, jež následují po básni Nemohu dnes usnout zimou...

J. Tma - zbytečné naturalismy a vulgarismy; básně jsou často bez prostoru pro domyšlení, procítění apod. Líbí se mi báseň Zapomněla jsi u mne... - má citovou hloubku, není pouhým veršovaným konstatováním.

F. Pánek - většinou jsou to jen pokusy o zvtvárnění života a jeho trablů, které básnický selhávají, protože nejsou umístěny do nitra umělecké výpovědi. Pořád bohužel platí v kumštu stará zásada: upřímnost zde není k ničemu, není-li zobecněna v skutečné umělecké podobě.

A. Wágnerová - typicky ženská poezie, v níž je touha po něze a lásce skrčena touhou po emancipaci; jinak je to skutečná poezie, hlavně svým viděním, ale i ztvárněním. Např. v básních Věnováno, Soudružka.

J. Zemanová - dobrá reflexivní poezie, vrcholy podle mého soudu v rovině básní II. Ony pláčou... Jinak je zde jisté nebezpečí filozofické rozbředlosti a mnohomluvnosti - např. Kde je láska?

J. Brabec - to se mi zatím nejeví jako skutečná poezie, spíše se to jako poezie pouze tváří.

ohlas "oficiálního literárního vědce, který si přeje zůstat zcela anonymním"
/citace je z průvodního dopisu/

A tak se stalo...

V RR - 6/87 pan Horna Pigment /čl."Zpívá hlasitě, ale falešně"/ a Sax von Drak /čl."Všechno je dovoleno"/ vystříleli své slovní zásoby nad novou prací Egona Bondyho. V rozvleklých a ke konci vyčichlých příspěvcích nabubřelého tónu ohodnotili "Bezejmenou I" názorem opravdu sobě vlastním. Uf, co času jim to zabralo s hledáním argumentů. Dohromady osmnáct stránek strojopisu A4, který by mohl lépe posloužit jinému účelu. Vždyť RR nevychází každý týden. /Obdobně viz. Vokno č. 11 - Horna Pigment se nechal vydráždit jako pes /chudák i Magor/ a v odpověď na článek Santa Klause uvázl ve vlastních mēlčinách. Přesně jako před lety v Mladém Světě, kdy se v miniaturní rubrice "Táborový ohen" dohadovali ortodoxní trampové, zda na vandry vozit či nevozit spacák./

Průměrný čtenář RR tyto vskutku rozvleklé - a nakonec nic neříkající polemiky - přehlédne a prolisťuje k dalším příspěvkům. Bohužel. V neprospěch sebe sama, neprospěch odstřelovaného autora. Nestalo by se tak, kdyby tyto články, o kterých se Saxové či Pigmentové mylně domnívají, že jsou kritické, skutečně takové byly. Zdá se, že specifikou diskuse je z literárního díla vytrhávat jednotlivé pasáže /často bez kontextu/ a zcela absurdním způsobem je pitvat a znova servírovat subjektivním názorem. A to je právě ten zakopaný pes. Kritika musí někam mířit, někam zavádět, něco nového vytvářet. Kritika není jen negace literárního příspěvku a autora, neurvalá výměna názorů. Chtě nechtě připomeňme F.X. Šaldou: "Kritika literární je nauka, jak soudit dílo literární- souditi, tj. uvědomiti, zdůvodnit a podepřít si pouhý zmatený a nepřesný dojem záliby nebo nelibosti, jenž zůstává v každém pozorovateli jako konečný výsledek pozoru, prohloubiti je v soud, tedy něco vědomějšího a zákonnějšího než pouhý dojem".

Nechci Šaldou moralizovat, ale opravdová kritika našim domácím

266

zasláno RR

časopisům chybí. A to se projevuje v příspěvcích autorů, kteří píší, co jim slina na jazyk přinese - nechodme daleko Saxi, "Rock s vyprázdněným obsahem" klesl na práh uplakaného sentimentu, že.

A tak se stalo, že bez kritiky kritické články Saxe a Horny se ve svých názvech obrátili proti nim. Jak dvousečné. E Bondy by si jistě zasloužil kritické ocenění - píše v témže čísle RR István Lözedi. Má dozajista pravdu. Smutné je, že to nedovedeme učinit z našich řad. Noví Šaldové se nerodí, Saxové a Hornové štěkají do větru, Rzounkové a Dakešové mají bezkonkurenční zelenou.

Zdena Těsná

Nemrač se, zlato. Voni i hezcí kluci to maj těžký.

Vážená redakce!

"Zdaleka ne jen letmý čtenář" vašeho Časopisu se v 6.čísle RR pokusil připomenout legendárního hrdinu štkpt. Morávka. To je jistě chvályhodné, avšak bylo by ještě chvályhodnější, kdyby onen milý hoch četl prameny aspoň tak málo letmo, jako váš časopis. Obří chyby, jakých se dopustil na poměrně malé ploše, vedou k zamyšlení. Kapitán Morávek se nejmenoval Vladimír, ale V á c l a v, to za prvé. Telegrafista "Ferry", který s Morávkem unikl z bytu v Nuslích, se nejmenoval Soldán, ale Petlán, to za druhé. A do třetice všeho dobrého: ona slavná přestřelka mezi Morávkem a komandem gestapa se nekonala v Dlouhé třídě, ale v Karlově ulici. I když v hodnocení významu "tři králů" nelze se ZDJLČ nesouhlasit, myslím, že výše uvedený seznam trapných omylů hovoří jasnou řečí o hodnotě t a k o v ý c h amatérských apelů. V dokonalé úctě Corrector, Praha.

Margarete Buber-Neumann
KAFKOVA PŘÍTELKYNĚ MILENA
(68 Publishers, corp.)

"Milena Jesenská, proslulá jako adresátka Kafkových dopisů (Franz Kafka: Briefe au Milena), se začíná v povědomí mezinárodní kulturní veřejnosti osamostatňovat. Média odhalují její dramatickou osobnost jako osobnost dramatu evropských iluzí a nadějí 1. třetiny našeho století. Množí se interpreti a fabulátoři. Sem ovšem částečně spadá jinak velmi záslužná kniha svědkyně posledních Mileniných ravenbrückých okamžiků, Margarety Buber-Neumannové. Neumannová, vdova po německém komunistickém vůdci Heinzi Neumaunovi, kterého dal Stalin popravít, byla v rámci paktu Molotov-Ribbetrop deportována z ruského lágru do německého. Narozdíl od Mileny přežila a narozdíl od Mileniných českých spoluvězenkyň mohla a chtěla podat o Jesenské obsáhlou zprávu. Neubráníla se jisté romantizaci. Nebyla v tom směru sama..."
(Jiří Gruša, Svědectví č.80, 1987

267

obrázek

268

Literární cenu "RR MAK ERS" za rok 1987 dostal TONY DUCHÁČEK za autorství a interpretaci textů, jejichž poetika pomohla REVOLVERU ujasnit si svůj
S T Y L !!

REVOLVER REVUE - off ghetto magazine
řídí SWEET JANE a nevadský plyn
vychází 3-4x ročně
nevýžádané rukopisy se n e v r a c e j í

T Ě Š T E S E N A P Ř Í Š T Í Č Í S L O ! !

269

obrázek

270

obrázek

271
